SERIA

DOMNUL HRISTOS

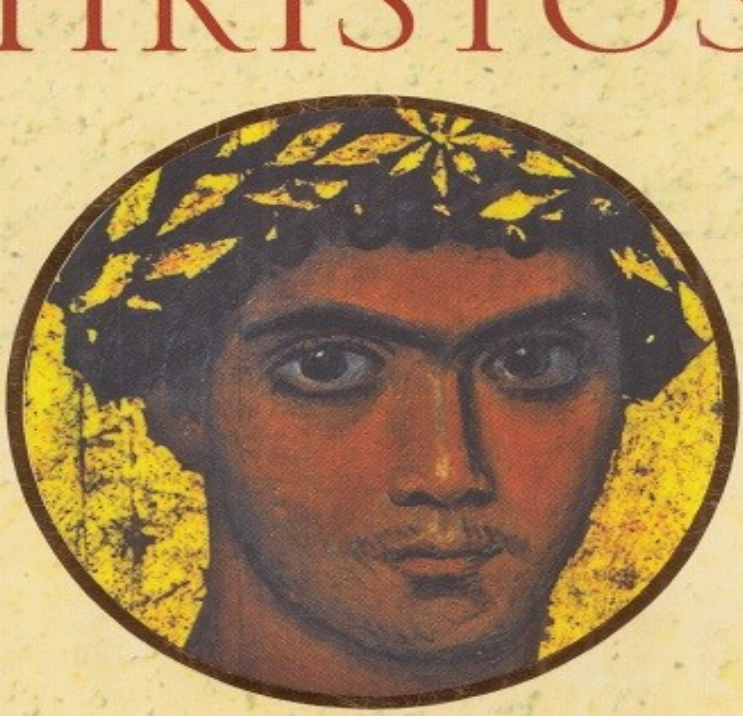

PLECAREA DIN EGIPT

ANNE

ANNE RICE
PLECAREA DIN EGIPT
SERIA DOMNUL HRISTOS

Lui Christopher

DOMNUL IISUS HRISTOS
01

Aveam şapte ani pe atunci. Ce poţi să ştii la şapte ani? Îmi petrecusem toată viaţa, sau cel puţin aşa credeam, în oraşul Alexandria, pe Strada Tâmplarilor, împreună cu ceilalţi galileeni, şi, mai devreme sau mai târziu, urma să ne întoarcem acasă.

Amiază târzie. Ne jucam, ceata mea împotriva cetei lui, şi, când alergă iar spre mine să mă îmbrâncească, vânjos cum era şi mai mare, am simţit cum ţâşneşte puterea din mine, în vreme ce strigam: „Nu o să capeţi ce vrei”.

El căzu, palid, pe pământul nisipos şi toţi se adunară de îndată în jurul lui. Soarele era fierbinte, şi am simţit cum mi se strânge inima în piept. Era atât de neputincios.

Cât ai bate din palme, toţi se dădură înapoi. Se părea că întreaga stradă amuţise, mai puţin ciocanele tâmplarilor. Niciodată nu mai auzisem o asemenea linişte.

— E mort, spuse Iosif cel Mic.

Şi repetară cu toţii: „E mort, e mort, e mort!”

Ştiam că au dreptate. El era doar un maldăr de mâini şi de picioare în praful bătătorit.

Iar eu – gol pe dinăuntru. Puterea îmi luase totul.

Mama lui ieşise din casă şi ţipătul ei se transformă în urlet. Din toate părţile începură să alerge femei.

Mama mă ridică în braţe. Mă duse în josul străzii, intră în curte şi apoi în întunericul casei noastre. Toţi verii mei se înghesuiră înăuntru şi Iacob, fratele meu mai mare, trase perdeaua, acoperind intrarea. Apoi se întoarse cu spatele la lumină şi spuse:

— Iisus a făcut-o. El l-a omorât.

Îi era frică.

— Să nu mai spui aşa ceva, zise mama. Mă strângea atât de aproape de ea, că abia mai puteam respira.

Iosif cel Mare se trezi.

Ei bine, Iosif cel Mare era tatăl meu, pentru că era căsătorit cu mama, dar nu îi spusesem niciodată tată. Fusesem învăţat să îi spun Iosif. Nu ştiu de ce.

Adormise pe rogojină. Muncise toată ziua în casa lui Philo şi el, ca şi ceilalţi bărbaţi, se întinsese să doarmă, în zăpuşeala după-amiezii. Se ridică în picioare şi întrebă:

— Ce-s ţipetele alea afară? Ce s-a întâmplat?

Se uită la Iacob, care era fiul său mai mare. Îl avusese cu o altă nevastă, iar aceasta murise înainte ca el să se căsătorească cu mama mea.

Iacob spuse din nou:

— Iisus l-a omorât pe Eliazar. Iisus l-a blestemat, iar el a căzut mort.

Iosif se uita fix la mine, cu ochii cârpiţi de somn. Pe stradă se auzeau din ce în ce mai multe strigăte. Se ridică şi îşi trecu degetele prin părul des şi creţ.

Verii mei se strecurară înăuntru pe uşă şi se îngrămădiră lângă noi.

Mama tremura.

— Nu se poate să fi făcut el asta, spuse ea. El nu ar face aşa ceva.

— Am văzut eu, grăi Iacob. Am văzut când a făcut vrăbii din lut de Sabat. Învăţătorul i-a spus că nu ar trebui să facă astfel de lucruri de Sabat. Iisus s-a uitat la păsări şi ele s-au transformat în păsări adevărate. Au zburat. Şi voi aţi văzut. L-a omorât pe Eliazar. Mamă, l-am văzut.

În penumbră, verişorii mei erau un cerc de feţe albe: Iuda, Simeon cel Mic şi Salomea priveau încordaţi, temându-se că vor fi trimişi afară. Salomea era de vârsta mea şi îmi era cea mai apropiată şi cea mai dragă. Îmi era ca o soră.

Apoi intră Cleopa, fratele cel vorbăreţ al mamei mele. Era tatăl acestor veri, excepţie făcând Silas cel Mare, care tocmai intra şi care era mai mare decât Iacob. Merse în

colţ iar apoi veni fratele lui, Iustus, şi amândoi voiau să vadă ce se întâmplă.

— Iosif, sunt cu toţii afară, spuse Cleopa. Jonathan bar Zakkai şi fraţii lui spun că Iisus le-a omorât băiatul. Sunt invidioşi că am obţinut slujba aceea la casa lui Philo, sunt invidioşi că am luat slujba dinaintea ăsteia, sunt invidioşi că avem tot mai mult de lucru, iar ei sunt siguri că fac o treabă mai bună ca noi…

— Băiatul e mort? întrebă Iosif. Sau mai trăieşte?

Salomea ţâşni în faţă şi îmi şopti la ureche:

— Iisus, fă-l să învie, aşa cum ai făcut şi păsările să învie!

Simeon cel Mic chicotea. Era prea necopt ca să înţeleagă ce se petrecea. Simeon cel Mic ştia, dar era mic şi liniştit.

— Potoliţi-vă, spuse Iacob, micul şef al copiilor. Salomea, taci!

Îi auzeam cum strigă pe stradă. Auzeam şi alte zgomote. Pietrele loveau pereţii casei. Mama începu să plângă.

— Îndrăzniţi numai să faceţi asta! strigă unchiul Cleopa, şi ieşi în grabă pe uşă. Iosif alergă după el.

M-am smucit din strânsoarea mamei şi am zbughit-o afară înainte să mă prindă, am trecut pe lângă unchiul meu şi pe lângă Iosif, şi am mers direct la gloata ce înainta, striga şi îşi arăta pumnii. Am mers atât de repede încât nici nu m-au văzut. Eram precum un peşte în apă. M-am strecurat printre oamenii care strigau deasupra capului meu, până am ajuns la casa lui Eliazar.

Toate femeile erau cu spatele la uşă şi nu m-au văzut când am intrat. M-am dus direct în odaia întunecoasă, unde îl aşezaseră pe rogojină. Mama lui era acolo, sprijinindu-se de sora ei şi plângând în hohote. În cameră era doar o lampă, ce dădea o lumină foarte slabă.

Eliazar era palid, cu mâinile pe lângă trup, cu aceeaşi tunică prăfuită şi cu tălpile foarte negre. Era mort. Gura îi era deschisă şi dinţii i se vedeau peste buză.

Medicul grec intră – de fapt, era evreu –, îngenunche,

se uită la Eliazar şi dădu din cap. Apoi mă văzu şi zise:

— Afară!

Mama lui se întoarse, mă văzu şi ţipă.

M-am aplecat peste el:

— Eliazar, trezeşte-te, am spus, trezeşte-te acum!

M-am întins şi mi-am pus mâna pe fruntea lui. Puterea a ieşit. Ochii mi s-au închis. Eram ameţit. Dar l-am auzit că îşi recapătă suflarea. Mama lui ţipa întruna, iar şi iar, şi mă dureau urechile. Şi sora lui ţipa. Toate femeile ţipau.

Am căzut pe spate pe podea. Eram slăbit. Medicul grec se uita în jos la mine. Mi-era rău. Odaia era întunecată. Şi alţi Oameni sosiră buluc.

Eliazar se ridică şi, înainte să poată ajunge cineva la el, se năpusti cu pumnii asupra mea lovindu-mă şi dându-mă cu capul de pământ, şi plesnindu-mă întruna:

— Fiu al lui David, fiu al lui David, striga el, bătându-şi joc de mine, fiul al lui David, fiu al lui David, şi mă izbea în faţă şi în coaste, până când tatăl lui l-a luat de mijloc şi l-a ridicat în aer.

Toate mă dureau şi nu mai puteam respira.

— Fiul lui David, continuă Eliazar să strige.

Cineva m-a ridicat şi m-a scos afară din casă, ducându-mă în mulţimea din stradă. Încă mai icneam. Mă dureau toate. Părea că toată strada ţipă, mai tare decât înainte, iar cineva spunea că vine învăţătorul, şi unchiul Cleopa striga în greacă la Jonathan, tatăl lui Eliazar, şi Jonathan îi răspundea, iar Eliazar striga „Fiul lui David, fiul lui David!”

Eram în braţele lui Iosif. Încerca să meargă, dar mulţimea nu îl lăsa. Cleopa se împingea către tatăl lui Eliazar, iar acesta încerca să ajungă la Cleopa, dar alţi bărbaţi îl prinseră de braţe. L-am auzit în depărtare pe Eliazar strigând.

Învăţătorul era acolo şi spunea:

— Copilul ăsta nu e mort, taci odată, Eliazar, cine a spus că a murit? Eliazar, nu mai urla! Cine a putut crede că acest copil e mort?

— L-a readus la viaţă, asta a făcut, a spus unul de-ai lor.

Eram în curtea noastră, întreaga gloată era împinsă înăuntru odată cu noi, unchiul meu şi rudele lui Eliazar încă mai strigau, iar învăţătorul cerea să se facă linişte.

Acum veniră unchii mei, Alfeu şi Simeon. Aceştia erau fraţii lui Iosif. Şi tocmai se treziseră. Îşi ridicară mâinile în faţa mulţimii. Aveau nişte voci puternice şi ochii mari. Erau acolo şi mătuşile mele, Salomea, Estera şi Maria, împreună cu toţi verişorii, care alergau şi săreau de parcă era sărbătoare, mai puţin Silas, Iustus şi Iacob, care stăteau cu bărbaţii.

Apoi nu am mai putut vedea ce se întâmplă.

Eram în braţele mamei mele şi ea mă duse în odaia din faţă. Era întuneric. Mătuşa Estera şi mătuşa Salomea intrară cu ea. Auzeam din nou pietre ce loveau casa. Învăţătorul ridică vocea vorbind în greacă.

— Ai sânge pe faţă, îmi şopti mama. Ai sânge la ochi. Eşti tăiat pe faţă! Plângea. Oh, uite ce ţi s-a întâmplat, spuse ea.

Vorbea în aramaică, limba noastră pe care nu o vorbeam prea des.

— Nu-s rănit, am zis eu.

Voiam să spun că nu contează. Din nou s-au apropiat verişorii mei, iar Salomea zâmbea ca şi cum ar fi spus că ştia că îl puteam învia, şi i-am luat mâna şi i-am strâns-o.

Dar era acolo şi Iacob, cu privirea lui tăioasă.

Învăţătorul intră în cameră cu spatele, cu mâinile ridicate. Cineva rupsese perdeaua, iar lumina era foarte puternică. Intră şi Iosif cu fraţii săi. La fel făcu şi Cleopa. A trebuit să ne dăm la o parte ca să le facem loc.

— Vorbiţi despre Iosif, despre Cleopa şi Alfeu, cum să-i izgonim? se adresă învăţătorul întregii adunări. Sunt cu noi de şapte ani!

Familia mânioasă a lui Eliazar înaintase aproape până în cameră. Tatăl chiar păşise înăuntru.

— Da, de şapte ani, şi de ce nu se întorc toţi în Galileea? strigă tatăl lui Eliazar. Şapte ani e prea mult!

Băiatul ăla e posedat de un demon, şi vă spun că fiul meu era mort.

— Acuma te plângi că trăieşte! Ce-i cu tine? întrebă unchiul Cleopa.

— Vorbeşti ca un om nebun, adăugă unchiul Alfeu.

Şi aşa şi pe dincolo, Continuară să strige unii la alţii, amenințându-ne cu pumnii, iar femeile dădeau din cap şi îşi aruncau priviri din când în când, iar din depărtare alţi oameni se alăturau mulţimii.

— Oh, cum poţi spune asemenea lucruri? rosti învăţătorul, pronunţând fiecare cuvânt ca şi cum ar fi fost în Casa de Studiu. Iisus şi Iacob sunt cei mai buni elevi ai mei. Iar aceşti bărbaţi sunt vecinii voştri, ce vă îndeamnă să vă întoarceţi chiar aşa împotriva lor? Ascultaţi-vă propriile cuvinte!

— Of, elevii tăi, elevii tăi, strigă tatăl lui Eliazar. Dar trebuie să trăim şi să muncim, şi sunt şi alte lucruri în viaţă pe lângă acela de a fi elev.

Intrară şi mai mulţi în cameră. Mama se lipise cu spatele de perete, ţinându-mă strâns lângă ea. Voiam să scap, dar nu puteam. Ei îi era prea frică.

— Da, munca, asta e, rosti unchiul Cleopa. Cine spune că nu putem trăi aici, de ce să ne izgoniţi, doar pentru că mare parte din slujbe le luăm noi, şi asta din cauză că suntem mai buni, iar asta înseamnă că oferim oamenilor ce-şi doresc…

Deodată Iosif îşi ridică mâinile şi răcni:

— Linişte!

Şi toţi tăcură. Toată gloata lor tăcu. Niciodată Iosif nu ridicase aşa vocea.

— Ne facem de ruşine în faţa Domnului cu cearta asta! apoi mai adăugă: îmi dărâmaţi pereţii casei.

Nimeni nu spuse nimic. Toată lumea se uita la el. Chiar şi Eliazar era acolo şi se uita în sus spre el. Nici măcar învăţătorul nu mai vorbea.

— Acum Eliazar trăieşte, spuse Iosif. Şi se face că tocmai vom merge acasă, în Galileea.

Din nou nu spuse nimeni nimic.

— Vom pleca spre Pământul Sfânt de îndată ce ne vom termina puţinele treburi pe care le avem aici. Ne vom lua rămas-bun, iar acele slujbe pe care le vom primi câtă vreme ne pregătim de plecare vi le vom da vouă.

Tatăl lui Eliazar îşi întinse gâtul, apoi dădu aprobator din cap şi îşi deschise braţele. Ridică din umeri. Înclină din cap, apoi se întoarse. Oamenii lui se întoarseră şi ei. Eliazar se uită fix la mine, apoi ieşiră cu toţii din cameră.

Mulţimea ieşi din curte, iar mătuşa mea Maria, egipteanca, soţia lui Cleopa, intră şi trase perdeaua. Acum rămaseră doar ai noştri şi învăţătorul. Acesta din urmă nu era bucuros. Se uită încruntat la Iosif.

Mama îşi şterse ochii şi se uită la faţa mea, dar atunci învăţătorul începu să vorbească. Ea mă ţinu lângă trup, cu mâinile tremurându-i violent.

— Plecaţi acasă? se miră învăţătorul. Şi îmi luaţi cei mai buni elevi? Mi-l luaţi pe bunul Iisus? Şi pot să vă întreb la ce vă întoarceţi? La tărâmul unde curge lapte şi miere?

— Îţi baţi joc de strămoşii noştri? întrebă unchiul Cleopa.

— Sau îţi baţi joc de însuşi Domnul? îl întrebă unchiul Alfeu, care vorbea greaca la fel de bine ca şi învăţătorul.

— Nu îmi bat joc de nimeni, răspunse învăţătorul, uitându-se la mine în timp ce vorbea, dar mă minunez că puteţi părăsi atât de uşor Egiptul din pricina unei gâlceve din mijlocul drumului.

— Asta nu are nimic de a face cu hotărârea noastră, spuse Iosif.

— Atunci, de ce să plecaţi? Iisus face progrese minunate aici. De ce, când Philo este atât de impresionat de învăţătura lui, iar Iacob este minunat şi…

— Da, dar aici nu e Israelul, nu-i aşa? întrebă Cleopa. Şi nu e casa noastră.

— Nu, iar tu îi înveţi greaca, Scriptura în greacă, spuse Alfeu. Iar noi acasă îi învăţăm ebraica, pentru că tu nici măcar nu ştii ebraică şi eşti învăţătorul, iar asta e Casa de Studiu de aici, din Grecia, iar tu o numeşti Tora. Philo, da, marele Philo ne dă de lucru, şi la fel fac şi

prietenii lui – toate astea sunt lucruri bune şi da, suntem recunoscători; dar şi el vorbeşte greaca şi citeşte Scriptura în greacă şi se minunează de câte ştiu băieţii ăştia în greacă.

— Acum toată lumea vorbeşte greaca, spuse învăţătorul. Evreii din toate oraşele Imperiului vorbesc greaca şi citesc Scriptura în greacă.

— În Ierusalim nu se vorbeşte greaca! replică Alfeu.

— În Galileea citim Scriptura în ebraică, zise Cleopa. Măcar înţelegi ebraica? Şi te mai numeşti învăţător!

— Of, m-am săturat de criticile voastre, de ce vă mai suport, de ce-mi mai pasă unde mergeţi şi unde îi duceţi pe băieţii ăştia, înapoi în vreun sat prăfuit! Părăsiţi Alexandria pentru asta.

— Da, spuse unchiul Cleopa, dar nu e un sat prăfuit, e casa tatălui meu. Ştii vreun cuvânt în ebraică? apoi el recită tare, în ebraică, psalmul său preferat, pe care ne pusese multă vreme să îl învăţăm. „Domnul va păzi intrarea ta şi ieşirea ta de acum şi până în veac.”[1] Şi apoi continuă: Ştii ce înseamnă asta?

— Dar tu ştii ce înseamnă? i-o trânti învăţătorul. Aş vrea să te aud cum explici. Ştii doar ceea ce te-a învăţat scribul din sinagoga voastră, iar dacă ai învăţat aici suficientă greacă pentru a mi-o striga în faţă, crezi că eşti cel mai bun. Ce ştiţi oricare dintre voi, evrei galileeni încăpăţânaţi? Aţi venit în Egipt să vă refugiaţi şi plecaţi la fel de încăpăţânaţi precum aţi venit.

Mama era neliniştită. Învăţătorul se uită la mine.

— Şi să luaţi copilul ăsta, copilul ăsta strălucit…

— Şi ce ai vrea să facem? întrebă Alfeu.

— Oh, nu întreba aşa ceva, şopti mama. Era tare neobişnuit pentru ea să vorbească mai tare.

Iosif îi aruncă o privire şi apoi se uită la învăţător. Acesta din urmă continuă:

— E mereu la fel, spuse învăţătorul, oftând. În vreme de necaz, veniţi în Egipt, da, întotdeauna în Egipt, el primeşte toată pleava Palestinei…

1 Psalmul 120

— Toată pleava! strigă Cleopa. Îi numeşti pe strămoşii noştri pleavă?

— Nici ei nu vorbeau greaca, zise Alfeu.

Cleopa râse.

— Iar pe muntele Sinai, Domnul nu a vorbit în greacă, spuse el.

Unchiul Simeon rosti încet:

— Şi Marele Preot al Ierusalimului, când pune mâinile pe ţap, pesemne că uită să spună toate păcatele noastre în greacă.

Râdeau cu toţii. Băieţii mai mari râdeau. Şi mătuşa Maria râdea. Însă mama încă plângea. A trebuit să stau lângă ea.

Chiar şi Iosif zâmbise. Învăţătorul era nervos. El continuă:

— … dacă e foamete, veniţi în Egipt, dacă nu aveţi de lucru, veniţi în Egipt, dacă pe Irod îl apucă o furie ucigaşă, veniţi în Egipt, de parcă împăratul Irod a dat cel mai mic semn că i-ar păsa de o mână de evrei galileeni ca voi! O furie ucigaşă! De parcă…

— Terminaţi, spuse Iosif.

Învăţătorul se opri. Toţi bărbaţii se uitau la învăţător. Nimeni nu mai scotea un cuvânt. Nimeni nu mişca.

Ce se întâmplase? Ce spusese învăţătorul? „Furie ucigaşă”. Ce însemnau cuvintele astea?

Chiar şi Iacob avea aceeaşi privire ca şi ceilalţi bărbaţi.

— Oh, credeţi că oamenii nu vorbesc despre lucrurile astea? întrebă învăţătorul. De parcă eu aş crede poveştile călătorilor.

Ei nu spuseră nimic. Apoi, cu o voce înceată, Iosif vorbi:

— Domnul a dăruit răbdare pentru aşa ceva, dar eu nu mai am. Ne întoarcem acasă pentru că e casa noastră, continuă el, Uitându-se la învăţător, şi pentru că e pământul Domnului. Şi pentru că Irod a murit.

Învăţătorul era şocat. Toţi ceilalţi erau surprinşi. Chiar şi mama era surprinsă şi puteam vedea cum femeile

se uitau una la alta.

Adevărul e că noi, cei mici, ştiam că Irod era împăratul Pământului Sfânt şi ştiam că era un om rău. Doar de ceva vreme aflaserăm că făcuse o grozăvie, că pângărise Templul, sau cel puţin aşa îi auzisem pe bărbaţi vorbind, dar nu ştiam nimic mai mult.

Învăţătorul se încruntă la Iosif.

— Iosif, nu e înţelept să spui asemenea lucruri, rosti el. Nu poţi vorbi astfel despre împărat.

— E mort, zise Iosif. Veştile vor veni cu poşta romană, peste două zile.

Învăţătorul era înmărmurit. Restul tăceau, cu ochii la Iosif.

— De unde ştii? întrebă învăţătorul.

Niciun răspuns.

— Ne va lua puţin timp să ne pregătim de călătorie, spuse Iosif. Până atunci, băieţii noştri vor trebui să lucreze cu noi. Mă tem că nu vor mai merge la şcoală.

— Şi ce va crede Philo, întrebă învăţătorul, când va auzi că îl luaţi pe Iisus?

— Ce treabă are Philo cu băiatul meu? spuse mama. Vocea ei îi uimi pe toţi.

Urmă altă tăcere. Ştiam că era un moment dificil.

Cu ceva vreme în urmă, învăţătorul mă dusese la Philo, un om bogat şi învăţat, pentru a mă prezenta acestuia ca pe un elev bun, iar Philo mă plăcuse foarte mult, ba chiar mă dusese la Marea Sinagogă, care era la fel de mare şi de frumoasă ca şi templele păgâne din oraş, şi unde se întâlneau evreii bogaţi de Sabat, un loc în care familia mea nu mergea niciodată. Noi mergeam la modesta Casă de Rugăciune de pe strada noastră.

După aceste vizite, Philo ne dăduse de lucru la casa lui, să îi facem uşi de lemn, bănci şi rafturi pentru noua sa bibliotecă, şi, în curând, prietenii lui oferiră familiei mele slujbe asemănătoare, ce însemnau, de asemenea, câştiguri bune.

Când am fost dus la el, Philo mă tratase ca pe un musafir.

Şi chiar şi acum, când uşile fuseseră puse la loc, iar băncile pictate fuseseră luate de la cei care le pictaseră şi duse la Philo, îl mai văzusem, iar el îşi făcuse timp să îi spună lui Iosif lucruri frumoase despre mine.

Dar cum să vorbesc acum despre simpatia lui Philo pentru mine? Nu era momentul, şi simţeam că bărbaţii erau încurcaţi, în timp ce se uitau la învăţător. Lucraseră din greu pentru Philo şi prietenii săi.

Învăţătorul nu îi răspunse mamei. În cele din urmă, Iosif spuse:

— Philo ar trebui să fie surprins că fiul meu vine cu mine la Nazaret?

— Nazaret? replică rece învăţătorul. Ce e Nazaretul? Nu am auzit niciodată de un asemenea loc. Aţi venit aici din Bethlehem. Poveştile voastre teribile, de ce voi… Philo crede că Iisus este cel mai promiţător învăţăcel din câţi a văzut. Philo v-ar educa fiul, dacă i-aţi da voie. Asta e treaba pe care Philo o are cu fiul vostru, asta a spus-o el. S-ar îngriji de asta…

— Philo nu are nimic de-a face cu fiul nostru, rosti mama, şocându-i din nou pe toţi cu faptul că vorbise tare, mâinile ei strângându-mă cu putere de umeri.

Gata cu casa bogată cu podelele ei de marmură. Gata cu biblioteca plină de suluri de pergament. Mirosul de cerneală. Greaca e limba Imperiului. „Vezi asta? E o hartă a Imperiului. Ţine de marginea asta. Uite. Roma stăpâneşte peste toate. Acolo e Roma, aici e Alexandria, aici e Ierusalimul. Vezi, acolo e Antiohul, Damascul, Corintul, Efesul. Toate sunt oraşe măreţe, şi în toate aceste oraşe trăiesc evreii care vorbesc greaca şi citesc Tora în greacă. Dar nu există, în afara Romei, un oraş la fel de măreţ cum e Alexandria, unde ne aflăm noi acum”.

Am alungat amintirea. Iacob se uita fix la mine. Învăţătorul vorbea cu mine.

— … dar îţi plăcea Philo, nu-i aşa? Îţi plăcea să-i răspunzi la întrebări. Îţi plăcea biblioteca lui.

— Rămâne cu noi, spuse Iosif calm. Nu va merge la Philo.

Învăţătorul continua să se uite fix la mine. Nu era de bine.

— Iisus, vorbeşte! zise el. Vrei să fi educat de Philo, nu-i aşa?

— Domnul meu, fac cum îmi spun tatăl şi mama mea, am răspuns eu.

Am ridicat din umeri. Ce puteam face?

Învăţătorul se întoarse şi îşi aruncă mâinile în sus.

— Când veţi pleca?

— Cât de repede vom putea, spuse Iosif. Avem treburi de terminat.

— Vreau să îi trimit vorbă lui Philo că Iisus pleacă, zise învăţătorul, şi cu asta dădu să plece.

Dar Iosif îl opri.

— Ne-a mers bine în Egipt, spuse el. Scoase bani din punguţă şi îi îndesă în palma învăţătorului. Îţi mulţumesc că ne-ai învăţat copiii.

— Da, da, şi îi duceţi înapoi în – unde spuneai? Iosif, în Alexandria trăiesc mai mulţi evrei decât în Ierusalim.

— Tot ce se poate, învăţătorule, rosti Cleopa, dar Domnul sălăşluieşte în Templul din Ierusalim, iar pământul Său este Pământul Sfânt.

Toţi bărbaţii râseră aprobator şi femeile făcură la fel, la fel şi Salomea cea Micuţă, Joses şi Simeon.

Învăţătorul nu mai putea spune nimic, decât să dea din cap.

— Şi dacă ne terminăm repede treaba, zise Iosif, putem ajunge la Ierusalim la timp pentru Paşte.

Toţi strigarăm de bucurie la auzul veştii. Ierusalim. Paşte. Toţi eram nerăbdători. Salomea bătea din palme. Chiar şi unchiul Cleopa zâmbea.

Învăţătorul îşi plecă încet capul. Îşi atinse buzele cu două degete. Apoi ne binecuvântă.

— Fie ca Domnul să vă însoţească în călătoria voastră şi să ajungeţi acasă în pace.

Învăţătorul plecă.

Imediat, toată familia începu să vorbească limba noastră maternă, pentru prima dată în acea după-amiază.

Mama se uită la mine, gata să îmi îngrijească rănile şi vânătăile.

— Păi… ţi-au trecut, murmură ea. Te-ai vindecat.

— N-a fost mare lucru, am spus eu. Sunt aşa de fericit că plecăm acasă!

02

În acea seară, după cină, în timp ce bărbaţii moţăiau pe rogojinile din curte, veni Philo. Se aşează pe jos la un pahar de vin cu Iosif, încrucişându-şi picioarele ca şi ceilalţi bărbaţi, fără să se sinchisească de hainele albe pe care şi le-ar fi putut murdări. Eu şedeam lângă Iosif, sperând să nu pierd niciun cuvânt din tot ce se spune, dar a venit mama şi m-a dus înăuntru.

Asculta de după perdea şi mă lăsă şi pe mine să ascult. Erau acolo şi mătuşa Salomea, şi mătuşa Estera.

Philo dorea să mă ţină la el, să mă instruiască şi să mă trimită la Iosif când o să fiu un tânăr învăţat. Iosif ascultă tăcut toate astea, dar refuză. El era tatăl meu şi trebuia să mă ducă înapoi în Nazaret. Ştia că asta e ceea ce trebuie să facă. Îi mulţumi lui Philo şi îi oferi iar vin, spunându-i că va avea grijă să fiu educat ca evreu.

— Uiţi, domnul meu, spuse el, în maniera sa amabilă, că de Sabat evreii de pretutindeni sunt filosofi şi învăţaţi. În Nazaret nu e altfel, credeţi-mă.

Philo era mulţumit de asta, dădu din cap şi zâmbi.

— Dimineaţa va merge la şcoală, cum fac toţi băieţii, continuă Iosif. Şi vom avea şi discuţii despre Lege şi Profeţi, şi vom merge şi în Ierusalim, iar acolo poate, la Sărbători, îi va putea asculta pe învăţătorii din Templu. Am timp destul pentru asta.

Când Philo îi oferi un dar pentru educaţia mea, o punguţă pe care vru să o pună în mâna lui Iosif, acesta din urmă refuză.

Philo stătu o vreme mâhnit, şi vorbi cu Iosif despre multe lucruri, despre oraş şi despre lucrările pe care bărbaţii noştri le făcuseră, şi despre Imperiu, iar apoi îl întrebă pe Iosif cum de era atât de sigur că împăratul Irod era mort.

— Vestea va ajunge aici mâine, cu poşta romană, spuse Iosif. Iar eu ştiu asta dintr-un vis, domnul meu, iar asta înseamnă pentru noi întoarcerea acasă.

Unchii mei, care stătuseră în tot acest timp tăcuţi, pe întuneric, veniră să aprobe, spunând cât de mult îl dispreţuiseră pe împărat.

Cuvintele ciudate ale învăţătorului, cele despre furia ucigaşă, îmi răsunau încă în minte, dar bărbaţii nu vorbiră deloc despre asta şi, în cele din urmă, veni vremea ca Philo să plece.

Când se ridică, nici măcar nu îşi scutură de praf pânza subţire, îi mulţumi iar şi iar lui Iosif pentru vin şi ne ură toate cele bune.

Am fugit afară. Am mers o vreme cu Philo în susul străzii. Avea doi sclavi care îl însoţeau şi care aveau torţe, iar eu nu văzusem niciodată Strada Tâmplarilor atât de luminată la acea oră, şi ştiu că oamenii ne priveau de prin curţi, unde se odihneau, în briza care începuse să adie uşor dinspre mare odată cu lăsarea întunericului.

Philo mi-a spus să îmi aduc mereu aminte de Egipt şi de harta Imperiului pe care mi-o arătase.

— Dar de ce se duc toţi evreii înapoi în Israel? l-am întrebat. Dacă suntem evrei, nu ar trebui să trăim pe pământul pe care ni l-a dat Domnul? Eu nu-nţeleg.

El se gândi puţin. Apoi spuse:

— Un evreu poate trăi oriunde şi să rămână evreu. Avem Tora, Profeţii, Tradiţia. Trăim ca evrei oriunde am fi. Şi nu ascultăm noi Cuvântul Dumnezeului nostru oriunde mergem? Nu facem cunoscut păgânilor Cuvântul Său oriunde am locui? Trăiesc aici pentru că tatăl meu a trăit aici şi tatăl său la fel. Tu mergi acasă, pentru că aşa vrea tatăl tău.

Tatăl meu.

Mă trecu un fior. *Iosif nu era tatăl meu.* Ştiusem mereu asta, dar nu era ceva ce aş fi putut spune cuiva vreodată. Şi nu am pomenit nici acum nimic despre asta.

Am dat din cap.

— Să îţi aminteşti de mine, spuse Philo.

I-am sărutat mâinile, iar el se aplecă şi mă sărută pe amândoi obrajii.

Se ducea acasă, probabil la o cină aleasă, în casa lui cu podele de marmură şi plină de lămpi, cu perdele bogate şi cu odăiţele de la etaj deschise către mare.

Se întoarse o dată să îmi facă din mână, iar apoi dispăru, împreună cu servitorii săi cu torţe.

O clipă m-am simţit trist – doar o clipă. Fu însă îndeajuns să nu uit niciodată această tristeţe sfâşietoare. Dar eram prea încântat de întoarcerea pe Pământul Sfânt.

Şi m-am grăbit să mă întorc acasă.

Mă apropiam încet, pe întuneric, de curte, şi am auzit-o pe mama plângând. Stătea lângă Iosif.

— Dar nu ştiu de ce nu ne putem aşeza în Bethlehem, spunea ea. Pare că ne e dat să ne întoarcem acolo.

Bethlehemul era locul naşterii mele.

— Niciodată, spuse Iosif. Nici măcar nu ne putem gândi la aşa ceva. Ca de obicei, se purta blând cu ea. Cum ai putut crede că ne-am putea vreodată întoarce în Bethlehem?

— Dar în tot acest timp am sperat, insistă mama. Au trecut şapte ani, iar oamenii uită, dacă au înţeles vreodată…

Unchiul Cleopa, care stătea întins pe spate, cu genunchii îndoiţi, râse încetişor, la fel cum râdea de multe alte lucruri. Unchiul Alfeu nu spunea nimic. Părea că priveşte în sus la stele. Îl puteam vedea pe Iacob în prag, privind şi, poate, ascultând.

— Gândeşte-te la toate semnele, îi aminti mama. Gândeşte-te la noaptea când au venit bărbaţii de la Răsărit. Şi nu doar asta…

— Asta-i prea de tot, spuse Iosif, care stătea lângă ea. Crezi că cineva de acolo a uitat asta? Crezi că au uitat ceva? Nu ne putem întoarce acolo niciodată.

Cleopa râse din nou.

Iosif nu îl luă în seamă, la fel făcu şi mama. Iosif o cuprinse pe mama cu braţul.

— Îşi vor aminti steaua, spuse Iosif, păstorii venind

de pe dealuri. Îşi vor aminti de bărbaţii de la Răsărit. Şi, mai presus de toate, îşi vor aminti seara în care…

— Te rog, taci, zise mama. Îşi puse mâinile la urechi. Te rog, nu rosti cuvintele alea.

— Nu înţelegi, trebuie să îl luăm şi să mergem în Nazaret. Nu avem de ales. Pe lângă asta…

— Ce stea? Ce bărbaţi de la Răsărit? am întrebat eu. Nu mă mai putusem abţine. Ce s-a întâmplat?

Din nou unchiul Cleopa râse în barbă.

Mama se uită în sus la mine. Nu ştiuse că eram acolo.

— Nu trebuie să îţi faci griji pentru asta, rosti ea.

— Dar ce s-a întâmplat la Bethlehem? am întrebat eu.

Iosif mă privea.

— Casa noastră din Nazaret, îmi spuse mama. Vocea ei era mai puternică. Era vocea pentru mine. Ai mai mulţi verişori în Nazaret decât poţi număra. Bătrâna Sara ne aşteaptă, şi Bătrânul Iustus. Astea sunt rubedeniile noastre. Ne întoarcem acasă la noi. Se ridică în picioare şi îmi făcu semn să merg cu ea.

— Da, zise Iosif, vom porni cât de repede se poate. Ne va lua câteva zile, dar vom ajunge la timp în Ierusalim pentru Paşte, iar apoi vom merge acasă.

Mama mă luă de mână şi mă conduse în casă.

— Dar mamă, cine sunt bărbaţii de la Răsărit? am întrebat eu din nou. Nu poţi să-mi spui?

Unchiul meu nu se mai putea opri din râs.

Chiar şi pe întuneric, am văzut expresia ciudată de pe chipul lui Iosif.

— Într-o seară o să-ţi povestesc, îmi promise mama. Lacrimile îi dispăruseră. Ca întotdeauna când era cu mine, părea puternică, nu mai era copila care fusese adineauri cu Iosif. Nu trebuie să mă întrebi acum lucrurile astea. Nu acum. O să-ţi spun când va veni vremea.

— Aşa e, spuse Iosif. Nu vreau să mai întrebi, înţelegi?

Ei se purtau cu blândeţe, dar cuvintele astea erau clare şi ciudate. Toate cele spuse de ei erau ciudate.

Ar fi trebuit să îi las să vorbească în continuare. Aş fi

aflat mai multe. Şi ştiam că era un mare secret lucrul acela despre care vorbiseră. Cum putea să nu fie? Cât despre faptul că eu auzisem, ştiau că făcuseră o greşeală.

Nu voiam să dorm. Stăteam întins pe rogojina mea, încercând să adorm, dar somnul nu venea şi nici eu nu îl doream. Niciodată nu-l doream. Iar acum gândurile mi se învălmăşeau în cap. Plecam acasă şi aveam atâtea la care să mă gândesc, pentru că se întâmplaseră atâtea, iar acum ei spuneau lucrurile astea ciudate.

Şi ce se întâmplase azi? Ceea ce păţisem cu Eliazar şi ceea ce i se întâmplase lui, astea şi imaginea vrăbiilor, atât cât îmi puteam aduce aminte, toate-mi apăreau în faţa ochilor ca nişte forme luminoase, pe care nu le puteam descrie în cuvinte. Nu mai simţisem niciodată până atunci ceva ca puterea aceea care ieşise din mine, chiar înainte ca Eliazar să cadă mort, în praf, sau ca puterea care ieşise din mine chiar înainte ca el să se ridice de pe rogojină. „Fiu al lui David, fiu al lui David, fiu al lui David…”

Rând pe rând, toată lumea venise la culcare. Femeile erau în colţul lor, iar Iustus cel Mic, mezinul lui Simeon, se cuibărise lângă mine. Micuţa Salomea îi cânta încetişor copiliţei Estera, care, printr-un miracol, tăcea.

Cleopa tuşi, vorbi singur fără să spună de fapt nimic, apoi adormi din nou.

Am simţit o mână pe mine. Mi-am deschis ochii. Iacob era lângă mine, Iacob, fratele meu mai mare.

— Ce-ai făcut… şopti el.

— Da?

— Că l-ai omorât pe Eliazar şi l-ai înviat?

— Da?

— Să nu mai faci asta niciodată. Niciodată, spuse el.

— Ştiu, am zis eu.

— Nazaret e un oraş mic.

— Ştiu, am repetat.

S-a îndepărtat de mine.

M-am răsucit pe o parte şi mi-am pus o mână sub cap. Am închis ochii. L-am mângâiat pe Iustus cel Mic pe cap. Fără să se trezească, se cuibări mai aproape.

Ce ştiam?

Am şoptit încet: „Ierusalim. Unde Domnul sălăşluieşte în Templu”. Nu m-a auzit nimeni. Philo îmi spusese că era cel mai mare Templu din lume. Am văzut vrăbiile de lut pe care le făcusem. Le-am văzut prinzând viaţă, am auzit o bătaie de aripi, am auzit respiraţia mamei, pe Iosif strigând „Nu!” şi au dispărut toate, puncte micuţe pe cer. „Ierusalim”. L-am văzut pe Eliazar ridicându-se de pe rogojină.

În ziua în care mă primise în casa lui, Philo îmi spusese că Templul era atât de frumos, încât mii de oameni veneau să îl vadă, mii, păgâni şi evrei din toate oraşele Imperiului, bărbaţi şi femei care călătoreau până acolo pentru a aduce ofrandă Dumnezeului nostru, al tuturor. Brusc, am deschis ochii. Toţi cei din jurul meu dormeau.

Ce credeam că se întâmplase în cazul ăsta? *O mare poticneală.*

De unde venise puterea? Mai era acolo?

Iosif nu scosese o vorbă despre asta. Mama nu mă întrebase ce se întâmplase. Discutaserăm oare vreodată despre vrăbiile făcute de Sabat?

Nu. Nimeni nu vorbea despre lucrurile astea. Iar acum nu puteam întreba pe nimeni, nu? Nu se putea să vorbeşti despre asemenea lucruri în afara familiei, niciodată nu se putea. La fel cum nu puteam rămâne în marele oraş Alexandria şi să învăţ cu Philo, în casa lui cu podele de marmură.

De acum înainte trebuia să fiu foarte, foarte atent, chiar şi cu lucrurile mărunte, căci se putea să folosesc greşit ce era înăuntrul meu, această putere ce îl putuse face pe Eliazar să moară şi să revină la viaţă.

Ei bine, a fost frumos să îi fac pe toţi să zâmbească, pentru că învăţam repede, pe Philo şi pe învăţător şi pe ceilalţi băieţi, şi ştiam atât de multe despre Scriptură în greacă, iar în ebraică le ştiam mulţumită lui Iosif şi unchiului Cleopa, şi unchiului Alfeu, dar asta era altceva.

Ştiam acum ceva ce nu puteam exprima în cuvinte. Voiam să merg la Iosif, să-l trezesc, să-l rog să mă ajute să

înţeleg. Dar ştiam că mi-ar spune să nu mai întreb despre asta, la fel cum nu ar trebui să mai întreb despre alte lucruri, lucruri despre care îi auzisem vorbind. Pentru că puterea asta era legată cumva de lucrurile despre care discutaseră şi de vorbele ciudate ale învăţătorului care îi făcuseră pe toţi să tacă şi să se uite la el. Trebuia să existe o legătură.

Asta m-a întristat, m-a întristat atât de tare, că îmi venea să plâng. Din vina mea trebuia să plecăm de aici. Era vina mea şi, chiar dacă toată lumea se bucura, eu mă simţeam trist şi răspunzător.

Şi toate astea trebuia să le ţin în mine. Dar voi afla ce s-a petrecut în Bethlehem. Voi afla cumva, chiar dacă va trebui să fac ce spusese Iosif.

Dar, deocamdată, care era marele secret al acestei poveşti? Care îi era miezul? Nu trebuie să abuzez de cine *sunt.*

M-a luat cu frig. Mă simţeam înţepenit şi foarte mărunt. Am tras mai bine pătura pe mine. Toropeală. Veni ca şi când un înger m-ar fi atins.

Mai bine să dorm, de vreme ce toţi ceilalţi dormeau. Mai bine să mă las purtat de vise, cum se lasă şi ei. Mai bine să cred, cum credeau şi ei. Am încetat să mă mai străduiesc să rămân treaz şi să mă gândesc la toate lucrurile astea. Mă simţeam moleşit, atât de moleşit că nu mă mai puteam gândi.

Cleopa tuşea din nou. Avea să fie iar bolnav, după cum se întâmpla adesea. Iar în noaptea aceea am ştiut că va fi grav. I-am auzit hârâitul din piept.

03

În câteva zile, în port au ajuns veştile cum că Irod murise. Despre asta vorbeau galileenii şi evreii de peste tot. Cum de ştiuse Iosif? Învăţătorul se întoarse vijelios, cerând să îi spună, dar Iosif nu zise nimic.

Multe ore am trudit ca să ducem la bun sfârşit comenzile pe care le aveam – terminam uşi, bănci, praguri şi alte de astea, şi toate trebuiau nivelate, lustruite şi finisate, apoi trimise vopsitorilor. După aceea luam piesele

deja vopsite şi le montam în casele celor care ne angajaseră, lucru care îmi plăcea, căci vedeam multe odăi şi oameni diferiţi, chiar dacă, din respect, lucram mereu cu capetele plecate şi cu ochii în jos, dar totuşi mai vedeam câte ceva. Am învăţat o mulţime de lucruri. Şi toate astea însemnau că mă întorceam acasă la lăsarea serii, obosit şi flămând.

Era mai multă muncă decât crezuse Iosif, dar el nu dorea să lase vreo promisiune neîmplinită şi, între timp, mama îi scrisese acasă Bătrânei Sara şi verişorilor ei că urma să venim, Iacob scriind în locul ei cuvintele şi amândoi ducând scrisoarea la poştă, şi tot traiul era agitat de pregătiri.

Vecinii de pe stradă erau iarăşi de partea noastră, acum că ştiau cu toţii că în curând vom pleca. Alte familii îi dădeau mamei daruri pe care să le luăm cu noi – lămpi mici de lut, ba o cană din ceramică, ba o bucată fină de pânză.

Era aproape hotărât că mergem pe uscat, după ce cumpărăm măgari, când, într-o seară, unchiul Cleopa se ridică din pat, tuşind rău, şi spuse:

— Eu nu vreau să mor în deşert.

Se îngălbenise foarte tare şi slăbise, şi nu mai prea lucrase aşa de mult cu noi, şi doar atât avea de spus. Nimeni nu îi răspunse.

Aşa că rămase hotărât – vom merge cu corabia. Avea să coste mai mult, toţi ştiam asta, dar Iosif se învoi. Vom merge în vechiul port Iamnia. Şi vom ajunge la Ierusalim la timp pentru Sărbătoare, iar de atunci Cleopa dormi mai bine.

Veni şi vremea plecării. Eram îmbrăcaţi cu cele mai bune robe de lână şi sandale, toată lumea cărând desagii cu bunurile noastre. Şi părea că toată strada ieşise să ne conducă.

Lacrimi fură vărsate şi chiar Eliazar veni să-mi facă o plecăciune şi eu lui, iar apoi ne croirăm cu greu drum să trecem prin cea mai mare îmbulzeală din câte văzusem până atunci, cu mama care ne aduna laolaltă, iar eu o

ţineam strâns de mână pe Salomea, şi Iacob ne tot spunea să stăm împreună. Şi iar, şi iar crainicii suflau din trompete, anunţând corăbiile. Şi, în cele din urmă, se auzi anunţul pentru o corabie către Iamnia, apoi altul şi altul. Peste tot oamenii strigau şi făceau cu mâna.

— Pelerini, spuse unchiul Cleopa, râzând din nou, aşa cum făcea înainte să se îmbolnăvească. Toată lumea merge la Ierusalim.

— Toată lumea! strigă Micuţa Salomea. Ai auzit? îmi spuse.

Am râs cu ea.

Am mers împingându-ne, îmbrâncindu-ne şi ţinându-ne de desagi, cu bărbaţii care strigau şi gesticulau pe deasupra capetelor noastre, cu femeile care se lipeau unele de altele, întinzându-şi mâinile pentru a ne înşfăca de braţe şi a ne trage înăuntru, şi, dintr-odată eram pe pasarelă, cât pe ce să cădem în apa tulbure.

În toată viaţa nu avusesem parte de o asemenea harababură ca pe puntea asta. De îndată ce bagajele fură aşezate laolaltă, iar femeile se urcară deasupra lor stând faţă în faţă, cu vălurile ridicate, Iacob se uită la noi cu cea mai serioasă şi mai prevenitoare faţă, iar eu şi Salomea ne luarăm la întrecere până la balustrada de metal a corabiei, strecurându-ne printre oameni pentru a putea ajunge în locul de unde puteam vedea portul şi pe toţi ceilalţi oameni grăbiţi, care încă făceau cu mâna, se împingeau şi mergeau mai departe, chiar dacă eram striviţi din toate părţile.

Am văzut pasarela ridicându-se, frânghiile azvârlite la bord, pe ultimul marinar sărind pe corabie şi apa dintre noi şi chei devenind tot mai mare; apoi a urmat clătinătura aceea, când corabia s-a pus în mişcare, şi toţi cei de la bord au strigat; am alunecat pe pântecul mării, iar eu am strâns-o lângă mine pe Micuţa Salomea şi am râs amândoi de bucurie că simţeam cum pluteşte corabia sub noi.

Am făcut cu mâna şi am strigat la oameni pe care nici nu îi cunoşteam, iar ei ne-au răspuns şi am simţit bucuria celor din jurul meu.

Câteva momente am crezut că Alexandria va dispărea în spatele tuturor corăbiilor sale şi a catargelor, dar cu cât ne îndepărtam, cu atât puteam vedea mai mult din oraş, îl puteam vedea cu adevărat, aşa cum nu-l văzusem niciodată, şi o umbră trecu peste mine; dacă nu ar fi fost bucuria micuţei Salomea, poate că nu aş fi fost la fel de fericit. Dar eram.

Se porni vântul; dintr-odată mirosul mării era curat şi minunat, şi trecu prin părul nostru, răcorindu-ne feţele. Într-adevăr, lăsam Egiptul în urmă, iar eu aş fi vrut să mă aşez şi să plâng ca un prunc.

Apoi toţi strigară să ne uităm la Marele Far, de parcă noi nu l-am fi putut vedea înălţându-se în stânga noastră.

De multe ori până acum îmi întorsesem privirea spre Marele Far.

Dar se putea compara asta cu faptul că acum treceam pe lângă el?

Capetele se întorceau, iar oamenii arătau cu degetul şi, în cele din urmă, eu şi Salomea am avut o imagine bună a farului. Stătea pe insuliţa sa – o torţă uriaşă atingând cerul. Şi am trecut pe lângă el, mirându-ne şi murmurând, de parcă ar fi avut ceva sfânt.

Dacă până atunci ni se păruse că vasul aluneca foarte încet, acum mi se părea că goneşte, iar marea se unduia încoace şi încolo, şi unele dintre femei ţipau.

Oamenii începură să cânte. Ne îndepărtam tot mai mult de ţărm. Farul se făcu mic, apoi dispăru.

Mulţimea de privitori se împrăştie, şi m-am întors pentru prima dată şi am văzut imaginea uriaşei vele umflate de vânt; marinarii mânuiau frânghiile, şi întreaga scenă – cu bărbaţii de la cârme şi cu familiile adunate în jurul bagajelor – m-a făcut să-mi dau seama că era mai bine că ne întorceam la ai noştri care, fără îndoială, ne duceau dorul.

Oamenii cântau din ce în ce mai tare şi, în curând, mulţimea cânta o singură cântare, iar eu şi Micuţa Salomea ne-am alăturat lor, dar vântul sufla năvalnic făcând vorbele de neînţeles.

A trebuit să ne croim drum printre familii pentru a o găsi pe a noastră, dar, în cele din urmă, am reuşit. Mama şi mătuşile încercau să coasă, de parcă vălurile nu le-ar fi fost aproape smulse de pe cap de vânt, iar mătuşa Maria spunea că unchiul Cleopa avea febră şi se ghemuise sub o pătură şi dormea învelit bine, pierzând toate momentele importante.

Iosif stătea puţin mai încolo, aşezat pe unul dintre puţinii butuci ce îi aveam cu noi, tăcut, aşa cum era mereu, uitându-se la cerul albastru şi la catargul de deasupra velei, unde era o altă velă; unchiul Alfeu era adâncit într-o dispută cu alţi pasageri despre problemele din Ierusalim.

Acum Iacob era numai urechi la discuţia asta şi, în curând, şi eu o ascultam, deşi nu îndrăzneam să mă apropii prea tare, de teamă că vor înceta dacă mă vor observa. Strigau, împotriva vântului ce se înteţea, stând împreună, într-un loc strâmt, luptându-se să îşi ţină pelerinele pe lângă corp, şi asta pe măsură ce vasul înainta cu greu prin apă.

Cel puţin auzeam ce vorbeau şi mă tot mutam înspre ei. Micuţa Salomea dori să vină şi ea dar mama ei o trase înapoi, şi i-am făcut semn să aştepte, încercând să-i spun că mă voi întoarce la ea.

— Îţi spun că e periculos, zise unul dintre bărbaţi în greacă. Era un om foarte înalt, cu piele întunecată şi îmbrăcat foarte somptuos. Dacă aş fi în locul vostru, nu aş merge la Ierusalim. Pentru mine înseamnă acasă, acolo sunt nevasta şi copiii mei. Trebuie să merg. Dar vă spun, nu e vremea potrivită ca toate aceste corăbii cu pelerini să navigheze.

— Eu vreau să merg acolo, spuse celălalt, într-o greacă la fel de bună, deşi era un om mai grosolan. Vreau să văd ce se întâmplă. Am fost acolo când Irod i-a ars de vii pe Matei şi pe Iuda, doi dintre cei mai buni cărturari ai legii din câţi a avut. El înclină capul către amândoi unchii mei. Vreau dreptate din partea lui Irod Arhelau. Vreau ca oamenii care l-au servit pe tatăl său să fie pedepsiţi. Cum va trata Arhelau această chestiune va fi hotărâtor pentru

toate celelalte lucruri.

Eram uimit. Auzisem multe lucruri rele despre împăratul Irod. Nu ştiam nimic despre noul Irod, fiul său, care era Arhelau.

— Ei bine, dar ce le spune oamenilor? întrebă unchiul meu Alfeu. Trebuie să le spună ceva.

Unchiul Cleopa, ridicându-se de lângă femei, li se alătură numaidecât.

— Poate că le spune ce minciuni trebuie să le spună, zise, ca şi cum ar fi ştiut totul despre asta. Trebuie să aştepte să îi spună Cezar dacă va fi împărat. Nu poate domni dacă Cezar nu îi aprobă coroana. Oricum, nimic din ce spune nu înseamnă mare lucru. Unchiul începu să râdă batjocoritor.

Mă întrebam ce or fi crezând ei despre el.

— Bineînţeles că le spune tuturor să aibă răbdare, rosti primul bărbat, în greaca sa bună. Vorbea curgător greaca, la fel ca învăţătorul nostru sau ca Philo. Şi, da, aşteaptă confirmarea lui Cezar şi le spune oamenilor să aştepte. Dar mulţimile nici măcar nu-i ascultă pe mesagerii lui. Acum mulţimile nu vor să aibă răbdare. Ele vor acţiune. Ele vor fapte. Şi s-ar putea să le primească.

Asta mă nedumerea.

— Trebuie să vă daţi seama, spuse omul grosolan, bărbatul mai arţăgos, că Cezar nu a ştiut tot răul pe care bătrânul Irod l-a făcut. Cum poate şti Cezar tot ce se întâmplă în Imperiu? Vă spun că trebuie să fie făcută o socoteală a lucrurilor pe care le-a săvârşit.

— Da, spuse bărbatul mai înalt, dar nu în Ierusalim, de Paşte, nu când vin pelerini din tot Imperiul.

— De ce nu? spuse celălalt. De ce nu, când toată lumea e aici? De ce nu, dacă va ajunge la Cezar vestea că Irod Arhelau nu este stăpânul celor care cer dreptate pentru sângele celor ucişi?

— Dar de ce a ars Irod de vii doi învăţători ai Legii? am întrebat eu.

Am făcut-o dintr-odată, surprinzându-mă şi pe mine.

De îndată Iosif se trezi din gândurile în care era

adâncit şi se uită la mine, apoi la bărbaţi.

Dar cel înalt, cel calm, îmi răspundea deja.

— Pentru că au dat jos vulturul de aur pe care îl pusese Irod deasupra porţii Templului, de aia, rosti el calm. Legea spune limpede că nu trebuie să existe nicio imagine a unui lucru însufleţit în Templul nostru. Copile, eşti destul de mare să ştii asta. Sau nu ştii? Doar pentru că Irod a construit templul, nu înseamnă că putea pune în el imaginea unui lucru însufleţit. La ce bun efortul de a reconstrui un templu magnific, dacă el voia să încalce legea şi să pună pe pereţii lui o imagine profanatoare?

Am priceput ce voia să spună, deşi cuvintele lui nu erau aşa de uşor de înţeles. M-am cutremurat.

— Aceşti bărbaţi erau farisei, învăţători ai Legii, continuă bărbatul înalt. I-au luat şi pe elevii lor cu ei, ca să dea jos vulturul. Iar pentru asta Irod le-a luat viaţa.

Iosif stătea lângă mine.

Bărbatul furios continuă:

— Nu-l lua de aici, lasă-l să înveţe. Va cunoaşte numele lui Matei şi a lui Iuda. Amândoi băieţii ar trebui să ştie. Făcu semn cu capul spre mine şi spre Iacob. Au făcut ceea ce se cuvenea. Iar ei ştiau ce monstru era Irod. Toată lumea ştia. Voi eraţi în Alexandria, ce vă păsa? Se uită la unchii mei. Dar noi trăiam cu el şi cu grozăviile sale. Vă spun, aveau urmări şi asupra celui mic, şi a celui mare. Odată, dintr-o toană, o toană nebună, de teamă că s-a născut un nou împărat, un fiu al lui David, şi-a trimis soldaţii la trei kilometri de Ierusalim, în oraşul Bethlehem şi…

— Gata, interveni Iosif, deşi zâmbea şi dădu din cap în timp ce ridica mâna.

Mă luă de acolo. Repede şi ferm mă duse lângă femei. Lui Iacob îi permise să rămână.

Vântul le înghiţi toate vorbele.

— Dar ce s-a întâmplat în Bethlehem? l-am întrebat.

— Toată viaţa vei auzi poveşti despre faptele lui Irod, zise Iosif. Nu uita, ţi-am spus că sunt câteva întrebări pe care nu vreau să le pui.

— Dar totuşi, vom merge la Ierusalim?

Iosif nu răspunse.

— Du-te acolo şi stai cu mama ta şi cu copiii, mă îndemnă el.

Am făcut ce mi-a spus.

Vântul sufla acum tare, iar corabia se tot legăna. Nu mă simţeam prea bine. Mi-era şi cam frig.

Micuţa Salomea mă aştepta să îmi pună întrebări. M-am cuibărit între ea şi mama. Aici era mai cald şi mă simţeam mai bine.

Joses şi Simeon adormiseră deja în culcuşul lor dintre bagaje. Silas şi Iustin se înghesuiseră într-un cotlon împreună cu Eli, care era nepotul mătuşii unchiului Cleopa, Maria, care venise să locuiască împreună cu noi. Arătau către velatură.

— Ce vorbeau acolo? vru să ştie Micuţa Salomea.

— Probleme în Ierusalim, am spus eu. Sper că vom merge. Vreau să-l văd. M-am gândit la tot ce auzisem. Am adăugat entuziasmat: Salomea, numai gândeşte-te la asta, oamenii din tot Imperiul merg la Ierusalim.

— Da, ştiu, spuse ea. Este cel mai bun lucru pe care l-am făcut vreodată. Sper că şi Nazaretul e un loc la fel de frumos.

Mama oftă şi îşi întoarse capul.

— Da, trebuie să vedeţi întâi Ierusalimul, zise ea cu tristeţe. Cât despre Nazaret, se pare că asta e voia Domnului.

— E un oraş mare? întrebă Micuţa Salomea.

— Nu e oraş deloc, răspunse mama.

— Nu? am întrebat eu.

— E un sat, zise ea. Dar odată acolo a venit un înger.

— Aşa spun oamenii? întrebă Micuţa Salomea. Că un înger a venit în Nazaret? Chiar aşa s-a întâmplat?

— Nu, nu oamenii spun asta, zise mama, dar eu ştiu că aşa e.

Apoi tăcu. Aşa era felul ei. Să spună lucruri puţine şi apoi să tacă. După aceea nu a mai vrut să spună nimic, deşi am tot iscodit-o.

Unchiul Cleopa se întoarse, bolnav şi tuşind, şi se aşează, iar mătuşa îl acoperi şi îl mângâie. El ne auzi că vorbeam despre îngerii din Nazaret – spunând că speram să îi vedem – şi începu să râdă iar în felul lui.

— Mama zice că în Nazaret a venit odată un înger, i-am spus eu. Ştiam că s-ar putea ca unchiul să ne povestească ceva. Mama zice că ea ştie lucrul ăsta.

Dar el continuă doar să râdă în timp ce se cuibărea să se culce.

— Tată, tu ce ai face? îl întrebă Micuţa Salomea. Dacă ai vedea cu ochii tăi, în Nazaret, un înger trimis de Dumnezeu?

— Ce a făcut şi draga mea soră, răspunse el. M-aş supune îngerului în tot ceea ce mi-ar spune să fac. Şi din nou se auzi râsul lui încet.

O mânie cumplită o cuprinse pe mama. Se uită la fratele ei. Mătuşa clătină din cap ca şi când ar fi spus să-l lase în pace. Ea aşa făcea cu bărbatul ei.

Şi aşa făcea, de obicei, şi mama – îl lăsa în pace pe fratele ei, dar nu şi de data asta.

Micuţa Salomea văzu toate astea, această mânie de pe faţa mamei mele, care era atât de surprinzătoare, încât eu nu ştiam ce să înţeleg din ea, şi m-am uitat în sus şi am văzut că şi Iacob era acolo, privind, şi mi-am dat seama că auzise. Îmi părea rău că vedeam toate astea. Nu ştiam ce să fac. Dar Iosif rămase tăcut, departe de toate astea, gândind doar pentru sine.

Atunci am simţit ceva, şi nu ştiu de ce nu mai simţisem asta până atunci. Era faptul că Iosif acceptase cele spuse de Cleopa, dar fără să-i răspundă. Pentru el făcuse această călătorie pe mare, şi nu pe uscat. Şi pentru el mergea la Ierusalim, chiar dacă acolo erau probleme. Dar nu i-a răspuns nimic. Nu a pomenit niciodată nimic legat de râsul lui Cleopa.

Iar Cleopa râdea de orice. În Casa Legii râdea atunci când considera că poveştile profeţilor erau nostime. Începea să râdă foarte încet, iar apoi copiii mici, cum eram şi eu, începeau să râdă împreună cu el. Tot aşa râsese de

povestea lui Ilie. Iar când învăţătorul se enervase, Cleopa insistase că existau în poveste părţi nostime. Îi zisese învăţătorului că ar trebui să le observe. Şi apoi toţi bărbaţii începuseră să discute aprins cu învăţătorul despre povestea lui Ilie.

Mama se întoarse la cusutul ei. Faţa i se înseninase. Avea o bucată frumoasă de bumbac egiptean pe care o repara. Se purta de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Comandantul corabiei striga la marinari şi se părea că aceştia nu aveau pic de odihnă.

Ştiam că nu trebuia să mai spun nimic.

În jurul nostru nu era decât marea strălucitoare, atât de binecuvântată, iar sub noi, barca se ridică şi se lăsa în jos, purtându-ne lin; celelalte familii cântau şi, cum ştiam şi noi cântările, am început să cântăm împreună cu celelalte suflete…

Nu mi-am mai bătut capul cu secretele.

Mergeam la Ierusalim.

04

Până şi eu, şi Micuţa Salomea eram plictisiţi de legănatul corabiei, când, în cele din urmă, am ajuns în micul port Iamnia. Era un port folosit acum doar de pelerini şi de corăbiile încete de mărfuri, şi a trebuit să ancorăm destul de departe, din cauza apei puţin adânci şi a stâncilor.

Bărci mici ne-au dus la mal, bărbaţii împărţindu-se, pentru a avea grijă de femei, într-o barcă, iar în alta, de copii. Valurile erau atât de puternice, încât am crezut că ne vor arunca în mare. Dar, în acelaşi timp, îmi şi plăcea.

În cele din urmă am putut să sărim jos şi să ne croim drum spre ţărm, prin apa înspumată a fluxului.

Am căzut cu toţii în genunchi şi am sărutat ţărâna, pentru că ajunseserăm cu bine pe Pământul Sfânt, şi am zorit mai departe, uzi şi tremurând, către oraşul Iamnia, aflat destul de departe de coastă, unde ne-am odihnit la un han.

Ne-am înghesuit mai tare decât pe corabie, într-o cămăruţă plină cu fân de la etaj, dar eram atât de fericiţi,

încât nu ne mai păsa. Şi am adormit ascultându-i pe bărbaţi cum discutau, şi vocile bubuitoare şi râsetele care răzbăteau de jos, pe măsură ce soseau din ce în ce mai mulţi pelerini.

A doua zi erau o sumedenie de măgăruşi de vânzare pentru noi, pelerinii, şi ne-am început călătoria de-a lungul câmpiei frumoase, cu pâlcurile ei îndepărtate de copaci, luându-ne rămas-bun de la marea înnegurată şi îndreptându-ne încet spre dealurile Iudeei.

Cleopa a trebuit să meargă călare pe măgar, deşi la început a protestat, şi am înaintat încet, multe dintre celelalte familii întrecându-ne, dar noi eram atât de fericiţi să fim în Israel, că nu am încercat să ne grăbim, iar Iosif a spus că aveam destul timp ca să ajungem în Ierusalim pentru purificare.

Când am tras la următorul han, ne-am făcut culcuşurile într-un cort mare de lângă clădire, şi am fost preveniţi de către călătorii care se îndreptau spre mare că nu ar trebui să ne continuăm drumul, ci ar trebui să o luăm direct către nord, spre Galileea. Dar Cleopa era de-acum cam aiurit şi cânta „Dacă te voi uita, O, Ierusalime” şi orice alt cântec şi-l amintea despre oraş.

— Du-mă la porţile Templului şi lasă-mă, dacă vrei, acolo, ca pe un cerşetor! îi spuse el lui Iosif. Dacă vrei să mergi mai departe spre Galileea.

Iosif dădu din cap şi spuse că va merge mai departe spre Ierusalim şi spre Templu.

Dar femeilor li se făcea frică. Le era teamă de ce vom găsi în Ierusalim şi se temeau pentru Cleopa.

Îl apuca tusea, apoi îl îngăduia, dar tot timpul era fierbinte, şi însetat, şi agitat. Şi râdea, râdea întruna în barbă. Râdea de copilaşi, râdea de ce spuneau ceilalţi oameni şi se uita la mine şi râdea. Şi uneori râdea de unul singur, poate amintindu-şi anumite lucruri.

Următoarea dimineaţă am început urcuşul anevoios al dealurilor. Tovarăşii noştri de pe corabie se îndepărtaseră de mult, iar noi călătoream cu oameni care veniseră din alte locuri. Totuşi, auzeam în jurul meu greaca

la fel de des ca aramaica. Şi chiar puţină latină.

Dar familia noastră încetase să mai vorbească în greacă cu ceilalţi şi folosea doar aramaica.

Doar în a treia zi am reuşit să vedem, în sfârşit, Oraşul Sfânt de pe povârnişul de deasupra lui. Noi, copiii, zburdam de încântare. Strigam. Iosif stătea zâmbind. În faţa noastră se întindea un drum şerpuitor, dar îl puteam zări în faţa noastră – acest loc sfânt ce fusese în rugăciunile noastre, în inimile noastre şi în cântecele noastre încă de când ne născuserăm.

Lângă zidurile înalte erau aşezate tabere, cu corturi de toate mărimile şi cu focuri pentru gătit, iar pe măsură ce ne apropiam ne era tot mai greu să înaintăm prin mulţimea de oameni. Peste tot se vorbea acum în aramaică, deşi mai auzeam şi greacă, şi toţi bărbaţii se uitau după cineva cunoscut, iar ici şi colo strângeau câte o mână, salutau şi îşi strigau prietenii.

Mult timp nu am putut vedea nimic. Eram într-o înghesuială de copii şi bărbaţi, ţinându-l pe Iosif de mână. Ştiam doar că înaintăm încet-încet şi că eram aproape de ziduri.

În cele din urmă am trecut prin porţile deschise ale oraşului.

Iosif s-a aplecat, m-a luat în braţe şi m-a pus pe umerii lui, iar de acolo am putut vedea Templul deasupra străduţelor oraşului.

Îmi părea rău că Micuţa Salomea nu putea vedea asta, dar tocmai atunci l-am auzit pe unchiul Cleopa că ar vrea ca ea să stea lângă el pe măgar, şi mătuşa Maria a ridicat-o şi, astfel, a putut să vadă şi ea.

Şi iată! Eram în Ierusalim, Oraşul Sfânt, iar Templul se afla chiar în faţa noastră.

Ca un băiat evreu cuminte, în Alexandria nu lăsasem ochii să îmi alunece pe vreun templu păgân. Nu mă uitasem la statuile păgâne. Ce însemnau idolii pentru un băiat evreu căruia îi era interzis să facă asemenea lucruri şi trebuia să creadă că nu au niciun sens? Dar trecusem pe lângă temple şi pe lângă procesiuni, cu muzica lor,

uitându-mă doar la casele la care eu şi Iosif trebuia să mergem, care adesea ne scoteau din cartierul evreiesc al oraşului, şi cred că Marea Sinagogă era cea mai mare clădire în care păşisem vreodată. Şi oricum, în templele păgâne nu se putea intra. Chiar şi eu ştiam că ele erau considerate case ale zeilor păgâni, în cinstea cărora erau ridicate şi de la care îşi primeau numele.

Dar zărisem aceste temple şi, cumva, le măsurasem cu coada ochiului. La fel cum măsurasem palatele celor bogaţi şi aveam o idee despre ceea ce orice copil de tâmplar ar numi scară a lucrurilor.

Dar pentru Templul din Ierusalim nu aveam nicio măsură. Nimic din ce îmi spusese Cleopa, sau Alfeu, sau Iosif, chiar şi Philo, nu mă pregătise pentru ceea ce am văzut.

Era o clădire atât de mare, de impunătoare şi de solidă, o clădire strălucind de aurul cel mai pur, o clădire ce se întindea atât de mult în stânga şi în dreapta, încât mi-a şters din minte tot ceea ce văzusem în bogatul oraş Alexandria, am uitat minunile Egiptului şi mi s-a tăiat răsuflarea. Amuţisem de uimire.

Acum Cleopa îl ţinea în braţe pe Simeon cel Mic, ca să vadă şi el, iar Micuţa Salomea o ţinea pe Micuţa Estera, care zbiera fără motiv, şi mătuşa Maria îl ţinea pe Iose, iar Alfeu îl ţinea pe verişorul meu, Iacob cel Mic.

Cât despre Iacob cel Mare, fratele meu, Iacob care ştia atât de multe, Iacob îl văzuse şi înainte, când era foarte mic şi venise aici cu Iosif, înainte să mă nasc eu, chiar şi el părea uimit de Templu, şi era tăcut, de parcă ar fi uitat de noi şi de toţi cei din jur.

Mama s-a întins şi şi-a pus mâna pe şoldul meu, iar eu m-am uitat în jos la ea şi i-am zâmbit. Mi se părea frumoasă, ca întotdeauna, şi sfioasă, cu vălul ce-i acoperea aproape toată faţa, şi în mod vizibil atât de fericită că ne aflam, în sfârşit, aici, şi s-a uitat în sus, la fel cum mă uitasem şi eu la Templu.

Toată această mulţime – şi era o mulţime imensă de oameni care veneau şi plecau – amuţea şi încremenea doar

ca să privească acest Templu, încercând să-i afle mărimea, încercând să-l ţină minte, încercând, poate, să memoreze acest moment deoarece mulţi dintre ei veniseră aici de departe şi după multă vreme sau erau pentru prima dată.

Voiam să intru în Templu – credeam că asta vom face – dar nu a fost să fie.

Ne duceam către el, dar l-am pierdut din vedere şi am luat-o pe nişte străzi întortocheate şi înguste, cu clădiri înghesuite şi eu oameni care se împingeau unii pe alţii, iar bărbaţii noştri întrebau de sinagoga galileenilor, unde urma să facem popas.

Ştiam că Iosif era obosit. La urma urmei, aveam şapte ani, iar el mă purtase mult pe umeri. I-am cerut să mă pună jos.

Cleopa, deşi avea febră, râdea de fericire. Ceru apă. Spuse că vrea acum să se îmbăieze, iar mătuşa Maria îi răspunse că nu se poate. Femeile ziceau că trebuia să-l băgăm în pat cât de repede.

De mila lui, mătuşa aproape că avea ochii în lacrimi, şi Micul Simeon începu să plângă, aşa că l-am luat în braţe, dar era tare greu, iar Iacob mi-l luă.

Şi am străbătut străzile întortocheate şi înguste, străzi cum puteau fi văzute şi în Alexandria, deşi erau mult mai aglomerate, eu şi Micuţa Salomea râzând că „întreaga lume *era* aici”, şi peste tot se purtau discuţii aprinse, se auzeau voci ridicate, oamenii sporovăind în greacă, chiar şi în ebraică, oameni *vorbind* în ebraică, iar unii în latină – dar nu prea mulţi – şi majoritatea la fel ca noi, în aramaică.

Când am ajuns la sinagogă, o clădire înaltă cu trei niveluri, locuinţele erau ocupate toate, după cum era de aşteptat, dar, pe când ne întorceam să căutăm sinagoga celor din Alexandria, mama strigă la verişorii ei, Zevedeu şi soţia sa, şi la copiii lor, care tocmai intrau, iar ei toţi se năpustiră asupra ei, cu îmbrăţişări şi sărutări, şi doriră foarte mult să îi însoţim şi să împărţim spaţiul deja pregătit pentru ei pe acoperiş. Alţi verişori aşteptau acolo. Zevedeu avea să aibă grijă de tot.

Soţia lui Zevedeu era Maria Alexandra, verişoara

mamei mele, pe care toţi o strigau Maria, la fel ca pe mama mea şi la fel ca pe mătuşa mea Maria, care era măritată cu fratele mamei, Cleopa. Iar când aceste femei se îmbrăţişară şi se sărutară, strigară: „Cele trei Marii!” şi asta le făcu tare fericite, de parcă nimic altceva nu mai conta.

Iosif era ocupat cu plătitul preţului, iar noi ne-am croit drum împreună cu clanul lui Zevedeu, căci şi el avea fraţi cu neveste şi copii, prin curtea aglomerată, unde măgarii erau daţi în îngrijire şi hrăniţi, apoi am urcat treptele şi o scară, bărbaţii purtându-i pe Cleopa, care râdea tot timpul în felul său încet, pentru că îi era ruşine.

Pe acoperiş ne întâmpinară o puzderie de rubedenii.

O femeie bătrână ieşi dintre ceilalţi şi merse la mama, când aceasta o strigă.

— Elizabeta!

Iar eu cunoşteam bine acest nume. Şi pe cel al fiului ei, Ioan.

Mama s-a aruncat în braţele acestei femei. Au urmat alte îmbrăţişări şi plânsete, când m-a adus la ea şi la fiul ei, un băiat de vârsta mea, care nu a rostit însă niciun cuvânt. Numele lui era Ioan.

După cum am spus, auzisem de verişoara Elizabeta şi de mulţi dintre ceilalţi, pentru că mama scrisese multe scrisori în Egipt şi primise multe din Iudeea şi, de asemenea, din Galileea. Adeseori mergeam cu ea la scribul din cartierul nostru, pentru a-i dicta aceste scrisori. Iar când primise scrisori, fuseseră citite şi răscitite, astfel încât numele aveau poveştile lor, pe care, de asemenea, le cunoşteam.

Am fost impresionat de Elizabeta pentru că avea o înfăţişare molcomă şi blândă şi găseam că faţa ei era plăcută într-un mod ce nu-l pot descrie în cuvinte. Adesea simţeam asta faţă de persoanele bătrâne, că liniile de pe feţele lor meritau să fie studiate, iar ochii le sclipeau în cutele pielii.

Dar pentru că încerc să vă spun povestea prin ochii copilului care eram atunci, mă voi limita la atât.

Şi vărul meu Ioan avea aceeaşi înfăţişare ca şi mama sa, deşi mă făcea să mă gândesc la fratele meu Iacob. De fapt, cei doi semănau, şi m-aş fi putut aştepta la asta. Ioan avea înfăţişarea unui băiat de vârsta lui Iacob – deşi nu era şi avea părul foarte lung.

Ioan şi Elizabeta erau îmbrăcaţi în haine albe, foarte curate.

Ştiam de la mama şi din poveştile despre verişoara sa că Ioan fusese închinat, de la naştere, Domnului. Nu îşi va tăia niciodată părul şi nu va împărţi vinul la cină.

Toate astea le-am văzut în câteva clipe, deoarece peste tot erau o grămadă de saluturi şi lacrimi, îmbrăţişări şi agitaţie.

Acoperişul nu putea aduna la un loc mai mulţi oameni. Iosif îşi găsea verişorii şi, de vreme ce Iosif şi Maria erau ei înşişi verişori între ei, asta însemna bucurie pentru amândoi; în acelaşi timp, Cleopa protesta că nu voia să bea apa adusă de soţia lui, iar Simeon cel Mic plângea, apoi începu să plângă şi Micuţa Estera, şi Alfeu, tatăl ei, o luă în braţe.

Zevedeu şi soţia lui făceau loc ca să ne aşezăm pătura, apoi Micuţa Salomea încercă să o ţină în braţe pe Estera. Şi Micul Zoker scăpă şi încercă să fugă. Micuţa Maria plângea şi ea şi, cu atâtea câte se întâmplau în jurul meu, mi-era greu să fiu atent doar la un singur lucru.

Înainte să observe cineva, am înşfăcat-o de mână pe Micuţa Salomea şi am zbughit-o de acolo, strecurându-ne prin mulţime, mai sărind peste câte un om, până am ajuns la marginea acoperişului.

Acolo era un zid, destul de înalt ca noi să nu cădem.

Puteam să văd din nou Templul! Acoperişurile aglomerate ale oraşului ni se înfăţişau, ridicându-se şi dispărând pe dealuri şi adunându-se către zidurile puternice ale Templului.

De pe străzile de jos răsuna muzică şi puteam auzi oameni cântând, iar fumul focurilor pentru gătit mirosea bine; peste tot oamenii povesteau, sub şi pe acoperişuri, şi totul deveni ca un psalm sfânt.

— Templul nostru, îmi zise mândră Micuţa Salomea, iar eu am dat din cap. Domnul care a făcut Cerul şi Pământul sălăşluieşte în Templu, adăugă ea.

— Domnul este pretutindeni, am răspuns eu.

Ea se uită la mine.

— Dar El e în Templu! spuse ea. Ştiu că Domnul e pretutindeni. Dar acum ar trebui să vorbim despre El ca şi cum ar fi în Templu. Suntem aici ca să mergem la Templu.

— Da, am zis eu şi am privit spre Templu.

— Ca să locuiască împreună cu oamenii lui. El e în Templu, spuse ea.

— Da, am răspuns eu. Şi… pretutindeni. Priveam doar către Templu.

— De ce zici asta? mă întrebă.

Am ridicat din umeri.

— Ştii că e adevărat. Domnul e cu noi, e cu mine şi cu tine, chiar acum. Domnul este întotdeauna cu noi.

Ea râse şi la fel am făcut şi eu.

Focurile pentru gătit formau în faţa noastră un fel de ceaţă şi tot zgomotul era ca un alt fel de ceaţă. Îmi limpezeam gândurile. *Dumnezeu este pretutindeni şi Dumnezeu este în Templu.*

Mâine vom merge la el. Mâine vom sta în curtea din interiorul zidurilor sale. Mâine, iar bărbaţii vor merge la prima stropire de purificare a sângelui junincii roşii, ca pregătire pentru masa de Paşte, pe care o puteam mânca împreună cu toţii în Ierusalim, ca o celebrare a întoarcerii noastre din Egipt, după multă, multă vreme. Eu aveam să stau cu copiii şi cu femeile. Dar Iacob va sta cu bărbaţii. Vom privi de la locurile noastre, dar vom fi înăuntru, dincolo de zidurile Templului. Aproape de altar, unde vor fi sacrificaţi mieii de Paşte. Mai aproape de Sanctuarul unde poate intra doar Marele Preot.

Ştiam de Templu înainte de a şti orice altceva. Cunoşteam Legea, înainte de a cunoaşte orice altceva. Acasă ne învăţase Iosif, Alfeu şi Cleopa, iar la şcoală – Învăţătorul. Ştiam Legea pe de rost.

Cu toată larma din Ierusalim, am simţit în mine o

liniște. Micuța Salomea părea să simtă la fel. Stăteam aproape unul de celălalt, fără să vorbim sau să ne mișcăm, și toată vorbăria, râsetele și Plânsetele de copii, chiar și muzica, nu ajunseră la noi pentru o vreme.

Iosif veni după noi și ne duse înapoi la familie.

Femeile tocmai se întorceau cu mâncarea pe care o cumpăraseră. Era timpul să ne adunăm cu toții și să ne rugăm.

Era pentru prima oară când pe chipul lui Iosif se citi îngrijorarea, când se uită la Cleopa. Iar acesta din urmă încă se mai certa cu nevasta lui, nevrând să accepte apa. M-am întors și m-am uitat la el și imediat am știut că nu își dădea seama de ceea ce făcea. Nu era în toate minții.

— Vino și stai lângă mine, îmi spuse el.

M-am așezat în dreapta lui, cu picioarele încrucișate. Eram toți foarte aproape unul de altul. Micuța Salomea stătea în stânga lui și-l urmărea ce face.

Era furios, dar nu pe vreunul dintre noi. Deodată întrebă când vom merge la Ierusalim. Își amintea cineva că mergeam la Ierusalim? Ne-a înfricoșat pe toți.

Mătușa mea se sătură de asta și ridică brațele. Micuța Salomea tăcu și ea, doar uitându-se la tatăl ei.

Cleopa se uită în jurul său și știu că spusese ceva greșit. Apoi păru că-și revine dintr-odată. Ridică paharul cu apă curată și o bău. Inspiră adânc și aruncă o privire spre nevasta sa. Mătușa se apropie iar. Mama se mută lângă ea și o luă în brațe. Mătușii îi era somn, vedeam asta, dar nu putea face acum așa ceva.

Sosul era fierbinte, în vasul de alamă. Îmi era tare foame. Și pâinea era caldă.

Era timpul pentru binecuvântare. Era prima rugăciune pe care o spuneam în Ierusalim. Mi-am plecat capul. Zevedeu, fiind cel mai bătrân, rostea rugăciunea, în limba familiei noastre, iar cuvintele îmi păreau puțin diferite. Dar, oricum, era bine.

După aceea verișorul meu Ioan bar Zeharia se uită la mine ca și cum s-ar fi gândit la ceva foarte important, dar nu zise nimic.

În cele din urmă am început să ne înfruptăm din bucate. Erau foarte bune – nu doar un sos, ci o tocană groasă de linte şi fasole uşor prăjită, cu piper şi mirodenii. Şi, după gustul iute al tocăniţei, au urmat o mulţime de smochine uscate, şi mi-au plăcut. Nu m-am gândit la altceva decât la mâncare. Şi Cleopa a mâncat puţin, fapt ce i-a bucurat pe toţi.

Era prima cină adevărată de când plecaserăm din Alexandria. Şi era din belşug. Am mâncat până n-am mai putut.

După aceea, Cleopa a vrut să vorbească puţin cu mine şi i-a făcut pe toţi să plece şi să ne lase singuri. Mătuşa Maria a încuviinţat şi s-a dus mai încolo să se odihnească puţin, apoi s-a întors la alte treburi, iar mătuşa Salomea îi supraveghea pe Iacob cel Mic şi pe ceilalţi copii. Micuţa Salomea ajuta cu Micuţa Estera şi cu Micul Zoker, pe care îl iubea atât de mult.

Mama se apropie de Cleopa.

— Ce-i, ce vrei să-i spui? îl întrebă mama. Se aşează în stânga lui, nu prea aproape, dar suficient. De ce să plecăm? întrebă asta pe un ton blajin, dar avea ceva în minte.

— Pleacă, îi spuse el. Părea că băuse până se îmbătase, dar nu era aşa. Băuse foarte puţin vin. Iisus, vino mai aproape, să auzi dacă o să îţi şoptesc la ureche.

Mama refuză să plece.

— Nu-l ademeni, zise mama.

— Şi ce vrei să spui cu asta? întrebă Cleopa. Crezi că am venit în Ierusalim, Oraşul Sfânt, ca să-l ademenesc?

Apoi se agăţă de braţul meu. Degetele îi ardeau.

— O să-ţi spun ceva, îmi zise. Să nu uiţi. Asta stă, în inima ta, împreună cu Legea, ai auzit? Când ea mi-a spus că a venit îngerul, am crezut-o. Îngerul venise la ea! Am crezut!

Îngerul – îngerul care venise în Nazaret. Venise la ea. Asta spusese el şi pe corabie, nu-i aşa? Dar ce însemna asta?

Mama se uită la el. Faţa lui era umedă, iar ochii mari.

Puteam simţi febra din el. O puteam vedea.

El continuă:

— Am crezut-o, spuse el. Sunt fratele ei, nu? Ea avea treisprezece ani, era logodită cu Iosif, şi-ţi spun, nu am scăpat-o niciodată din ochi când ieşea din casă, nu a putut niciodată să fie cu cineva, înţelegi ce-ţi spun, vreau să zic, cu un bărbat. Nu avea cum, iar eu sunt fratele ei. Nu uita ce ţi-am spus. Am crezut-o.

Apoi se lăsă puţin pe spate, pe sacii cu haine din spatele lui.

— O copilă fecioară, o copilă în slujba Templului din Ierusalim, ca să ţească marele văl, împreună cu celelalte alese, şi apoi acasă, sub ochii noştri.

Tremură. Se uită la ea. Ochii lui se opriră la ea. Ea se întoarse şi apoi plecă. Dar nu prea departe. Rămase acolo, cu spatele la noi, aproape de verişoara noastră Elizabeta.

Verişoara Elizabeta se uita la Cleopa şi la mine. Nu ştiam dacă îl aude sau nu.

Nu m-am mişcat. M-am uitat în jos la Cleopa. Pieptul său se ridică şi cobora cu fiecare respiraţie zgomotoasă şi din nou tremura.

Mintea mea lucra, adunând fiecare bucăţică de informaţie aflată vreodată şi care m-ar fi putut ajuta să pricep ceva din ceea ce îmi spusese el. Era mintea unui copil care crescuse dormind într-o cameră cu bărbaţi şi femei, cu alte camere deschise spre aceasta, sau dormind în curte împreună cu bărbaţii şi femeile, în căldura verii, şi trăind mereu aproape de ei, şi văzând, şi auzind multe lucruri; mintea mea lucra de zor. Dar nu am reuşit să pricep nimic.

— Nu uita ce ţi-am spus, că am crezut, zise el.

— Dar nu eşti foarte sigur, nu-i aşa? am şoptit eu.

Deschise larg ochii şi pe faţa lui apăru o expresie nouă, de parcă s-ar fi trezit din febră.

— Şi nici Iosif nu e sigur, nu-i aşa? l-am întrebat din nou şoptit. Şi de asta nu stă întins niciodată lângă ea.

Cuvintele veniră înaintea gândurilor. Eram la fel de surprins de ceea ce spusesem pe cât era şi el. Am simţit

peste tot fiori. Peste tot furnicături. Dar nu am încercat să schimb ceea ce spusesem.

El se ridică într-un cot, iar faţa lui era aproape de a mea.

— Gândeşte-te altfel, spuse el. Se chinui să respire. Nu o atinge niciodată pentru că el crede. Nu înţelegi? Cum ar putea-o el atinge după o asemenea întâmplare? zâmbi şi apoi râse încet, în felul său, dar nimeni nu-l auzi. Iar tu? continuă el. Trebuie să creşti ca să împlineşti profeţiile? Da, trebuie. Şi trebuie să fii copil înainte de a fi bărbat? Da. Cum altfel?

Ochii lui se schimbară, de parcă ar fi încetat să vadă lucrurile din faţa lui. Din nou se chinui să respire.

— La fel a fost şi cu Regele David. Miruit şi trimis înapoi la turme, un ciobănaş, nu-i aşa? Până ce Saul a trimis după el. Până când Domnul Dumnezeu a trimis după el! Nu vezi, asta în încurcă pe toţi! Că trebuie să creşti ca orice alt copil! Şi jumătate din timp nu ştiu ce să facă deocamdată cu tine! Şi da, sunt sigur! Mereu am fost sigur!

Căzu înapoi, obosit, neputând să continue, dar ochii lui nu mă părăsiră niciun moment. El zâmbi, iar eu i-am auzit râsul.

— De ce râzi? l-am întrebat.

El ridică din umeri.

— Încă mă amuză, răspunse el. Da, mă amuză. Am văzut *eu* un înger? Nu, nu am văzut. Poate, dacă aş fi făcut-o, nu aş mai râde, sau poate aş râde şi mai mult. Râsul e felul meu de a vorbi, nu crezi? Nu uita asta. Ah, ascultă-i pe cei din stradă. Încolo, încoace. Vor dreptate. Răzbunare. Ai auzit toate astea? Irod a făcut asta sau ailaltă. I-au bătut cu pietre pe soldaţii lui Arhelau! Ce mai contează acum asta pentru mine? Aş vrea să pot respira un sfert de ceas fără să mă doară!

Mâna lui se ridică, bâjbâind după mine. Îmi atinse ceafa, iar eu m-am aplecat şi i-am sărutat obrajii umezi.

Fă să dispară durerea asta.

El îşi trase răsuflarea, apoi păru că adoarme, iar

pieptul i se ridică şi se lăsa încet şi uşor. Mi-am pus mâna pe pieptul lui şi i-am simţit inima. *Putere pentru puţină vreme. Ce beteşug zace aici?*

Când m-am îndepărtat, am vrut să merg pe marginea acoperişului. Voiam să plâng. Ce făcusem? Poate nimic. Dar nu credeam că era nimic. Şi lucrurile ce mi le spuse – ce însemnau? Cum puteam să înţeleg aceste lucruri?

Da, voiam răspunsurile la întrebări, dar aceste cuvinte aduceau mai multe întrebări şi mă durea capul. Îmi era teamă.

M-am aşezat şi m-am sprijinit de zidul jos. Acum abia puteam vedea peste el. Cu toate familiile adunate atât de aproape şi cu atâtea spinări întoarse spre mine şi cu atâta vorbărie şi cântece murmurate copiilor, credeam că eram ascuns.

Se făcuse întuneric şi în tot oraşul erau lumini de torţe, se auzeau strigăte de bucurie şi multă muzică. Mai erau şi focuri pentru gătit, ori poate doar pentru încălzire, căci era răcoare, îmi era niţel frig. Voiam să văd ce se întâmplă scund. Apoi nu am mai vrut. Nu îmi mai păsa.

Un înger venise la mama mea, un înger. Nu eram fiul lui Iosif.

Mătuşa Maria mă luă prin surprindere. Mă ridică brusc, să mă uit la ea. Se aplecă spre mine. Faţa îi era plină de lacrimi strălucitoare, iar vocea îi era groasă:

— Îl poţi vindeca? mă întrebă.

Eram aşa de surprins, încât nu ştiam ce să îi spun.

Mama veni la noi şi încercă să o tragă deoparte. Stăteau peste mine, cu veşmintele lor atingându-mi faţa. Se şopteau cuvinte. Cuvinte mânioase.

— Nu-i poţi cere asta, şopti mama. E un copil şi ştii asta.

Mătuşa Maria suspină.

Ce-i puteam spune mătuşii Maria?

— Nu ştiu! am spus. Nu ştiu! am zis iar.

Am început să plâng. Mi-am ridicat genunchii la gură şi m-am tras mai aproape de zid. Mi-am şters lacrimile.

Femeile plecară.

Familiile ce erau aproape de noi se aşezaseră, iar femeile îi luaseră pe cei mici ca să-i culce. Jos, un bărbat cânta la fluier, iar altul din gură. Pentru o clipă sunetul se auzi desluşit, clar, apoi încetă.

Nu puteam vedea stelele din cauza ceţii. Dar imaginea tuturor torţelor din oraş, învălmăşindu-se de-o parte şi de alta a dealului şi, mai presus de toate, Templul care se ridica precum un munte, cu torţele lui pâlpâitoare, alungă orice alt gând din mintea mea.

Mă cuprinse un sentiment bun, cum că în Templu mă voi ruga să înţeleg aceste cuvinte – nu doar ce îmi spusese unchiul meu, dar şi toate celelalte lucruri pe care le auzisem.

Mama se întoarse.

Mai era loc lângă zid, lângă mine, cât să poată mama să îngenuncheze şi să se sprijine pe călcâie.

Când se uită la Templu, lumina torţei îi căzu drept în faţă.

— Ascultă-mă, îmi spuse.

— Asta fac, am răspuns eu. Fără să-mi dau seama, am răspuns în greacă.

— Ce trebuie să-ţi spun ar mai fi putut aştepta, zise ea. Vorbise şi ea în greacă.

În ciuda zgomotelor din stradă şi a poveştilor nocturne de pe acoperiş, tot am reuşit să o aud.

— Dar acum nu mai poate aştepta, continuă ea. A avut grijă fratele meu de asta. Trebuia ca el să fi suferit în linişte. Dar nu i-a stat niciodată în fire să facă vreodată ceva în linişte. Aşa că îţi spun. Şi ascultă-mă. Nu îmi pune întrebări. Fă cum ţi-a spus Iosif, legat de asta. Dar ascultă ce îţi voi spune.

— Ascult, am spus din nou.

— Nu eşti copilul unui înger, zise ea.

Am dat din cap.

Ea se întoarse spre mine. Lumina torţei îi bătea în ochi.

Nu am spus nimic.

— Îngerul mi-a spus… că puterea Domnului va veni

peste mine, continuă ea. Astfel că peste mine a venit umbra Domnului – am simţit-o – apoi, după o vreme, s-a aprins în mine scânteia vieţii, iar acela erai tu.

Nu am spus nimic.

Ea privi în jos.

Zgomotul oraşului dispăruse. Lumina torţei o făcea în ochii mei să pară frumoasă. Frumoasă cum i se păruse Sara Faraonului, frumoasă cum i se păruse Rahela lui Iacob. Mama mea era frumoasă. Modestă, dar frumoasă, indiferent câte văluri ar fi purtat ca să ascundă asta, indiferent cum îşi pleca sfios capul sau cum roşea.

Voiam să fiu în poala ei, în braţele ei, dar nu m-am mişcat. Nu se cuvenea să mă mişc sau să rostesc vreun cuvânt.

— Şi aşa s-a întâmplat, spuse ea, privind din nou în sus. Nu am fost niciodată cu un bărbat, nici atunci, nici acum, nici în viitor. Viaţa mea e închinată Domnului.

Am dat aprobator din cap.

— Nu poţi să înţelegi… nu-i aşa? întrebă ea. Nu poţi urmări ce încerc să-ţi spun.

— Ba urmăresc, am zis eu. Înţeleg.

Da, ştiam, Iosif nu era tatăl meu. Nu îi spusesem niciodată lui Iosif tată. Da, după Lege era tatăl meu şi era căsătorit cu mama mea, dar nu era tatăl meu. Iar ea era mereu ca o copilă şi celelalte femei erau ca şi surorile ei mai mari, ştiam şi asta, da, o ştiam.

— Totul e posibil prin Domnul, am spus eu. Domnul l-a făcut pe Adam din ţărână. Adam nici măcar nu avea o mamă. Domnul poate face un copil fără tată, am ridicat eu din umeri.

Ea dădu din cap. Acum nu era ca o copilă, dar nici ca o femeie. Era moale şi aproape supărată. Când vorbi din nou părea că nu e ea.

— Orice ţi s-ar spune în Nazaret, rosti ea, nu uita ce am vorbit în seara asta.

— Oamenii vor spune lucruri…?

Ea închise ochii.

— De asta nu aţi vrut să mergeţi înapoi acolo… în

Nazaret? am întrebat.

Ea oftă adânc. Îşi puse palma pe gură. Era uimită. Trase aer în piept şi zise cu blândeţe:

— Nu ai înţeles ce ţi-am spus! şopti ea.

Era îndurerată. Mi s-a părut că îi venea să plângă.

— Nu, mamă, văd şi înţeleg, am spus eu brusc. Domnul poate face orice. Nu voiam să fie supărată.

Era dezamăgită, dar apoi se uită la mine şi, de dragul meu, zâmbi.

— Mamă, am spus. Şi m-am întins către ea.

Capul îmi era plin de gânduri. Vrăbiile, Eliazar mort pe stradă şi trezindu-se viu de pe rogojină, prea multe alte lucruri, lucruri ce îmi alunecau prin minte, iar mintea mea era prea plină. Şi toate cuvintele lui Cleopa oare ce însemnau? „Trebuie să creşti ca orice alt copil sau a fost micul David la turmă până l-au chemat? Nu o lăsa să fie tristă”.

— Văd, înţeleg, i-am spus mamei.

I-am zâmbit cu un zâmbet pe care nu-l dăruiam nimănui, decât ei. Mai degrabă un mic semn decât un dar. Şi ea avea un zâmbet deosebit pentru mine. Un lucru mărunt.

Iar acum ea alungă tot ce fusese înainte şi se întinse spre mine. M-am ridicat în genunchi, la fel făcu şi ea, şi mă ţinu strâns lângă ea.

— Ajunge pentru acum, spuse ea. E destul să crezi ce ţi-am spus, îmi şopti la ureche.

După o vreme, ne-am ridicat şi ne-am întors la familie.

M-am întins în culcuşul meu, iar ea m-a învelit, şi sub cerul cu stele, cu oraşul ce cânta şi cu Cleopa care cânta şi el, am adormit buştean.

În definitiv, era cel mai îndepărtat loc în care puteam merge.

05

Dimineaţă străzile erau atât de aglomerate încât de-abia te puteai mişca, însă, cu toate acestea, am pornit cu toţii spre Templu, chiar şi pruncii din braţele mamelor.

Cleopa era odihnit şi puţin mai întremat, deşi încă foarte slăbit şi având nevoie de ajutor ca să poată umbla.

Eu am mers pe umerii lui Iosif, iar Micuţa Salomea pe cei ai unchiului Alfeu, şi am reuşit să ne ţinem de mână şi să vedem, în vreme ce mulţimea ne purta pe străduţe întortocheate şi pe sub arcade, până am ajuns în spaţiul mare, deschis, din faţa treptelor imense ale Templului şi a zidurilor sale aurii.

Acolo ne-am împărţit, femeile şi copiii separat de bărbaţi, mergând încet spre băile rituale, pentru a se spăla înainte de a trece dincolo de zidurile Templului.

Nu era stropirea şi curăţarea de dinaintea Paştelui. Aceea trebuia făcută în trei etape, începând cu prima stropire de azi a bărbaţilor în interiorul Templului.

Aceasta era o curăţare generală, după drumul lung din Egipt până aici, şi o curăţare ce ne pregătea să intrăm în incinta Templului. Familia noastră tânjea după asta şi, cum băile se aflau acolo, am făcut-o, chiar dacă nu era cerut de Lege.

Ne-a luat multă vreme. Apa era rece, iar noi ne-am bucurat când ne-am pus din nou hainele pe noi şi când am putut ieşi la lumină să ne reîntâlnim cu femeile. Eu şi Micuţa Salomea ne-am văzut şi ne-am strâns din nou mâinile.

Era şi mai multă lume, deşi nu puteam înţelege cum de mai pot încăpea alţi oameni în acest loc. Mulţi cântau psalmii în ebraică. Şi unii se rugau cu ochii pe jumătate închişi. Alţii vorbeau pur şi simplu între ei. Iar copiii plângeau, ca întotdeauna.

Încă o dată Iosif mă ridică pe umerii săi. Şi, aproape orbit de lumina care se reflecta în pereţii Templului, am început să urcăm treptele.

În timp ce urcam pas cu pas treptele, toată lumea se simţea copleşită de mărimea Templului şi se părea că întreaga mulţime se ruga cu voce tare, chiar dacă vorbele rostite de ei nu erau rugăciuni.

Părea de necrezut că nişte oameni reuşiseră să construiască pereţi atât de înalţi, cu atât mai puţin că au

putut să-i decoreze cu o marmură atât de albă, iar între ziduri vocile aveau ecou, dar când am ajuns sus şi ne chinuiam să trecem de porţi, am văzut că jos erau soldaţi, dintre care unii erau pe cai.

Nu erau soldaţi romani; nu ştiam ce sunt. Dar mulţimea nu-i plăcea. Reuşeam să văd şi de la distanţa asta că oamenii le arătau pumnii, iar caii dansau, cum dansează caii, şi mi s-a părut că văd pietre zburând prin aer.

Abia puteam suporta pasul încet al aşteptării. Cred că voiam ca Iosif să se înghesuie mai tare, ca să putem trece de porţi. Tare greu se făcea loc. Şi trebuia să rămânem toţi împreună, iar asta însemna acum şi Zevedeu cu oamenii lui, şi, de asemenea, Elizabeta, şi Ioan cel Mic, şi verişorii ai căror nume nu le mai ţin minte.

În cele din urmă am trecut de porţi şi, spre surprinderea mea, ne-am trezit într-un tunel imens. Abia am reuşit să văd decoraţiunile frumoase din jurul nostru. Ecoul rugăciunilor se auzea dincolo de acoperiş şi pereţi. Am început să mă rog şi eu, dar mai mult m-am uitat în jurul meu, şi am simţit cum mi se taie din nou suflarea, exact ca atunci când m-a lovit Eliazar şi nu am mai putut respira.

În sfârşit, am ajuns într-un spaţiu mare, deschis, în interiorul primei curţi a Templului şi se părea că toată lumea strigă deodată.

Departe de noi, de fiecare parte, erau coloanele portalurilor acoperite şi, între ele, puhoaie de oameni, iar în faţa noastră se ridica înalt peretele Sanctuarului. Iar oamenii de pe acoperişuri arătau atât de mărunţi, încât nu le puteam desluşi feţele – atât de imens era locul ăsta.

Puteam simţi mirosul animalelor care erau adunate în porticurile îndepărtate, animale de vânzare, pentru sacrificare, iar zgomotul general mi se ridică în urechi.

Brusc întreaga dispoziţie a mulţimii se schimbă. Toată lumea era bucuroasă să fie aici. Toţi copiii râdeau de fericire.

Soarele strălucea aşa cum nu strălucise niciodată pe

străzile înguste ale oraşului. Aerul era dulce şi proaspăt.

De asemenea, am auzit zgomot de cai, nu fornăitul, ci nechezatul cailor ţinuţi din scurt, şi am auzit strigăte.

Dar deocamdată eram pierdut în contemplarea zidurilor strălucitoare din faţa mea, ce separau curtea bărbaţilor de cea a femeilor. Eram prea mic ca să fiu dus în curtea bărbaţilor. Ştiam că am să stau cu femeile. Dar puteam să văd cum sunt stropiţi bărbaţii pentru prima purificare de Paşte.

Toate erau atât de minunate pentru mine, iar minunea că ajunsesem înăuntru nu putea fi exprimată în cuvinte. Ştiam foarte bine că în jurul meu se aflau oameni din tot Imperiul, care veniseră să fie azi aici şi era şi asta la fel de minunat cum nădăjduiserăm noi că o să fie. Cleopa trăise ca să ajungă aici. Trăise ca să fie purificat şi ca să mănânce bucatele de Paşte împreună cu noi. Poate Cleopa va trăi ca să ajungă acasă.

Era Templul nostru şi era Templul lui Dumnezeu – părea atât de nemaipomenit că puteam intra în el şi ne puteam apropia atât de mult de prezenţa lui Dumnezeu.

Erau mulţi, mulţi bărbaţi care alergau prin porticurile îndepărtate. Şi erau oameni şi pe acoperişuri, dar erau mărunţi, după cum am spus, şi nu îi puteam auzi, deşi ştiam că strigau, după felul în care îşi fluturau braţele prin aer.

Dintr-odată am fost împinşi de colo-colo. Am crezut că Iosif va cădea, dar nu a făcut-o.

Un strigăt puternic se auzi din mulţime.

Oamenii începură să strige, iar femeile ţipau. Cred că pruncii erau încântaţi. Stăteam tot pe umerii lui Iosif şi eram aşa de înghesuiţi că nu ne puteam mişca.

Am zărit, pentru prima dată, în partea stângă, mulţi soldaţi înarmaţi, călare pe cai, venind direct spre noi prin mulţime. Eram împinşi cu toţii înainte şi înapoi, de parcă mulţimea ar fi fost o apă, iar mama şi mătuşa Maria ţipau şi Micuţa Salomea ţipa şi se întindea spre mine, dar eram prea departe să pot să o prind de mână.

Majoritatea oamenilor din jurul nostru strigau în

aramaică, dar mulţi vorbeau în greacă.

— Ieşiţi, ieşiţi, strigau bărbaţii.

Dar nu ne puteam mişca. Am auzit behăitul oilor, de parcă cineva pusese pe fugă toate animalele. Apoi urmă mugetul vacilor şi al boilor – un sunet cumplit.

Soldaţii se apropiau din ce în ce mai mult de noi, cu suliţele ridicate. Nu era loc să te mişti.

Apoi, de nicăieri, începură să zboare pietre. Toată lumea ţipa. Am văzut un soldat lovit de pietre, înainte să cadă de pe cal. Mâini s-au întins după el şi l-au tras în jos. Un bărbat în robă şi mantie se urcă pe cal şi începu să se lupte cu un alt soldat, iar acesta din urmă îl înjunghie cu sabia în burtă de două ori. Sângele ţâşni din el.

Am crezut că mi s-a oprit respiraţia. Era ca şi lovitura în burtă primită de la Eliazar. Am deschis gura, dar aerul parcă nu voia să vină. Iosif încercă să mă coboare de pe umerii lui, dar era aşa de mare înghesuiala, că nu reuşi, iar eu nu voiam să mă dau jos. Aşa îngrozitor cum era, voiam să văd.

De peste tot se auzeau rugăciuni, dar nu erau psalmi de bucurie. Erau strigăte de ajutor, ţipete care cereau îndurare. Câţiva oameni căzură la pământ.

Dar lucruri ca acestea se întâmplau pretutindeni în jurul nostru. Ne-am retras ca un val.

Iosif mă apucă şi, cu ajutorul unor bărbaţi, mă dădu jos, ţinându-mă aproape de el, în timp ce încerca să mă scoată din mulţimea compactă de oameni care se luptau şi ţipau.

Nu voiam să merg pe jos. Voiam să fiu sus, pe umerii lui, de unde puteam vedea. Când picioarele mele atinseră marmura, nu mă puteam mişca. Chiar şi tunica mi-era prinsă între cei din faţa şi din spatele meu.

— Micuţă Salomea, am strigat eu. Unde eşti, Micuţă Salomea?

— *Yeshua,* strigă ea în aramaică. Întinde-te spre mine.

I-am zărit capul în faţa mea în vreme ce se zbătea, de parcă înota către mine, printre trupurile ce se strângeau

pe lângă ea.

Am tras-o lângă mine, chiar în faţa lui Iosif, şi atunci am auzit râsul lui Cleopa. Stătea în faţa mea şi râdea cu vechiul său râs.

Mulţimea se mişcă într-o parte şi apoi în faţă, astfel încât am căzut. Toţi au căzut. Am fost tras în jos de nişte mâini, iar eu am tras-o pe Micuţa Salomea sub mine şi i-am pus mâna dreaptă pe cap.

— Ridicaţi-vă în genunchi şi staţi aşa! îmi porunci Iosif.

Ce puteam face? Eram în genunchi şi aplecaţi în faţă.

Îmi ajunse la urechi vocea mamei.

— Fiul meu, fiul meu.

Iosif şi Cleopa şi-au ridicat mâinile şi s-au rugat Domnului. Am ţinut-o pe Salomea şi mi-am ridicat mâna stângă.

— Oh, Doamne, Tu eşti adăpostul meu! strigă Iosif.

Cleopa spuse altă rugăciune.

— Îmi ridic mâinile acum spre Tine, o, Doamne, strigă mama.

Micuţa Salomea strigă şi ea:

— Oh, Doamne, izbăveşte-mă.

Peste tot în jurul nostru oamenii cereau ajutorul Domnului.

— Lasă-i pe cei păcătoşi să cadă în propria capcană, strigă, chiar lângă mine, Iacob.

— Doamne, izbăveşte-mă, Doamne, izbăveşte-mă de răul din jurul meu, m-am rugat eu, dar nu îmi puteam auzi propria voce.

Rugile se auziră tot mai tare şi deveniră un murmur care creştea atât de tare, încât aproape că acoperea strigătele şi ţipetele celor care se luptau.

Mugetele boilor erau groaznice, iar ţipetele ascuţite ale femeilor mă înfiorau.

Am privit în sus, ridicându-mi capul cât am avut curajul, şi am văzut că toţi cei din jurul meu erau îngenuncheaţi şi se închinau. Zevedeu se ridică, implorându-l pe Dumnezeu, apoi se închină, dar era doar

unul dintre mulţi alţii, pe care nu i-am putut număra.

Dar oamenii veneau în grabă prin această mare de oameni care se rugau, urcându-se peste noi, împingând în jos umeri şi spinări, pe măsură ce încercau să iasă afară.

Am fost împins pentru o clipă pe plăcile de marmură, alunecând sub Micuţa Salomea, dar mâna mea a rămas pe capul ei.

M-a cuprins o dorinţă fierbinte să mă ridic şi să mă eliberez. Am împins şi m-am smucit într-o parte, până am ieşit de sub Iosif, şi m-am ridicat în picioare ca şi când aş fi fost gata de fugă.

Am văzut piaţa mare. Departe, în faţa noastră, oamenii alergau în toate direcţiile, oile fugeau sălbatic, cu paşi iuţi şi smuciţi, soldaţii se năpusteau asupra oamenilor, iar aceştia, chiar şi cei care erau în genunchi şi se închinau, se ridicau şi aruncau cu pietre în ei.

Câteva grupuri de oameni păreau adevărate mormane ale morţii.

Psalmii se ridicau la cer. „Scapă-mă de vrăjmaşii mei, că la Tine alerg, Doamne.”[2]

Soldaţi călare alergau după oameni, atât după femeile, cât şi după bărbaţii care se îndreptau direct spre noi.

— Uite, Iosif, strigă mama. Prinde-l, trage-i jos.

M-am smucit, să mă eliberez din mâinile care încercau să se agaţe de mine.

Oamenii îi călcau în picioare pe cei îngenuncheaţi, de parcă aceştia ar fi fost nişte pietre. Cei care se rugau gemură şi ţipară şi trupurile se prăbuşiră de o parte şi de alta când un călăreţ îşi croi drum spre noi.

Am căzut, cu o mână presându-mă pe ceafă şi alta pe spate. Am auzit nechezatul calului şi tropăitul copitelor.

Capul mi-era lipit de pietre.

Totuşi, am reuşit să văd cu coada ochiului, chiar lângă noi, picioarele calului, iar când calul se dădu înapoi, am văzut un om ridicându-se din mulţimea de siluete îngrămădite claie peste grămadă. El scoase de sub robă o

2 Psalmul 142:9

piatră şi o aruncă spre soldat strigând în greacă:

— Nimeni altcineva nu are dreptul să stăpânească peste noi decât însuşi Domnul! Transmite-i lui Irod aceste cuvinte. Transmite-i-le lui Cezar!

Apoi scoase o altă piatră de sub manta, şi apoi alta.

Soldatul aruncă suliţa drept în pieptul bărbatului. Îl străpunse adânc.

Bărbatul scăpă piatra din mână şi căzu pe spate, cu ochii larg deschişi.

Mama suspină. Micuţa Salomea ţipă:

— Nu te uita, nu te uita.

Dar trebuia oare să nu mă uit la acest om, în ultimele lui clipe? Trebuia să întorc capul de la moartea lui?

Soldatul îşi scoase suliţa, iar omul se ridică odată cu ea. Din gura bărbatului ţâşni sânge.

Trupul fu smucit dintr-o parte în alta, apoi suliţa ieşi, iar trupul se prăbuşi.

Omul se rostogoli pe partea stângă şi se holbă la noi, se holbă la mine.

Nu mai vedeam calul. Puteam doar să îl aud, la fel şi zgomotul teribil ce îl făcea fuga lui sălbatică. L-am văzut pe soldat în strânsoarea oamenilor care îl traseră jos de pe calul care acum dispăruse.

Trupul soldatului se pierduse în mulţimea care îl acoperise, pe măsură ce coatele se ridicau şi coborau asupra lui.

Bărbaţii noştri se închinară şi se rugară pentru el.

Dacă muribundul auzea ceva, dacă o ştia, nu-i păsa. Nu ne-a văzut. Nu ştia de soldat. Sângele îi ţâşnea din gură şi se scurgea pe pietre.

Mama scoase nişte ţipete îngrozitoare.

Oamenii care îl prinseră pe soldat se ridicară şi o luară la fugă. Mai mulţi oameni se ridicară şi fugiră. În jurul lor, mulţi alţii rămaseră în genunchi şi începură să se roage.

Trupul soldatului era acoperit cu sânge.

Bărbatul care se holba la noi întinse mâna, dar braţul îi căzu cu zgomot şi muri.

Oamenii alergau printre noi. Am auzit din nou oile.

Am simţit cum mama alunecă într-o parte şi am încercat să o prind, dar se prăbuşi la pământ, cu ochii închişi.

De pretutindeni începură iarăşi să zboare pietre, peste capetele noastre.

Intrase cineva în Templu fără să aducă bolovani pentru acest război?

O ploaie de pietre căzu peste noi, lovindu-ne în cap şi în umeri.

Când Iosif îşi înălţă mâna în timpul rugăciunii, am reuşit să ies de sub el şi m-am ridicat în genunchi.

Mulţimea se împuţinase şi se destrămase. Peste tot zăceau trupuri, ca nişte grămezi de lână însângerată, gata de spălat.

Oriunde priveam se luptau şi mureau oameni.

Pe frumoasele porticuri, bărbaţii, care păreau mărunţi şi negri pe fundalul cerului, se luptau, iar soldaţii, cu săbiile trase, îi înjunghiau pe cei care încercau să-i bată cu bâtele.

Am văzut departe, pe pietre, unde nu mai era mulţime, cum un alt bărbat ataca un soldat, aruncându-se direct în suliţă, aceasta străpungându-i. Femei se îndreptară către el, pentru a plânge deasupra lui. Acestor femei nu le păsa unde se aflau. Ţipau şi strigau. Urlau precum câinii. Soldaţii nu le făcură nimic.

Dar nimeni nu veni la omul nostru mort, omul care stătea pe o parte cu gura plină de sânge, Uitându-se fix, dar fără să vadă. Zăcea singur.

În final erau peste tot soldaţi, atât de mulţi încât nu i-am putut număra. Veneau pe jos, în mulţime. Umblau printre familiile celor îngenuncheaţi şi se apropiau din ce în ce mai mult şi din stânga, şi din dreapta.

Toţi cei care se luptaseră dispăruseră.

— Roagă-te, îmi spuse Iosif, întrerupându-şi doar un moment rugăciunea.

L-am ascultat. Mi-am ridicat mâinile şi m-am rugat.

„Dar sufletele celor drepţi sunt în mâinile Domnului

şi niciun chin nu le poate face rău”.

Sosiră alţi soldaţi călare. Ridicară vocile şi vorbiră în greacă. La început nu i-am auzit, dar apoi unul dintre ei se apropie de noi, călare.

— Plecaţi, mergeţi la casele voastre! spuse el. Ieşiţi din Ierusalim, din ordinul împăratului.

06

Liniştea nu era chiar aşa deplină. Era plină de plânsete şi suspine, şi de fornăitul şi zgomotul cailor, şi de strigătele soldaţilor care ne spuneau să plecăm.

Unele trupuri zăceau nemişcate, singure, pe porticuri. Le puteam vedea. Şi mortul nostru era singur. Oile rătăceau peste tot, oile nevinovate, care ar fi trebuit să fie sacrificate de Paşte. Bărbaţi alergau după ele. Alergau şi după boii care încă mai mugeau, iar mugetul acesta era cel mai puternic zgomot dintre toate.

Ne-am ridicat, în sfârşit, în picioare şi am plecat, toţi împreună, iar Cleopa era tare slăbit şi încă râdea în barbă, dar fără să îl audă vreun soldat.

Mătuşa Salomea şi mătuşa Estera o ţineau pe mama de câte un braţ. De abia putea merge şi gemea. Iosif încercă să ajungă la ea, dar cei mici i se încurcau printre picioare. Eu o ţineam pe Micuţa Salomea.

— Mamă, trebuie să plecăm acum, i-am spus eu stând aproape de ea. Mamă, trezeşte-te. Acum plecăm.

Ea încerca să fie puternică. Însă ei o tot întorceau şi o împingeau. Unchiul Alfeu şuşoti ceva cu Silas şi cu Iustus, dar nu i-am putut auzi. Cei doi erau trecuţi de paisprezece ani şi, probabil, vedeau altfel lucrurile decât noi, cei mici.

Toată lumea se îndrepta spre poartă.

Dintre noi, doar Cleopa îşi întorcea capul, precum nevasta lui Lot.

— Iată, le spunea el celor care îl puteau auzi, vedeţi acolo preoţii? Arătă înspre peretele îndepărtat al curţii interioare. Ei au avut atâta minte să fugă şi să se ascundă, nu-i aşa? Oare au ştiut că ne vor ataca soldaţii?

Vedeam pentru prima dată adunarea de bărbaţi de

deasupra porţilor, care ar fi putut urmări de acolo întreaga întâmplare. Abia îi puteam desluşi. Cred că purtau veşmintele şi mitrele lor cele mai frumoase, sau poate că nu.

Oare ce gândeau în vreme ce vedeau toate astea? Şi cine va veni după omul nostru mort? Cum va fi spălat sângele ăsta? Tot Templul era pângărit de el. Tot Templul trebuia să fie curăţat.

Dar nu era destul timp pentru privit. Nu doream decât să ies afară. Încă nu îmi era teamă. Teama avea să vină mai târziu.

Soldaţii au ajuns în spatele nostru, dând ordine în gura mare. Au vorbit în greacă, apoi în aramaică.

Cei de acum erau cei care îi uciseseră pe ceilalţi pelerini. Ne-am mişcat cât am putut de repede.

Soldaţii au strigat că anul acesta nu se va sărbători Paştele.

— S-a terminat Sărbătoarea, niciun Paşte! Niciun Paşte! Plecaţi la casele voastre!

— Niciun Paşte, zise Cleopa în barbă, râzând. De parcă ar putea spune că nu e Paşte. Câtă vreme există în lume un evreu viu, este şi Paşte, când trebuie să fie Paştele!

— Taci, zise Iosif. Nu te uita la ei. Ce vrei să mai facă? Să amestece sângele şi mai multor evrei şi galileeni cu sângele animalelor de sacrificiu? Nu-i provoca!

— Este o ticăloşie, spuse Alfeu. Ar trebui să ieşim cât putem de repede din oraş.

— Dar se cade să plecăm, mai ales acum? întrebă verişorul meu Silas.

Unchiul Alfeu îi spuse ferm să tacă, printr-un gest şi un sunet.

Unchiul meu Simeon, cel tăcut, nu spuse nimic.

În timp ce intram în tunel, oameni treceau în grabă pe lângă noi. Iosif ne ridică pe mine şi pe Micuţa Salomea. Ceilalţi bărbaţi îi luau pe ceilalţi prunci. Cleopa încercă să-l ridice pe Simeon cel Mic, mezinul său, care plângea să fie luat în braţe, dar începu din nou să tuşească, aşa că îl

luară femeile. Îl luă mama.

Ăsta era un semn bun. Avea copilul în braţe, iar ea avea să fie bine.

Nu puteam să văd prea bine prin întuneric. Dar acum nu mai conta. Micuţa Salomea suspina întruna şi nimic din ceea ce îi spunea mătuşa Maria nu o liniştea. Nu puteam ajunge la ea deoarece era prea departe în spatele meu.

— Niciun Paşte, spuse Cleopa, apoi tuşi din nou, înainte de a putea porni mai departe. Aşa că împăratul ăsta, care nu aşteaptă de la Cezar confirmarea tronului său, a terminat cu Paştele! Acest împărat care acum e la fel de plin de sânge ca şi tatăl său, care îl urmează pe tatăl său…

— Nu mai spune nimic, zise Alfeu. Dacă ei aud vreo vorbă din ce spui, se întorc.

— Da, şi câţi nevinovaţi au ucis adineaori înăuntru? întrebă Cleopa.

Iosif vorbi cum vorbise în Alexandria:

— Până nu ieşim din Ierusalim nu vei mai spune o vorbă despre asta.

Cleopa nu răspunse. Dar nu mai zise nimic. Nimeni nu mai scoase o vorbă.

Am ajuns la lumina strălucitoare văzând peste tot soldaţi care-şi rosteau poruncile de parcă ne-ar fi înjurat.

Pe stradă zăceau oameni morţi. Ai fi zis că dormeau. La vederea lor, toate femeile începură să plângă, pentru că trebuia să ne strecurăm printre ei sau să trecem peste ei, iar cei care îi plângeau stăteau în genunchi şi unii dintre ei cereau de pomană.

Bărbaţii începură să împartă monede pe unde puteau, la fel cum făceau şi alţii. Unii oameni erau prea nenorociţi ca să mai ceară ceva, ori nu aveau nevoie.

Dar peste tot oamenii ţipau, cu toate că se grăbeau. Toate femeile noastre plângeau, iar mătuşa Maria suspină şi zise că era primul ei pelerinaj, că toată perioada cât stătuse în Egipt visase la asta, şi ce se întâmplase chiar în faţa ochilor noştri?

La sinagogă am găsit pe toată lumea foarte

înfricoşată. Iosif ne-a adunat pe toţi în curte până ce femeile s-au dus după bagaje. El şi Alfeu au plecat după măgari. Iacob ne-a spus să stăm cuminţi şi în linişte şi să avem grijă de prunci. O ţineam de mână pe Micuţa Salomea. Cleopa s-a sprijinit de zid zâmbind, rostind lucruri pe care nu le auzea nimeni.

Încă aveam în urechi bocetele pentru morţii căzuţi. Nu puteam să-mi iau gândul de la omul nostru mort, omul care murise atât de aproape de noi. Venise cineva să-l îngroape? Ce se va întâmpla dacă nu va veni nimeni?

Nu mă uitasem la faţa soldatului care îl omorâse. Nu mă uitasem la chipul nici unui soldat. Tot ce văzusem erau încălţările înşiretate până sus şi armurile, negre şi lucioase, şi suliţele lor. Cum puteam să uit suliţele?

— Plecaţi din Ierusalim, strigă cineva în ebraică, chiar şi acum, în curtea sinagogii. Plecaţi din Ierusalim şi mergeţi la casele voastre, nu mai e niciun Paşte.

Şi mortul nostru… Probabil ştiuse că soldatul îl va omorî dacă îl va lovi cu piatra ce o ascunsese sub robă. Venise la Templu cu pietre în buzunar ca să le poată arunca.

Totuşi, arăta ca noi, ceilalţi. Aceeaşi manta simplă, aceeaşi tunică, acelaşi păr negru cârlionţat, o barbă ca a lui Iosif şi a unchilor mei. Un evreu ca şi noi, deşi strigase în greacă – de ce în greacă şi de ce făcuse asta? De ce se azvârlise, practic, asupra soldatului, când ştia că acesta avea suliţa?

Cu ochii minţii am văzut cum intra suliţa în omul nostru mort. Am văzut asta iar şi iar, şi expresia de pe chipul lui. Am văzut moartea din toată curtea Templului şi oile rătăcitoare. Mi-am acoperit ochii cu mâinile. Oare nu puteam face cumva să opresc imaginile astea şi să nu le mai văd?

Mi s-a făcut frig. M-am cuibărit aproape de mama, care şi-a deschis imediat braţele. Am stat lângă ea, lângă roba ei moale.

Stăteam lângă Cleopa, lăsând-o pe Micuţa Salomea să se învârtă, să se sucească şi să se joace. I-am spus

unchiului meu:

— De ce a aruncat omul acela cu pietre, dacă ştia că soldatul îl va omorî?

Cleopa văzuse. Văzuserăm cu toţii, nu-i aşa?

Cleopa părea că se gândeşte, uitându-se în sus la geana de lumină ce străbătea prin zidurile înalte.

— Era un moment bun ca să moară, spuse el. Probabil că era cel mai bun moment din câte cunoscuse.

— Tu crezi că era un moment bun? l-am întrebat.

El râse cu râsul său încet şi uşor. Se uită în jos la mine.

— Tu ai crezut? întrebă el. Tu ai crezut că era un moment bun? Nu aşteptă să-i răspund. Îmi spuse la ureche, în greacă: Arhelau e un prost. Cezar ar trebui să râdă batjocoritor de el. Împăratul evreilor! Dădu din cap. Suntem exilaţi pe propriul nostru pământ. Ăsta e adevărul. De asta se luptau ei! Vor să scape de această familie nesuferită de împăraţi care au construit temple păgâne şi au trăit ca nişte tirani păgâni!

Iosif îl luă pe Cleopa de braţ şi îl trase deoparte.

— Nu mai vorbi, spuse Iosif, uitându-se la Cleopa. Nu mai vorbi despre astea aici, mă-nţelegi? Nu îmi pasă ce crezi, nu mai spune nimic.

Cleopa nu-i răspunse. Începu din nou să tuşească. Şi scoase nişte sunete de parcă ar fi vorbit în barbă, dar, de fapt, nu era aşa.

Iosif începu să lege desagii pe măgari. Rosti cu o voce înceată:

— Nu spune nimic acum, mă înţelegi, frate?

Cleopa iarăşi nu răspunse. Mătuşa Maria veni la el şi îi şterse sudoarea de pe frunte.

Dar Cleopa nu dădea vreun semn că l-ar fi auzit. Tuşea şi privea în gol, de parcă Iosif nu i-ar fi spus nimic. Iar faţa îi era plină de sudoare, deşi afară nu era cald.

În sfârşit, toate clanurile erau împreună, iar Iosif şi Zevedeu ne călăuziră afară din curte.

— Frate, îi spuse Iosif lui Cleopa, când trecem dincolo de porţile astea, vreau să mergi călare pe animalul

ăsta.

Cleopa dădu aprobator din cap.

Pe când încercam să înaintăm în sus pe stradă, eram mai înghesuiţi decât o turmă de oi.

Sub arcade şi în locurile cu ziduri înalte şi apropiate pe unde treceam, răsuna plânsul zgomotos al femeilor. Am observat că ferestrele şi uşile erau ferecate. Porţile de lemn ale curţilor erau închise. Pelerinii călcau peste cerşetori şi peste cei ghemuiţi pe ici-colo. Bărbaţii împărţeau monede. Iosif îmi puse în mână o monedă şi zise să o dau unui cerşetor şi aşa am făcut, iar bărbatul îmi sărută degetele. Era un om bătrân, slab şi cu părul alb, cu ochi albaştri, strălucitori.

Picioarele mă dureau, iar tălpile mă usturau de la pavajul aspru, dar nu aveam timp de văicăreală.

De îndată ce am ieşit din oraş, am văzut în jurul nostru o privelişte şi mai cumplită decât cea din Templu.

Corturile pelerinilor erau sfâşiate. Peste tot zăceau trupuri. Bunurile fuseseră împrăştiate, iar oamenii nu se gândiseră să le adune.

Soldaţii se agitau călare printre oamenii neajutoraţi, strigându-şi poruncile, fără să se gândească la cei răposaţi. Am continuat să mergem, toată lumea trebuia să meargă. Soldaţii îşi ţineau suliţele ridicate. Unii aveau săbiile scoase. Erau peste tot.

Nu ne puteam opri nici aici să ajutăm pe cineva, cum nu putuserăm nici în oraş. Soldaţii chiar îi îmboldeau cu suliţele pe oameni, astfel încât aceştia se grăbeau, ca să nu fie atinşi într-un mod aşa de ruşinos.

Dar ce ne-a atras cel mai tare privirea era numărul morţilor. Erau foarte mulţi.

— Ăsta a fost un masacru, şopti unchiul Alfeu. Îşi trase fiii, pe Silas, Iustus şi pe Eli mai aproape de el şi vorbi astfel încât să-l auzim toţi: Uitaţi-vă la isprăvile omului. Priviţi-le şi nu le uitaţi niciodată.

— Tată, eu le văd. Dar nu ar trebui să rămânem? Şi să ne luptăm! zise Silas.

Rostise cuvintele în şoaptă, dar noi toţi le auziserăm

şi, dintr-odată, femeile ţipară, iar lui îi spuseră încet că nu trebuia să mai rostească asemenea lucruri, şi Iosif îi spuse ferm că nu se punea problema să rămânem.

Am început să plâng. Am început să plâng şi nu ştiam de ce plâng. Simţeam că nu pot respira şi totuşi nu mă puteam opri.

Mama spuse:

— În curând vom ajunge la dealuri şi vom fi departe de toate astea. Eşti cu noi. Şi mergem într-un loc liniştit. Unde mergem noi nu este niciun război.

Am încercat să îmi înăbuş plânsul şi am început să mă tem. Nu ţin minte să mă fi temut vreodată până atunci. Mi-am amintit iarăşi de omul mort.

Iacob se uita la mine. La fel şi vărul meu Ioan, fiul Elizabetei. Ea mergea pe un măgar. Şi când i-am văzut pe cei doi uitându-se la mine, pe Iacob şi pe vărul meu Ioan, am încetat să mai plâng. Mi-a fost foarte greu.

Înaintam tot mai greu. Iar ăsta era lucrul la care am început să mă gândesc în vreme ce urcam dealul, până am ajuns într-un loc de unde am putut să ne uităm în jos, spre oraş. Cu cât urcuşul devenea mai anevoios, cu atât mă temeam mai puţin. Şi, în curând, Micuţa Salomea mi s-a alăturat. Nu puteam vedea oraşul nici să fi vrut, din cauza adulţilor, dar eu nici nu voiam acum să-l văd şi nimeni nu s-a oprit să spună cât de frumos era Templul.

Bărbaţii îl convinseră pe unchiul Cleopa să se urce pe un măgar, iar mătuşa Maria urcă pe altul. Amândoi ţineau copii în braţe. Cleopa vorbea în barbă.

Şi caravana merse mai departe.

Totuşi, nu mi se părea corect să părăsim aşa Ierusalimul. Mă gândeam la Silas şi la ce spusese. Mi se părea greşit că plecam. Mi se părea greşit că plecam în grabă de la Templu, în vremea în care Templul avea nevoie de îngrijire. Dar, pe de altă parte, erau acolo sute de preoţi, preoţi care ştiau cum să cureţe Templul şi mulţi dintre ei trăiau în Ierusalim, aşa că nu puteau pleca. Şi aveau să rămână – ei şi Marele Preot – şi vor curăţa Templul aşa cum trebuie curăţat.

Şi ei vor şti ce să facă cu omul nostru mort. Se vor îngriji să fie spălat, şi înfăşurat, şi îngropat cum se cuvine. Dar am încercat să nu mă mai gândesc la el, căci ştiam că voi începe iar să plâng.

Dealurile ne-au încercuit. Vocile noastre îşi găseau ecou între pereţii munţilor. Oamenii au început să cânte, dar de data asta cântau psalmi de durere şi de jale.

Când au trecut călăreţii, ne-am dat la o parte. Femeile au ţipat. Micuţa Salomea era adormită, pe măgar, lângă Cleopa, care dormea, şi vorbea, şi râdea de unul singur, iar cei doi erau ca nişte bagaje care tot alunecau.

Am început să plâng. Nu mă mai puteam stăpâni. Atât de mulţi călăreţi treceau pe lângă noi, atât de repede şi Ierusalimul era iar departe.

— Ne vom întoarce la anul, îmi spuse Iosif. Şi la anul care va urma. Acum suntem acasă.

— Şi poate până anul viitor nu va mai fi niciun Arhelau, spuse Cleopa în barbă, fără să deschidă ochii, dar eu şi Iacob l-am auzit. Regele evreilor! zise el batjocoritor. Regele evreilor…

07

Visam. „Trezeşte-te”. Suspinam. Omul alunecă, iar suliţa îi sfâşie pieptul. Iar alunecă, iar suliţa îi sfâşie din nou pieptul. „Trezeşte-te”, spuneau mai multe voci. Aveam ceva ud pe faţă. Suspinam. Am deschis ochii. Unde eram?

— Trezeşte-te, zise mama mea.

Eram în mijlocul femeilor, iar focul era singura lumină, în afară de ceva ce lumina de departe cerul.

— Ai visat, spuse mama. Mă ţinea în braţe.

Iacob trecu pe lângă noi. Micuţa Salomea mă chema.

— Iisus, trezeşte-te! zise vărul meu Ioan, care nu rostise niciun cuvânt până acum.

Ce era locul ăsta, o peşteră? Nu. Asta era casa în care locuiau rudele mele – asta era casa în care locuiau Ioan şi mama lui. Până acolo, Iosif mă dusese în braţe.

Toate femeile mă ştergeau pe faţă. „Ai visat”. Tuşeam de atâta plâns. Îmi era tare frică, şi aşa o frică nu avem să mai simt niciodată. M-am agăţat de mama. Mi-am lipit faţa

de faţa ei.

— E palatul regal, strigă cineva. I-au dat foc!

Se auzi un zgomot puternic, tropotul cailor. Se făcu întuneric. Apoi lumina roşie licări pe tavan.

Verişoara mea Elizabeta se ruga cu voce tare, iar unul dintre bărbaţi le spuse copiilor să plece de lângă uşă.

— Stingeţi lămpile, spuse Iosif.

Din nou se auzi afară zgomotul, tropotul cailor care alergau, şi ţipete.

Nu voiam să văd despre ce vorbeau, toţi copiii ţipau şi strigau, iar rugăciunile Elizabetei se pierdeau în gălăgie.

Chiar şi cu ochii închişi puteam vedea razele roşii de lumină.

Iacob spuse:

— Arde Ierihonul. Palatul lui Irod e în flăcări. Arde tot.

— O să-l reconstruiască, zise Iosif. L-au mai ars şi altă dată. Cezar Augustus va avea grijă să îl reconstruiască. Vocea sa era sigură. I-am simţit mâna pe umăr. Nu-ţi face griji, micuţule, nu-ţi face nicio grijă.

Pentru o clipă am adormit iar – Templul, omul care s-a aruncat direct în suliţă. Am strâns din dinţi şi am plâns, iar mama m-a ţinut cât a putut de strâns.

— Suntem în siguranţă, micuţule, spuse Iosif. Aici suntem la adăpost, suntem toţi împreună şi suntem în siguranţă.

Femeile care stăteau chiar lângă mine se ridicară. Merseră să vadă focul. Micuţa Salomea ţipa de încântare, la fel cum ţipa când ne jucam. Cu toţii se grăbeau şi se agitau să ajungă la uşă, să vadă.

— Focul, focul! strigă Micuţa Salomea.

Mi-am ridicat privirea. Puteam vedea prin uşa deschisă şi prima imagine a cerului de un roşu strălucitor mă făcu să mă cutremur. Niciodată nu văzusem un asemenea cer. M-am întors şi l-am văzut pe unchiul Cleopa că se întinde lângă zid, cu ochii licărind. Îmi zâmbi.

— Dar de ce? am întrebat eu. De ce ard Ierihonul?

— Şi de ce nu ar face-o? întrebă Cleopa. Lasă să vadă

Cezar Augustus cât îi dispreţuim noi pe oamenii pe care i-a trimis să ne amestece sângele cu cel al animalelor sacrificate! Această veste va ajunge la Roma mai iute decât Arhelau. Flăcările ajung mai departe decât cuvintele.

— De parcă flăcările ar avea aceleaşi urmări pe care le au cuvintele, zise mama mea, încet, dar nu cred că au auzit-o.

Vărul meu Silas intră în fugă în casă, strigând:

— E Simeon, chiar unul dintre sclavii lui Irod. S-a încoronat singur împărat şi a adunat o armată mare. El a dat foc la palat.

— Să stai aici în casă! zise unchiul Alfeu. Unde e fratele tău?

Dar Iustus era aici şi când l-am văzut, chipul său era îngrozit. Îi era teamă şi mă făcea să-mi fie şi mie frică.

Toţi bărbaţii se ridicară şi ieşiră pe uşă, să vadă focul. Am privit toate acele umbre întunecate de pe cer, care se mişcau încolo şi încoace, de parcă toată lumea dansa.

Iosif se ridică în picioare. Îmi spuse:

— Vino să vezi, Iisus.

— Oh, dar de ce? întrebă mama. Chiar trebuie să meargă?

— Vino să vezi ce a făcut o bandă de tâlhari şi de ucigaşi, zise Iosif. Poţi vedea cum aleargă frenetic ca să celebreze moartea bătrânului Irod. Poţi vedea ce zace sub aparenţe, atunci când un rege domneşte cu cruzime şi teroare. Vino!

— Şi de ce să îi lase pe tirani să trăiască în lux? întrebă Cleopa. Tirani care îşi ucid propriii supuşi? Tirani care construiesc teatre şi circuri în Ierusalim, în chiar Oraşul Sfânt, locuri în care niciun bun evreu nu ar merge. Iar el îi numeşte pe Marii Preoţi – bărbaţii pe care vrea el să-i avanseze, de parcă Marele Preot nu ar fi cel care intră chiar în Sfânta Sfintelor, de parcă Marele Preot nu ar fi nimic altceva decât o slugă plătită.

— Fratele meu, zise mama, eu înnebunesc!

Tremuram atât de tare încât mă temeam să mă ridic,

dar totuşi am făcut-o şi l-am luat pe Iosif de mână.

El mă duse afară din casă. Întreaga familie stătea în vârful dealului, chiar şi femeile, mai puţin mama mea, şi li se alăturaseră şi alţii, care fuseseră alungaţi din orăşel.

Norii de deasupra câmpiei de jos fierbeau din cauza focului. Aerul era şi cald, şi rece, şi oamenii vorbeau tare, cum făceau la sărbătoare, iar copiii alergau în cercuri, dansau şi iarăşi fugeau să vadă focul. M-am strâns aproape de Iosif.

— E încă prea mic, zise mama. Stătea în spatele meu.

— Ar trebui să vadă, spuse Iosif.

Era o fâşie imensă, crescândă, ce aluneca încet şi, dintr-odată, se ridică un zid cumplit de flăcări, încât părea că vrea să ajungă la stelele cerului. Mi-am întors capul. Nu puteam să privesc asta. Am început să ţip sălbatic. Ţipetele ieşeau din gura mea ca nodurile de pe o funie, unul după altul. Am văzut pâlpâirea în faţa ochilor. Nu puteam scăpa de ea. Mă umplu mirosul de fum. Mama încerca să mă ridice şi eu nu voiam să mă lupt cu ea, dar totuşi o făceam, apoi Iosif mă luă şi îmi rosti de câteva ori numele.

— Suntem departe de el, zise Iosif. Suntem în siguranţă. Ascultă-mă!

Nu m-am putut opri până nu m-a strâns la piept şi nu mă mai puteam întoarce sau răsuci.

Mă duse repede înapoi în casă. Nu îmi puteam stăpâni ţipetele. Mă durea pieptul din cauza lor. Îmi răneau inima.

Ne-am aşezat pe podea, iar verişoara Elizabeta îmi luă faţa în mâini. I-am văzut ochii privindu-mă.

— Ascultă ce-ţi spun, copile, zise ea. Nu mai ţipa. Dacă nu eraţi în siguranţă, crezi că Îngerul Domnului ar fi venit la tatăl tău, Iosif, şi i-ar fi spus să vă aducă acasă? Cine poate şti care sunt vrerile Domnului? Acum termină cu ţipatul şi ai încredere în Domnul. Aşază-te aici, la pieptul mamei tale, şi opreşte-te din strigat. Las-o pe mama ta să te ţină în braţe. Eşti în mâinile Domnului.

— Îngerul Domnului, am şoptit eu. Îngerul Domnului.

— Da, spuse Iosif, iar îngerul şi Domnul vor fi cu noi

până ajungem în Nazaret.

Mama mă luă la ea.

— Trecem şi peste asta, zise ea. Vocea ei era înceată şi dulce. Trecem şi peste asta şi, în curând, vom fi acasă, în casa noastră. Vom mânca roadele pomilor noştri, şi strugurii din grădina noastră. Vom coace în cuptorul nostru pâinea de fiecare zi, îmi spuse ea din nou, în vreme ce ne aşezam lângă Cleopa.

Am suspinat lângă gâtul ei. Ea mă bătu uşor pe spate.

— Aşa e, spuse Cleopa, foarte aproape de mine.

Mi-am întins degetele pe gâtul mamei. Respiram din ce în ce mai adânc.

— Vom ajunge în Nazaret, rosti Cleopa, şi îţi promit, micuţule, că nimeni, dar absolut nimeni nu te va căuta acolo.

Eram ameţit, dintr-odată aşa de ameţit. Dar ce voise să spună Cleopa, că nimeni nu mă va căuta? Cine mă căuta? Nu voiam să dorm. Voiam să-l întreb ce a vrut să spună cu acele vorbe – că mă căuta, cine mă căuta? Ce însemnau toate aceste poveşti ciudate? Ce însemna povestea mamei cum că un înger venise la ea? În toată această nefericire şi jale, uitasem ceea ce îmi spusese ea pe acoperişul din Ierusalim, vorbele ciudate pe care le rostise. Iar Elizabeta tocmai spusese că îngerul a venit la Iosif. Iosif nu a spus că a venit un înger la el.

Mi s-a părut, pentru o clipă, pe măsură ce alunecam tot mai tare în somn, că toate se leagă. Trebuia să pricep ceva din toate astea. Da! Îngeri. A venit întâi un înger, apoi a mai venit unul şi un înger era aici. Ştiam asta, nu-i aşa? Nu, dar apoi m-am moleşit şi m-am simţit în siguranţă.

Mama îmi cânta în ebraică, iar Cleopa cânta cu ea. El era mult mai bine acum, cu mult mai bine, deşi încă mai tuşea.

Dar mătuşa Maria nu se simţea bine, deşi nimeni nu-şi făcea griji din cauza asta.

Iar mâine aveam să plec din locul ăsta groaznic. Îi vom lăsa aici pe verişorii mei, pe ciudatul şi seriosul Ioan,

care vorbise atât de puţin şi mă privise atât de mult, şi pe mama lui, draga noastră Elizabeta, şi vom pleca spre adăpostul Nazaretului.

08

Chiar după ivirea zorilor, veniră în oraş bărbaţi călare, într-un galop frenetic.

Ne strânseserăm în cerc ca verişoara Elizabeta să ne spună ceva, dar a trebuit să mergem cu toţii în odaia din fundul casei.

Cleopa nu se mutase de acolo căci tuşise foarte tare toată noaptea şi avea din nou febră. Stătea întins şi zâmbea în felul său obişnuit, cu ochii umezi, pe când se uita în sus, la tavanul jos de deasupra capetelor noastre.

Puteam auzi strigătele şi zbieretele mieilor şi cotcodăcitul păsărilor.

— Ăştia fură tot, zise verişoara Maria Alexandra.

Cealaltă femeie îi spuse să tacă, iar Zevedeu, soţul ei, o mângâie pe mână.

Silas încercă, o dată, să se ridice şi să meargă până la perdea, dar tatăl lui îi porunci, cu un gest ferm, să se ducă în colţul cel mai îndepărtat.

Chiar şi cei mici, care erau mereu entuziasmaţi de orice, tăceau acum.

Mătuşa Estera, nevasta lui Simeon, o ţinea în braţe pe Micuţa Estera, şi de fiecare dată când copila începea să plângă, îi dădea să sugă.

Nu mă mai temeam acum şi nu ştiam de ce. Stăteam cu femeile, împreună cu ceilalţi copii, cu excepţia lui Iacob, care şedea lângă tatăl său. Privindu-l, m-am gândit că Iacob chiar nu mai era un copil. Dacă am fi rămas în Ierusalim, dacă nu ar fi fost nicio rebeliune, Iacob ar fi mers în Sanctuarul Fiilor lui Israel, împreună cu Silas şi Iustus şi cu toţi bărbaţii.

Dar acest gând mi-a fost întrerupt de teama bruscă ce i-a cuprins pe toţi şi de atingerea degetelor mamei mele ce se încleştau pe braţul meu.

În camera din faţă erau nişte străini. Micuţa Salomea s-a lipit de mine, iar eu am îmbrăţişat-o strâns, în vreme ce

mama mă îmbrăţişa pe mine.

Apoi perdeaua fu ruptă de pe uşă. Am fost orbit şi am clipit, încercând să văd. Mama mă apucă foarte strâns. Nimeni nu rosti o vorbă, nimeni nu se mişcă. Ştiam că trebuia să tăcem şi să nu facem nimic. Toată lumea ştia asta, chiar şi cei mai mici. Copilaşii plângeau, dar încetişor, şi nu avea nimic de-a face cu bărbaţii care rupseseră perdeaua.

Erau vreo trei sau patru bărbaţi, negri în lumina zilei, cu feţe mari şi dure, iar la picioare aveau legate cârpe, sub legăturile sandalelor. Unul purta o piele de animal, iar altul o cască strălucitoare. Lumina căzu pe săbiile şi pe pumnalele lor. Aveau pumnii înfăşuraţi în cârpe.

— Ei, uită-te aici, zise bărbatul cu casca strălucitoare. Vorbea greceşte. Ce avem aici? Jumătate din sat.

— Haideţi, daţi tot! spuse un altul, făcându-şi loc cu forţa printre noi. Şi el vorbea greceşte. Vocea lui era urâtă. Vorbesc serios, fiecare dinar ce îl aveţi, toţi, acum. Aurul vostru sau argintul. Femeilor, daţi-vă jos brăţările. Dacă nu ne daţi ce aveţi, vă tăiem bucăţi şi-o să ne daţi şi ceea ce aţi înghiţit!

Nu se mişcă nimeni. Femeile nu făcură nimic.

Micuţa Salomea începu să plângă. Probabil că o ţinusem aşa de strâns, încât o rănisem. Dar nimeni nu le răspunse bărbaţilor.

— Luptăm pentru libertatea pământului nostru, zise unul dintre bărbaţi, tot în greceşte. Proştilor, nu ştiţi ce se întâmplă în Israel?

Trecu prin faţa noastră şi îşi flutură pumnalul către noi, făcându-l să strălucească pe faţa lui Alfeu, apoi a lui Simeon şi a lui Iosif. Dar bărbaţii nu spuseră nimic.

Nimeni nu se mişcă. Nimeni nu vorbi.

— M-aţi auzit? Vă tai gâtul la toţi, pe rând, începând cu copiii! zise bărbatul, dându-se înapoi.

Unul dintre ei lovi în desagii noştri bine legaţi, altul ridică o pătură şi o lăsă să cadă la loc.

Iosif vorbi foarte încet, în ebraică.

— Nu vă înţeleg. Ce vreţi să facem? Suntem oameni paşnici. Nu vă pot înţelege.

Alfeu spuse foarte încet, tot în ebraică:

— Vă rog, nu le faceţi rău copiilor noştri inocenţi sau femeilor. Nu faceţi să se spună despre voi că aţi vărsat sânge nevinovat.

Acum fu rândul bărbaţilor să rămână împietriţi şi, în cele din urmă, unul dintre ei se întoarse.

— Oh, ţărani proşti şi de nimic, rosti el în greacă. Voi, mizerabili nenorociţi şi ignoranţi.

— N-au văzut în viaţa lor bani, zise altul. Aici nu e nimic în afară de haine vechi şi de copii care put. Nenorociţi vrednici de milă. Mâncaţi-vă mizeria în pace.

— Da, umblaţi în patru labe în vreme ce noi luptăm pentru libertatea voastră, spuse un altul.

Se întoarseră şi ieşiră, păşind greoi, răvăşind coşurile şi aşternuturile.

Am aşteptat. Pe umăr am simţit mâna mamei. L-am văzut pe Iacob, iar acesta semăna atât de mult cu Iosif, încât m-am mirat că nu băgasem de seamă asta mai repede.

În cele din urmă strigătele şi zgomotul încetară.

Iosif spuse:

— Nu uitaţi. Ne privi pe rând pe mine, pe Iacob şi pe Simeon cel Mic, pe verişorii mei, care se uitau în sus la el, şi pe Ioan, care stătea lângă mama lui. Nu uitaţi. Niciodată să nu ridicaţi mâna ca să vă apăraţi sau ca să loviţi. Aveţi răbdare. Dacă trebuie să vorbiţi, fiţi modeşti.

Noi am dat din cap. Ştiam ce se întâmplase. Cu toţii ştiam. Micuţa Salomea îşi suflă nasul. Şi, dintr-odată, mătuşa Maria, care se simţise atât de rău, izbucni în plâns şi se întoarse şi se aşeză lângă Cleopa, care încă privea fix în sus, cum făcuse şi înainte. Arăta de parcă era deja mort. Dar nu era.

Toţi copiii ne-am năpustit deodată spre uşa căsuţei. Pe stradă, oamenii îşi împărtăşeau necazurile. Erau furioşi pe hoţi. Femeile alergau după păsările ce băteau din aripi şi am văzut trupul unui om zăcând chiar în mijlocul străzii,

iar acesta se holba la cer la fel cum făcuse Cleopa, dar din gură îi curgea sânge. Era ca şi omul nostru mort, din Templu.

Nu mai era viaţă în el.

Oamenii treceau pe lângă el şi nimeni nu-l plângea şi nimeni nu îngenunchea lângă el.

În cele din urmă veniră doi bărbaţi cu o frânghie şi o legară peste el şi pe sub mâini şi îl traseră de-acolo.

— El a fost unul dintre ei, spuse Iacob. Nu te uita la el.

— Dar cine l-a ucis? am întrebat eu. Şi ce vor face cu el?

La lumina zilei nu era atât de înfricoşător cum fusese noaptea. Dar ştiam, chiar şi acum, că va veni şi întunericul nopţii. Şi va fi din nou foarte înfricoşător. Ştiam că teama aştepta. Teama aştepta ceva nou. Teama era groaznică. Nu o simţeam, dar mi-o aminteam şi ştiam că se va întoarce. Nu va dispărea niciodată.

— Îl vor înmormânta, spuse Iacob. Trupul său nu poate fi lăsat neîngropat. Este o ofensă adusă Domnului din Ceruri. Îl vor pune într-o peşteră sau în pământ. Nu contează.

Ni se spuse să intrăm.

Camera fusese eliberată, podeaua fusese măturată şi pe jos fuseseră întinse covoare frumoase, covoare cu flori. Ni se spuse să stăm jos, cuminţi şi să ascultăm, pentru că Elizabeta voia să ne vorbească înainte ca noi să pornim mai departe.

Acum îmi amintesc că ne mai strânseserăm o dată la un loc, cu acelaşi scop, dar covoarele nu fuseseră încă desfăcute, când apăruseră în sat primii călăreţi.

Acum am continuat, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, ca şi când nu ar fi murit nimeni pe stradă.

Ne-am aşezat în cerc. Copilaşii erau destul de liniştiţi, ca să o putem auzi pe Elizabeta. Eu stăteam în faţa lui Iosif, cu picioarele încrucişate la fel ca el, iar Micuţa Salomea şedea în dreapta mea, sprijinindu-se cu spatele de mama ei. Cleopa era încă în cealaltă odaie.

— O să vorbesc repede, spuse Elizabeta.

Când mă trezisem de dimineaţă ea vorbea de bunici şi de cine cu cine se căsătorise şi în ce sat plecaseră. Nu îmi aminteam toate numele acelea. Atât bărbaţii, cât şi femeile repetau ceea ce spusese ea, ca să nu uite.

Acum, înainte de a începe, scutură din cap şi îşi ridică braţele. I-am văzut, pe sub văl, firele de păr cărunt amestecându-se cu părul negru.

— Asta e ceea ce trebuie să vă spun, ceea ce nu am putut scrie niciodată într-o scrisoare. Când voi muri, iar asta se va întâmpla curând – şi nu, nu spuneţi că nu va fi aşa. Ştiu că aşa va fi. Cunosc semnele. Când voi muri, Ioan va merge să locuiască cu rudele eseniene.

Dintr-odată se porni agitaţia şi plânsetele. Chiar şi Cleopa apăru în cadrul uşii, înfofolit şi cu mâna pe piept.

— Nu, cum ai putut lua o asemenea decizie? strigă el. Să trimiţi copilul unor oameni care nici măcar nu se închină în Templu! Iar Ioan e copilul unui preot! Şi tu ai fost toată viaţa măritată cu un preot, iar Zaharia a fost fiu de preot ca şi cei dinaintea lui!

Cleopa şchiopătă, ţinându-se de burtă, până ajunse lângă noi, apoi căzu în genunchi, dar mama mea era acolo să-l ajute, şi îi ridică roba şi o înfăşură în jurul lui. El continuă:

— Şi tu îl vei trimite pe Ioan, a cărui mamă e din seminţia lui David şi tatăl său din Casa lui Aaron, ca să trăiască printre esenieni? Esenieni? Oamenii ăştia care cred că ştiu mai bine decât noi ceilalţi ce e bine, şi ce e rău, şi cine e cinstit, şi care sunt vrerile Domnului?

— Şi cine crezi că sunt esenienii? întrebă încet Elizabeta. Era răbdătoare, dar voia să fie înţeleasă. Nu se trag din copiii lui Avraam? Nu sunt parte din seminţia lui David şi din seminţia lui Aaron şi din toate triburile Israelului? Nu sunt evlavioşi? Nu sunt stăruitori în Lege? Vă spun că îl vor duce în pustiu şi acolo îl vor educa şi vor avea grijă de el. Şi chiar el, băiatul, vrea asta şi are şi motive.

Vărul meu Ioan se uita la mine. De ce? De ce nu se

uita la mama lui, cum făceau toţi ceilalţi atunci când nu se uitau la el? Nu se puteau citi multe pe faţa lui. Se uita fix la mine şi l-am văzut plin de o linişte sufletească. Nu arăta ca un băieţel. Arăta ca un bărbat tânăr. Stătea în faţa mamei lui şi purta o tunică simplă, albă, dintr-o lână mult mai bună decât cea din care era făcută tunica mea, sau a oricărui altuia dintre noi, iar peste ea avea o robă din aceeaşi ţesătură bună. Iar aceste lucruri le văzusem înainte, dar nu mă gândisem la ele, iar acum, când le conştientizam, mă gândeam la el, dar vorbea Cleopa şi a trebuit să fiu atent la el.

— Esenienii, spuse Cleopa. Nu va lua nimeni apărarea acestui băiat, înainte ca el să devină fiul unor oameni care nu se înfăţişează în faţa Domnului la momentele cuvenite? Sunt singurul de aici care are gură? Elizabeta, jur pe sufletele bunicilor noştri că asta nu trebuie…

— Potoleşte-te, frate, zise Elizabeta. Păstrează-ţi entuziasmul pentru proprii-ţi fii! Acesta este fiul meu, încredinţat mie de Domnul, în vremea bătrâneţilor mele, în ciuda tuturor aşteptărilor! Când vorbeşti cu mine, nu vorbeşti cu o femeie. Vorbeşti cu Bătrâna Sara, cu Bătrâna Ana. Vorbeşti cu o femeie aleasă dintr-un motiv. Nu crezi că vreau să ofer acestui copil ceea ce doreşte Domnul?

— Iosif, nu lăsa să se întâmple una ca asta, spuse Cleopa.

— Tu stai cel mai aproape de băiat, zise Iosif. Dacă vrei să vorbeşti împotriva mamei lui, atunci fă-o.

— Nu vorbesc împotriva ei, răspunse Cleopa.

Apoi tusea i se ridică în piept şi îl apucară durerile. Mătuşa Maria era îngrijorată, la fel şi mama. Cleopa îşi ridică mâna, cerând răbdare. Dar nu putea opri tusea. În cele din urmă, spuse:

— Vorbeşti de Sara, nevasta lui Avraam şi vorbeşti de Ana, mama lui Samuel, dar nu au dat greş aceşti bărbaţi în ceea ce le-a poruncit Domnul? Iar tu spui că vrei să-ţi trimiţi fiul să locuiască cu cei care întorc spatele Templului Domnului.

— Frate, ai o memorie slabă, zise Elizabeta. La cine a venit sora ta Maria, atunci când a aflat că fusese aleasă să poarte pe acest copil, pe Iisus? Ea a venit la mine, şi de ce? Acum, înainte ca vreo altă nenorocire să se abată asupra acestui sat, vă rog să îmi ascultaţi hotărârea, şi v-am rugat să o ascultaţi, nu să vă certaţi cu mine. Înţelegeţi că nu v-o spun ca să o judecaţi. Vă spun, băiatul merge la esenieni.

Nu am auzit niciodată o femeie să vorbească atât de răspicat. E adevărat că pe Strada Tâmplarilor din Alexandria fuseseră şi femei venerabile, femei care îi puteau face pe copii să tacă doar bătând din palme şi femei care puneau în sinagogă întrebări ce îl făceau pe învăţător să caute prin pergamente. Dar aceasta era mai puternică şi mai autoritară decât oricare alta pe care o auzisem vreodată.

Cleopa tăcu.

Elizabeta îşi coborî vocea şi continuă:

— Ne-am înfrăţit cu ei, nepoţii lui Matatia şi Noemina, care au plecat demult cu ei în deşert, ca să trăiască acolo, şi am vorbit cu ei şi îl pot lua chiar şi acum. E felul lor de a lua copii şi de a-i creşte auster, respectând orânduielile lor de puritate şi post, fiind o comunitate severă, iar toate acestea sunt lucruri fireşti pentru fiul meu. Şi el va studia cu ei. Va învăţa profeţii. Va învăţa cuvântul Domnului. El vrea să meargă în deşert, iar când mă voi reuni cu strămoşii mei, va merge acolo, până în vremea când va fi bărbat şi va putea hotărî singur ce să facă. Deja le-am spus esenienilor de Ioan, iar ei aşteaptă doar vorba mea sau ca el să meargă la cei care locuiesc de cealaltă parte a Iordanului şi care îl vor duce departe de aici, acolo unde va fi crescut fără să mai ştie de problemele oamenilor.

— De ce nu poţi veni cu noi la Nazaret? întrebă Iosif. Eşti bine-venită. La fel va zice şi fratele tău, de vreme ce toţi mergem în casa părinţilor lui…

— Nu, spuse Elizabeta. Voi rămâne aici. Voi fi înmormântată alături de bărbatul meu, Zaharia. Şi vă voi spune de ce trebuie să plece acest copil.

— Ei bine, spune de ce, zise Cleopa. Şi ştii că şi eu vreau să veniţi la Nazaret. Cu siguranţă e bine ca Iisus şi Ioan să crească împreună.

Apoi începu iar să tuşească, dar încercând să se ascundă. Dar ştiam că dacă nu ar fi tuşit ar fi spus mai multe.

— Asta nu am putut să vă scriu în scrisoare, zise Elizabeta. Vă rog să mă ascultaţi pentru că vreau să o zic doar o dată.

Mamele îşi făcură pruncii să tacă. Cleopa îşi drese vocea.

— Hai, spune-ne, o îndemnă el, sau poate o să mor fără să aud ce spui.

— Ştiţi că după ce aţi pornit către Egipt, voi, Maria, Iosif şi cel mic, Irod avea mintea tulburată şi nemiloasă.

— Da, spuse Cleopa. Spune odată! începu din nou să tuşească.

— Şi ştiţi că Ioan s-a născut pe când eu şi Zaharia eram foarte bătrâni, la fel cum au fost şi Sara şi Avraam când s-a născut Isaac. Ea se opri şi se uită la fiecare dintre noi, cei mici, care eram înăuntrul cercului, iar noi dădurăm din cap în semn că am înţeles. Ştiţi rugăciunea Anei pentru a avea un copil, nu-i aşa, copiii, când stătea în Silo, în faţa Domnului, rugându-se, şi îmi poate spune vreunul dintre voi cine a crezut că era beată?

— Preotul Eli, răspunse Silas repede. Iar ea i-a spus că se roagă şi de ce se roagă, iar el s-a rugat şi pentru noi.

— Da, zise Elizabeta, şi eu m-am rugat adesea aşa, dar ceea ce voi ăştia mici nu ştiţi, e că naşterea fiului meu a fost prevestită.

Eu nu ştiusem asta. Şi se vedea că nici ceilalţi nu ştiuseră. Cât despre Ioan, el stătea liniştit, privind-o pe mama sa, dar se părea că nimic nu îl deranjează şi că era adâncit în gânduri.

— Ei bine, cum se explică asta las în seama taţilor voştri să vă spună, pentru că sunt motive din cauza cărora nu putem vorbi despre asta, dar vă voi spune că se ştia că acest copil venise atât de târziu în viaţa noastră din

dorinţa Cerului, iar când s-a născut i l-am închinat Domnului. Veţi vedea că niciun brici nu s-a atins de capul lui şi că el nu se atinge de nimic ce e făcut din struguri. El aparţine Domnului.

— Domnului esenienilor? întrebă Cleopa.

— Lăsaţi-o să vorbească, interveni mama. Uitaţi chiar tot ce ştiţi?

El tăcu. Elizabeta continuă. Se uită din nou la fiecare dintre noi. Şi nimeni nu vorbi, toţi aşteptând să vedem ce puteau însemna toate astea.

— Facem parte din seminţia lui David, spuse ea, iar voi ştiţi că Irod ne-a urât atât de mult pe toţi şi pe oricare dintre noi care ar fi avut cea mai mică pretenţie la sânge nobil, încât a ars toate însemnările din Templu, prin acestea pierzându-ne arhivele în care erau trecute numele strămoşilor, ce au fost scrise de-a lungul vremii. Şi ştiţi ce s-a întâmplat înainte să mergeţi în Egipt, ştiţi ce i-a îndemnat pe iubita mea verişoară Maria şi pe nou-născutul ei să meargă în Egipt, împreună cu Iosif şi cu tine, Cleopa. Ştiţi prea bine.

Nu îndrăzneam să pun întrebarea ce-mi stătea pe buze. Nu ştiam ce ne făcuse să plecăm în Egipt! Dar ea continuă:

— Regele Irod avea pretutindeni iscoade, spuse ea, vocea ei devenind mai aspră şi mai gravă.

— Ştim asta, încuviinţă încet mama.

Îşi ridică puţin palma, iar verişoara Elizabeta o luă de mână şi o ţinu aşa şi dădură aprobator din cap una către alta, vălurile lor aproape atingându-se, de parcă şi-ar fi spus una alteia, fără cuvinte, un secret.

Apoi Elizabeta spuse:

— Acum oamenii lui Irod, soldaţii lui, duri ca şi hoţii aceia care au venit în satul nostru şi în această casă pentru a ne fura, pentru războaiele lor mărunte, soldaţi ca aceia au venit chiar în Templu şi l-au căutat pe Zaharia al meu ca să-l întrebe despre fiul care i se născuse, fiul din seminţia lui David. Voiau să vadă ei înşişi copilul.

— Nu am ştiut nimic despre asta, şopti Iosif.

— V-am spus că nu am scris aşa ceva în scrisori, zise Elizabeta. A trebuit să aştept până veniţi. Ceea ce fusese făcut nu putea fi desfăcut. Ei bine, soldaţii ăştia l-au prins în Templu, pe când ieşea din Sanctuar, unde îşi îndeplinise îndatoririle, căci era vremea lui să fie preot. Dar credeţi că le-a spus unde îi pot găsi fiul? Deja ne ascunsese şi pe mine, şi pe copil. Plecaserăm în peşterile de lângă esenieni, iar ei ne aduseseră de mâncare. Şi nu a vrut să le spună acelor soldaţi unde eram. Iar ei l-au împins şi l-au lovit peste genunchi, asta chiar în faţa Sanctuarului şi ceilalţi preoţi nu i-au putut opri. Şi credeţi că au încercat măcar? Credeţi că i-au sărit scribii în ajutor? Credeţi că a venit preotul cel mare să se împotrivească?

Acum ochii verişoarei Elizabeta erau aţintiţi asupra mea. Încet, îşi întoarse privirea spre Iosif şi Maria, iar apoi pe rând, spre fiecare dintre cei care o ascultau.

— L-au bătut pe Zaharia, l-au bătut pentru că nu spunea nimic şi l-au ucis cu o lovitură în cap. Chiar înaintea Domnului.

Am aşteptat în linişte ca ea să continue.

— Mulţi au văzut cele întâmplate. Dar nu ştiau care era motivul. Unii dintre preoţi ştiau. Şi mi-au dat de veste. Le-au spus rudelor noastre, iar ele le-au spus altor rude şi unele dintre ele au venit la esenieni şi mi-au spus mie. Şi am aflat.

Toţi erau uluiţi de această veste groaznică. Mama mea se plecă înainte şi îşi puse capul pe umărul Elizabetei, iar Elizabeta o îmbrăţişă. Dar apoi Elizabeta se ridică şi la fel făcu şi mama, iar Elizabeta continuă:

— Rudele lui Zaharia, toţi preoţi, s-au îngrijit de înmormântarea lui alături de strămoşii săi. Şi credeţi că am mai intrat de atunci în Templu? Nu până să veniţi voi în Ierusalim. Nu până să moară tiranul şi să ajungă în focul veşnic. Nu până au fost uitate poveştile despre Iisus şi Ioan, şi ce găsim când mergem înaintea Domnului?

Nimeni nu îndrăzni să-i răspundă.

— El va pleca la esenieni cât de curând. Acolo va fi ascuns. Acum plecaţi spre Nazaret şi lăsaţi-mă, înainte să

mai vină pe aici alţi bandiţi. Nu am nimic ce ar putea lua. Eu sunt bătrână, iar Ioan este mic, aşa că ne vor lăsa în pace. Dar nu o să ne mai revedem. Nu. Şi cu siguranţă că Ioan este menit să audă vocea Domnului. Este dedicat Domnului, iar esenienii ştiu că se află sub jurământ. Şi vor avea grijă de el, iar el va studia, până va veni vremea sa. Acum plecaţi.

09

Soldaţii lui Irod, bandiţii, bărbatul ucis în Templu, vărul meu ucis în Templu, un preot ucis de cei care voiau să ştie unde se afla un prunc, iar acel prunc era vărul meu.

Iisus şi Ioan. De ce fusese prezis şi de ce eram noi doi legaţi, şi pe lângă astea era marea întrebare: Ce se întâmplase în Bethlehem? Ce se întâmplase şi ce fusese lucrul acela care făcuse ca familia mea să plece în Egipt, unde eu trăisem toată viaţa?

Dar nu puteam gândi acum decât cu răbufniri de curiozitate şi teamă. Teama devenise parte din gândirea mea. Teama devenise parte din povestea mea. Vărul meu, Zaharia, un preot cu părul cărunt, ucis de soldaţii lui Irod. Şi iată-ne în satul plin de vocile mânioase ale celor care fuseseră jefuiţi de către bandiţi, şi care se aşteptau şi la alte asemenea lucruri.

Ne-am găsit măgarii priponiţi la marginea satului. Acolo şedea, râzând, o femeie bătrână şi fără dinţi.

— Au încercat să-i fure! strigă ea. Dar animalele nu au vrut să se mişte. Se aplecă râzând şi îşi lovi genunchii cu palmele. Nu le-au putut face să se mişte.

Şi un bătrân, care şedea în praful din faţa unei colibe, râdea şi el.

— Mi-au furat şalul, strigă el. Dar le-am spus: „Ia-l, frate, ia-l!”

Ne făcu semn cu mâna şi râse şi iar râse.

Ne-am încărcat repede bagajele, i-am aşezat pe Cleopa şi pe mătuşa Maria cum trebuie, iar apoi mama o îmbrăţişă pe Elizabeta şi plânseră amândouă.

Ioan cel Mic stătea şi se uita fix la mine.

— Vom merge acasă ocolind Ierihonul şi vom traversa

valea, ne spuse Iosif tuturor.

Eu şi Micuţa Salomea am mers înainte împreună cu Iacob, iar câţiva dintre verişori ne urmară.

Cleopa începu să cânte.

— Dar cine sunt esenienii? mă întrebă Micuţa Salomea.

— Nu ştiu, i-am răspuns. Am auzit ce ai auzit şi tu. De unde să ştiu?

Iacob spuse:

— Ei nu ţin cont de preoţimea din Templu. Ei cred că ei deţin adevărata preoţie. Ei sunt descendenţii lui Zadok. Aşteaptă până vor putea purifica Templul. Se îmbracă în alb şi se roagă împreună. Trăiesc izolaţi.

— Sunt buni sau răi? întrebă iar Micuţa Salomea.

— Sunt destul de buni pentru neamurile noastre, spuse Iacob. De unde să ştim? Există fariseii, şi preoţii, şi esenienii. Spunem cu toţii rugăciunea „Ascultă, Israele! Domnul, Dumnezeul nostru, este singurul Domn”[3].

Am murmurat în ebraică, după el, rugăciunea, pe măsură ce o rostea. O spuneam mereu în fiecare dimineaţă când ne trezeam şi seara. Abia mă gândeam la ea. Când o spuneam, nimic altceva nu mai conta, şi o spuneam din toată inima.

Nu voiam să pomenesc ceva despre lucrurile care mă îngrijorau. Am avut o presimţire rea că Iacob ştia tot şi nu voiam să spun nimic de faţă cu Micuţa Salomea. Sentimentele mele deveneau din ce în ce mai sumbre, iar teama mea era acolo, foarte aproape.

Mi se părea că ne mişcăm repede, tot mai jos şi mai jos, pe munţi, iar câmpia se întindea înainte, frumoasă în lumina soarelui, cu palmieri peste tot, chiar dacă fumul încă se mai înălţa din locurile ce fuseseră aprinse, iar de o parte şi de alta se înşirau multe case. Nu era greu de observat că oamenii îşi continuau activităţile lor obişnuite, de parcă bandiţii nu ar fi trecut pe acolo niciodată.

Cete de pelerini ne depăşiră, unii cântau, iar unii erau călare, şi ne salutară prietenoşi.

---

3 Deuteronom 6:4

Treceam pe lângă sate unde copiii se jucau şi puteam mirosi mâncarea ce se gătea.

— Vezi tu, spuse mama, de parcă mi-ar fi citit gândurile, aşa va fi tot drumul până la Nazaret. Aceşti hoţi vin şi pleacă, dar noi suntem aceiaşi.

Mi-a zâmbit şi părea că nu îmi va mai fi niciodată teamă.

— Ei chiar luptă pentru libertatea Pământului Sfânt? întrebă Micuţa Salomea.

Se uita acum la bărbaţi, aşteptând un răspuns, în vreme ce eram oarecum adunaţi laolaltă.

Cleopa râse de întrebare. O mângâie pe cap.

— Micuţa mea fiică, dacă oamenii vor să se lupte, găsesc un motiv, spuse el. Oamenii au luptat pentru libertatea Pământului Sfânt atacând satele oricând au vrut, asta de sute de ani.

Iosif abia dădu din cap.

Alfeu se întinse să o ia la el pe Micuţa Salomea.

— Nu-ţi face griji, spuse el. Odată a avut grijă de noi împăratul Cirus, acum are Cezar Augustus. Nu ne pasă, pentru că Dumnezeu din Ceruri este singurul Împărat pe care îl ştim în inimile noastre, iar când omul crede că e împărat aici pe pământ, nouă nu ne pasă.

— Dar David a fost regele Israelului, am rostit eu. David a fost rege şi l-a urmat Solomon. Şi regele Iosia a fost un mare rege al Israelului. Ştim asta de multă vreme. Şi facem parte din seminţia lui David, iar Domnul i-a spus lui David: „Voi face ca domnia ta în Israel să dureze pentru totdeauna”. Nu-i aşa?

— „Pentru totdeauna…” repetă Alfeu. Dar cine poate judeca oare căile Domnului? Domnul îşi va ţine promisiunea făcută lui David în felul Său.

Vorbise privind în altă parte. Acum eram în vale. Mulţimea celor care veneau din munţi era numeroasă. Ne adunarăm laolaltă.

— „Pentru totdeauna…” Ce înseamnă asta în mintea Domnului? spuse el. Pentru Domnul nu înseamnă nimic o mie de ani.

— Va veni un rege? am întrebat eu.

Iosif se întoarse şi se uită la mine.

— Domnul îşi ţine făgăduiala făcută lui Israel, zise Alfeu, dar nu ştim cum, când şi în ce fel.

— Îngerii vin doar în Israel? întrebă Micuţa Salomea.

— Nu, spuse Iosif. Vin oriunde, peste tot şi ori de câte ori vor ei.

— De ce a trebuit să mergem în Egipt? întrebă Micuţa Salomea. De ce oamenii regelui Irod…

— Acum nu e momentul să îţi spunem, zise Iosif.

— Va veni o vreme, şopti mama, o vreme când vă vom spune pe îndelete, ca să înţelegeţi. Dar vremea aceea nu a venit încă.

Ştiam că vor spune asta sau ceva asemănător. Dar fusese o şansă şi mă bucuram că Micuţa Salomea adusese vorba de asta. Nu ştiam unde plecaseră verişorii mei mai mari, Silas şi Iustus, sau oricare dintre ceilalţi, sau ce credeau despre ceea ce spusese Elizabeta. Poate că băieţii mai mari ştiau anumite lucruri, căci, cu siguranţă, ştiau destule. Poate Silas ştia.

Am mers mai încet până ce ne-au ajuns din urmă cei din spatele grupului nostru şi m-am apropiat de unchiul Cleopa.

Eram sigur că unchiul Cleopa ne auzise vorbind. Mă pusese cineva să promit că nu îl voi întreba nimic? Nu credeam asta.

— Mă rog să trăiesc să apuc să vă spun câte ceva, zise Cleopa.

Nici nu apucă bine să rostească asta, că Iosif păşi în spatele lui, merse alături de noi şi spuse iute:

— Mă rog să trăieşti să mă laşi să-i spun copilului meu ceea ce am de spus. Era blând, dar vorbea serios. Destule întrebări. Destulă vorbărie despre lucrurile rele care s-au întâmplat demult. Am ieşit din Ierusalim. Suntem departe de necazuri. Avem lumină bună şi putem străbate mult drum până să ne aşezăm tabăra.

— Vreau să mergem în Ierihon! strigă Micuţa Salomea. Nu am putea intra puţin acolo? Vreau să văd

unde a ars palatul lui Irod.

— Vreau să văd Ierihonul! strigă Simeon cel Mic.

Dintr-odată toţi copiii din jurul nostru începură să ţipe, chiar şi copiii pelerinilor care ne erau tovarăşi de drum şi care erau cu noi, iar eu am început să râd de felul în care zâmbea Iosif.

— Ascultaţi-mă, spuse Iosif. Diseară ne vom îmbăia în râul Iordan! Râul Iordan! Ne vom spăla în el trupurile şi hainele pentru prima dată! Iar apoi vom dormi în vale, sub cerul cu stele!

— Râul Iordan!

Toată lumea striga asta, încântată la culme.

Iosif spunea povestea leprosului care venise la profetul Ilie, iar acesta i-a spus să se îmbăieze în râul Iordan şi s-a curăţat. Iar Cleopa începu o poveste despre cum Iosia trecuse Iordanul, apoi Alfeu îi spuse lui Iacob altă poveste, iar eu, pe măsură ce înaintam, am trecut de la o poveste la alta.

Ne-au ajuns din urmă Zevedeu şi oamenii lui pe care nu îi mai văzuserăm de când plecaserăm de la Elizabeta, şi avea şi el o poveste despre râul Iordan, iar nevasta lui Zevedeu, care era verişoara mamei mele, Maria Alexandra, dar i se spunea mereu Maria, începu în curând să cânte „Binecuvântaţi să fie toţi cei cu frică de Domnul; cei care îi fac vrerile!”

Ea avea o voce suavă, înaltă. Noi am cântat cu ea.

„Căci veţi mânca rodul mâinilor voastre; şi veţi fi fericiţi şi veţi fi bine!”

Eram un clan atât de numeros încât ne mişcam încet, făceam multe opriri pentru ca femeile să-şi tragă sufletul, şi pentru ca Micuţa Estera să fie înfăşată în scutece curate. Cu siguranţă că mătuşa Maria era bolnavă, dar mama spunea că sunt veşti bune, că va veni pe lume un copil, şi nu mi-am mai făcut griji. Iar Cleopa trebuia să coboare de pe măgar de multe ori pentru a-şi dezmorţi picioarele, ceea ce însemna că trebuia să găsească un loc ferit în care să se uşureze.

Era slăbit, iar mama mergea cu el, ţinându-l de braţ,

ceea ce pe el îl enerva, dar avea nevoie de ajutor, iar ea nu voia să-i lase pe bărbaţi să facă asta. Ea spunea: „E fratele meu” şi mergea singură cu el.

El făcu de atâtea ori treaba asta, încât ne spuse povestea amuzantă din Scriptură când regele Saul se lupta cu tânărul David, temându-se de David pentru că urma să devină rege. Regele Saul a mers într-o peşteră să se uşureze, iar duşmanul său, David, era acolo şi l-ar fi putut ucide. Dar a făcut David asta? Doamne fereşte. În întunericul peşterii, David se strecură până la Saul, în vreme ce acesta din urmă se uşura, fiind un om fără apărare, iar David a tăiat un ciucure din roba împărătească a lui Saul, un ciucure cum niciun alt om nu mai purta.

Şi câteva ore mai târziu, sperând că va face pace cu regele Saul, David îi trimise acest ciucure ca să-i dea de înţeles că el, David, l-ar fi putut ucide pe regele Saul, dar ar fi ucis David un rege uns? Doamne fereşte.

Am îndrăgit cu toţii povestea lui David şi a lui Saul. Chiar şi Silas şi Iustus, care erau de obicei plictisiţi de poveşti, veniră să-l asculte pe Cleopa în vreme ce povestea. Tot timpul Cleopa vorbise în greacă, iar noi toţi eram obişnuiţi cu asta şi ne plăcea, deşi nimeni nu o mărturisea.

Cleopa ne-a spus uimitoarea poveste despre cum Saul, când Domnul a încetat să-i mai vorbească, a mers la vrăjitoarea din Endor ca să o roage să aducă din Şcol spiritul mort al profetului Samuel, pentru a-i spune lui Saul care îi va fi soarta. A doua zi urma să aibă loc o mare bătălie, iar Saul, care nu se mai afla în graţiile Domnului, era disperat şi a căutat o femeie care putea vorbi cu morţii. Dar acest lucru era interzis chiar de ordinele date de Saul, împreună cu orice fel de vrăjitorie. Dar fu găsită o astfel de femeie.

Şi, prin puterea ei, din străfundul Pământului ieşi spiritul profetului întrebând: „De ce mi-ai tulburat odihna?” Apoi el a prezis că Saul va muri de mâna duşmanilor săi şi că fiii lui vor muri împreună cu el.

— Şi apoi ce s-a întâmplat? întrebă Cleopa, Uitându-

se în jur la noi.

— Ea îl făcu să se aşeze şi să mănânce ceva care să-i dea puteri, spuse Silas.

— Da, da, asta, zise Cleopa, şi toată lumea râse, dar ce s-a întâmplat cu Saul?

— A murit de mâna duşmanilor săi, răspunse Iacob. El şi fiii lui au murit după cum a prezis profetul, au căzut cu toţii în luptă. Iar David a devenit rege.

Poveşti vechi, le ştiam. Poveşti pe care ne plăcea să le ascultăm şi să le spunem.

Mergeam mai departe, deşi toţi eram obosiţi şi înfometaţi, bărbaţii spunând că nu vom mânca sau bea până ce nu vom vedea râul.

Şi am ajuns la râu.

Dincolo de iarba înaltă, era roşu de la lumina sângerie a soarelui ce aproape că dispăruse.

În râu se scăldau mulţi oameni. Oamenii se revărsau din toate părţile pe ţărmuri, iar unii îşi aşezaseră taberele în apropiere. De pretutindeni se auzeau cântări, iar cântecele se amestecau între ele.

Am fugit în apă, iar aceasta ne-a ajuns până la genunchi. Ne-am spălat trupurile şi hainele. Cântam şi strigam. Aerul rece nu ne deranja şi în curând ne-am încălzit, iar apa părea a fi caldă.

Cleopa se dădu jos de pe măgar şi intră în apă. Îşi ridică mâinile. Cântă tare, să îl audă toţi:

Lăudă, suflete al meu, pe Domnul

Lăuda-voi pe Domnul în viaţa mea, cânta-voi Dumnezeului meu cât voi trăi.

Nu vă încredeţi în cei puternici, în fiii oamenilor, în care nu este izbăvire.

Ieşi-va duhul lor şi se vor întoarce în pământ. În ziua aceea vor pieri toate gândurile lor.[4]

Toţi începură să cânte cu el.

„Fericit cel ce are ajutor pe Dumnezeul lui Iacob!”

4 Psalmul 145:10

Întregul râu era plin de cântece, iar cei de pe maluri începură şi ei să cânte.

Nu îl văzusem niciodată pe unchiul meu aşa ca acum, privind în sus spre cerul roşu, cu mâinile ridicate şi cu faţa atât de cufundată în rugăciuni. Toată isteţimea sa dispăruse. Toată mânia dispăruse. Nu-i păsa de oameni. Nu cânta pentru oameni. Cânta iar şi iar fără să se uite la careva. Privea în sus, către cer, şi eu mă uitam tot acolo, la cerul care se întuneca, brăzdat cu dâre roşietice de la soarele ce murea, şi priveam prima stea lucitoare.

Treceam prin apă în timp ce cântam şi, când am ajuns la el, i-am înconjurat spatele cu braţul meu şi l-am simţit tremurând sub roba ce îi atârna în apă.

Nici nu ştiuse că eram acolo.

„Stai cu mine. Doamne, Tată Ceresc, lasă-l să stea cu noi. Tată Ceresc, îţi cer asta! E prea mult? Dacă nu pot primi răspunsuri la întrebările mele, lasă-mă să-l mai am în preajmă pe omul ăsta încă o vreme, atât cât vei mai dori Tu”.

Eram slăbit. A trebuit să mă ţin de el, altfel aş fi căzut. S-a întâmplat ceva. S-a întâmplat repede şi apoi încet. Nu mai era niciun râu, niciun cer întunecat şi niciun cântec, dar peste tot în jurul meu erau alţii, iar aceştia erau atât de mulţi, încât nimeni nu îi putea număra; erau mai mulţi decât firele de nisip din deşert sau din mare. „Te rog, te rog, cu mine, te rog, dar dacă e să moară, aşa să fie…” Mi-am ridicat ambele mâini. Doar pentru o clipă, pentru o clipă măruntă, am ştiut răspunsul la toate şi nu mi-am făcut griji de nimic, dar acel moment dispăru şi aceşti ceilalţi care nu puteau fi număraţi s-au depărtat în sus de mine, departe, acolo unde nu-i mai puteam vedea şi simţi.

Întuneric. Nemişcare. Oameni râzând şi vorbind aşa cum fac ei noaptea.

Am deschis ochii. Ceva a zburat de lângă mine, ca atunci când apa spală ţărmul, fiind doar trasă înapoi, atât de puternic şi de tare încât nu o poţi opri. Orice fusese plecase. Plecase.

Îmi era frică. Dar eram uscat şi învelit, şi aici era moale, moale şi închis şi întuneric. Stelele erau răsfirate pe întreg cerul. Oamenii încă mai cântau şi peste tot se mişcau lumini, lumini de la lămpi, şi de la lumânări, şi de la focurile de lângă corturi. Eram învelit şi îmi era cald, iar peste mine simţeam braţul mamei.

— Ce am făcut? am întrebat.

— Ai căzut în râu, erai obosit, te rugai şi erai obosit. Erau foarte mulţi oameni, iar tu te rugai şi strigai la Domnul. Acum eşti aici, pune-te şi dormi. Eu te-am adus la culcare. Acum închide ochii şi, când te vei trezi dimineaţă, vei mânca şi vei fi puternic. Toate s-au adunat, iar tu eşti mic, dar nu destul de mic, şi eşti băiat mare, dar nu suficient de mare.

— Dar suntem aici şi suntem acasă, am spus eu. Şi s-a întâmplat ceva.

— Nu, zise ea.

Şi vorbea serios. Ea nu înţelegea. Zâmbea. Reuşeam să văd asta la lumina focului şi puteam simţi căldura lui. Ea spunea adevărul, ca întotdeauna. M-am uitat lângă mine şi Iacob dormea, iar lângă el erau fraţii mai mici ai lui Zevedeu şi mulţi alţii, nu le ştiam tuturor numele. Simeon cel Mic adormise ghemuit lângă Iuda cel Mic. Iosif cel Mic sforăia.

Maria, nevasta lui Zevedeu, vorbea cu Maria, nevasta lui Cleopa, într-un fel iute şi îngrijorat, dar nu-i puteam auzi vorbele. Acum erau prietene, vedeam asta, iar Maria, egipteanca, nevasta lui Cleopa, gesticula şi descria lucruri cu mâinile. Maria lui Zevedeu dădea din cap aprobator.

Am închis ochii. Ceilalţi, mulţimea imensă a celorlalţi, atât de plăcut, ca şi pătura, ca şi vântul care poartă mirosul râului. Ei erau aici? Îmi veni în minte un gând la fel de desluşit ca şi când mi-ar fi vorbit o voce: nu asta e partea cea mai grea.

A fost doar o clipă. Apoi eram eu însumi.

Voci noi cântau ici şi colo, iar oamenii care treceau pe lângă noi cântau. Eram fericit, cu ochii închişi.

Ei cântau „împărăţi-vă în veac, Dumnezeul tău,

Sioane, în neam şi în neam” 1.

Am auzit vocea mătuşii Maria a lui Cleopa.

— Nu ştiu unde e. Cântă şi vorbeşte cu ei, dincolo de râu. Acum strigă unul la altul, apoi cântă împreună.

— Uită-te la el! şopti mama.

— Îţi zic, acum e mai întremat. Febra i-a trecut. Va veni aici când va simţi nevoia să se întindă. Dacă merg la el, între bărbaţi, se va supăra. Nu merg. Ce rost are să merg? Ce rost are să-i spun ceva? Va veni când o fi vremea.

— Dar ar trebui să vedem ce face, zise mama.

— Nu ştii, îi spuse mătuşa Salomea, că asta e ce-şi doreşte el? Dacă e să moară, lasă-l să moară discutând despre regi şi taxe, şi despre Templu, şi despre râul Iordan, strigându-l pe Domnul. Lasă-l să aibă o ultimă zvâcnire.

Apoi ele tăcură.

Vocile lor se potoliră. Vorbiră despre lucruri obişnuite. Şi apoi despre grijile lor, dar nu voiam să le aud. Peste tot bandiţi, sate arzând. Arhelau plecase pe mare, cu corabia până la Roma. Dacă romanii nu mărşăluiau deja din Siria, o vor face în curând. Nu le spuneau focurile de semnalizare ce se întâmplase? În întregul oraş Ierusalim era o stare de revoltă. M-am cuibărit mai aproape de mama. Şi tot corpul meu era ca un pumn.

— Destul, spuse mama. Nimic nu se schimbă niciodată.

Somn. Am adormit pe jumătate.

— Îngeri! am strigat eu, tare. Am deschis ochii. Dar nu i-am văzut cu adevărat.

— Stai liniştit, zise mama.

Am râs în sinea mea. Ea văzuse un înger înainte să mă nasc eu. Un înger îi spusese lui Iosif să ne aducă înapoi, l-am auzit zicând asta. Şi eu îi văzusem. Îi văzusem, dar numai pentru o clipă. Mai puţin de o clipă. Veniseră în număr mare, fără număr, cum sunt stelele, iar eu îi văzusem pentru o clipă. Nu-i aşa? Cum arătau? Renunţă. „Nu asta e partea cea mai grea”.

M-am întors, cu capul pe aşternut. De ce nu am fost

mai atent la cum arătau? De ce nu m-am uitat la ei ca să nu-i las să plece? Pentru că adevărul era că ei erau mereu acolo! Trebuia doar să poţi să-i vezi. Era ca şi când ai fi deschis o uşă de lemn sau ai fi tras deoparte o perdea. Dar perdeaua era groasă şi grea. Poate aşa era cu perdeaua Sfintei Sfintelor – era groasă şi grea. Iar perdeaua putea, dintr-odată, să cadă.

Mama văzuse un înger care îi vorbise, unul care poate că ieşise dintre cei fără de număr, care venise în faţa ei, dar care era înţelesul cuvintelor?

Voiam din nou să plâng, dar nu am făcut-o. Eram şi fericit, şi trist. Eram plin de sentimente, aşa cum poate fi o cană plină cu apă. Eram atât de plin de ele, încât corpul meu se răsfrângea peste învelitori, iar eu m-am ţinut strâns de mama.

Ea îşi retrase degetele dintr-ale mele.

Se întinse lângă mine. Aproape visam.

„Aşa trebuie făcut”, m-am gândit. Gândurile începură să se perinde. Aşa trebuie făcut, astfel încât să nu ştie nimeni. Şi nu spune nimănui niciodată. Să nu spui niciodată, nici măcar Micuţei Salomea sau mamei mele. Nu. Dar Tată Ceresc, am făcut-o, nu-i aşa? Şi voi afla ce s-a întâmplat în Bethlehem. Voi afla tot.

Ei veniră iar, atât de mulţi, dar de data asta le-am zâmbit doar şi nu mi-am deschis ochii. „Puteţi veni, nu mă veţi face să tresar şi să mă trezesc”. Nu, puteţi veni, chiar dacă sunteţi atât de mulţi încât nu puteţi fi număraţi. Veniţi din locul unde nu există numere. Veniţi de acolo de unde nu există hoţi, sau focuri, sau oameni care mor în suliţe. Voi veniţi, dar nu ştiţi ce ştiu eu, nu-i aşa? Nu, nu ştiţi. Şi de unde ştiu eu asta?

10

Ce era cu liniştea acelei seri? Cât de repede a fost spulberată?

Dimineaţa următoare era plină de cei care fugeau de revoltă. Ne-am trezit în strigăte şi plânsete. Satele din apropiere erau în flăcări. Am pus bagajele pe măgari şi am pornit-o spre nord.

Întâi am mers doar pe lângă râu, dar mai apoi flăcările şi zgomotul ţipetelor ne-au mânat departe spre vest, doar ca să găsim şi acolo lupte şi oameni care fugeau, cu copiii şi bagajele sub braţ.

Când am traversat pe cealaltă parte a râului, am găsit aceleaşi orori. Drumul era plin de necăjiţii şi de înlăcrimaţii care spuneau poveşti despre cetele de tâlhari şi de împăraţi în devenire, tăbărând asupra lor să le ia agoniseala şi aurul, şi chiar aprinzându-le satele fără niciun motiv. Spaima crescu în mine şi deveni un lucru mereu prezent, astfel încât întreaga fericire deveni parcă un vis, chiar şi în cea mai strălucitoare lumină a zilei.

Am pierdut şirul zilelor, iar numele oraşelor şi satelor pe lângă care treceam nu îmi aminteau de nimic. Mai mereu eram opriţi de tâlhari. Îşi croiau cu forţa drum prin mulţime, strigând, şi înjurând, şi căutând să-i jefuiască pe toţi.

Ne-am adunat laolaltă şi nu am spus nimic şi, înainte de căderea întunericului, ne-am aşezat tabăra departe de aşezările ce erau, de cele mai multe ori, dacă nu goale, atunci arse din temelii.

Într-un oraş ne-am ascuns de ei, în vreme ce dădeau foc caselor din jurul nostru. Micuţa Salomea începuse să plângă, iar eu am fost cel care a liniştit-o, eu, care plânsesem atât de tare la Ierihon, acum o ţineam şi îi spuneam că vom ajunge în curând acasă. Silas şi Iustus erau agitaţi că nu se putuseră lupta cu bărbaţii care ne atacaseră, iar Iacob repeta avertismentele ferme ale tatălui său de a sta liniştiţi şi de a nu face nimic în faţa numărului lor mare.

De fapt, aceşti „pungaşi”, spuneau oamenii, aveau săbii şi pumnale. Ucideau dintr-un moft. Erau „însetaţi de sânge”. Trebuia să nu îi „provocăm”.

Uneori umblam noaptea târziu, chiar când alţi pelerini îşi aşezau taberele, iar bărbaţii se discutau aprins, cu Cleopa în mijlocul lor. Mătuşa Maria spunea că el era foarte încântat, cu atâţia oameni noi care să îi asculte cuvântările.

Nu mai avea febră.

Acum oamenii nu mai vorbeau despre asta.

Stăteam aproape de el ca să aud ce avea de zis. Iar el nu mai contenea să ne spună ce credea despre regele Irod Arhelau, oricât l-ar fi avertizat Iosif, şi chiar şi Alfeu renunţă să-i mai spună ceva. Arhelau era pe mare, în drum spre Roma. Se dusese vestea. Dar tot aşa auziseră şi alţii despre copiii lui Irod, „cei care fuseseră suficient de norocoşi ca să supravieţuiască”, spuse Cleopa. Căci se părea că regele ucisese pe cinci dintre fiii săi, la fel şi pe nenumăraţi bărbaţi nevinovaţi, în cei treizeci şi ceva de ani de domnie.

Şi Simeon, fratele lui Iosif, era tăcut, la fel şi băieţii şi fetele sale. Pe ei nu îi interesau lucrurile astea. Şi nici pe mama mea.

Când ne-am despărţit de Zevedeu şi de Maria Alexandra, verişoara atât de dragă a mamei mele, s-au auzit multe plânsete pentru că „cele trei Marii” nu aveau să fie din nou împreună până la următoarea Sărbătoare din Ierusalim, iar după cum stăteau lucrurile, cine ştia când ar fi fost sigur de mers acolo?

Şi Elizabeta, ce era cu Elizabeta, suspinau ele, singură pe lume, iar Micul Ioan mergea la esenieni, şi cu toate că o lăsaseră de mult în urmă înainte de Ierihon, începură să o plângă iar şi iar. Plânseră pentru oameni pe care nu îi cunoşteam, iar apoi Zevedeu şi neamurile sale se suiră pe animale, îndreptându-se către Marea Galileei, spre Capernaum. Şi eu voiam să merg la Marea Galileei. Voiam din toată inima să o văd.

Mi-era dor de mare. Adică, atunci când nu îmi era frică, mi-era dor de mare. Alexandria era o fâşie îngustă de pământ între Marea cea Mare şi lac. Mereu puteai simţi mirosul apei în Alexandria. Puteai mereu să simţi briza răcoroasă. Dar noi eram departe, iar pământul era pietros şi cărările greu de urmat. Şi ploua pe neaşteptate.

Acestea erau ultimele dintre puţinele ploi, spuneau oamenii, din anotimpul acesta, iar ele erau târzii, şi ar fost bune în orice altă perioadă. Dar acum nimeni nu se gândea

la recolte, ci doar cum să scape de revoltă şi de necazuri. Iar ploile ne făcură să ne adunăm laolaltă, sub mantale, înfrigurați.

Ploile le făcură pe femei să se teamă pentru Cleopa, dar el nu se îmbolnăvi. Nu mai tuşea deloc.

Călătorii care treceau pe lângă noi, pe drum, aduceau veşti despre revolte noi în Ierusalim. Se spunea că soldaţii romani mărşăluiau din Siria, nu se îndoiau de asta. Bărbaţii noştri îşi ridicară mâinile.

Pe măsură ce înaintam, mai erau încă mulţi alături de noi – pelerini care se întorceau în oraşele din Galileea, şi începurăm să urcăm mai sus, într-o regiune mai verde, iar asta îmi plăcea tare mult. Peste tot unde mă întorceam erau păduri, iar oile păşteau pe povârnişuri şi, în sfârşit, aici am văzut ţărani lucrând pământul, de parcă nu erau niciun fel de războaie.

Aş fi uitat de tâlhari şi de necazuri. Apoi, de nicăieri, de pe culmea dealului se apropie un grup de călăreţi, făcându-ne să ţipăm. Uneori numărul mare de pelerini fără adăpost era prea mare pentru ei şi călăreau doar pe câmpie dându-ne târcoale, dar lăsându-ne în pace. Alteori îi torturau pe cei care nu le dădeau nimic, decât răspunsuri umile, de parcă oamenii erau proşti, deşi nu era aşa.

Noapte de noapte aveam oameni noi la cină, unii dintre ei erau galileeni care se îndreptau spre nord, spre alte sate, alţii erau neamuri cu noi, dar îndepărtate, de care nici măcar nu ştiam, iar unii dintre ei erau refugiaţi din calea atacurilor şi a incendiilor. Bărbaţii şedeau în jurul focului şi treceau de la unul la altul plosca de vin, şi discutau, şi se certau, şi strigau unii la alţii, iar mie şi Micuţei Salomea ne plăcea să stăm şi să îi ascultăm ce vorbesc.

Bărbaţii spuneau că peste tot se ridicaseră şefi rebeli. Era Athronges cu fraţii săi şi adunau oameni, violenţi, mulţi mergeau cu el. De asemenea, în nord, era Iuda bar Ezekias, galileeanul.

Şi nu doar că mărşăluiau soldaţii romani, dar li se

alăturaseră oamenii din Arabia Petrea, iar arabii ardeau satele pentru că îl urau pe Irod, iar aici nu era niciun Irod care să li se împotrivească şi să facă ordine. Iar romanii făceau ce puteau.

Toate astea ne încurajau, şi pe toţi care se adunaseră în jurul nostru, să mergem repede în Galileea, deşi nu ştiam unde ne puteam întâlni cu aceste forţe îngrozitoare.

Bărbaţii discutau aprins.

— Da, toată lumea vorbea despre răutăţile regelui Irod, despre ce tiran şi ce monstru a fost, spuse unul dintre bărbaţi, dar priviţi ce se întâmplă, cât ai bate din palme, cu acest popor! Trebuie să avem un tiran care să ne conducă?

— Ne-ar fi bine cu guvernatorul roman din Siria, spuse Cleopa. Nu avem nevoie de un rege al evreilor care să nu fie evreu.

— Dar cine cu autoritate, de aici din Iudeea, Summer, Perea şi Galileea ar vrea asta? întrebă Alfeu. Ar vrea oficialii romani?

— Mai bine decât Irozii, spuse Cleopa.

Şi mulţi alţii au fost de aceeaşi părere.

— Şi dacă un guvernator roman va intra mărşăluind în Iudeea cu o statuie de-a lui Cezar Augustus ca Fiu al Domnului?

— Dar ei nu ar face asta, nu ar face-o niciodată, spuse Cleopa. Suntem respectaţi în toate oraşele Imperiului. Ţinem Sabatul şi nu suntem chemaţi în armată. Ei respectă Legile noastre străvechi. Eu zic că mai bine ei decât această familie de oameni nebuni care complotează unul împotriva celuilalt şi îi ucid pe cei din neamul lor!

Discuţia continuă. Îmi plăcea să adorm ascultând-o. Mă făcea să mă simt în siguranţă.

— Vă spun aşa de multe pentru că am văzut atâtea, zise unchiul meu Alfeu. Când romanii înăbuşă o revoltă, îi ucid pe nevinovaţi laolaltă cu cei răi.

— Dar de ce să sufere cei nevinovaţi? întrebă Iacob, fratele meu, care era acum unul dintre ei – de parcă fusese vreodată altceva.

— Cum pot şti soldaţii cine e nevinovat şi cine e

vinovat, atunci când vin să înăbuşe o revoltă dintr-un oraş sau dintr-un sat? rosti un străin, un evreu din Galileea. Poţi fi măturat de ei uite-aşa. Îţi spun, când vin, fereşte-te din calea lor. Nu au vreme să te asculte ca să le spui că nu ai făcut nimic. E un roi de lăcuste, unul după altul, întâi tâlharii şi pe urmă soldaţii.

— Şi toţi aceşti bărbaţi, aceşti luptători măreţi în vechime, zise Cleopa, aceşti regi noi ai Israelului, care s-au ridicat din sclavie peste tot în jurul nostru, aceşti conducători unşi fără de veste, încotro vor duce acest pământ, dacă nu către din ce în ce mai multă suferinţă?

Mătuşa mea, Maria egipteanca, ţipă.

Eu mi-am deschis ochii şi m-am ridicat.

Mătuşa Maria se ridică brusc dintre femei şi veni la ei, iar mâinile îi tremurau şi ochii îi erau plini de lacrimi. Îi puteam zări lacrimile, la lumina focului.

— Opreşte-te, nu mai spune nimic, strigă ea. Am plecat din Egipt ca să ascultăm asta? Am venit din Alexandria ca să ne croim drum prin Valea Iordanului, prin teroare şi teamă de nebunii aceştia, iar când e linişte şi suntem aproape acasă, voi înspăimântaţi copiii cu strigătele voastre, cu toate profeţiile voastre – nu ştiţi vrerea Domnului, nu ştiţi nimic! Putem ajunge mâine acasă şi să găsim Nazaretul ars din temelii.

Mâine. Nazaret. Pe acest pământ frumos?

Două femei veniră şi o luară de acolo. Cleopa ridică din umeri. Ceilalţi bărbaţi Continuară să vorbească, dar mai încet.

Cleopa dădu din cap şi îşi bău vinul. Eu m-am ridicat şi m-am apropiat de Iacob, care, ca de obicei, se uita la foc.

— Vom ajunge chiar aşa de repede la Nazaret? l-am întrebat.

— Poate, spuse el. Suntem aproape.

— Dar dacă e ars tot? am întrebat eu iar.

— Nu-ţi fie teamă, spuse el încet. Nu va fi ars. Ştiu că nu va fi. Du-te înapoi şi te culcă.

Alfeu şi Cleopa se uitară la el. Unii dintre bărbaţi îşi spuneau în şoaptă rugăciunile de seară, îndreptându-se

către paturile aşternute sub cerul liber.

— De unde să ştim noi vrerea Domnului? întrebă Cleopa în şoaptă, privind în zare. Domnul a vrut să părăsim frumoasa Alexandrie pentru asta, Domnul a vrut ca noi…

Se opri pentru că Iosif se întorsese.

— Ce s-a întâmplat până acum cu noi? întrebă Alfeu.

Cleopa era nervos şi vorbea încet. Iosif se uitase la el tot timpul. Cleopa nu-şi găsea cuvintele.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Alfeu. Spune-mi, Cleopa, ce s-a întâmplat?

Se uitau cu toţii la Cleopa.

— Nu ni s-a întâmplat nimic, şopti cel întrebat. Am trecut de toate.

Toţi erau mulţumiţi. Acela era răspunsul pe care îl aşteptaseră.

Când m-am întins, Iosif aşează pătura peste mine. Pământul de sub mine era rece şi mirosea a iarbă. Puteam simţi mirosul dulce al copacilor din apropiere. Eram împrăştiaţi cu toţii pe povârnişul dealului, unii pe sub copaci, iar alţii pe loc neacoperit, cum eram noi.

Iuda cel Mic şi Simeon se ghemuiră lângă mine, fără măcar să se trezească.

Am privit în sus la stele. În Alexandria nu văzusem niciodată stelele atât de clar, atât de multe, ca praful, ca nisipul, ca toate cuvintele pe care le învăţasem şi le cântasem.

Bărbaţii plecaseră de lângă foc, iar acesta se stinse. Mi-a plăcut asta, căci puteam vedea mai bine stelele. Nu voiam să mă culc. Nu voiam să dorm niciodată.

În depărtare strigau nişte oameni. Le auzeam ţipetele. Erau la poalele dealului. Nu desluşeam ce strigau acolo şi, întorcându-mă, am zărit flăcările, jos, în depărtare, şi uram felul în care tremurau ele, dar oamenii nu se ridicau. Nimeni nu se mişca. Eram în întuneric. În tabăra noastră nu se schimbă nimic şi la fel era şi la cea de lângă noi. Acolo jos, în valea mică, am auzit cai.

Cleopa se întinse lângă mine.

— Nimic nu se schimbă, spuse el.

— Cum poţi spune asta? am întrebat eu. Peste tot pe unde mergem toate se schimbă.

Voiam cu tot dinadinsul să înceteze strigătele. Şi aproape aşa se întâmplă. Mai multe flăcări. Îmi era teamă de ele.

Un alai de strigăte se apropia din ce în ce mai tare. Cea care striga era o femeie. Am crezut că se va opri, dar nu fu aşa. Şi puteam auzi şi picioare alergând, paşi măsuraţi şi apoi repezi, apăsaţi.

Vocea unui bărbat se auzi în întuneric, strigând vorbe groaznice – despre care ştiam că sunt respingătoare şi răutăcioase – şi acoperind ţipetele femeii.

Vorbind în greacă, o făcu pe femeie prostituată, spunea că o va omorî când o va prinde şi rostea înjurături groaznice, cuvinte îngrozitoare pe care nu le mai auzisem niciodată.

Bărbaţii noştri se ridicară. M-am ridicat şi eu.

Paşii femeii se apropiau de noi, urcând povârnişul. Respira greu şi nu mai putea ţipa. Lumina focurilor din depărtare nu dezvăluia încă nimic.

Cleopa i-a ieşit în faţă, la fel a făcut şi Iosif şi ceilalţi bărbaţi, şi am văzut, prin întuneric, că au prins-o pe femeie de-ndată ce ea a apărut, braţe ridicându-se pe fundalul cerului în flăcări. Ei au luat-o şi au aşezat-o jos, şi au ascuns-o în spatele lor, sub pături. Apoi au rămas nemişcaţi. O auzeam respirând, tuşind şi suspinând, iar femeile o făceau să tacă, de parcă era un copil, şi o trăgeau deoparte.

Eu eram în picioare, iar Iacob era chiar lângă mine.

Pe fundalul flăcărilor îndepărtate, l-am văzut pe bărbat apărând şi oprindu-se. Era o siluetă mare, neagră, la fel ca pietrele din jurul nostru. Era beat. Puteam să simt cum duhnea a vin. Puteam vedea cum îşi clătina capul.

O strigă pe femeie, cu o voce răutăcioasă, cu vorbe josnice, vorbe pe care le auzisem, când şi când, la piaţă, şi despre care ştiam că nu trebuie rostite niciodată.

Apoi el tăcu.

Nu se mai auzea nimic în noapte, în afară de respiraţia lui şi de scrâşnetul de sub picioarele sale, în vreme ce încerca să-şi păstreze echilibrul.

Femeii îi scăpă un ţipăt, mai mult un icnet de sufocare, pe care nu şi-l putu stăpâni.

Şi atunci bărbatul râse şi se îndreptă exact spre tatăl şi spre unchii mei, iar ei îl prinseră. Era o siluetă mare de întuneric care se contopea cu o alta. Noaptea era plină de sunete uşoare, dar perceptibile.

Merseră cu toţii în susul dealului, iar acum păreau să fie şi mai numeroşi, poate erau şi cei doi fii ai lui Alfeu, nu ştiam, pentru că totul se petrecea atât de rapid şi erau aşa de multe sunete. Ştiam ce erau sunetele alea. Îl băteau.

Iar el conteni cu înjurăturile şi urletele. În rest nu se auzea nimic, decât şuşoteala femeilor care o îndemnau pe rănită să tacă.

Plecaseră toţi!

Nu ştiu de ce nu m-am mişcat.

L-am auzit pe fratele meu Iacob strigând: „Nu!”

Femeia suspină:

— Vă spun, o văduvă singură, doar cu servitoarea, iar soţul mi-a murit nici de două săptămâni, iar ei tabără pe mine ca lăcustele, vă spun. Ce să fac? Unde să mă duc? Mi-au ars casa. Au luat tot. Au stricat tot ce am avut. Vă spun că ăştia sunt lepădături. Iar fiul meu crede că ei luptă pentru libertatea noastră. Vă spun că se adună toţi ticăloşii, iar Arhelau e la Roma, sclavii îşi omoară stăpânii şi toată lumea e în flăcări.

Nu puteam vedea nimic. Ascultam zgomotele făcute de bărbaţi. Nu auzeam nimic.

— Ce-i fac? l-am întrebat pe Iacob. Abia îl vedeam. Zăream puţină lumină în ochii lui.

Jos, în vale, focul arsese, dar flăcările sale mari se ostoiseră.

— Nu spune nimic, zise el. Du-te înapoi la culcare.

— Casa mea, spuse femeia cu o voce plină de durere, ferma mea, Riba, sărmana mea fată, dacă au prins-o, e moartă. Erau prea mulţi. E moartă, e moartă, e moartă.

Femeile o alinau aşa cum ne alinau pe noi. Mai mult scoteau sunete decât vorbeau.

— Du-te înapoi la culcare, îmi spuse din nou Iacob.

Era fratele meu mai mare. Trebuia să fac ce îmi spunea. Iar Micuţa Salomea plânse puţin, pe jumătate adormită.

Am mers la ea şi i-am spus încet să tacă şi am sărutat-o. Ea îşi împreună degetele cu ale mele şi am ştiut că adoarme din nou.

Am rămas treaz până s-au întors bărbaţii.

Cleopa se întinse lângă mine, ca înainte. În tot acest timp, Micuţa Salomea şi Iuda dormiseră, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Copiii aşa de mici, odată ce adorm, nu-i mai trezeşte nimic. Era linişte. Chiar şi femeile făceau mai puţin zgomot.

Cleopa începu să şoptească în ebraică. Nu reuşeam să înţeleg ce spunea. Şi ceilalţi bărbaţi şopteau.

Femeile vorbeau aşa de încet, de parcă s-ar fi rugat.

Şi eu mă rugam.

Nu mă puteam gândi la sărmana fată, de acolo de jos, unde casa fusese arsă. M-am rugat pentru ea, fără să mă gândesc la ea. Şi, cumva, am adormit.

11

Când m-am trezit, înainte de a spune ceva, am văzut cerul albastru şi copacii.

Nazaret – acest pământ al copacilor şi al câmpiilor.

M-am ridicat şi am spus rugăciunile de dimineaţă cu braţele întinse.

Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn.

Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din sufletul tău şi din toată puterea ta.[5]

Eram fericit.

Apoi mi-am amintit noaptea de dinainte.

Ei abia se întorceau de la casa necunoscutei, sau cel

5 Deuteronom 6:5

puţin aşa îmi spuseseră femeile. Ea era cu noi, venise şi servitoarea ei – nu era moartă – cu vălul, şi cu tunica, şi cu roba cuvenite, plângând în braţele lui Cleopa, pe când acesta o aducea în sus pe povârniş.

Femeia ţipă şi se grăbi la ea. Bărbaţii cărau legături cu lucruri din casa de jos. Şi aduceau şi o junincă, legată cu o funie, o junincă mare, care urca cu greu, cu ochii plini de teamă.

Femeia şi servitoarea vorbiră în greacă şi se îmbrăţişară. Când discutase cu celelalte femei, femeia vorbise în limba noastră. Femeile se adunară în jurul acestor nou-venite, le consolară şi le sărutară.

Numele femeii era Bruna, iar servitoarea, Riba, îi era ca o fiică. Iar Bruna aducea rugăciuni de mulţumire pentru că Riba fusese cruţată.

În cele din urmă ne alăturarăm mulţimii de oameni de pe drum şi ne îndreptarăm către Nazaret.

Din discuţii am aflat că tâlharii furaseră tot ce avea Bruna – mătăsuri fine şi veselă, grâne, burdufuri cu vin, şi orice altceva putuseră duce, şi apoi dăduseră foc întregii case. Nici măcar livezile de măslini nu scăpaseră nearse. Dar ei nu găsiseră ce era ascuns în tunelul de sub casă. Aşa că Bruna avea acum cu ea aurul ce îi fusese lăsat de soţul său. Iar Riba se ascunsese în tunelul pe care tâlharii nu îl găsiseră.

Pe măsură ce înaintam către Nazaret, am aflat că cele două aveau să rămână cu noi. Şi pe drum am mai aflat şi alte veşti.

Nu doar Ierihonul fusese incendiat, ci şi un alt palat al lui Irod, palatul de la Amathace. Iar romanii nu reuşeau să îi oprească pe arabi din distrugerile la care se dedau. Incendiau sat după sat.

Dar Bruna spuse că atacatorii de aseară erau nişte beţivi ordinari, şi la fel spuse şi Riba, care abia reuşise să ajungă vie în tunel, şi amândouă femeile plângeau în timp ce mergeam.

Un tunel sub o casă. Nu văzusem niciodată un tunel sub o casă.

— Unde nu este rege, nu este nici pace, spuse Bruna, care era fiica lui Ezechiel, fiul lui Caleb, iar ea înşirui toate numele din familia sa şi numele din familia soţului său.

Chiar şi bărbaţii o ascultau. Aprobau din cap sau şuşoteau la auzul anumitor nume. Bărbaţii nu se uitau la ea sau la servitoare, dar mergeau aproape de femei şi tăceau şi le ascultau.

— Iuda bar Ezechia – el e răzvrătitul, spuse femeia. Bătrânul Irod l-a aruncat în temniţă. Dar nu l-a omorât, cum ar fi trebuit să facă. Iar acum el îi stârneşte pe tineri. Şi-a stabilit curtea în Sepphoris. De acolo conduce, dar deja romanii mărşăluiesc din Siria. Plâng pentru Sepphoris. Toţi cei care nu vor să moară ar trebui să fugă din Sepphoris.

Acum ştiam numele oraşului, Sepphoris. Ştiam că acolo se născuse mama mea, iar Ioachim, tatăl ei, fusese scrib şi nevasta lui, Ana, bunica mea, se născuse tot acolo. Se mutaseră în Nazaret doar când mama se logodise cu Iosif, care trăia împreună cu fraţii săi în casa Bătrânei Sara şi a Bătrânului Iustus, care erau neamuri cu mama şi cu Ioachim şi Ana, la fel ca Iosif. O parte din casă îi fusese dată lui Ioachim şi Anei şi mamei mele, deoarece era o casă mare, cu multe încăperi, ca familiile să trăiască toate într-o curte mare, şi aici locuiseră până ce plecaseră la Bethlehem, unde m-am născut eu.

Când mă gândeam la asta, îmi era clar că nu ştiam anumite părţi din poveste. Ştiam că mama şi Iosif se căsătoriseră în Betania, în casa Elizabetei şi a lui Zaharia, iar acea casă era aproape de Ierusalim. Dar Elizabeta şi fiul său Ioan nu mai locuiau acum acolo.

Nu, ei se ascunseseră, după cum spusese verişoara Elizabeta.

Şi cum mă gândeam eu la asta, toate întrebările îmi veniră iar în minte.

Dar acum eram prea nerăbdător să văd Nazaretul. Mă durea prea mult ca să mă mai gândesc la toate astea. Iar ţinutul din jurul meu era atât de frumos! Ştiam asta din cuvintele Psalmilor, iar când am privit acest ţinut am

înţeles ce voiau să spună.

Bătrâna Sara şi Bătrânul Iustus aşteptau în Nazaret. Le scriseserăm. Le spuseserăm că ne întorceam acasă. Bătrâna Sara era mătuşa bunicii Ana. Şi mătuşa unuia dintre neamurile lui Iosif, dar nu ştiam exact a cui.

Pe măsură ce înaintam, pământul era tot mai verde. Şi nu ne oprirăm nici când începu o ploaie uşoară.

Am ascultat de multe ori scrisorile de la bunica, iar ea se gândise să întrebe de toţi copiii. Probabil că până acum aflase că ne întorceam acasă.

Bărbaţii nu prea vorbeau, însă Bruna şi Riba turuiau întruna, iar bărbaţii ascultau, sau cel puţin aşa credeam eu. În cele din urmă, Bruna spuse că vrea să-şi mărturisească cel mai mare regret. Nu putea să-l mai ţină secret. Fiul ei fugise ca să se alăture rebelilor din Sepphoris! Numele lui era Caleb, iar Caleb putea fi tot aşa de bine mort, spuse Bruna. Nu avea speranţe să-l mai revadă vreodată.

Bărbaţii nu spuseră nimic. Doar dădură din cap.

— Cine s-ar obosi să vină până în Nazaret? zise Cleopa în barbă.

— Va fi bine, spuse Iosif. Ştiu că aşa va fi.

Soarele urcă în sus pe cer. Norii erau curaţi şi semănau cu pânzele unei corăbii, iar pe câmpuri femeile munceau.

De ceva vreme tot mergeam în sus pe dealuri, până când am ajuns într-un sătuc devastat şi gol. Iarba era înaltă. Acoperişurile se prăbuşiseră. Oamenii plecaseră de multă vreme de aici. Nimic nu era ars. Majoritatea călătorilor îşi Continuară drumul.

Dar toate neamurile noastre se opriră aici.

Cleopa şi Iosif ne conduseră spre ultimele clădiri.

Găsirăm un izvor micuţ ce ieşea dintr-o piatră, iar apa umplea un bazin mare, înconjurat de arbori mari şi plini de frunze. Era un lucru frumos de privit.

Ne aşezarăm tabăra, iar mama spuse că vom petrece noaptea acolo şi dimineaţă vom merge mai departe, spre Nazaret.

Bărbaţii merseră singuri la izvor să se îmbăieze, iar femeile le aduseră robe curate. Am aşteptat. Apoi femeile ne luară pe noi cei mici şi ne îmbăiară şi ne îmbrăcară în veşminte curate. Femeile aveau câte o tunică şi câte o robă şi pentru Bruna şi Riba.

Apa fusese rece, dar toată lumea râsese şi se distrase, iar hainele curate miroseau bine. Miroseau chiar a Egipt.

— De ce nu putem merge mai departe, spre Nazaret? am întrebat eu. E încă devreme.

— Bărbaţii vor să se odihnească, spuse mama. Şi se pare că va ploua din nou. Dacă va ploua vom intra în clădirile vechi. Dacă nu, vom sta aici.

Bărbaţii nu erau în apele lor. Nu mă gândisem la asta până acum. Dar toată ziua fuseseră tăcuţi.

Cu toate necazurile, ne schimbam în fiecare zi. Şi trebuia să ne adaptăm la ceea ce găseam. Dar de data asta bărbaţii erau altfel. Chiar şi Cleopa era tăcut. Stătea rezemat de un copac, privind în zare spre dealuri, şi părea că nu îi observă pe oamenii care treceau pe drum, către Galileea. Dar când m-am uitat la Iosif, cum făceam în asemenea momente, el era nemişcat. Îşi scosese să citească o cărţulie, o carte legată, cu pagini tăiate, şi îşi şoptea sieşi. Literele din carte erau greceşti.

— Asta ce e? l-am întrebat.

— Samuel, răspunse el. Despre David, adăugă apoi.

L-am ascultat în timp ce citea. David se luptase, şi voia o gură de apă dintr-o fântână de-a duşmanilor săi, dar când i-a fost adusă apa, David nu a putut să bea din ea, pentru că oamenii se puseseră într-un mare pericol pentru a o aduce. Poate unii chiar muriseră în încercarea de a i-o aduce.

După ce termină, Iosif se ridică şi îi spuse lui Cleopa să meargă cu el.

Femeile şi copiii erau adunaţi cu toţii în jurul Brunei şi a Ribei, iar ele vorbeau mereu despre cele întâmplate în ţară.

Iosif, Cleopa, Alfeu şi cei doi fii ai săi, împreună cu

Iacob, toţi o chemară pe Bruna să vină să stea de vorbă cu ei.

Merseră aproape de un pâlc de copaci ce se mişcau în vânt într-un fel care îmi plăcea.

— Nu, dar tu ţi-ai pierdut ferma. Nu, dar tu… Şi tot ce ai avut…

— Îţi spun, ai dreptul…

— E o răsplată.

Răsplată.

Iar femeia, cu mâinile ridicate, scuturând din cap, plecă de lângă ei.

— Nu voi face asta! strigă ea.

Se întoarseră cu toţii şi se întinseră pe jos şi din nou tăcură. Iosif se gândea. Era îngrijorat. Apoi încremeni.

Oamenii treceau pe drum fără ca măcar să ne vadă. Trecură călăreţi.

Şi după ce am mâncat, când toată lumea dormea, m-am gândit la bărbatul din întuneric, la bărbatul beat.

Ştiam că îl uciseseră. Dar nu-mi spuneam asta. Doar o ştiam. Şi ştiam şi de ce îl omorâseră. Ştiam ce voise să îi facă femeii. Şi ştiam că bărbaţii se spălaseră şi îşi luaseră haine curate, după Lege, şi că nu vor fi curaţi până la apusul soarelui. De asta nu mai mergeam azi spre Nazaret. Voiau să fie curaţi ca să poată merge acasă.

Dar puteau să se cureţe vreodată de un asemenea lucru? Cum să speli sângele unui om şi ce să faci cu banii pe care îi avusese, cu banii pe care îi furase, bani mânjiţi de sânge?

12

În cele din urmă am ajuns în vârful dealului. Înaintea noastră se întindea doar o vale mare, dar ce privelişte cu măslini şi câmpii înfloritoare oferea! Părea un tărâm fericit.

Dar marele diavol, focul, ardea din nou, nimicitor, în depărtare, iar fumul urca în sus către Ceruri, spre norii albi. Îmi clănţăneau dinţii. Spaima crescu înăuntrul meu, iar eu am înăbuşit-o.

— E Sepphorisul, strigă mama mea, iar celelalte

femei făcură la fel.

Acelaşi lucru îl strigară şi bărbaţii. Şi rugile noastre se înălţară, în vreme ce noi priveam, dar nu ne mişcam.

— Dar unde e Nazaretul, strigă Micuţa Salomea. Arde şi el?

— Nu, răspunse mama. Se aplecă şi îi arătă cu degetul. Nazaretul e acolo, spuse ea, iar eu i-am urmărit degetul şi am văzut un sat aşezat pe un deal.

Case albe, unele deasupra celorlalte, iar copacii erau foarte deşi, iar la stânga şi la dreapta erau alte povârnişuri şi văi line, iar în depărtare erau sate ce abia se vedeau în lumina soarelui. Dincolo de astea era focul cel mare.

— Ei bine, ce facem? întrebă Cleopa. Ne ascundem pe dealuri pentru că Sepphorisul e distrus sau mergem acasă? Eu zic să mergem acasă.

— Nu te grăbi aşa, zise Iosif. Poate ar trebui să rămânem aici. Nu ştiu.

— Ce, tocmai tu? îl întrebă fratele său Alfeu. Credeam că ştii că Domnul va veghea asupra noastră, iar acum suntem la mai puţin de o oră de casă. Dacă tâlharii aceia vin încoace călare, mai bine mă ascund de ei sub casa din Nazaret decât pe dealurile astea.

— Avem tuneluri? am întrebat eu repede, fără intenţia de a-i întrerupe pe bărbaţi.

— Da, avem tuneluri. Toată lumea din Nazaret are tuneluri. Toţi avem. Sunt vechi şi trebuie reparate, dar ele există.

Iar aceşti tâlhari ucigaşi sunt peste tot unde ne-am duce.

— Este Iuda bar Ezekias, zise unchiul Alfeu. Probabil că a terminat cu Sepphorisul şi merge mai departe.

Bruna începu să plângă după fiul ei, iar Riba îi ţinea isonul. Iar mama le şoptea vorbe încurajatoare.

Iosif se gândi la asta, apoi spuse:

— Da, ai dreptate, Domnul va veghea asupra noastră. Şi vom merge. Nu cred să se întâmple ceva rău în Nazaret şi nimic de genul ăsta nu se va întâmpla până acolo.

Urmarăm drumul până în valea domoală, iar în

curând treceam pe lângă o livadă de pomi fructiferi şi pe lângă altele şi mai mari de măslini, şi am trecut pe lângă cele mai frumoase ogoare pe care le-am văzut vreodată. Mergeam ca de obicei încet, iar noi, copiii, nu eram lăsaţi să alergăm înainte.

Eram aşa de nerăbdător să văd Nazaretul şi eram aşa de fericit de întinderile din jurul nostru, încât îmi venea să cânt, dar nimeni nu cânta. Eu cântam în inima mea.

Cântaţi Domnului cu cântare de laudă… Celui ce îmbracă cerul cu nori, Celui ce găteşte pământului ploaie, Celui ce răsare în munţi iarbă şi verdeaţă spre slujba oamenilor.[6]

*

Drumul era bolovănos şi denivelat, dar vântul adia blând. Am văzut copaci plini de flori şi turnuri mici departe, pe dealuri, dar pe câmpuri nu era nimeni.

Nu era nimeni nicăieri.

Şi nu erau oi la păscut, şi nici vite.

Iosif ne spuse să mergem mai repede, iar noi am făcut tot ce puteam ca să ne grăbim, dar nu era uşor, cu mătuşa Maria, care se simţea rău acum, de parcă suferinţele trecuseră de la Cleopa la ea. Trăgeam măgarii şi l-am dus pe rând pe Simeon cel Mic, care, orice am fi făcut, se agita şi plângea după mama lui.

În sfârşit, urcam povârnişul spre Nazaret! I-am rugat să mă lase să alerg înainte, iar Iacob făcu la fel, dar Iosif zise nu.

În Nazaret am găsit un oraş pustiu.

O stradă mare ducea către vârful dealului, cu alei care se desprindeau într-o parte şi în alta şi cu case albe, unele cu două sau cu trei etaje, şi multe cu ogrăzi deschise, şi toate erau tăcute şi goale, de parcă nu locuia nimeni acolo.

— Să ne grăbim, zise Iosif, iar faţa lui era întunecată.

— Dar ce se întâmplă acolo sus încât îi face pe toţi să se ascundă? întrebă cu voce tare Cleopa.

6 Psalmul 146

— Nu vorbi. Haide, rosti Alfeu.

— Unde se ascund? întrebă Micuţa Salomea.

— În tuneluri, trebuie să fie în tuneluri, zise verişorul meu Silas. Tatăl său îi spuse să tacă.

— Lăsaţi-mă să merg pe cel mai înalt acoperiş, zise Iacob. Lăsaţi-mă să mă uit.

— Du-te, îl îndemnă Iosif, dar stai jos, să nu te vadă careva, şi întoarce-te direct la noi.

— Pot să merg cu el? m-am rugat eu. Dar răspunsul fu negativ.

Silas şi Iustus se bosumflaseră că nu puteau merge cu Iacob.

Iosif ne conduse tot mai repede în susul dealului până la capătul unei străzi principale. Ştiam că am ajuns acasă.

Era o casă mare, cu mult mai mare decât îmi imaginam eu că ar putea fi, şi foarte veche şi dărăpănată. Peste tot avea nevoie de tencuială, şi vedeam că lemnul ce susţinea viţă-de-vie putrezea, chiar şi dacă ar fi fost curăţat. Dar era o casă cu trei etaje, pentru mai multe familii, după cum ni se spusese, care avea în curtea largă un grajd deschis. Iar camerele se întindeau de o parte şi de alta a curţii, cu un acoperiş ieşit în afară pentru a oferi umbră, şi cu multe uşi vechi de lemn, prăfuite. În curte se afla cel mai mare smochin din câţi văzusem vreodată.

Era un smochin încovoiat, un smochin cu ramurile răsucite, iar aceste ramuri ajungeau peste tot la vechile pietre ale curţii, şi formau un acoperiş viu de frunze primăvăratice, foarte verzi.

Sub copac erau bănci. Iar viţă-de-vie creştea pe cadrele de lemn putrezit, deasupra zidului mic de la stradă, formând o poartă.

Şi era cea mai frumoasă casă dintre cele în care locuisem vreodată.

După aglomerata Stradă a Tâmplarilor, după odăile în care femeile şi bărbaţii dormeau de o parte şi de alta, amestecaţi cu copiii care plângeau, această casă era pentru mine un palat.

Da, avea un acoperiş de pământ, şi puteam vedeam crengile vechi ce fuseseră puse peste el, şi vedeam petele de apă de pe pereţi şi găurile în care îşi făceau cuib porumbeii care uguiau – singurele lucruri însufleţite din acest oraş –, iar pietrele din curte erau tocite. Probabil că înăuntru aveam să găsim podele de pământ. Aveam podele de pământ şi în Alexandria. Nu prea mă gândeam la asta.

Mă gândeam cum va locui toată familia în casa asta. Mă gândeam la smochin şi la mândria viţei-de-vie cu florile ei albe. În secret, am închinat un cântec de mulţumire Domnului.

Unde era camera în care îngerul i se arătase mamei? Unde? Trebuia să ştiu.

Acum toate aceste gânduri fericite se adunară în sufletul meu.

Apoi se auzi un sunet, un sunet care mă înfricoşă atât de tare, încât toate celelalte dispărură. Cai. În sus, pe stradă, veneau cai. Zăngăneli, tropote şi voci de bărbaţi rostind în greacă cuvinte pe care nu reuşeam să le înţeleg.

Iosif se uită într-o parte şi în alta.

Cleopa şopti o rugăciune şi îi spuse Mariei să îi ducă pe toţi înăuntru.

Dar înainte ca ea să se mişte, vocea se auzi din nou, iar acum o puteam auzi toţi şi striga în greceşte ca toată lumea să iasă din case acum. Mătuşa mea rămase nemişcată de parcă s-ar fi transformat în stană de piatră. Chiar şi cei mici tăceau.

Călăreţii veneau de pe deal şi din vale. Noi am intrat în curte. Trebuia să mergem, să plecăm din calea lor. Însă numai până aici am ajuns.

Călăreţii erau soldaţi romani, în armuri întregi, cu frunţile acoperite de coifuri şi aveau suliţe.

Ei bine, în Alexandria văzusem peste tot, toată viaţa, soldaţi romani, venind şi plecând, şi la procesiuni, şi cu soţiile lor, în cartierul evreiesc. Chiar mătuşa mea Maria, egipteanca, nevasta lui Cleopa, care stătea aici cu noi, era fiica unui soldat roman evreu, iar unchii ei erau soldaţi romani.

Dar bărbaţii aceştia nu semănau cu cei pe care îi mai văzusem. Ăştia erau transpiraţi şi plini de praf şi se uitau cu o privire aspră în stânga şi în dreapta.

Erau patru la număr, doi aşteptându-i pe ceilalţi să coboare panta, şi toţi patru se întâlniră în faţa curţii noastre, iar unul dintre ei ne strigă să nu ne mişcăm de acolo.

Încercau să ţină caii, dar aceştia se agitau şi erau uzi şi numai spume, şi nu se opreau din mersul înainte şi înapoi, frământând pământul. Erau prea mari pentru strada noastră.

— Ia uite, zise în greacă unul dintre bărbaţi, se pare că sunteţi singurii oameni care locuiesc în Nazaret. Tot satul e al vostru. Şi avem toată populaţia adunată în curte. Ce bine de noi!

Nimeni nu spuse nimic. Felul cum mă strângea Iosif de umăr era aproape dureros. Nu se mişcă nimeni.

Apoi un alt soldat, care îi făcuse semn celuilalt să tacă, veni înainte, atât cât reuşi cu calul său agitat.

— Ce aveţi de zis? întrebă el.

— Avem vreun motiv ca să nu vă crucificăm, alături de ceilalţi rebeli de la capătul drumului? strigă celălalt soldat.

Totuşi, nu vorbi nimeni. Apoi, cu o voce înceată, Iosif începu:

— Domnul meu, rosti el în greacă, abia ne-am întors din Alexandria, ca să ne găsim casa aici. Nu ştim nimic despre ce se întâmplă aici. Abia am ajuns şi am găsit satul pustiu aşa cum îl vedeţi. El arătă spre măgarii încărcaţi cu bagajele, cu coşurile şi cu păturile noastre. Suntem plini de praful drumului, domnul meu. Suntem la dispoziţia voastră.

Răspunsul acesta lung îi uimi pe soldaţi, iar şeful, cel care vorbise mai mult, îşi îndemnă calul agitat mai aproape de noi, calul intrând în curte, făcându-i pe măgăruşii noştri să se dea îndărăt. Se uită la noi toţi şi la bagajele noastre, iar femeile îi adunară laolaltă pe cei mici. Dar înainte de a putea să spună ceva, celălalt soldat zise:

— De ce nu luăm doi şi să-i lăsăm pe ceilalţi? Nu avem timp să scotocim fiecare casă din sat. Ia doi dintre ei şi hai să mergem.

Mătuşa ţipă şi la fel făcu şi mama, deşi încercară să îşi înăbuşe ţipetele. Micuţa Salomea începu imediat să plângă. Simeon cel Mic începu să urle, deşi nu sunt sigur că ştia de ce. O auzeam pe mătuşa Estera bolborosind în greacă, dar nu puteam desluşi o vorbă de-a ei.

Eram aşa de speriat, că nu puteam respira. Ei spuseseră „să crucificăm”, iar eu ştiam ce înseamnă crucificarea. Văzusem crucificări în apropiere de Alexandria, deşi doar din ocheade, pentru că noi nu voiam niciodată să ne holbăm la un crucificat. Pironit pe cruce, dezbrăcat de toate hainele şi groaznic de gol, în timp ce murea, un om crucificat era o imagine teribil de ruşinoasă.

Şi mă mai temeam pentru că ştiam că bărbaţilor le era foarte frică.

Şeful nu răspunse.

Celălalt spuse:

— Asta va fi o lecţie pentru cei din sat, luăm doi, iar pe restul îi lăsăm să plece.

— Domnul meu, zise Iosif foarte încet, putem face ceva ca să vă demonstrăm că nu suntem vinovaţi, că abia ne-am întors din Egipt? Suntem oameni simpli, domnul meu.

Nu arăta deloc înfricoşat şi la fel păreau şi ceilalţi bărbaţi. Dar eu ştiam că toţi se temeau. Simţeam asta la fel cum simţeam aerul din jurul meu. Începură să îmi clănţăne dinţii. Ştiam că, dacă aş plânge, aş izbucni în hohote. Nu puteam plânge. Nu acum.

Femeile tremurau şi plângeau aşa de încet, încât aproape că nu se auzea.

— Nu, oamenii ăştia nu au nimic de-a face cu asta, hotărî şeful. Să mergem mai departe.

— Nu, aşteaptă, trebuie să ne întoarcem cu cineva din satul ăsta, zise celălalt. Nu-mi spune că aici nu au fost răzvrătiţi. Nici măcar nu am cercetat casele astea.

— Cum putem cerceta toate casele astea? întrebă

şeful. Se uită spre noi. Tu singur ai spus că nu putem cerceta toate casele astea, acum hai să mergem.

— Să luăm cel puţin unul, ca să dăm un exemplu. Eu zic că măcar unul.

Soldatul se apropie de şef şi începu să se uite la bărbaţi.

Şeful nu zise nimic.

— Atunci merg eu, zise Cleopa. Luaţi-mă pe mine.

Femeile ţipară toate în cor, mătuşa Maria prăbuşindu-se pe mama, iar Bruna lăsându-se hohotind la pământ.

— Până acum am fost cruţat, zise Cleopa. Voi muri pentru familie.

— Nu, dacă e să luaţi pe cineva, atunci luaţi-mă pe mine, spuse Iosif. O să merg cu voi. Dacă trebuie să meargă cineva, acela sunt eu. Nu ştiu de ce sunt acuzat, dar voi merge.

— Nu, voi merge eu, zise Alfeu. Dacă e de plecat, lăsaţi-mă să fiu eu răscumpărarea. Spuneţi-mi doar de ce ar trebui să mor?

— Nu vei merge, spuse Cleopa. Nu vezi, de asta nu am murit în Ierusalim. Acesta e momentul perfect. Acum îmi ofer viaţa pentru familie.

— Voi merge eu, interveni Simeon cel Mare, şi păşi înainte. Domnul nu cruţă un om doar pentru ca apoi acesta să moară pe cruce. Luaţi-mă pe mine. Mereu am fost cel mai încet, cel din urmă. Cu toţii ştiţi asta. Niciodată nu sunt bun la nimic. Acum o să fiu bun la ceva. Lăsaţi-mă să ofer acum ceva fraţilor mei şi rudelor mele.

— Nu, vă spun că eu merg! zise Cleopa. Eu merg. Eu voi fi acela.

Astfel toţi fraţii începură să ţipe unii la alţii, chiar se îmbrânceau uşor unii pe alţii şi încercau să ajungă unul în faţa celuilalt, fiecare spunând de ce ar trebui să moară în locul celorlalţi, dar nu am reuşit să înţeleg toate cuvintele. Cleopa, pentru că oricum era bolnav, Iosif, pentru că era capul familiei, Alfeu, pentru că lăsa în urmă doi fii voinici, şi aşa mai departe.

Soldaţii, care, de uimire, nu mai spuneau nimic, începură dintr-odată să râdă.

Iar Iacob, fratele meu Iacob, de doisprezece ani – nu uitaţi asta – ajunse în curte şi alergă spunând că el voia să fie cel care pleca.

— Voi merge cu voi, îi spuse el şefului. Am venit acasă, în casa tatălui meu, şi a tatălui său, şi a tatălui său, ca să mor pentru casa aceasta.

Auzind asta, soldaţii râseră şi mai tare.

Iosif îl trase pe Iacob înapoi şi iarăşi începură să se certe, până când soldaţii se uitară dincolo de casă. Unul dintre ei arătă cu degetul. Ne-am întors cu toţii.

Din casă, casa noastră, ieşi o femeie bătrână, o femeie atât de bătrână, încât pielea ei arăta ca lemnul învechit, iar în mâini avea o tavă plină vârf cu prăjituri, iar pe umăr avea un burduf cu vin. Ştiam că trebuie să fie Bătrâna Sara.

Noi, copiii, ne uitam la ea căci şi soldaţii se uitau, peste capetele bărbaţilor, la ea. Dar bărbaţii încă se certau cine ar trebui să fie crucificat, iar când aceasta vorbi, nu o puturăm auzi.

— Opriţi-vă toţi, chiar acum, strigă şeful. Nu vedeţi că bătrâna vrea să vorbească?

Linişte.

Bătrâna Sara veni înainte cu paşi iuţi, până aproape de poartă.

— M-aş închina, domnilor, spuse ea în greacă, dar sunt mult prea bătrână pentru asta. Iar voi sunteţi bărbaţi tineri. Am să vă ofer prăjituri dulci şi vinul cel mai bun din viile neamurilor noastre din nord. Ştiu că sunteţi obosiţi şi vă aflaţi pe un pământ străin.

Greaca ei era la fel de bună ca a lui Iosif, şi vorbea ca o persoană obişnuită să spună poveşti.

— Ai hrăni o armată care îi crucifică pe cei din neam cu tine? întrebă şeful.

— Domnul meu, aş pregăti pentru voi ambrozia zeilor de pe Muntele Olimp, spuse ea, şi aş chema dansatoare şi cântăreţe din flaut şi aş umple cupe cu nectar, dacă i-aţi

cruţa pe aceşti copii din casa tatălui meu.

Acum soldaţii izbucniră în aşa un râs de parcă nu ar mai fi râs niciodată până atunci. Nu era un râs răutăcios, nici până atunci nu fusese aşa, iar feţele lor erau blajine şi chiar păreau obosiţi.

Ea merse la ei şi le oferi prăjiturile, şi toţi patru bărbaţi luară, şi soldatul rău, cel care voise să ia pe unul dintre noi, acela apucă burduful cu vin şi bău.

— Mai bun decât nectarul şi ambrozia, spuse şeful. Iar tu eşti o femeie de treabă. Îmi aminteşti de bunica mea de acasă. Dacă îmi spui că niciunul dintre bărbaţii ăştia nu e tâlhar, dacă îmi spui că nu au nimic de-a face cu rebelii din Sepphoris, te voi crede, şi spune-mi de ce nu mai e nimeni în oraşul ăsta.

— Bărbaţii aceştia sunt aşa cum ţi-au spus, zise bătrâna.

Şi, cum bărbaţii mâncaseră prăjiturile, Iacob îi luă bătrânei tava goală.

Au fost şapte ani în Alexandria. Sunt meşteşugari care lucrează în argint, în lemn şi în piatră. Aveam o scrisoare de la ei în care îmi spuneau că vin acasă. Iar copila aceasta, nepoata mea Maria, este fiica unui soldat roman evreu rămas în Alexandria, iar tatăl ei a participat la campaniile din nord.

Mătuşa Maria, care nu se mai putea ridica singură şi care era susţinută de celelalte femei, dădu din cap în semn de aprobare.

— Iată, am scrisoarea acestor copii, care a ajuns din Egipt acum o lună prin poşta romană. O să v-o arăt. Citiţi-o! Este în greacă, scrisă de scribul de pe Strada Tâmplarilor. Puteţi să vă convingeţi.

Ea scoase un mic pergament, tocmai pergamentul pe care i-l trimise mama din Alexandria, când fusesem cu ea.

— Nu, e în regulă, spuse soldatul. A trebuit să înăbuşim această revoltă, ştiţi asta, nu? Şi o mare parte din oraş a fost distrus de flăcări. În asemenea vremuri nu e bine pentru nimeni. Nu aţi vrut să se ajungă aşa. Uitaţi-vă la satul ăsta. Uitaţi-vă la gospodăriile de aici. Asta e o

regiune bogată, cu un pământ bun. La ce a fost bună această revoltă? Iar acum jumătate din oraş e ars, iar neguţătorii de sclavi iau cu ei femeile şi copiii.

Unul dintre soldaţi înfuleca încet, iar soldatul rău era liniştit. Dar primul soldat continuă:

— Conducătorii aceştia nu vor reuşi să unească ţara. Şi totuşi, îşi pun coroane şi se autoproclamă regi. Iar semnalele de la Ierusalim ne spun că acolo e mai rău. Ştiţi, nu-i aşa, că cea mai mare parte din armată mărşăluieşte spre Ierusalim?

— Rugaţi-vă atunci când moartea vine la oricare dintre noi, spuse bătrâna, ca sufletele noastre să fie împreună în legătura vieţii, în lumina Domnului nostru.

Soldaţii se uitară la ea.

— Şi să nu zboare din legătura asta, aşa cum fac sufletele celor care fac rele, ca şi cum ar scăpa dintr-un laţ, zise ea.

— O rugăciune bună, spuse şeful.

— Şi aşteaptă să guşti vinul, zise soldatul care îi dădeau acum burduful cu vin.

Şeful bău.

— Ah, e bun, zise el, un vin foarte bun.

— V-aş fi dat vin rău pentru a răscumpăra viaţa familiei mele? întrebă bătrâna.

Ei râseră din nou. O plăceau.

Şeful dădu să înapoieze bătrânei burduful, dar ea refuză.

— Luaţi-l cu voi, îl îndemnă ea. E greu de făcut ceea ce aveţi voi de făcut.

— E un lucru greu, recunoscu soldatul. Una e lupta, şi alta e execuţia.

Se lăsă tăcerea. Şeful se uită la noi şi la bătrână de parcă ar fi vorbit, dar nu era aşa. Apoi spuse:

— Bătrâno, îţi mulţumesc pentru bunătate. În ceea ce priveşte satul acesta, să rămână aşa cum e. Îşi luă calul de frâu şi se întoarse, ca să iasă în stradă.

Ne închinarăm cu toţii.

Bătrâna vorbi, iar şeful se opri să asculte:

— Să te binecuvânteze Domnul şi să te vegheze; Să caute Domnul asupra ta cu faţă veselă şi să te miluiască! Să-şi întoarcă Domnul faţa Sa către tine şi să-ţi dăruiască pace.[7]

Şeful se uită o vreme la bătrână, în timp ce caii dansau şi loveau cu copitele în pământ, iar apoi dădu din cap şi zâmbi.

Şi plecară.

Plecară la fel cum veniseră – cu mult zgomot şi zornăială şi vorbă. Şi apoi Nazaretul fu la fel de gol şi de tăcut ca mai-nainte.

Nimic nu se mişca, doar florile şi frunzuliţele de pe via ce creştea în jurul nostru. Şi frunzele noi, atât de verzi, de pe smochin.

Auzeam doar uguitul porumbeilor şi cântecul lin al altor păsări.

Iosif îi spuse încet lui Iacob:

— Ce ai văzut de pe acoperiş?

Iacob răspunse:

— Cruci şi iar cruci, de ambele părţi ale drumului, la ieşirea din Sepphoris. Nu am văzut oamenii, dar am văzut crucile. Nu ştiu câte erau. Poate vreo cincizeci de bărbaţi crucificaţi.

— S-a terminat, zise Iosif, şi toată lumea începu să se mişte şi să vorbească deodată.

Femeile se înghesuiră în jurul bătrânei şi îi luară mâinile şi i le umplură cu sărutări, şi ne făcură şi nouă semn să mergem să-i sărutăm mâinile.

— Aceasta e Bătrâna Sara, zise mama mea. Este sora bunicii mele. Veniţi cu toţii aici la Bătrâna Sara, îi îndemnă ea pe toţi copiii. Veniţi şi lăsaţi-mă să vă fac cunoştinţă cu Bătrâna Sara.

Avea hainele prăfuite, dar moi, iar mâinile îi erau mici şi zbârcite, ca şi faţa. Ochii ei erau ascunşi de riduri. Dar strălucitori.

— Iisus bar Iosif, spuse ea, şi Iacob al meu. Staţi să mă aşez sub copac, la locul meu, şi veniţi copii, veniţi cu

7 Numerii: 24, 25, 26

toţii aici, vreau să vă văd pe toţi, şi ia dă-mi în braţe pruncul ăla.

Toată viaţa auzisem despre Bătrâna Sara. Toată viaţa mea citisem scrisori de la Bătrâna Sara. Bătrâna Sara era locul unde familia tatălui meu şi cea a mamei mele erau unite. Nu îmi aminteam toate legăturile până la ei, oricât de des mi-ar fi fost spuse. Dar, oricum, ştiam adevărul despre ele.

Aşa că ne-am adunat sub smochin, iar eu am stat la picioarele Bătrânei Sara. Locul era unul de umbră şi lumină. Aerul era proaspăt şi aproape cald.

Pietrele erau atât de vechi, încât abia se mai vedeau ornamentele făcute de pietrar – şi erau pietre mari. Îmi plăceau viţele-de-vie, cu florile lor albe fluturând în bătaia brizei. Aici era mult spaţiu şi lucrurile aveau o moliciune aparte, sau cel puţin mie aşa mi se părea, lucru pe care în Alexandria nu îl simţisem.

Bărbaţii merseră să se ocupe de animale. Băieţii mai mari duceau în casă bagajele. Voiam să fiu cu bărbaţii, să îi ajut, dar voiam şi să o ascult pe Bătrâna Sara.

Mama mea îl ţinea în poală pe Iuda cel Mic, în timp ce îi spunea Bătrânei Sara povestea Brunei şi a servitoarei sale Riba, iar ele, Bruna şi Riba, spuneau că vor fi slugile noastre pentru totdeauna, şi chiar astăzi ne vor pregăti, cu mâinile lor, mâncarea, şi ne vor servi pe fiecare, doar să le spunem unde şi cum ne pot fi de folos. Se vorbea peste tot în jurul meu.

Cât despre restul Nazaretului, ne povesti Bătrâna Sara, oamenii se ascundeau în tunelurile de sub case, iar unii plecaseră în peşterile de pe dealuri.

— Eu sunt prea bătrână să mă târăsc prin tuneluri, zise Bătrâna Sara, iar ei nu ucid niciodată bătrâni. Şi să ne rugăm ca ei să nu se întoarcă.

— Sunt cu miile, spuse Iacob, cel care îi văzuse de pe acoperiş.

— Pot urca şi eu pe acoperiş să-i văd? am întrebat-o eu pe mama.

— Du-te în casă să-l vezi pe Bătrânul Iustus, zise

Bătrâna Sara. El e în pat şi nu se poate mişca.

Imediat merserăm toţi în casă, eu, Micuţa Salomea, Iacob şi cei doi veri ai mei din partea lui Alfeu. Trecurăm prin patru camere la rând până am ajuns la el. Patul îi era făcut sus, nu pe podea, şi ardea o lampă care răspândea un miros parfumat. Iosif era deja cu el, aşezat lângă pat, pe un scăunel de lemn.

Bătrânul Iustus îşi ridică mâna şi încercă să se scoale din pat, dar nu reuşi. Iosif îi spuse bătrânului numele noastre, dar el se uită doar la mine. Apoi se lăsă înapoi pe spate şi am văzut că nu putea vorbi. Îşi închise ochii.

Era Bătrânul Iustus despre care, da, vorbiserăm, dar el nu ne scrisese niciodată. El era mai bătrân şi decât Bătrâna Sara. Era unchiul ei. Şi era rudă cu Iosif şi cu mama mea, la fel ca Bătrâna Sara. Dar eu nu puteam spune cum venea asta, aşa cum o făcea mama, de parcă ar fi spus un psalm.

Acum în casă mirosea a mâncare – pâine proaspăt coaptă şi, pe coşul pentru jar, era tocană de carne cu legume. Pe toate le pregătise Bătrâna Sara.

Deşi soarele strălucea cu putere, bărbaţii ne trimiseră pe toţi în casă. Închiseră uşile, chiar şi uşile de la grajdurile în care erau animalele – măgarii noştri erau singurele dobitoace – şi fură aprinse lămpile şi am stat în penumbră. Nu mă deranja. Scoarţele erau groase şi moi, iar singura mea preocupare era cina.

O, voiam din toată inima să văd câmpurile din jur, şi copacii, şi să alerg pe stradă în sus şi în jos, şi să-i cunosc pe oamenii din sat, dar toate astea trebuiau să aştepte până treceau toate necazurile groaznice.

Aici eram în siguranţă, împreună, iar femeile erau ocupate şi bărbaţii se jucau cu cei mici, iar focul din coşul pentru jar arunca o lumină plăcută.

Femeile aduseră smochine uscate, stafide cu miere şi curmale dulci, şi măsline savuroase, şi alte lucruri bune, pe care le căraserăm în bagaje tocmai din Egipt şi care, alături de tocana groasă de carne, de linte şi de miel, miel adevărat, şi de pâinea proaspătă reprezentau un adevărat

festin.

Iosif binecuvântă, în timp ce beam, cupele cu vin, iar noi am repetat binecuvântarea:

— O, Dumnezeule Atotputernic, făcătorul vinului din care bem, făcătorul grâului din care facem pâinea ce o mâncăm, îţi aducem mulţumiri pentru că suntem în sfârşit acasă, în siguranţă, şi ţine-ne departe de rău. Amin.

Nu ştiam dacă mai era cineva în oraş. Bătrâna Sara ne spuse să avem răbdare şi să avem încredere în Domnul.

După cină, Cleopa veni la mătuşa Sara şi o luă în braţe, îi sărută mâinile, iar ea îl sărută pe frunte.

— Şi ce ştii tu, întrebă el, despre zei şi zeiţe care mănâncă ambrozie şi beau nectar?

Ceilalţi bărbaţi râseră.

— Curiosule, când ai timp, uită-te în lăzile cu pergamente, spuse ea. Crezi că tata nu a avut loc şi pentru Homer? Sau pentru Platon? Crezi că el nu le citea copiilor săi seara? Să nu crezi că ştii câte ştiu eu.

Ceilalţi bărbaţi veniră unul câte unul la Bătrâna Sara şi îi sărutară mâinile, iar ea îi primi.

Mi-am dat seama că ei veniseră la ea cu întârziere şi că niciunul nu rostise vreun cuvânt de mulţumire pentru ceea ce făcuse.

Când mama mă duse la culcare în cameră cu bărbaţii, am întrebat-o despre asta, cum de nu îi mulţumiseră, Ea se încruntă şi scutură din cap şi spuse în şoaptă că nu trebuie să vorbesc despre asta. O femeie salvase vieţile bărbaţilor.

— Dar ea e bătrână, am şoptit eu.

— Este tot femeie, spuse mama, iar ei sunt bărbaţi.

Noaptea, m-am trezit plângând.

O vreme nu am ştiut unde mă aflam. Nu puteam vedea nimic. Mama era lângă mine, la fel şi mătuşa Maria, iar Bruna vorbea cu mine. Am reuşit să-mi dau seama că eram acasă. Îmi clănţăneau dinţii, dar nu de frig. Iacob veni lângă mine şi îmi spuse că romanii plecaseră mai departe. Lăsaseră soldaţi care să-i păzească pe crucificaţi şi care să înăbuşe orice urmă de revoltă, dar majoritatea

plecaseră.

El părea foarte sigur şi serios. Se întinse lângă mine, punându-şi braţul în jurul meu.

Mi-am dorit să fie lumina zilei. Am simţit că mi-ar dispărea teama dacă ar fi lumină. Am început iar să plâng.

Mama mi-a cântat încet:

Celui ce dai mântuire împăraţilor, Celui ce izbăveşte pe David, robul Tău, din robia cea cumplită… Ai căror fii sunt ca nişte odrasle tinere, crescute în tinereţile lor; fiicele lor, înfrumuseţate şi împodobite ca chipurile templului… Dar fericit este poporul acela care are pe Domnul ca Dumnezeu al său.[8]

Am alunecat în lumea viselor.

Când apăru lumina zilei, am zărit-o pe sub uşa dinspre curte. Femeile erau deja treze. Am ieşit afară, înainte să mă oprească cineva. Aerul era dulceag şi aproape cald.

Iacob veni iute după mine, iar eu am urcat repede scara către acoperiş, şi apoi scara spre acoperişul de deasupra acestuia. Ne-am târât până la margine şi ne-am uitat înspre Sepphoris.

Era aşa de departe, încât vedeam doar crucile, şi era aşa cum spusese Iacob. Nu le-am putut număra. Oamenii umblau în jurul crucilor. Alţii, pe drum, mergeau şi veneau, aşa cum se întâmplă de obicei, şi am zărit căruţe şi măgari. Focul era stins, deşi încă se mai ridica fum spre cer, şi o mare parte din oraş nu arsese. Dar, din nou, nu vedeam prea bine.

În dreapta mea, casele din Nazaret se întindeau în sus pe deal, una după alta, iar în stânga coborau. Pe acoperişurile pe care le vedeam nu era nimeni, dar, ici şi colo, zăream covoare şi pături, şi în jurul oraşului vedeam câmpurile verzi şi pădurile cu arbori înalţi. Atâţia arbori!

Psalmul 143

Când am coborât, ne aştepta Iosif, şi ne luă pe

8 Psalmul 143

amândoi de umeri cu severitate şi spuse:

— Cine v-a spus că puteţi face asta? Să nu mai urcaţi acolo!

Noi am dat din cap aprobator. Iacob roşi, şi ei doi schimbară o privire rapidă, Iacob ruşinat şi Iosif iertător.

— A fost ideea mea, am spus eu. Eu am alergat sus.

— Să nu mai faci asta, spuse Iosif. Dacă se întorc?

Am dat din cap.

— Ce aţi văzut? întrebă Iosif.

— E linişte, spuse Iacob. Au terminat. Oamenii duc trupurile morţilor. Sunt sate care au fost arse.

— Eu nu am văzut satele, am zis eu.

— Erau acolo, locurile mici de lângă oraş.

Iosif dădu din cap şi îl luă pe Iacob cu el, la muncă.

Bătrâna Sara stătea, înfofolită din cauza aerului rece, sub crengile bătrâne ale smochinului. Frunzele erau mari şi verzi. Cosea, dar mai mult scotea aţe.

La poartă veni un bătrân, dădu din cap şi merse mai departe. Trecură femei cu coşuri şi am auzit copii.

Am stat ascultând şi am auzit din nou uguitul porumbeilor, şi frunzele foşnind, şi o femeie cântând.

— La ce visezi? întrebă Bătrâna Sara.

În Alexandria erau mulţi oameni – oameni peste tot, şi eram mereu împreună, şi mâncam, şi lucram, şi ne jucam, şi dormeam adunaţi laolaltă, şi niciodată nu fusese această… această linişte.

Am vrut să cânt. M-am gândit la unchiul Cleopa şi la cum începea el să cânte dintr-odată. Şi am vrut să cânt.

La poartă veni un băieţel, apoi în spatele lui veni altul, iar eu le-am spus:

— Intraţi.

— Da, intraţi acum, Toda, şi tu, Mattai, zise Bătrâna Sara. Acesta e nepotul meu, Iisus bar Iosif.

Imediat, de după perdea, în prag, apăru Micuţa Salomea, şi la fel făcu şi Iuda cel Mic.

— Eu pot alerga până în vârful dealului mai repede decât oricare, spuse băiatul Mattai.

Toda îi spuse că trebuia să se întoarcă la lucru.

— Piaţa e din nou deschisă. Aţi văzut piaţa? întrebă Toda.

— Nu, unde e?

— Mergeţi, spuse Bătrâna Sara.

Oraşul revenea la viaţă.

13

Piaţa era un loc modest la poalele dealului. Oamenii îşi ridicaseră nişte umbrare şi îşi întinseseră bunurile pe jos, pe păturI, iar femeile vindeau legumele din grădinile lor, legume ce le prisoseau. Era acolo şi un negustor de mărunţişuri, care avea câteva lucruri, inclusiv nişte farfurii de argint. Iar alt negustor avea de vânzare lână, şi mult fir de tort vopsit, precum şi podoabe de toate felurile, şi câteva căni de calcar, şi chiar şi vreo două cărţi mici, legate.

Am întâlnit şi alţi prieteni, însă mamele îşi ţineau copiii aproape. Şi, destul de repede, Iacob veni să mă caute.

Dar oamenii erau îngrijoraţi şi vorbeau cu glas încet despre nenorocirile din Sepphoris şi nimeni nu era liniştit, poate cu excepţia celor care erau mici şi puteau uita de asta după puţină vreme.

Când m-am întors acasă, am văzut în curte copii noi, care veniseră să se joace cu Micuţa Salomea şi cu alţii, dar majoritatea familiei lucra din greu.

Era treaba noastră să ne ocupăm de renovările ce trebuiau făcute şi întâi urcarăm să vedem acoperişul din pământ şi crengi şi să vedem unde erau găuri ce trebuiau reparate, iar apoi să trecem prin fiecare odaie ca să verificăm tencuiala de pământ şi rezistenţa podelelor de la etaj. Mare parte din casă trebuia văruită în alb, acolo unde tencuiala se înnegrise. Iar pe pereţii odăilor de jos, în noianul de lumină ce intra prin uşile deschise, am văzut urme fine de linii, pictate în diverse culori şi modele, care, fără îndoială, fuseseră cândva foarte frumoase.

Iosif şi Cleopa hotărâră să repare toate acestea şi, în Alexandria, îi văzusem făcând foarte repede munca asta. Eu nu eram destul de mare ca să o fac, adică să ţin perfect

dreaptă o linie fâşie lungă, verde pe post de bordură.

Dar acum puteam să fac multe împreună cu ei.

Ieslele din grajd trebuiau reparate, iar ramele scăriţelor pentru viţă-de-vie din faţa curţii trebuiau refăcute, după cum văzusem de când am ajuns.

Dar ceea ce m-a surprins cel mai mult a fost să descopăr rezervoarele imense pe care le avea casă, amândouă reţinând apă de ploaie, chiar dacă probabil că erau peticite.

Şi ultima descoperire era *mikvah*-ul mare, ce fusese tăiat, cu mulţi, mulţi ani în urmă, în piatra de sub casă.

Acum *mikvah*-ul era un bazin pentru purificare, cum nu văzusem în Egipt, şi avea trepte ce duceau până jos, pe fundul lui, astfel că un om putea coborî să se spele şi să vină înapoi sus fără ca măcar să îşi aplece capul. Avea pe jumătate mai puţină apă decât ar fi trebuit şi în multe locuri pereţii se cojeau sau se înnegriseră şi trebuiau reparaţi. Iosif spuse că va scoate toată apa şi va tencui din nou toată baia. Apa din acest bazin se scursese acolo din unul din rezervoare. Şi mulţumită ploilor abundente, rezervoarele erau pline.

Ni s-a spus că bunicul Bătrânei Sara fusese cel care le construise, atunci când se stabilise în Nazaret. Aceasta fusese casa lui şi a celor şapte fii ai săi, şi Iosif ştia numele fiecăruia, dar eu nu le puteam ţine minte, sau pe toţi cei care se trăgeau din ei – doar că tatăl mamei mele era urmaş de-al lor, la fel şi tatăl mamei lui Iosif, şi se continua aşa cu poveştile. Abia aşteptam să începem lucrul.

După-amiaza târziu măturile erau la lucru; femeile băteau covoarele de praf; Cleopa merse cu femeile la piaţă, ca să cumpere mâncare proaspătă pentru cină, iar cuptorul din curte arsese toată ziua.

Bruna stătea în curte şi îşi plângea fiul care plecase cu rebelii din Sepphoris. Îl credea mort. Ştiam că asta putea însemna că era pironit pe una dintre crucile de pe drum, dar nu am vorbit despre asta. Nimeni nu avea să meargă în Sepphoris, nu încă. Am lucrat în linişte.

Până la căderea serii casa fusese împărţită între

familii: Alfeu şi nevasta lui şi cei doi fii, în câteva odăi, Cleopa şi mătuşa Maria în alte odăi împreună cu pruncii lor, iar eu, Iosif, mama şi Iacob în altele care dădeau în camerele mătuşii Maria, iar Bătrâna Sara şi unchiul Iustus stăteau şi ei cu noi. Unchiul Simeon şi mătuşa Estera împreună cu Micuţa Estera aveau camerele în mijlocul casei, lângă staul.

Bruna şi servitoarea sa, Riba, împărţeau o odaie.

Şi mai era o servitoare bătrână, o femeie slabă şi tăcută, pe nume Ida, pe care ieri nu o văzusem. Ea avea grijă de Bătrânul Iustus şi de Sara şi dormea în camera lor, pe podea. Nu ştiam sigur dacă femeia aceasta putea vorbi.

Cina noastră a fost din nou îmbelşugată, tocană ca aceea de ieri-seară, şi pâine fierbinte, scoasă din cuptor, şi smochine dulci şi curmale. Toţi vorbeau deodată despre ce trebuia reparat la casă şi în curte şi de cât de nerăbdători erau să meargă la grădina din afara satului şi să vadă în ce stare era şi să-i întâlnească pe alţii, pe care nu îi văzuseră încă.

Stăteam întinşi pe spate, lenevind, şi nu vorbeam mult, nu făceam nimic, când un bărbat veni spre casă, din curte. Iosif se ridică imediat în picioare. Când se întoarse de la uşă, închizând-o să nu intre răcoarea, spuse:

— Legiunile romane au ieşit din Galileea. Doar câţiva soldaţi mai rămân cu oamenii lui Irod, ca să păstreze pacea până când se întoarce Arhelau.

— Mulţumim Domnului din Ceruri, şopti Cleopa, iar apoi toată lumea spunea asta, în feluri diferite. Iar cei crucificaţi au fost daţi jos toţi?

Toţi ştiau că un om răstignit pe cruce moare în două zile.

— Nu ştiu, spuse Iosif.

De pe scăunelul ei, Bătrâna Sara îşi plecă iute capul şi psalmodie în ebraică.

— Ultimul soldat a trecut pe drum acum un ceas, zise Iosif.

— Rugaţi-vă să nu se mai întoarcă niciodată, spuse mama mea.

— Un om răstignit ar trebui dat jos înainte de apus! zise Cleopa. E un lucru ruşinos, şi au trecut zile de când aceşti bărbaţi…

— Cleopa, termină, interveni Alfeu. Suntem aici şi suntem în viaţă!

Cleopa vru să vorbească, dar mama se întinse şi îşi puse mâna pe genunchiul lui.

— Frate, te rog, zise ea. În Sepphoris sunt evrei care îşi cunosc datoria. Renunţă.

După asta, nu mai vorbi nimeni. Nu voiam să fiu somnoros, dar eram.

Când am mers la culcare mi s-a părut tare ciudat să stau singur într-o odaie, fără Simeon şi Joses şi fără ceilalţi copilaşi.

Mereu stătusem cu femeile şi cu cei mici. Dar micuţii erau cu mama lor. Iar mama mea era cu Bătrâna Sara şi cu unchiul Iustus, şi cu Bruna şi cu sclava ei, chiar dacă ele aveau o odaie separată. Îmi era dor de Micuţa Salomea. Îmi lipsea chiar şi Micuţa Estera, care se trezea ca să plângă şi se oprea doar când adormea.

Mă simţeam foarte mare, dormind cu Iosif şi cu Iacob, dar încă îl întrebam pe Iosif dacă pot să mă cuibăresc lângă el, iar el spunea că pot.

— Dacă mă trezesc plângând, am întrebat, o să mă duci la mama?

— Asta vrei să fac, zise el, să te duc la mama ta? Eşti încă mic ca să dormi aici cu noi, dar ai şapte ani şi înţelegi lucrurile. În curând vei avea opt ani. Ce doreşti? Dacă vrei, poţi sta cu mama ta.

Nu am răspuns. M-am întors şi am închis ochii.

Am dormit toată noaptea.

14

Abia în a treia zi am avut permisiunea să hoinărim pe afară. Cleopa fusese deja în vale şi când se întoarse ne spuse că toate corpurile crucificaţilor fuseseră date jos şi că oraşul era din nou în bună rânduială, piaţa fusese deschisă şi, râzând, mai spuse şi că aveau nevoie de tâmplari care să reconstruiască locuinţele arse de foc.

— Avem destule de făcut aici, spuse Iosif. De-acum înainte se va tot construi în Sepphoris, încă mulţi ani, chiar şi când noi nu vom mai fi.

Şi chiar aveam multe de făcut, mai întâi de golit *mikvah*-ul, unde noi, copiii, trebuia să coborâm în apa rece şi să le dăm bărbaţilor urcioarele. Apoi trebuia să retencuim şi, când terminam, să facem pereţii casei.

Eram fericit pentru că puteam ieşi din sat şi, cu prima ocazie, am mers în pădure. Am văzut mulţi copii şi voiam să vorbesc cu ei, dar mai întâi doream să mă plimb în aer liber şi să urc povârnişul plin de copaci.

După cum toată lumea spunea mereu, Alexandria fusese un oraş cu mari minunăţii, cu festivalurile sale, şi cu procesiunile, şi cu templele şi palatele sale splendide, şi cu case, precum cea a lui Philo, cu podelele ei de marmură. Dar aici era iarbă verde.

Pentru mine mirosea bine, mai bine decât orice alt parfum, iar când am trecut pe sub ramurile copacilor, pământul a devenit moale. Din valea ce se întindea în faţa ochilor mei, a început să sufle un vânticel, şi a cuprins copacii unul câte unul. Îmi plăcea foşnetul frunzelor deasupra capului meu. Am urcat povârnişul până am ajuns din nou în iarbă, acolo unde iarba era deasă, şi m-am întins pe jos. Era umed, căci plouase seara trecută, dar era bine. Mi-am îndreptat privirile spre sat. Vedeam bărbaţi şi femei care lucrau în grădinile de zarzavaturi, iar dincolo de asta vedeam ţăranii muncind câmpurile. Oamenii pliveau buruienile. Mie aşa mi se părea.

Dar mintea mea era la pâlcurile de copaci de ici-colo şi din depărtare, şi la albastrul cerului.

M-am pierdut. Mă simţeam eliberat. Îmi simţeam pielea. Parcă aş fi murmurat şi murmuratul mi-ar fi umplut urechile, dar nu murmuram. Şi era atât de plăcut. Aşa mă simţeam uneori înainte de a adormi. Nu eram însă toropit. Nu dormeam. Stăteam întins pe iarbă şi auzeam în jurul meu, prin iarbă, creaturi minuscule. Am văzut chiar fluturarea unor aripi foarte mici. M-am uitat mai bine şi am văzut o întreagă lume de asemenea vietăţi mititele,

zburdând prin firele de iarbă.

Mi-am lăsat privirea să alunece încet înspre copaci. Vântul bătea iarăşi printre ei, făcându-i să se mişte înainte şi înapoi. În lumina soarelui frunzele copacilor păreau de argint şi încremeniră exact în clipa în care adierea se opri.

Privirea mi s-a întors la cel mai apropiat lucru pe care îl puteam vedea: la micuţele creaturi care se mişcau, care alergau iute peste bulgării de pământ. Mi-a trecut prin minte că atunci când m-am întins, am strivit câteva dintre aceste făpturi, poate multe, şi, cu cât mă uitam mai mult la ele, cu atât vedeam mai multe. Lumea ierbii le aparţinea. Asta era tot ce ştiau ele. Şi cine eram eu, să vin aici să mă întind, să mă bucur de moliciunea ierbii şi de mirosul ei, şi să lipsesc de viaţă o sumedenie de vietăţi micuţe?

Nu-mi părea rău. Nu simţeam tristeţe. Îmi ţineam mâna deasupra firelor de iarbă, iar creaturile de sub ea se mişcau tot mai iute, până când întreaga lor lume bătea din aripi fără să scoată vreun sunet pe care eu să-l pot auzi.

Sub mine, pământul era un pat. Ţipetele păsărilor erau un cântec. Brăzdau cerul de deasupra mea aşa de repede, încât abia le vedeam. Vrăbii. Şi apoi, lângă mine, am văzut chiar în faţa mea flori micuţe care creşteau în iarbă, aşa de mici încât înainte nu le observasem, flori cu petale albe şi în mijloc cu puf galben.

Adierea deveni mai puternică şi ramurile de deasupra mea se mişcară odată cu ea. Frunzele căzură, ca o ploaie tăcută.

Dar venea un bărbat. Ieşi din pâlcul de copaci din vale şi se îndreptă spre mine.

Era Iosif, urcând povârnişul cu capul plecat. Roba şi canafii îi fluturau în vânt, şi era mai slab decât atunci când plecaserăm din Alexandria. Poate că toţi eram aşa.

Ştiam că, din respect pentru el, ar trebui să mă ridic, dar mă simţeam aşa de bine întins pe iarba dulce şi cu murmurul acela care se auzea, încât doar l-am privit în timp ce se apropia.

Pe atunci nu aveam destulă minte să-mi dau seama

de asta, dar acele clipe petrecute pe iarba de sub copac erau primele clipe din viaţa mea în care am fost singur.

Ştiam doar că pacea asta era spulberată şi trebuia să fie spulberată. Ce însemna timpul pe care îl petreceam aici, stând şi privind, până când lumea îşi pierdea toate marginile aspre? În sfârşit, m-am ridicat în picioare simţindu-mă ca şi cum m-aş fi trezit dintr-un somn adânc.

— Ştiu, îmi spuse el cu tristeţe, este doar un sătuc, nu prea mult, în această lume, şi n-are nimic care să rivalizeze cu măreaţa Alexandrie, nimic, şi probabil că te-ai gândit de o sută de ori la prietenul tău Philo, şi la toţi prietenii tăi şi la tot ce am lăsat în urmă. Ştiu. Ştiu.

Nu am putut răspunde. Am încercat. Voiam să-i spun cum vedeam lucrurile, cât de tihnit şi de plăcut era, şi cum toate îmi făceau bine, şi, căutând cuvintele pe care încă nu le găsisem, nu am vorbit destul de repede.

— Dar vezi tu, spuse el, aici nu te va căuta nimeni niciodată. Eşti ascuns şi aşa vei rămâne.

Ascuns.

— Dar de ce trebuie să…?

— Nu, zise el. Fără întrebări acum. Va veni o vreme. Dar… ascultă! Nu trebuie să le spui oamenilor anumite lucruri. Se opri şi se uită la mine, ca să fie sigur că l-am înţeles. Nu trebuie să vorbeşti despre ce auzi la focurile noastre. Să nu vorbeşti cu nimeni în afară de cei ai casei. Nu trebuie să pomeneşti ceva despre unde am fost sau de ce, şi să îţi păstrezi în inimă întrebările, iar când vei fi destul de mare, îţi voi spune ce trebuie să ştii.

Nu am scos niciun cuvânt.

El mă luă de mână. Am mers înapoi către sat. Am ajuns la o grădiniţă mărginită de pietre albe, lângă care se aflau câţiva pomi. Terenul era plin de buruieni. Dar pomii erau buni. Printre ei se afla un pom mare, rămuros şi plin de noduri.

— Bunicul bunicului meu a plantat acest măslin, spuse Iosif. Şi acolo vezi pomul acela, rodiul, şi stai numai să-l vezi când va înflori. Va fi acoperit de flori roşii.

Se plimbă în sus şi în jos, Uitându-se la peticul de

grădină. Celelalte de pe deal erau îngrijite şi pline de răsaduri.

— Îl vom grăpa mâine pentru femei, zise el. Nu e prea târziu ca să plantăm câţiva butuci de viţă-de-vie, nişte castraveţi şi alte câteva plante. Vom vedea ce spune Bătrâna Sara.

Se uită la mine.

— Eşti trist? mă întrebă.

— Nu, am răspuns eu repede. Îmi place aici!

Atât de mult îmi doream să găsesc cuvinte, cuvinte frumoase ca acelea din psalmi.

El mă luă în braţe şi mă sărută pe amândoi obrajii şi mă duse acasă. Nu mă crezuse. Credea că spuneam asta doar ca să fiu amabil. Voiam să fug în pădure şi să urc dealurile. Voiam să fac toate lucrurile pe care nu le făcusem în Alexandria. Dar, când am ajuns în curte, ne aştepta munca şi tot mai mulţi oameni veneau să îşi arate respectul.

15

Bătrâna Sara spunea că suntem un vârtej de vânt. Alfeu şi băieţii lui, Iustus şi Silas, au terminat de reparat acoperişul terasat foarte repede şi era atât de bine făcut, încât puteam sări pe el, asta aşa, ca să fim siguri. Vecinii noştri din dreapta erau bucuroşi că făcuserăm acoperişul deoarece aveau o uşă care ducea pe el, iar noi i-am invitat să îl folosească precum odinioară, iar vara să-şi întindă rogojinile. Rămăsese destul loc pe acoperiş în partea principală a casei şi în partea stângă, care dădea spre casa mai scundă de alături, şi înspre celelalte case din spate, aşezate tot pe o pantă.

Pe acoperişuri erau femei care şedeau şi coseau şi erau şi copii care se jucau, şi fiecare acoperiş avea un parapet, ca şi cele din Ierusalim, ca să nu cadă copiii. Unii oameni aveau pe acoperiş chiar plante în ghivece, mici pomi fructiferi şi alte plante pe care nu le cunoşteam. Dar îmi plăcea tare mult să stau acolo sus şi să privesc valea din jur.

Frigul iernii aproape trecuse. Încă mai persista o

răcoare care nu îmi plăcea, dar ştiam că urma să vină în curând aerul cald.

Cleopa şi Simeon cel Mic, fiul său, care era încă destul de fraged, şi Iosif cel Mic, un băiat foarte deştept, au tencuit *mikvah*-ul cu ghips impermeabil, despre care aflaserăm cum se prepară din cele auzite de la sătenii de aici. Şi în curând bazinul fu alb şi pregătit să fie umplut cu apa din rezervor. Pe fundul *mikvah*-ului exista o gaură mică, prin care se scurgea tot timpul puţină apă, iar asta făcea ca apa să fie vie, după cum cerea Legea pentru purificare.

— E vie apa din cauza acelei scurgeri? întrebă Micuţa Salomea. Asta o face să fie ca o apă curgătoare?

— Da, spuse tatăl său, Cleopa. Apa se mişcă. E vie. Suficient.

Am încheiat după-amiaza umplând bazinul în jurul căruia ne strânseserăm cu toţii. Era strălucitor şi curat, dar rece. În lumina lămpilor arăta foarte frumos.

Eu şi Iosif am refăcut ramele tuturor butucilor de viţă-de-vie de lângă casă şi din jurul curţii, mânuind cu multă grijă lăstarii verzi, aşa încât să nu îi rupem prea tare. Unii erau pierduţi, iar asta era rău, dar majoritatea puteau fi salvaţi şi i-am legat în sus cu sfori noi.

Iacob se apucase să repare băncile, adunând ce era bun de la unele şi de la altele pentru a face câteva rezistente.

La gard veniră vecini să povestească, oameni scumpi la vorbă, care mergeau să lucreze la câmp, sau femei, majoritatea dintre ele prietene ale Bătrânei Sara, care puteau sta o vreme la taclale, cu coşurile lor de piaţă, dar rareori femei atât de bătrâne ca Sara, şi veniră şi alţi băieţi să ne ajute. În curând Iacob îşi făcu un prieten pe nume Levi, care era rudă cu noi, fiul unor verişori care aveau o fermă şi o livadă de măslini, iar Micuţa Salomea, la doar câteva zile, avea un cârd de fetiţe de vârsta ei pe care le aducea în casă pentru a şuşoti, a ţipa şi a se juca împreună.

Femeile aveau mai multă treabă, cum nu avuseseră

niciodată în Alexandria, unde puteau cumpăra în fiecare zi pâine proaspătă şi chiar tocană şi legume. Aici, se trezeau dimineaţa devreme ca să coacă pâinea şi aici nu aducea nimeni apa. Trebuiau să meargă până la izvorul din afara satului şi să o aducă. Şi, pe lângă astea, dereticau odăile de la etaj, pe care încă nu le foloseam, şi şlefuiau băncile de îndată ce Iacob le termina, şi spălau curtea şi măturau podelele de pământ din interior.

Podelele de pământ nu erau diferite de cele din Alexandria, doar că erau mai bătătorite şi nu era aşa de mult praf. Iar covoarele de aici erau mai bune, mai groase şi mai moi. Când ne aşezam pentru masa de seară, pe covoare şi perne, ne simţeam bine.

În cele din urmă a venit Sabatul. A venit aşa de repede! Dar femeile erau pregătite, cu toată mâncarea terminată la timp, şi a fost un ospăţ cu peşte uscat, ce fusese trecut prin vin şi apoi prăjit, curmale, nuci din care nu mai gustasem până atunci, şi fructe proaspete de la fermele din apropiere, precum şi o mulţime de măsline şi alte bucate minunate.

Şi toate acestea fură aşezate, iar apoi fu aprinsă lampa Sabatului pentru a-l întâmpina în casa noastră. Aceasta era sarcina mamei mele, iar ea rosti rugăciunea cu o voce molcomă, în timp ce punea fitilul în lampă.

Ne-am spus rugăciunile de mulţumire pentru faptul că am ajuns acasă şi am început studiul, toţi împreună, cântând şi vorbind şi fiind fericiţi că petreceam primul Sabat în casa noastră.

În timp ce studiam m-am gândit la ceea ce îi spusese Iosif lui Philo. Sabatul face din noi toţi nişte învăţaţi. Făcea filosofi din toţi. Nu ştiam sigur ce era un filosof, dar auzisem cuvântul – şi l-am legat de cei care învăţau şi de cei care studiau Legea. Învăţătorul din Alexandria spusese odată că Philo era filosof. Da.

Iar acum noi toţi eram învăţăcei şi filosofi – în această cameră mare, dereticată şi fără praf, cu toată lumea curată după baie, după cufundarea în *mikvah* şi îmbrăcarea de haine curate, toate astea înainte de apusul

soarelui, şi Iosif citind la lumina lămpii, şi mirosul pur, atât de dulce, al uleiului de măsline din lampă.

Ei bine, aveam şi pergamente, cum avea şi Philo, deşi nu aşa de multe, nu, nu aşa de multe. Doar câteva, şi nu ştiam sigur câte, deoarece proveneau din cuferele din casă, de la care doar Iosif şi Bătrâna Sara aveau cheile.

Şi unele pergamente erau ascunse, îngropate în tunel, în care noi, copiii, nu aveam încă voie să coborâm. Dacă ar fi asaltată casa de bandiţi, dacă ea ar arde, şi un asemenea gând mă înfiora, aceste pergamente ar fi salvate.

Înţelegeţi, voiam să văd tunelul! Dar bărbaţii au spus că tunelul trebuia reparat, iar cei mici nu aveau voie să coboare acolo.

Acum, Iosif scosese şi desfăcuse câteva pergamente, înainte de începerea Sabatului. Unele dintre ele erau foarte vechi şi se rupeau pe margine. Dar toate erau bune.

— Iar acum nu mai citim în greacă, spuse Iosif, uitându-se împrejur, la toţi care eram înăuntru. Aici, pe Pământul Sfânt, citim doar în ebraică, şi trebuie să spun cuiva de ce?

Am râs cu toţii.

— Dar ce să fac cu cartea pe care o iubim toţi, care e în greacă?

El ridică pergamentul. Ştiam că e Cartea lui Iona. Am bătut din palme şi l-am rugat să o citească.

El râse. Nimic nu-i plăcea mai mult decât să ne aibă în jurul lui şi să-l ascultăm şi nu avuseserăm de multă vreme ocazia asta.

— Spuneţi-mi ce ar trebui să fac, zise el. Să v-o citesc în greacă sau să v-o spun în limba noastră.

Din nou băturăm toţi din palme, fiindcă eram toţi foarte fericiţi. Ne plăcea felul cum spunea Iosif povestea lui Iona. Şi niciodată nu o citise în greacă fără să o pună jos şi mai mult să ne-o povestească, căci îi plăcea foarte mult.

Intră de îndată în poveste plin de vervă – Domnul l-a chemat pe profetul Iona, şi i-a spus să propovăduiască în

Ninive, „cetatea cea mare”, spuse Iosif, iar noi toţi rostirăm împreună cu el. Dar ce a făcut Iona? A încercat să fugă de Domnul. Poate cineva să fugă de Domnul?

S-a dus la mare şi s-a urcat pe un vas, către o ţară străină. Dar o furtună năprasnică a lovit corabia. Şi toţi păgânii s-au rugat la zeii lor să îi salveze, dar s-au dezlănţuit tunetele şi ploaia, şi norii întunecaţi.

Apoi a început furtuna pe mare, iar bărbaţii au tras la sorţi ca să vadă cine era de vină pentru toate astea, iar sorţii căzură pe Iona, dar unde era Iona? „Iona se coborâse în fundul corabiei, se culcase şi adormise”.

— Pentru ce dormi? Scoală-te şi strigă către Dumnezeul tău, poate El îşi va aduce aminte de noi, ca să nu pierim! spuse Iosif, în timp ce imita faţa cârmaciului furios. Am bătut din palme şi am râs, în timp ce el continuă: Şi ce a făcut Iona? Ei bine, le spuse că se teme de Domnul Făcătorul Tuturor Lucrurilor şi că ar trebui să îl arunce în mare pentru că fugise de Domnul, iar Domnul era mânios, dar făcură ei asta? Nu. Vâsliră din greu să aducă teafără corabia la ţărm, dar…?

— Dar în zadar, căci marea se ridica din ce în ce mai mult împotriva lor, am strigat toţi.

— Iar ei se rugară la Domnul, temându-se de El, dar ei ce au făcut?

— L-au aruncat pe Iona în mare!

Iosif deveni serios şi îşi îngustă ochii.

— Iar bărbaţii se tremură de Domnul şi l-au adus jertfa, în adâncurile mării, iar Domnul a făcut ca un peşte mare să…

— Îl înghită pe Iona! strigarăm noi.

— Iar el stătu trei zile şi trei nopţi în pântecele balenei.

Toţi am tăcut. Şi toţi împreună, în vreme ce Iosif ne ghida, am repetat rugăciunea lui Iona către Domnul, ca să îl salveze, căci toţi o ştiam în limba noastră, ca şi în greacă, şi chiar şi bărbaţii şi femeile o spuneau împreună cu noi.

…Mă coborâsem până la temeliile munţilor, zăvoarele pământului erau trase asupra mea pentru totdeauna, dar Tu ai scos din stricăciune viaţa mea, Doamne Dumnezeul meu.[9]

În timp ce o spuneam, am închis ochii.

Când se sfârşea în mine duhul meu, de Domnul mi-am adus aminte, şi la Tine a ajuns rugăciunea mea, în Templul cel sfânt![10]

M-am gândit la Templu. Nu m-am gândit la mulţimile dinăuntrul lui şi la oamenii ucişi de suliţe, ci la mulţimea de pietre de calcar ce străluceau în soare, la tot aurul său şi la cântecele de credinţă ce se înălţau de parcă ar fi fost valurile mării ce se spărgeau de ţărm, iar, şi iar, şi iar, în vreme ce corabia noastră ancora, valuri fără sfârşit…

Eram atât de adâncit în gânduri, încercând din răsputeri să-mi amintesc cum se spărgea apa de corabie, să-mi amintesc cum se înălţau şi încetau cântările, încât atunci când mi-am ridicat privirea, înaintaseră cu povestea.

Acum Iona făcea după cum îi poruncise Domnul. A mers în „marea cetatea cea mare a Ninivei” şi a strigat: „Patruzeci de zile mai sunt şi Ninive va fi distrusă!”

— Atunci ninivitenii au crezut în Dumnezeu! spuse Iosif, ridicând din sprâncene. Au ţinut post şi s-au îmbrăcat cu pânză de sac, de la cei mari până la cei mici. Şi a ajuns veste până la regele Ninivei. Acesta s-a sculat de pe tronul său, şi-a lepădat veşmântul cel scump, s-a acoperit cu sac şi s-a culcat în cenuşă!

Iosif a gesticulat ca şi când ar fi zis: „Luaţi aminte!”

— Apoi din porunca regelui şi a dregătorilor săi, s-au strigat şi s-au zis acestea: Oamenii şi animalele, vitele mari şi mici să nu mănânce nimic, să nu pască şi nici să bea apă; iar oamenii să se îmbrace cu sac şi către Dumnezeu

9 Iona, 2:7
10 Iona, 2:8

să strige din toată puterea.

El se opri. Se ridică în picioare.

— Poate că Dumnezeu se va întoarce şi se va milostivi şi va ţine în loc iuţimea mâniei Lui ca să nu pierim!

Îşi desfăcu braţele, ca noi să răspundem:

— Şi i-a părut rău Domnului de prezicerile de rău pe care li le făcuse şi nu le-a împlinit.

Iosif aşteptă, apoi întrebă:

— Dar cine era nefericit? Cine era furios? Cine a ieşit în grabă din oraş, foarte mânios?

— Iona, am strigat noi.

— „O, Doamne, iată tocmai ceea ce cugetam eu când eram în ţara mea! Pentru asta am încercat să fug în Tarsis”, a strigat Iona, continuă Iosif.

În timp ce râdeam, Iosif îşi ridică degetele aşa cum făcea mereu ca să ceară linişte, şi rosti încet, cu vocea profetului:

— Ştiam că Tu eşti Dumnezeu îndurat şi milostiv, îndelung răbdător şi mult milostiv şi îţi pare rău de fărădelegi.

Toţi am dat din cap aprobator.

— Acum, continuă Iosif, umplându-se, ca şi Iona, de mândrie, „ia-mi sufletul meu”. Îşi ridică mâinile. „Căci este mai bine să mor decât să fiu viu!”

Peste tot râsete.

— Atunci Iona a ieşit din cetate şi s-a aşezat la răsăritul ei, şi-a făcut o colibă şi a stat sub ea la umbră ca să vadă ce se întâmpla cu cetatea. Dar Domnul Dumnezeu a făcut ca din pământ să crească un vrej care s-a ridicat deasupra capului lui Iona, ca să-i ţină umbră şi să-i mai potolească mânia. Şi s-a bucurat Iona cu bucurie mare pentru vrej. Şi astfel trecu noaptea, iar profetul dormi sub vrej… şi cine ştie, poate vânturile deşertului nu erau aşa de reci sub el. Ce credeţi? Dar Dumnezeu, a doua zi, la revărsatul zorilor a poruncit unui vierme rău să reteze vrejul. Iar el s-a uscat. Iosif luă o pauză. Îşi ridică degetele şi continuă: Şi la răsăritul soarelui a pornit Dumnezeu un

vânt arzător de la răsărit şi soarele a dogorit capul lui Iona, încât el se prăpădea de căldură. Iosif se lovi peste picioare şi dădu din cap. Profetul leşină, în vânt şi arşiţă. Şi ce a spus el?

Noi am râs, dar am aşteptat ca Iosif să îşi ridice mâinile şi să strige cu vocea lui Iona:

— „Vreau să mor, Doamne! mai bine să mor decât să trăiesc!”

Toţi am râs încetişor, iar Iosif aşteptă un moment, apoi deveni solemn, zâmbind totuşi, şi vorbi cu vocea blândă a Domnului:

— „Ai tu dreptate să te mânii pentru moartea unui vrej?” „Da, am dreptate să fiu supărat de moarte”.

Şi a zis Domnul: „Tu ţi-ai făcut necaz pentru acest vrej, pentru care nu te-ai trudit şi nici nu l-ai crescut, care a luat fiinţă într-o noapte şi într-alta a pierit! Dar mie cum să nu-Mi fie milă de cetatea cea mare a Ninivei cu mai mult de o sută douăzeci de mii de oameni, care nu ştiu să deosebească dreapta de stânga lor, şi cu un mare număr de dobitoace?”

Am zâmbit toţi şi am dat din cap, şi am simţit, aşa cum făceam mereu, iar zâmbetul ne încălzea, cantotdeauna.

După asta, Cleopa ne-a citit puţin din Cartea lui Samuel, despre povestea lui David, de care nu ne săturam niciodată.

Mai târziu, pe când bărbaţii vorbeau, discutând despre Lege şi despre profeţi, trecând şi întorcându-se la puncte pe care nu le puteam urmări, am adormit. Cu toţii dormeam acolo lângă lampă, îmbrăcaţi, în vreme ce lampa ardea.

Când veni dimineaţa era încă Sabatul şi mai era până la apusul soarelui.

Şi după ce mâncară toţi din pâinea pregătită dinainte, vorbi Bătrâna Sara.

Stătea rezemată de perete, pe un maldăr de perne, iar toată seara nu scosese un cuvânt.

Acum ea spuse:

— Nu este sinagogă în oraş acum? A ars din temelii fără ca eu să aflu?

Nu vorbi nimeni. Eu nu văzusem o sinagogă. Da, era o sinagogă, dar eu nu ştiam unde era.

— Răspunde-mi, nepoate! stărui Bătrâna Sara. Ori mi-am pierdut vioiciunea minţii odată cu răbdarea?

— Este o sinagogă, spuse Iosif.

— Atunci duceţi copiii aceştia acolo, zise ea. Iar eu voi merge cu voi.

Iosif nu spuse nimic.

Nu auzisem niciodată o femeie vorbind astfel cu un bărbat, dar aceasta era o femeie care avea multe fire albe de păr. Aceasta era Bătrâna Sara.

Iosif o privi. Ea îl privi pe Iosif şi îşi ridică bărbia.

Iosif se ridică şi ne făcu semn să facem la fel.

Toată familia, cu excepţia mamei mele şi a Ribei şi a celor mici, care ne-ar fi dat bătaie de cap în Casa de Rugăciune, am mers în sus, pe deal, unde eu nu fusesem niciodată.

Mă preumblasem primprejurul satului, ca să trag cu ochiul la izvor, şi l-am considerat foarte frumos, dar nu am urcat dealul şi apoi să îl cobor.

Casele din vârful dealului arătau la fel pe dinafară, în mare parte făcute cu ghips alb, dar curţile erau chiar mai mari decât a noastră, iar smochinii şi măslinii erau foarte bătrâni. Două femei frumoase stăteau în două pridvoare şi ne zâmbeau, îmbrăcate în cele mai frumoase pânze din câte văzusem în Nazaret, foarte albe, şi cu broderie aurie pe marginea vălurilor. Îmi plăcea să mă uit la ele. Într-un grajd am văzut legat un cal şi nu văzusem vreun altul în Nazaret, şi am trecut şi pe lângă un bărbat care îşi citea pergamentele în aer curat, aşezat la o masă care avea picioarele încrucişate şi stând pe un scăunel tot cu picioare încrucişate. Când am trecut prin dreptul lui, omul i-a făcut cu mâna lui Iosif.

Pe stradă erau oameni şi ne salutau din cap, unii depăşindu-ne, pentru că mergeam încet, alţii mergând în spatele nostru. Nicăieri nimeni nu muncea. Eram atenţi să

respectăm Sabatul.

Când am ajuns în vârful pantei, l-am zărit ieşind pe vărul meu Levi şi pe tatăl său Jahiel, şi am văzut pentru prima dată casa lor mare, cu uşi şi ferestre bine lucrate şi cu grilajul proaspăt vopsit şi mi-am amintit că ei stăpâneau o mare parte din pământurile din apropiere.

Ni s-au alăturat în timp ce mergeam pe drumul care şerpuia şi cotea mai mult decât până atunci, şi tot mai mulţi oameni se îndreptau în aceeaşi direcţie.

Am zărit, în faţa noastră, un pâlc de copaci, şi am luat-o pe o cărare, printre copaci şi acolo era izvorul, ce ţâşnea şi se scurgea în jos pe stâncă, umplând aproape la refuz cele două bazine tăiate în piatră.

Bazinul mai mare dădea pe dinafară şi în această abundenţă mulţi mergeau să se spele pe mâini.

Şi noi am făcut acelaşi lucru, spălându-ne mâinile şi cât am putut din braţe, fără să ne udăm hainele. Era rece. Foarte rece. Dar îmi plăcea. M-am uitat într-o parte şi în alta. Drumul se răsucea şi se încolăcea ca şi cel din spatele nostru şi puteam vedea mult din el în fiecare direcţie.

M-am ridicat, mi-am ciupit şi mi-am întins mâinile ca să mi le încălzesc.

În stânga apei, dincolo de drum, se vedea Casa de Rugăciune sau sinagoga. Era o clădire mare cu uşile larg deschise şi chiar cu încăperi deasupra, având de o parte o scară şi în faţă iarbă verde îngrijită.

Am mers lângă ea şi a trebuit să ne aşteptăm rândul, în vreme ce alţii intrau.

Ceva se întâmplase cu noi. Cleopa, Alfeu, Iosif, Simeon şi Bătrâna Sara veniră în spatele meu. Ceilalţi merseră înainte, femeile fiind primele, cu excepţia Bătrânei Sara. Cleopa o luă de braţ, iar Silas şi Iustus intrară. Şi Iacob stătea în spatele meu, cu toţi unchii mei şi cu Iosif.

Iosif mă împinse încet spre uşa deschisă.

Bărbaţii veniră lângă mine, de o parte şi de alta.

Am stat pe pragul de lemn. Locul era mai mare decât micuţa sinagogă în care ne adunam în Alexandria, un loc în

care veneau doar vecinii, căci erau multe sinagogi. Şi de-a lungul pereţilor avea bănci, aşezate în trepte, aşa că oamenii stăteau ca la teatru sau ca în Marea Sinagogă din Alexandria, unde fusesem şi eu o dată.

Băncile de pe partea stângă erau pline de femei. Le-am văzut pe mătuşile mele şi pe Bruna, refugiata noastră, ocupându-şi locurile. Pe podea erau o grămadă de copiii, peste tot, şi pe stânga şi pe dreapta, în faţa bărbaţilor.

Exista şi un şir de coloane şi la capătul lor era un loc pentru un om, ca să stea să citească.

Mi-am ridicat privirea, căci era vremea să o luăm din loc. O mulţime de oameni se înghesuiau în spatele meu ca să intre. Şi nimeni nu îmi stătea în drum.

Dar în stânga se afla un bărbat înalt, cu o barbă foarte lungă şi neagră cu fire albe, şi avea aşa de multă barbă pe buza de sus, încât abia îi puteam zări gura. Avea ochi negri şi părul lung, până la umeri, şi era doar puţin înspicat, sub şalul de rugăciune.

Îşi întinse mâna spre mine. Vorbi cu o voce foarte blândă, uitându-se la mine, deşi cuvintele sale erau pentru ceilalţi.

— Îi ştiu pe Iacob, pe Silas şi pe Levi, mi-i amintesc, dar acesta? Acesta cine e?

Era foarte linişte.

Am văzut că toţi din sinagogă se uitau la noi. Nu-mi plăcea asta. Începeam să mă tem. Apoi Iosif spuse:

— E fiul meu. Iisus bar Iosif bar Iacob.

Chiar în timp ce Iosif rostea cuvintele, am simţit cum bărbaţii din spatele meu s-au apropiat mai mult. Cleopa îşi puse mâna pe spatele meu şi la fel făcu şi unchiul meu Alfeu. Şi unchiul meu Simeon stătea aproape de mine şi îmi puse şi el mâna pe umăr.

Bărbosul îmi aţinea calea cu mâna, dar faţa îi era binevoitoare. Se uită la mine, apoi la ceilalţi.

Apoi se auzi vocea Bătrânei Sara, la fel de limpede ca înainte. Stătea în spatele tuturor.

— Ştii cine este, Sherebiah bar Janneus, spuse ea. Trebuie să-ţi spun că e Sabatul? Lasă-l să intre!

Rabinul probabil că se uita la ea. Dar nu aveam de gând să mă întorc să văd. Am privit înainte şi nu am văzut nimic. Poate am văzut pământul de pe jos. Poate că am văzut lumina trecând printre zăbrele. Poate am văzut toate feţele întoarse spre noi.

Oriunde m-aş fi uitat, ştiam că rabinul se întorcea. Şi mai ştiam că unul dintre ceilalţi rabini, căci pe bancă mai erau doi, îi şopteau ceva.

Şi apoi m-am trezit că intram în sinagogă.

Unchii mei ocupaseră ultima bancă, doar Cleopa se aşează pe podea şi îmi făcu semn să fac acelaşi lucru. Iacob, care intrase deja, veni şi se aşeză lângă Cleopa. Apoi se ridicară ceilalţi doi băieţi şi veniră să stea cu noi. Şedeam în colţ.

Bătrâna Sara îşi croi drum încet, ajutată de mătuşa Salomea şi de mătuşa Maria, spre banca unde stăteau femeile. Şi m-am gândit pentru prima dată: mama nu a venit. Ar fi putut să vină. Ar fi putut să lase copiii cu Riba. Dar nu venise.

Rabinul întâmpină pe mulţi alţii, până ce sinagoga deveni neîncăpătoare.

Nu m-am uitat în sus când a început să vorbească. Ştiam că rabinul recita din minte în timp ce rostea în ebraică:

— Cel care vă vorbeşte este Solomon, spuse el, marele rege. „Doamne, Domnul părinţilor noştri, Dumnezeul îndurării, din înţelepciune ai făcut ca omul să stăpânească peste toate zămislirile, un păstor al tainelor lumii… care să ţină cu o mână fermă frâiele judecăţii. O, Doamne, dă-mi înţelepciune, înţelepciune care să stea chiar lângă tronul tău, şi nu-mi refuza un loc între slugile tale”.

În timp ce rostea aceste cuvinte, bărbaţii şi copiii începură încet să repete după el, iar el încetini, astfel încât noi să putem repeta fiecare frază.

Îmi dispăruse teama. Oamenii ne uitaseră. Dar nu am putut uita că rabinul ne chestionase, că rabinul voise să ne oprească. Îmi aminteam cuvintele ciudate pe care mi le

spusese mama în Ierusalim. Îmi aminteam avertismentele ei. Ştiam că ceva nu era bine.

Am stat câteva ore în sinagogă. S-a citit. S-a vorbit. Câţiva copii au adormit. După o vreme, o parte din oameni au plecat. Au venit alţii. Acolo era cald.

Rabinul s-a plimbat dintr-o parte în alta, punând întrebări şi invitând la răspuns. Din vreme în vreme oamenii râdeau. Am cântat. Apoi au urmat discuţii, discuţii despre Lege şi chiar controverse între bărbaţi, care nu se sfiau să ridice vocile. Dar mie mi s-a făcut somn şi am adormit sprijinit de genunchii lui Iosif.

Mai târziu, când m-am trezit, toată lumea cânta. Cântau psalmii în întregime şi frumos, nu doar frânturi de cântece precum oamenii care se scăldau în râul Iordan.

Am adormit.

M-am trezit când Iosif mi-a spus că e vremea să mergem acasă.

— În ziua Sabatului nu te pot duce în braţe! îmi şopti el. Ridică-te.

Şi aşa am făcut. Am ieşit afară cu capul plecat. Nu am privit în ochii nimănui din sinagogă.

Am intrat în casă. Mama şi-a ridicat privirea, din locul unde stătea rezemată de perete, lângă vasul de mangal, cu păturile pe lângă ea. S-a uitat la Iosif şi am văzut întrebarea din ochii ei.

M-am dus la ea şi am adormit cu capul pe genunchii ei.

Înainte de apusul soarelui, m-am trezit de câteva ori.

Unchii mei şuşoteau la lumina lămpii care nu se stingea niciodată în ziua de Sabat.

Chiar dacă ar fi venit vremea să îl pot întreba ceva pe Iosif, oare ce l-aş întreba? Ce l-aş întreba din cele ce nu voia să mi le spună, din cele ce îmi interzisese să întreb? Nu voiam ca mama să afle că rabinul mă oprise la intrarea în sinagogă.

Amintirile mele deveniră verigile unui lanţ. Moartea lui Eliazar pe strada din Alexandria, şi tot ce a urmat, verigă cu verigă. Ce au spus ei despre Bethlehem, în acea

seară din Alexandria? Ce se întâmplase în Bethlehem? Mă născusem acolo, dar ce spuseseră ei?

L-am văzut pe bărbatul acela murind în Templu, mulţimile înfricoşate încercând să scape, călătoria lungă, focul înălţându-se spre cer. I-am auzit pe bandiţi. Am tremurat. Am simţit lucruri pe care nu le puteam descrie în cuvinte.

M-am gândit la Cleopa, despre care am crezut că avea să moară în Ierusalim şi apoi la mama mea pe acoperişul din Ierusalim. Orice ţi-ar spune în Nazaret… a venit un înger… nu a fost niciun bărbat… o copilă care ţesea pentru Templu până ce ea a fost prea bătrână… a venit un înger.

Iosif spuse:

— Hai, Iisus, cât o să mă mai uit la faţa asta îngrijorată? Mâine mergem la Sepphoris.

16

Drumul de la Nazaret către Sepphoris era aglomerat, şi trecea prin câteva sate micuţe. Când ne apropiam de cruci, ne plecam capetele, deşi toate trupurile erau luate. Pe pământ fusese vărsat sânge, şi asta ne mâhnea. Treceam pe lângă case arse şi chiar pe lângă pâlcuri de copaci pârjoliţi, şi erau oameni care cerşeau, spunând cum au pierdut tot din cauza tâlharilor sau a soldaţilor, care le „prădaseră” casele.

Ne opream iar şi iar, şi Iosif le dădea bani din punga familiei. Iar mama le spunea ce cuvinte de alinare ştia.

Îmi clănţăneau dinţii, iar mama a crezut că mi-era frig, dar nu era aşa. De vină era priveliştea clădirilor arse din Sepphoris, pe care le văzusem – chiar dacă mare parte din oraş nu era ars şi, la târg, oamenii cumpărau şi vindeau.

Mătuşile mele au vândut pânza brodată cu aur, adusă din Egipt doar în acest scop, luând pe ea mai mult decât se aşteptau, şi la fel se întâmplă şi cu brăţările şi cupele delicate pe care le aduseseră spre vânzare. Punga se umfla.

Am mers la bocitoarele care stăteau în mijlocul

grinzilor de lemn arse şi în cenuşă, strigând după cei plecaţi sau după cei care cerşeau: „L-ai văzut pe cutare sau pe cutare?” Le-am dat văduvelor din punga noastră. Şi, o vreme, am plâns cu toţii – adică eu şi Micuţa Salomea, şi femeile. Bărbaţii plecaseră şi ne lăsaseră acolo.

Oamenii ne-au spus că fusese ars tocmai centrul oraşului – palatul lui Irod, depozitul de arme şi, de asemenea, casele din apropiere, unde locuiseră răzvrătiţii şi oamenii lor.

În vârful dealului erau oameni care curăţau deja locul pentru reconstrucţie. Peste tot erau soldaţi ai regelui Irod, măsurându-i pe oameni de sus până jos, dar bocitoarele şi cei îndoliaţi nu îi luau în seamă.

Era o privelişte… bocitul şi lucratul, plânsul şi jelitul, cumpăratul şi vândutul. Nu-mi mai clănţăneau dinţii. Cerul era de un albastru strălucitor. Iar aerul era rece, dar se simţea curat.

Într-o casă din apropiere am observat câţiva soldaţi romani, sprijinindu-se de tocul uşii şi privind în gol, şi păreau a fi foarte dornici să părăsească locul acesta, dacă ar fi putut. Soarele strălucea pe coifurile lor.

— Oh, da, zise o femeie care mă zări uitându-mă la ei. Avea ochii roşii, iar hainele îi erau acoperite cu cenuşă şi praf. Acum câteva zile ne-au măcelărit şi, pe cei pe care i-au prins, i-au vândut ticăloşilor de neguţători de sclavi, care au venit să ni-i înrobească pe cei dragi. L-au luat pe fiul meu, unicul meu fiu e dus! Şi ce a făcut el, decât că a ieşit până afară ca să îşi caute sora, şi au luat-o şi pe ea – pentru ce? Pentru că încerca să meargă de la casa mea până la casa soacrei sale?

Bruna începu să suspine după fiul ei pierdut. Ea merse împreună cu slujnica ei să scrie pe un perete pe care şi alţii scriau mesaje pentru cei pierduţi. Dar ea avea slabe speranţe că îl va mai revedea vreodată.

— Ai grijă ce scrii pe perete, spuse mătuşa Salomea. Celelalte femei dădură din cap aprobator.

Printre ruine apărură bărbaţi, care le cerură oamenilor să meargă să muncească:

— Vreţi să staţi toată ziua şi să jeliţi? Vă voi plăti ca să duceţi gunoiul!

Iar un altul spuse:

— Am nevoie de braţe care să care găleţi cu pământ. Cine vine? El ţinu la vedere câteva monede, astfel încât lumina soarelui să strălucească pe ele.

În timp ce boceau, oamenii blestemau. Îl blestemau pe rege; îi blestemau pe tâlhari şi pe soldaţii romani. Unii merseră să lucreze, iar alţii nu.

Împingându-se prin mulţime, sosiră şi bărbaţii noştri, cu o căruţă nouă, plină cu lemne şi cu saci de cuie, după cum îmi spusese Iosif, şi chiar cu ţiglă pentru acoperiş.

De fapt, bărbaţii erau prinşi într-o dispută legată de ţiglă, Cleopa spunând că era o idee bună, şi că era destul de ieftină, iar Iosif spunea că acoperişul din pământ şi crengi era suficient de bun, iar Alfeu îi dădea dreptate lui Iosif şi spunea că era mult prea mare casa pentru a o putea acoperi cu ţigle peste tot.

— Şi, mai mult decât atât, cu câte case se refac acum, nu vom mai găsi atâta ţiglă.

Veniră la ei nişte bărbaţi şi le oferiră de lucru.

— Sunteţi tâmplari? Vă plătesc dublu faţă de cum vă plătesc alţii. Spuneţi-mi. Acum. Vă dau de lucru chiar acum.

Iosif se înclină şi refuză.

— Tocmai am venit din Alexandria, spuse el. Noi facem doar muncă de meşteri…

— Dar şi asemenea muncă, zise un bărbat mare, bine îmbrăcat. Am de terminat o casă întreagă pentru stăpânul meu. Totul a ars… nu a rămas decât fundaţia.

— Avem multe de făcut şi în satul nostru, spuse Iosif, în vreme ce dădeam să ne vedem de drumul nostru.

Bărbaţii ne încercuiră, erau aproape de noi, vrând să cumpere lemnele din căruţă şi să ne folosească la lucru. Iosif făgădui că ne vom întoarce cât de repede vom putea. Numele servitorului bogat era Iannaeus.

— O să-mi aduc aminte de voi, zise el. Voi sunteţi egiptenii.

Auzind una ca asta, am râs, şi am pornit spre tihna satului nostru.

Dar aşa s-a întâmplat că am ajuns să fim cunoscuţi drept egiptenii.

De pe drum, am privit înapoi către oraş şi am zărit, în lumina amurgului, forfota mulţimii. Iar unchiul Cleopa m-a văzut uitându-mă.

— Te uiţi vreodată la un muşuroi? mă întrebă el.

— Da.

— Ai călcat vreodată în unul?

— Nu, dar am văzut un alt băiat călcând.

— Ce au făcut furnicile? Toate au alergat în jurul locului, dar nu au părăsit muşuroiul şi l-au refăcut. Aşa e şi cu războiul, mic sau mare. Oamenii pur şi simplu merg mai departe. Ei se ridică şi merg mai departe pentru că trebuie să aibă apă, şi pâine, şi un acoperiş deasupra capului, şi, orice s-ar întâmpla, o iau de la capăt. Şi, într-o zi, poţi fi înşfăcat de soldaţi şi vândut ca sclav, iar în ziua următoare nici nu vor vedea că treci pe lângă ei. Pentru că s-a terminat. Cineva a spus că s-a terminat.

— De ce trebuie să te dai deştept în faţa fiului meu? întrebă Iosif.

Mergeam încet, în spatele căruţei. Măgarul păşea agale.

Cleopa râse.

— Dacă nu aş fi fost prins în laţ de o femeie, spuse el, aş fi putut să fiu profet.

Toată familia râse de el. Şi eu am râs. Iar mătuşa mea, nevasta lui, rosti:

— Pălăvrăgeşte mai bine decât cântă. Iar dacă există vreun psalm despre o furnică, el o să-l cânte.

Unchiul meu începu să cânte, iar mătuşa bombăni, dar, în curând, cântam toţi împreună cu el. Nu exista niciun psalm cu furnici, pe care să-l fi ştiut.

Când Cleopa termină de cântat, spuse:

— Trebuia să fi fost profet.

Chiar şi Iosif râse de el.

Nevasta lui zise:

— Începe de acum, spune-ne dacă va ploua până să ajungem acasă.

Cleopa mă luă de umăr.

— Tu eşti singurul care mă ascultă, zise, privindu-mă în ochi. Dă-mi voie să-ţi spun: nimeni nu e profet în ţara lui.

— Nu te-am ascultat nici când am fost în Egipt, zise nevastă-sa.

După ce râserăm cu toţii de asta, chiar şi Cleopa, mama mea rosti încet:

— Frate, eu te ascult. Mereu am făcut-o.

— Aşa e, sora mea, e adevărat, zise Cleopa. Şi nu te superi dacă îţi învăţ fiul câte ceva, nu-i aşa, căci nu are un bunic în viaţă, iar în tinereţe am fost aproape un scrib.

— Ai fost aproape scrib? am întrebat eu.

Asta nu o mai auzisem niciodată.

Iosif îmi făcu semn cu degetul să fiu atent şi dădu hotărât din cap în semn că nu.

— Şi ce ştii tu despre asta, frate? întrebă Cleopa, dar avea o voce prietenoasă. Când am dus-o pe Maria în Ierusalim, ca s-o lăsăm la casa unde se ţeseau vălurile, am învăţat luni bune în Templu. Am studiat cu fariseii, am învăţat cu cel mai important dintre ei. Am stat la picioarele lui. Mă bătu pe umăr, ca să fie sigur că eram atent şi continuă: Erau mulţi învăţători între coloanele Templului. Cei mai buni din Ierusalim, dar, ei bine, unii dintre ei nu erau chiar aşa de buni.

— Şi unii dintre învăţăceii lor nu erau nici ei chiar aşa de buni, rosti Alfeu încet, dar suficient de tare încât să-l audă toţi.

— Of, ce aş fi putut ajunge dacă nu aş fi plecat în Egipt! zise Cleopa.

— Dar de ce ai plecat? am întrebat eu.

El se uită la mine. Se lăsă liniştea. Ne continuarăm drumul în tăcere.

Apoi el zâmbi binevoitor:

— Am plecat pentru că au plecat neamurile mele – tu şi sora mea, şi bărbatul ei, şi fraţii lui, şi neamurile mele.

Nu îmi răspunsese la întrebare – nu ce aş fi dorit. Dar am ştiut, de fapt, ştiam de ceva vreme, că va fi mai uşor să aflu lucruri de la unchiul Cleopa decât de la orice altcineva.

Deasupra noastră tună.

Ne grăbirăm, dar ne prinse o ploaie uşoară şi trebui să ieşim de pe drum şi să intrăm într-o pădurice. Pe jos era un stat gros de frunze putrede.

— Bine, profetule, spuse mătuşa Maria, fă ploaia să se oprească, ca să putem merge mai departe spre casă.

Când am râs, Iosif ne-a corectat, spunând:

— Dar ştiţi că un sfânt poate face ploaia să vină şi să plece. Ascultaţi ce vă spun. Iehonia cel Sfânt, din Galileea, condeierul cercului, din vremea străbunicului meu. El putea face ploaia să vină şi să plece.

— Şi Spune-le copiilor ce s-a ales de el, zise mătuşa Salomea. Laşi pe dinafară partea cea mai bună.

— Chiar, ce s-a întâmplat cu el? întrebă Iacob.

— Evreii l-au lovit cu pietre, în Templu, zise Cleopa, ridicând din umeri. Nu le-a plăcut ce rugăciune a spus!

Râse. Apoi râse şi mai tare, de parcă istoria i se părea tot mai nostimă, pe măsură ce se gândea mai mult la ea.

Dar eu nu am putut râde.

Acum ploaia cădea mai tare şi trecea printre ramuri şi începuserăm să ne udăm.

Îmi veni în minte un gânduleţ, atât de mic, încât mi-l imaginam ca fiind un gând la fel de mititel ca degetul meu mic.

Vreau să se oprească ploaia asta.

Era o prostie să mă gândesc la aşa ceva. M-am gândit la toate câte se întâmplaseră… la vrăbii, la Eliazar… M-am uitat în sus.

Ploaia se oprise.

Eram atât de uimit, încât mă holbam la nori, fără să fiu în stare să mai fac ceva, nici chiar să respir.

Toată lumea era fericită şi ne îndreptarăm către drum şi apoi spre casă.

Nu am suflat nimănui vreo vorbă, dar eram tulburat, tulburat adânc. Şi ştiam că nu voi spune niciodată nimănui ce făcusem adineaori.

La întoarcere, Nazaretul mi se părea frumos. Iubeam străduţa şi casele albe şi viţele ce creşteau pe zăbrele, chiar şi în răcoarea primăverii. Se părea că până şi smochinul înfrunzise mai mult în aceste ultime zile.

Iar Bătrâna Sara ne aştepta. Iacob îi citea Bătrânului Iustus. Iar cei mici se jucau în curte şi alergau prin odăi.

Toată supărarea şi jalea din Sepphoris erau acum departe.

La fel era şi ploaia.

17

În acea seară s-a hotărât că eu voi rămâne să lucrez cu Iosif la casă, iar Alfeu şi fiii lui, Levi şi Silas, la fel şi Cleopa şi, poate, şi Simeon vor merge la Sepphoris şi vor forma o echipă de muncitori. Plata era bună. Şi vremea era bună.

În continuare, s-a hotărât că, indiferent de locul unde vom lucra, noi, băieţii, vom merge la sinagogă, unde se ţineau orele de studiu, şi vom studia cu rabinii. Şi doar când aceştia din urmă ne vor da drumul, ne vom alătura bărbaţilor, probabil pe la mijlocul dimineţii.

Eu nu voiam să mă duc la şcoală. Şi când am realizat asta, toţi bărbaţii din familie porniseră deja cu noi la deal. M-a cuprins iarăşi frica.

Dar apoi Cleopa l-a luat pe micul Simeon de mână. Iar unchiul Alfeu l-a luat pe Micul Joses, iar unchiul Simeon i-a luat pe Silas şi pe Iustus. Poate că aşa se cuvenea.

Când am ajuns la şcoală, i-am găsit acolo pe cei trei bărbaţi pe care îi văzusem la sinagogă, şi ne-am oprit în faţa celui mai bătrân dintre ei, acela care ne făcuse semn să intrăm. Acest rabin nu vorbise şi nici nu propovăduise la Sabat.

Ei bine, era un bărbat foarte bătrân, iar eu nu mă uitasem cu prea mare atenţie la el, căci mă temusem prea tare să fac asta când eram în sinagogă. Dar el era

învăţătorul.

Iosif spuse:

— Rabine, aceştia sunt băieţii noştri care au nevoie de învăţătură. Ce putem face pentru dumneata?

Îi oferi rabinului o punguţă, ţinând-o într-o palmă şi acoperind-o cu cealaltă, dar acesta nu o luă.

Când am văzut asta, mi s-a făcut rău.

Nu mai văzusem niciodată un om care să refuze o punguţă. Am privit în sus şi am observat să bătrânul se uita la mine. Şi, dintr-odată, m-am uitat în jos. Am vrut să plâng. Nu îmi mai puteam aminti niciun cuvânt din cele pe care mi le spusese mama în acea seară, în Ierusalim. Îmi aminteam doar chipul ei şi felul în care îmi şoptea. Şi felul cum arăta Cleopa, pe când era bolnav, atunci când vorbise, iar noi toţi am crezut că va muri.

Bătrânul acesta avea părul şi barba complet albe. Puteam să văd, cu toate că mă holbam în jos, că hainele lui erau făcute din lână bună, iar ciucurii cusuţi pe ele, cum se şi cuvenea, erau cu aţă albastră.

Acum el vorbi cu o voce molcomă şi blândă:

— Da, Iosif, pe Iacob, Silas şi Iustus îi cunosc, dar Iisus bar Iosif?

Bărbaţii din spatele meu nu spuseră nimic.

— Rabinule, l-ai văzut pe fiul meu de Sabat, zise Iosif. Ştii că este fiul meu.

Nu trebuia să mă uit la Iosif ca să ştiu că nu era în largul lui.

Mi-am adunat toate puterile. M-am uitat la bătrân. Bătrânul s-a uitat la Iosif.

Am început să plâng încet, fără să scot vreun sunet. Nu mă puteam abţine. Oricât mă împotriveam, lacrimile veneau. În tăcere, am înghiţit greu.

Bătrânul nu spuse nimic. Nimeni nu scoase un cuvânt.

Apoi Iosif vorbi, de parcă ar fi spus o rugăciune:

— Iisus bar Iosif bar Iacov bar Matan bar Eliazar bar Elind din seminţia lui David, care a venit la Nazaret, având pământ dat de rege, pentru a întemeia Galileea neamurilor.

Şi fiu al Mariei, fiică a Anei, fiică a lui Matatia şi Ioachim bar Samuel bar Zakkai bar Eliazar bar Elind din seminţia lui David – Maria, fiica Anei şi a lui Ioachim, una dintre acelea trimise la Ierusalim pentru a face parte dintre cele optzeci şi patru de fecioare mai mici de doisprezece ani şi o lună, ca să fluture în fiecare an cele două văluri pentru Templu, lucru pe care l-a făcut până a depăşit vârsta şi s-a întors acasă. Şi aşa sunt însemnaţi şi în Templu, anii în care a slujit, şi această descendenţă a fost notată în ziua când băiatul a fost circumcis.

Am închis ochii şi apoi i-am deschis iar. Rabinul părea mulţumit şi blând şi, când a observat că-l privesc, chiar mi-a zâmbit. Apoi, pe deasupra mea, se uită iar la Iosif.

— Nu e nimeni aici care să nu-şi amintească de logodnica ta, spuse el. Şi mai sunt şi alte lucruri de care îşi aminteşte toată lumea. Precis că înţelegi.

Din nou se făcu linişte.

— Îmi amintesc, spuse rabinul, cu vocea la fel de blândă ca şi înainte, dimineaţa când tânăra ta logodnică a ieşit din casă şi a strigat în sat…

— Rabinule, aceştia sunt copii mici, zise Iosif. Nu e menirea taţilor lor să le spună aceste lucruri, atunci când vine vremea?

— A taţilor? se miră rabinul.

— După Lege, eu sunt tatăl copilului, spuse Iosif.

— Dar unde te-ai cununat cu logodnica ta şi unde s-a născut fiul tău?

— În Iudeea.

— În ce oraş din Iudeea?

— Aproape de Ierusalim.

— Dar nu în Ierusalim?

— Cununaţi în Betania, zise Iosif, în casa neamurilor pe care nevasta mea le are acolo, preoţi ai Templului, verişorii săi, Elizabeta, şi soţul ei, Zaharia.

— Ah, da, şi acolo s-a născut copilul?

Iosif nu voia să spună. Dar de ce?

— Nu, răspunse el. Nu acolo.

— Dar unde?

— În Bethlehemul din Iudeea, zise el, în sfârşit.

Rabinul se opri şi se uită într-o parte şi în alta, iar capetele celorlalţi doi rabini se întoarseră spre el. Dar nu fu rostit niciun cuvânt.

— Bethlehem, repetă bătrânul rabin. Oraşul lui David.

Iosif nu răspunse.

— De ce ai plecat din Nazaret şi te-ai dus acolo, întrebă rabinul, când părinţii miresei tale, Ioachim şi Ana, îmbătrâneau?

— Din cauza recensământului, răspunse Iosif. A trebuit să merg. Încă mai aveam în Bethlehem o bucată de pământ rămasă, la care s-a întors neamul nostru când a venit din exil, şi trebuia să revendic acel pământ, altfel îl pierdeam. Am fost să mă înscriu, acolo unde s-au născut strămoşii mei.

— Hm… murmură rabinul. Şi l-ai revendicat?

— Da, l-am revendicat şi l-am vândut. Iar copilul a fost circumcis, iar numele lui, după cum am spus, a fost însemnat în registrele Templului, aşa cum le-am enumerat.

— Într-adevăr, aşa cum le-ai enumerat, spuse rabinul, până când un alt rege al evreilor hotărăşte să le ardă pentru a-şi ascunde descendenţa.

Auzind asta, ceilalţi bărbaţi râseră încet şi dădură aprobator din cap, iar unii dintre băieţii mai în vârstă din încăpere râseră şi ei, iar eu de-abia atunci i-am văzut.

Nu ştiam ce însemna asta. Semăna cu faptele rele ale bătrânului Irod, care nu se sfârşeau.

— Iar apoi aţi plecat în Egipt, spuse rabinul.

— Eu, fraţii mei şi fratele nevestei mele am lucrat în Alexandria, zise Iosif.

— Şi tu, Cleopa, ţi-ai lăsat mama şi tatăl şi ai dus-o pe sora ta în Betania?

— Mama şi tatăl nostru aveau servitori, zise Cleopa. Şi era Bătrâna Sara, fiica lui Elias, iar Iustus nu era neputincios.

— Ah, îmi amintesc, spuse rabinul, ai atâta dreptate. Dar cât au plâns părinţii tăi după fiul şi fiica lor!

— Şi noi am plâns după ei, zise Cleopa.

— Şi te-ai căsătorit cu o egipteancă.

— O evreică, spuse Cleopa, născută şi crescută în comunitatea evreiască din Alexandria. Şi dintr-o familie bună, care ţi-a trimis asta.

Aici interveni surpriza.

El întinse mâna, iar în ea avea două pergamente, ambele în cutii frumoase şi cu însemne din bronz pe ele.

— Ce-s astea? întrebă bătrânul rabin.

— Te temi să le atingi, rabinule? întrebă Cleopa, în timp ce-i întindea darul. Două tratate scurte din partea lui Philo din Alexandria, un învăţat, un filosof dacă vrei, foarte admirat de rabinii din Alexandria, iar astea au fost cumpărate din târg şi îţi sunt aduse ţie în dar.

Rabinul întinse mâna.

Când a luat pergamentele, am inspirat adânc.

Nu ştiusem că unchiul meu avea asemenea pergamente. Scrierile lui Philo, nici nu visasem la aşa ceva. Şi faptul că l-am văzut pe rabin luându-le m-a făcut să mă simt atât de bucuros, încât m-au podidit lacrimile, ca şi mai înainte, dar am rămas la fel de tăcut.

— Şi câte fire albe are Philo din Alexandria? a întrebat rabinul.

Auzind asta, toată lumea râse, fiecare în felul său secret.

Dar eu mă simţeam mai bine, pentru că nu vorbeau despre mine.

— Dacă te-ar avea pe tine ca acuzator, ar avea o mulţime de fire albe! zise Cleopa.

L-am auzit pe Iosif mustrându-l în şoaptă, dar băieţii râdeau şi pe faţa rabinului apăru un zâmbet mare şi luminos.

Cleopa nu se putu abţine:

— Ar trebui să facem o colectă, zise el, arătând către întreaga sală, şi să-l trimitem pe rabin în Alexandria. Acolo au mare nevoie de farisei care să îi îndrume.

Şi mai multe râsete. Dar şi rabinii râdeau.

El râse. Apoi râseră şi ceilalţi doi rabini. Râseră cu

toţii.

— Îţi mulţumesc pentru dar, zise bătrânul rabin. Nu te-ai schimbat deloc. Şi acum, că sunteţi aici, ca nişte meşteri îndemânatici cum vă ştiu pe toţi, puteţi vedea că este treabă de făcut în această sinagogă, pe care bătrânul tâmplar, Dumnezeu să-l odihnească, nu a reuşit să o facă în vreme ce aţi fost voi plecaţi.

— Văd asta, zise Iosif, şi suntem servitorii tăi, şi vom repara tot după cum doreşti. O zugrăveală nouă pentru locul acesta, praguri de uşi noi, care, după cum văd, sunt tare de trebuinţă, şi vom tencui exteriorul şi vom repara băncile, dacă te învoieşti.

Tăcere.

M-am uitat în sus. Cei trei bărbaţi se uitau din nou la mine.

De ce? Ce-ar mai putea întreba? Ce mai putea fi spus? Iar am simţit cum îmi arde faţa. Am roşit fără să ştiu de ce. Am roşit din cauza tuturor ochilor aţintiţi asupra mea. Lacrimile îmi udau obrajii.

— Uită-te la mine, Iisus bar Iosif, zise rabinul.

Am făcut ce mi-a spus.

— De ce i-au tăiat fenicienii părul lui Samson? mă întrebă în ebraică.

— Cer iertare rabinului, dar nu fenicienii au făcut asta, am răspuns eu în ebraică. Au fost filistenii. Şi i-au tăiat lui Samson părul pentru a-i slăbi puterea.

El mi-a vorbit în aramaică:

— Unde e Elisei, cel care a fost dus pe sus în car?

— Cer iertare rabinului, am spus în aramaică. Ilie a fost cel luat pe sus, iar el este cu Dumnezeu.

Mă întrebă în greacă:

— Cine este cel care locuieşte în Grădina Edenului şi înseamnă toate cele ce se petrec în această lume?

Nu am răspuns chiar atunci. Apoi am spus în greacă:

— Nimeni. În Eden nu e nimeni.

Rabinul se lăsă pe spate şi se uită într-o parte şi în alta. Ceilalţi rabini se uitară la el şi apoi se uitară toţi la mine.

— Nu e nimeni în Eden care să scrie isprăvile lumii? întrebă el.

M-am gândit puţin. Ştiam că trebuia să spun ceea ce ştiam. Dar cum de ştiam asta, nu puteam spune. Îmi aminteam? am răspuns în greacă:

— Oamenii spun că e Enoh, dar Edenul e gol, până când Domnul va spune că lumea va fi din nou Eden.

Rabinul vorbi în aramaică:

— De ce a rupt Domnul legământul cu regele David?

— Domnul nu l-a rupt niciodată, am spus eu. Asta ştiam dintotdeauna, de când ştiam orice alt răspuns. Nici măcar nu trebuia să mă gândesc. Domnul nu îşi încalcă legămintele. Tronul lui David e acolo…

Rabinul tăcea şi la fel făceau şi ceilalţi. Bătrânii nici nu se mai uitau unul la altul.

— De ce nu este pe tronul acela niciun rege din Casa lui David? întrebă rabinul, cu voce mai puternică. Unde e regele?

— Va veni, am spus eu. Iar Casa lui va dăinui pentru totdeauna.

Avea faţa şi mai blândă decât înainte. El rosti încet:

— Şi o va construi un tâmplar?

Râsete. Întâi au râs bătrânii, iar apoi băieţii care şedeau pe jos. Dar bătrânul rabin nu a râs. Pentru o clipă am văzut tristeţe în privirea lui, apoi a dispărut şi el a aşteptat ca eu să-i răspund, cu ochii blânzi şi larg deschişi.

Îmi ardea faţa.

— Da, rabine, am spus eu, un tâmplar va construi Casa Regelui. Mereu există un tâmplar. Însuşi Domnul e tâmplar, din când în când.

Bătrânul rabin se dădu surprins în spate. Peste tot în jurul meu se auzeau zgomote. Nu le plăcea acest răspuns.

— Spune-mi, cum e Domnul tâmplar? zise, în aramaică, bătrânul rabin.

M-am gândit la vorbele pe care Iosif mi le spusese de nenumărate ori:

— Nu i-a spus Domnul lui Noe câţi coţi trebuie să aibă arca şi din ce esenţe să fie lemnul? Şi că lemnul

trebuie să fie dat cu smoală, şi nu a spus Domnul câte etaje trebuie să aibă arca, şi nu a spus Domnul că trebuie să aibă o fereastră la un cot, şi nu i-a spus Domnul lui Noe unde trebuie să construiască uşa? M-am oprit.

Pe faţa celui mai bătrân bărbat apăru încet un zâmbet. Nu m-am uitat la altcineva. Din nou era tăcere.

— Şi nu-i aşa, am continuat, în limba noastră, că însuşi Domnul i-a dat profetului Iezechiel viziunea cu noul Templu, luând măsura pridvoarelor şi a stâlpilor, şi a porţilor, şi a altarului, spunându-i cum trebuie făcute toate acestea?

— Ba da, aşa a fost, spuse, zâmbind, bătrânul rabin.

— Şi, domnul meu, am continuat eu, nu înţelepciunea a spus că atunci când Domnul a făcut lumea, înţelepciunea era acolo ca un meşter, iar dacă înţelepciunea nu e Domnul, atunci cine e ea?

M-am oprit. Nu ştiam unde am învăţat asta. Dar apoi am continuat:

— Domnul meu rabin, am spus eu, Nabucodonosor i-a dus pe tâmplari la Babilon, în loc să-i ucidă, căci ei ştiau cum să construiască, iar când Cirus Persul i-a slobozit, tâmplarii s-au întors acasă pentru a construi Templul, după cum spusese Domnul că trebuie construit.

Tăcere.

Rabinul se dădu înapoi. Nu puteam citi expresia de pe faţa sa. Am privit în jos. Ce spusesem?

Am privit din nou în sus.

— Domnule rabin, am zis eu, din vremea Sinaiului, acolo unde e Israelul este şi un tâmplar – un tâmplar care să construiască tabernacului, şi însuşi Domnul a dat dimensiunile lui, şi…

Rabinul mă opri. Râse şi îşi ridică mâinile, cerând linişte.

— Acesta este un copil bun, zise el, uitându-se, pe deasupra mea, la Iosif. Îmi place acest copil.

Ceilalţi bărbaţi dădură aprobator din cap, la fel cum făcură şi cei bătrâni. Şi iar urmă râsul, nu un râs zgomotos, ci unul molcom, care străbătu încăperea.

El arătă podeaua dinaintea sa.

M-am aşezat acolo, pe covor.

Au urmat discuţii, prietenoase şi uşurele, în vreme ce rabinul i-a primit pe Iacob şi pe ceilalţi băieţi, dar nu am auzit foarte bine. Ştiam doar că ce era mai rău se sfârşise. Îmi simţeam inima bătând atât de tare, încât o puteau auzi şi alţii. Tot nu îmi ştersesem lacrimile, dar ele se opriseră.

În cele din urmă, bărbaţii plecară. Începu şcoala.

Bătrânul rabin recită întrebările şi răspunsurile, iar băieţii repetară şi, pe măsură ce se închideau uşile, încăperea se încălzea.

În acea dimineaţă nu îmi mai spuse nimeni nimic, iar eu nu am luat cuvântul, dar am recitat, şi am cântat cu ceilalţi, şi m-am uitat la rabin şi el s-a uitat la mine.

Când am mers, în sfârşit, acasă, era ora mesei în familie, şi nu am avut cum să pun vreo întrebare, dar puteam citi pe chipurile lor că nu îmi vor spune niciodată de ce m-a întrebat bătrânul rabin atâtea lucruri. Era felul cum se uitau la mine, felul cum încercau să mă facă să cred că totul era bine.

Iar mama era foarte fericită, iar eu ştiam că ea nu avea habar despre ce se vorbise. Arăta ca o fată, în vreme ce ne îmbia să mâncăm mai mult decât puteam.

Eram atât de obosit, de parcă aş fi pus toată ziua pavele de marmură. Am mers în camera femeilor fără să-mi dau seama de asta şi m-am întins pe rogojina mamei şi am dormit.

Când m-am trezit, îi auzeam pe toţi vorbind şi simţeam mirosul tocăniţei şi mirosul bun de pâine coaptă. Trecuse toată după-amiaza, iar eu dormisem ca un prunc, şi era vremea să mâncăm din nou.

Am mers şi m-am spălat pe faţă şi pe mâini cu apă rece din bazin, iar apoi am îngenuncheat şi m-am spălat pe mâini în *mikvah.* M-am întors să mă aşez şi să mănânc.

Mi s-a dat o strachină. În ea era lapte covăsit cu miere.

— Ce-i asta? am întrebat.

— Mănâncă, zise Cleopa. Nu ştii ce-i?

Apoi Iosif chicoti, iar unchii mei se puseră pe râs de parcă era o molimă care îi bântuia.

Mama se uită la strachină.

— Ar trebui să mănânci dacă ţi-a dat unchiul tău, mă sfătui ea.

Cleopa zise astfel încât să îl audă toţi:

— „El se va hrăni cu lapte şi cu miere până în vremea când va şti să arunce răul şi să aleagă binele.”[11]

— Ştii cine a spus cuvintele astea? întrebă mama.

Eu mâncam laptele cu miere. Am mâncat destul şi i-am dat strachina lui Iacob, dar lui nu-i trebuia. I-am dat-o lui Iosif, care o dădu mai departe.

— Ştiu că Isaia a spus, i-am răspuns mamei, dar nu îmi aduc aminte mai mult de-atât.

Asta i-a făcut pe toţi să râdă. Şi am râs şi eu.

Şi nu mi-am amintit. Nici nu m-am mai gândit vreodată la asta.

Pentru o clipă, doar pentru o clipă, mi-am dorit să-i pun o întrebare lui Cleopa şi să fim singuri, dar momentul acela nu a venit niciodată. Era deja seară. Dormisem prea mult. Nu îmi făcusem munca de după şcoală. Nu puteam lăsa să se mai întâmple asta vreodată.

18

Pe măsură ce zilele treceau, au început să îmi placă mult orele de studiu pe care le aveam dimineaţa. Cei trei rabini erau cunoscuţi drept „Bătrânii”, iar cel mai în vârstă dintre ei era marele învăţător, el însuşi fiind acum un preot mult prea bătrân pentru a mai merge la Ierusalim, şi ne-a spus cele mai frumoase poveşti din câte auzisem vreodată. Rabinul acesta se numea Berekhaiah bar Phineas şi, dacă oricare dintre noi, băieţii, doream să-l vizităm, seara era acasă. Locuia foarte aproape de vârful dealului, într-o casă mare, căci soţia lui era bogată.

Dimineţile, repetam şi învăţam să memorăm mare parte din cărţile sfinte, la fel cum făcuserăm şi în Alexandria, dar aici învăţam mereu în ebraică, iar când vorbeam o făceam în limba noastră, şi adesea, dacă ne

11 Isaia 7:15

străduiam, reuşeam să-l facem pe rabinul Berekhaiah să ne povestească peripeţiile sale.

El îşi petrecea serile în biblioteca lui, cu uşile dinspre curte deschise, aceasta fiind o încăpere modestă, după cum spunea el, mereu zâmbind, şi asta de parcă cineva ar fi comparat-o cu marea bibliotecă a lui Philo, dar pentru mine era un loc cald şi primitor. El era acolo pentru a răspunde oricărei întrebări, şi, după muncă, oricât aş fi fost de obosit, mergeam la el, măcar pentru a şedea o vreme la picioarele sale. Servitorii erau amabili, ne aduceau apă rece, şi aş fi stat ore întregi să îi ascult poveştile, dar trebuia să merg şi acasă.

Cel mai tânăr dintre învăţători, care nu lua cuvântul foarte des, era rabinul Sherebiah, fiind şi el tot preot, deşi nu mai putea merge la Templu pentru că, odată, suferise un accident groaznic pe drumul dinspre Ierihon, când tâlharii l-au atacat în timp ce mergea să-şi îndeplinească îndatoririle în Templu. L-au bătut şi pe el, şi pe fratele său, iar el a căzut de pe o stâncă, iar în cădere şi-a zdrobit un picior şi doctorii din Ierusalim i l-au amputat.

Umbla pe un ciot, dar asta nu se vedea de sub robă, şi părea a fi un om întreg. Dar niciun preot fără un picior nu ar fi putut apărea dinaintea Domnului, astfel încât el deveni rabin la şcoala din sat şi era căutat de toată lumea pentru învăţăturile sale. Se spunea că devenise fariseu doar după ce nu mai putuse merge la Templu. Şi fraţii lui erau preoţi, dar locuiau în Capernaum, care nu era foarte departe.

Celălalt rabin, care era cel de-al treilea dintre „Bătrâni”, cel care ne întâmpinase la sinagogă, era rabinul Jacimus, un mare fariseu, deşi toţi trei rabinii purtau ciucuri albaştri la robă, însă rabinul Jacimus era foarte strict în toate obiceiurile pe care încerca să ni le predea.

Toţi membrii familiei acestui rabin erau farisei – şi avea o grămadă de unchi, fraţi şi surori, şi soţii lor, şi copiii lor – şi ei cinau doar unii cu alţii, după cum era obiceiul la farisei, şi nu respectau întotdeauna obiceiurile din Nazaret. Dar toată lumea mergea la ei pentru judecată. Iar

doi dintre fraţii rabinului Jacimus erau scribii satului şi scriau scrisori pentru oameni, ba chiar citeau scrisorile pentru cei bătrâni care nu mai puteau citi aşa de bine. Aceşti bărbaţi aveau de transcris tot felul de hârtii şi adesea îi vedeai în curţile lor, foarte ocupaţi, iar asupra lor era aplecat un bărbat sau o femeie care le spunea ce trebuie să scrie. Sau chiar mai rău, ţipând şi plângând din cauza lucrurilor ce li se citeau.

Aceşti trei învăţători erau judecătorii în orice dispută, dar mai erau şi alţi bărbaţi bătrâni, oameni care plecau arareori din casă din cauza vârstei înaintate, şi care, dacă trebuia făcut ceva, veneau împreună cu cei dintâi.

De fapt, uneori oamenii veneau şi îl întrebau pe Bătrânul Iustus, unchiul nostru, care e părerea lui despre anumite lucruri. Şi, chiar dacă acum Bătrânul Iustus nu putea vorbi, iar eu vedeam clar lucrul acesta, la fel ca şi ceilalţi, şi nu mai înţelegea ce i se spunea, totuşi oamenii veneau şi îi spuneau ofurile lor, iar el dădea aprobator din cap. Şi ochii i se măreau şi zâmbea. Îi plăcea ca oamenii să-i vorbească. Iar asta îi făcea pe oameni fericiţi, şi plecau mulţumindu-ne şi nouă, şi lui.

Mama dădea din cap. Şi Bătrâna Sara făcea la fel.

Ei bine, ar trebui să spun că la Bătrâna Sara venea o grămadă de lume. Veneau la ea bărbaţi şi femei. Uneori mi se părea că ea era atât de venerabilă, după cum spunea lumea, prin natura vârstei sale, a înţelepciunii şi a vioiciunii, încât, pentru cei din jur, ea nu mai era nici bărbat, nici femeie.

Iar de la cei care veneau să-şi uşureze sufletul am aflat multe despre sat, multe din câte doream să aflu şi unele lucruri pe care nu aş fi vrut să le ştiu.

Am învăţat multe lucruri şi de la ceilalţi copii din sat, de la Maria Oarba, care stătea mereu în curtea casei părinteşti, şi era mereu pusă pe râs şi gata de stat la poveşti, şi de la băieţii care veneau să se joace, Simeon cel Nebun, care, de fapt, nu era nebun, dar care râdea tot timpul şi era foarte binevoitor, şi Iacob cel Gras, care era gras, şi Iacob Rotofeiul şi Iacob cel înalt şi Mihai Chelul, şi

Daniel cel Zelos, poreclit aşa pentru că se apuca de orice „cu furie”.

Dar nu am aflat cu adevărat de la niciunul răspunsurile la întrebările pe care le aveam acum pe suflet. Mă luptam să îmi aduc aminte lucrurile pe care mi le spusese mama. Făceam asta în timp ce lucram, pe când şlefuiam încet un picior de masă sau când urcam şi coboram dealul pentru a ajunge la şcoală. Dar chiar şi atunci, cântam şi vorbeam toţi. Şi nu puteam să mă gândesc pe îndelete. Da, îmi aminteam ce îmi spusese mama. Îmi aminteam, însă sub formă de imagini. Venise un înger, un înger la mama mea, şi nu un bărbat fusese tatăl meu, dar ce însemna un astfel de lucru?

Când aveam timp, mă gândeam, dar viaţa noastră era foarte plină.

În timpul când nu lucram, mergeam la rabini. Nu voiam deloc să-i părăsesc. Rabinul Berekhaiah era curios să afle despre Alexandria, şi îmi punea multe întrebări. Îi plăcea să mă audă vorbind, şi chiar şi soţiei sale, Miriam, îi plăcea, ea fiind cea bogată şi nu aşa de bătrână, iar tatăl ei, al cărui păr era alb, ni se alătura adesea în odaie, ascultându-ne.

Rabinul Berekhaiah citise pergamentele lui Philo pe care i le dăruise familia noastră şi avea întrebări legate de Philo, la care eu i-am răspuns, spunându-i mereu cât de bun fusese şi cum mă dusese la Marea Sinagogă doar ca să o văd, şi cum studiase Philo Legea şi profeţii, şi cum vorbea despre ei, fiind el însuşi rabin, deşi, poate, era puţin cam tânăr, după cum credeau unii. Şi am povestit totul despre casa lui Philo şi despre cât de frumoasă era, dar totuşi am spus doar atât cât se cuvenea.

Un tâmplar trebuia să fie atent la ce spunea despre casele în care lucrase. O casă era un loc privat. Aşa am fost învăţat. Dar casa lui Philo fusese un loc plin de tineri învăţăcei, şi pe acolo se peregrinaseră o mulţime de rabini din Alexandria, aşa că mi s-a părut potrivit să descriu modelele podelei de marmură şi etajerele foarte înalte, pentru pergamente.

Am vorbit şi despre portul din Alexandria şi despre Marele Far, pe care îl văzusem cel mai bine când am plecat pe mare. Le-am povestit despre temple, pe care nici chiar un băiat evreu cuminte nu putuse să nu le remarce, căci erau pretutindeni şi erau foarte frumoase; şi despre piaţă, de unde se putea cumpăra aproape orice din lumea asta şi unde puteai auzi oameni vorbind şi latină, şi greacă, şi multe alte limbi.

Şi eu vorbeam puţină latină, dar nu prea multă.

Erau încântaţi să audă şi despre corăbii, iar noi văzuserăm o mulţime în Alexandria, pentru că nu fuseseră doar vasele care mergeau pe mare, în Grecia, sau la Roma, sau în Antiohia, sau spre Ţara Sfântă, ci şi cele care mergeau pe râuri şi veneau de pe Nil.

Uneori mă gândeam că, în timpul acestor discuţii, vedeam Alexandria mai limpede ca niciodată, din cauza întrebărilor puse de Miriam şi de bătrânul rabin, socrul lui Berekhaiah, care mă făceau să îmi amintesc atâtea. Am vorbit despre biblioteca reconstruită după ce Iulius Cezar fusese atât de nesăbuit încât să-i dea foc. Şi am vorbit despre acel deosebit Festival al evreilor, când se sărbătorea traducerea în greacă a Legii, a Profeţilor şi a tuturor cărţilor sfinte.

Dar aici, în Nazaret, nimeni nu preda în greacă, dar vorbeau mulţi greaca, mai ales în Sepphoris, unde o vorbeau toţi soldaţii regelui şi majoritatea meşterilor, iar rabinii o vorbeau şi citeau în ea. Ştiau Scriptura în greacă. Aveau copii ale acesteia. Aşa ziceau. Dar aici învăţam în ebraică şi vorbeam în limba noastră, aramaica. În sinagogă Scriptura era citită în ebraică, iar apoi rabinul o explica în limba noastră. Astfel, dacă cineva nu cunoştea limba sfântă, el sau ea putea totuşi să înţeleagă.

Aş fi putut să îmi petrec tot timpul cu rabinul Berekhaiah. Dar nu a fost să fie.

La puţin timp după ce am început lucrul la casă, eu şi Iosif am plecat la Sepphoris, pentru că era mult de lucru acolo, iar, din cauza războiului, oamenii aveau nevoie de adăpost şi aveau cu ce să ne plătească. Iosif nu lua sumele

duble pe care i le ofereau unul după altul, dar ne ţineam de ceea ce însemna, în Alexandria, o zi de lucru, şi luam acele slujbe unde el ştia că ceea ce puteam face va fi de mare folos.

El şi fraţii săi şi unchiul Cleopa puteau să umble printre ruinele unei case şi să discute cu proprietarul, iar apoi să o facă la loc aşa cum fusese, chiar să meargă după pictori şi tencuitori şi zidari, şi să se ocupe de tot, aşa cum făcuseră cu atâta pricepere în Egipt. Eu şi Iacob ştiam cum să mergem la piaţă şi să alegem muncitori, dintre bărbaţii care erau pe acolo.

Dar orice am fi făcut, era mult de ridicat, de ţinut şi de cărat, în timp ce înghiţeam praf şi cenuşă, şi eram speriat de ceea ce auzeam că se întâmplă la Ierusalim, unde, spuneau bărbaţii, în Templu avea loc o mare răzmeriţă. Peste tot în Iudeea se purtau lupte, iar pe dealurile Galileei se ascundeau tâlhari.

Se vorbea chiar şi despre nişte bărbaţi tineri care, în ciuda a tot ce se întâmplase în Galileea, plecau spre Ierusalim, ca să lupte în război, căci era o cauză sfântă.

Între timp romanii încercau în toată Iudeea să înăbuşe revoltele, şi încă mai erau arabii, care mărşăluiau împreună cu ei şi care ardeau satele Iudeei. Şi întreaga familie a lui Irod se afla încă la Roma, certându-se şi luptându-se pentru coroană, în faţa lui Augustus.

Dar orice aş fi auzit, nu îmi mai clănţăneau dinţii de frică, iar familia noastră nu vorbea prea mult despre asta. Peste tot în jurul nostru se ridicau clădiri pentru regele Irod, oricare ar fi fost acesta. Iar oamenii veneau de pretutindeni, pentru a repara acoperişuri, pentru a aduce apă proaspătă celor care lucrau, pentru a amesteca şi a întinde vopseaua şi pentru a face mortar pentru pietre, iar neamul nostru avea mulţi prieteni printre cei care aveau atât de mult de lucru, încât nu ştiam cum să ne descurcăm cu toate.

Unchiul Cleopa se uită în jur şi spuse:

— Acum Sepphorisul va fi mai mare ca niciodată.

— Dar cine va fi rege? am întrebat eu.

El scoase un sunet prin care-şi arăta dezgustul faţă de familia lui Irod. Dar Iosif se uită la el şi Cleopa nu mai rosti cuvintele pe care intenţionase să le spună.

Romanii mai erau încă în oraş, patrulând pentru a menţine liniştea, pândind rebelii de pe dealuri şi ascultând văicărelile constante ale oamenilor – jalea după un fiu dispărut sau după casa care nu ar fi trebuit să fi ars – şi, câteodată, soldaţii îşi ridicau mâinile şi strigau să se facă linişte, pentru că nu ştiau ce altceva să facă.

Soldaţii beau în tavernele care erau deschise, şi la colţul străzii de unde îşi cumpărau mâncarea. Ne urmăreau când munceam. Scribii erau ocupaţi să le scrie scrisorile pe care voiau să le trimită femeilor lor şi copiilor.

Acesta era un oraş evreiesc. Vedeam asta. Aici nu existau deloc temple păgâne. Erau puţine femei uşoare care să umble cu soldaţii, doar femeile care se ocupau de taverne, dar şi acelea aveau adesea bărbaţi. Soldaţii căscau şi aruncau câte o privire spre femeile noastre, atunci când ele veneau şi plecau, dar ce puteau ei să vadă? Femeile noastre erau mereu îmbrăcate cu veşmintele cuviincioase, şi aveau şaluri şi văluri.

Ce era foarte diferit de Alexandria era faptul că acolo întâlneai în lume o mulţime de femei romane şi grecoaice. Multe dintre ele purtau văluri şi erau modeste, dar erau şi altele, de alt soi, care se învârteau în jurul tavernelor. Nu trebuia niciodată să ne uităm la ele, dar, uneori, nu ne puteam abţine.

Aici, era altă poveste.

Când au venit veştile rele cum că în Ierusalim se dădeau lupte, oamenii se adunară în grupuri ca să vorbească despre asta, şi se holbară la soldaţi, iar aceştia din urmă deveniră mai duri şi încetară să mai fie prietenoşi, iar pe stradă stăteau în cete. Dar nu se întâmplă nimic.

Cât despre familia noastră, şi mulţi, mulţi alţii, munceam fără încetare, oricare ar fi fost veştile. În timp ce munceam, ne rugam, în şoaptă. Când ne adunam să prânzim, îl preamăream pe Domnul şi ne binecuvântam

hrana şi băutura. Apoi ne întorceam la lucru.

Nu mă deranjau aceste momente de trudă. Dar era mai bine când studiam în Nazaret.

Ce îmi plăcea cel mai mult, pe lângă studiu, erau drumurile către şi de la Sepphoris, pentru că aerul era călduţ şi recoltatul era pe sfârşite, şi copacii erau plini de rod. Migdalilor le căzuseră florile, dar erau atâţia alţi pomi încă plini de frunze frumoase. În fiecare zi vedeam lucruri noi.

Voiam să mă abat din drum şi să hoinăresc prin crânguri şi livezi, dar nu puteam face asta. Aşa că uneori alergam înainte şi mă plimbam singur. Mă gândeam că, odată, o să fie vreme pentru a hoinări prin sătucurile de prin văile mici, dar pentru moment viaţa ne era plină.

Cum putea cineva să ceară mai mult decât aveam deja?

19

Nu ştiu câte zile au trecut până am început să mă simt rău.

După-amiază mă apucă o fierbinţeală. Cleopa îşi dădu seama de asta înaintea mea, apoi Iacob spuse şi el că se simţea rău, iar Cleopa îşi puse mâna pe fruntea mea şi zise că trebuia să ne întoarcem chiar atunci în Nazaret.

Pe ultima bucată de drum, Iosif mă duse în braţe. M-am trezit însetat şi mă durea gâtul, iar când mă puse în pat, mama era îngrijorată. Şi Micuţa Salomea era bolnavă. S-a ajuns ca patru dintre noi, mai apoi cinci, să zăcem culcaţi pe jos, în aceeaşi odaie.

Se tuşea peste tot în jurul meu, iar mama îmi uda mereu buzele. Am auzit-o spunându-i lui Iacob:

— Trebuie să bei asta! Trezeşte-te!

Micuţa Salomea gemea şi, când am atins-o, ardea.

Mama vorbea cu mine:

— Cine ştie ce e, spuse ea. Poate fi de la romani. Se poate că ei au adus-o. Poate că e din cauză că am fost plecaţi, iar acum suntem acasă. Nimeni altcineva din sat nu e bolnav, doar micuţii noştri.

Dar şi mătuşa Maria era bolnavă. Cleopa o aduse

înăuntru şi o întinse pe rogojină. Îi rosti numele. I-l rosti aşa, ca şi când ar fi fost furios, dar nu era. Iar ea nu-i răspunse. Am văzut lucrurile astea, dar eram pe jumătate adormit. Bătrâna Sara ne cântă. Când nu o zăream în umbră, îi auzeam vocea.

Tot corpul mă durea – umerii, şoldurile, genunchii – dar puteam dormi. Puteam visa.

Pentru prima dată mi s-a părut că somnul era un adăpost.

Acum, când privesc în urmă, ştiu că până în acel moment din viaţa mea, mă luptasem mereu cu somnul. Niciodată nu voiam cu adevărat să alunec în el. Chiar şi atunci când, pe dealuri fiind şi focurile ardeau, mă temusem şi dorisem ca focurile să dispară, ca tâlharii dezlănţuiţi să dispară. Nu voiam să mă cufund în somn. Da, să mă cufund în braţele mamei mele. Da, să mă cufund în siguranţa casei mele. Dar nu să dorm.

Dar acum, cu această boală, când mă dureau umerii şi picioarele, era plăcut să te cufunzi într-un somn adânc.

În timp ce încă eram treaz, visam. Era cel mai plăcut vis din câte avusesem vreodată. Ştiam că sunt în Nazaret. Ştiam că mama era acolo şi că mătuşa Maria era întinsă în apropiere. Ştiam că sunt în siguranţă.

Dar, în acelaşi timp, mă plimbam printr-un palat. Era cu mult mai mare decât casa lui Philo din Alexandria, iar când am ajuns la marginea încăperii, am văzut marea albastră. De o parte şi de alta se înălţau stâncile, şi linia coastei se curba, iar jos, în grădină, erau torţe aprinse. Aşa de multe torţe... Coloanele sprijineau acoperişul de deasupra capului meu. Cunoşteam stilul coloanelor, capitelurile cu frunze de acant.

Pe o bancă de marmură era o făptură cu aripi. Semăna cu un bărbat, un bărbat foarte frumos. M-am gândit la Absalom, fiul lui David, care fusese frumos, şi se întâmplă cel mai ciudat lucru: acestui bărbat de pe bancă începu să-i crească părul şi să i se îndesească.

— Vrei să arăţi ca Absalom, am spus eu.

— Oh, eşti foarte isteţ pentru vârsta ta, nu-i aşa? zise

el. Rabinul te iubeşte.

Avea o voce molcomă, ca o muzică. Ochii lui erau albaştri ca marea. Avea o strălucire în ei. Pe tunică avea o broderie cu verde şi roşu, o viţă plină de cele mai mărunte flori. Mi-a zâmbit.

— Ştiu că-ţi place, spuse el. Ceea ce vreau eu să ştiu e… ce crezi că faci tu aici?

— Aici? În acest palat? am întrebat eu. Visez, bineînţeles.

Am râs. Mi-am auzit, în vis, râsul. Am privit afară, spre mare, şi am văzut norii adunaţi sus, pe cer, iar pe linia orizontului am văzut corăbii mişcându-se. Se părea că pot vedea vâslele lovind apa şi oamenii de la cârmă. Cât de limpezi erau toate sub luna plină!

În jurul meu era numai frumuseţe.

— Da, este un palat potrivit pentru un rege, spuse el. De ce nu trăieşti într-un astfel de palat?

— De ce aş face-o? am întrebat eu.

— Ei bine, cu siguranţă e mai bine decât în mizeria şi în praful din Nazaret, zise el în limba lui graţioasă şi cu zâmbetul său graţios.

— Eşti sigur de asta? l-am întrebat eu.

— Eu trăiesc în amândouă, zise el.

Faţa i se întunecă. Se uită la mine cu dispreţ.

M-am uitat din nou la corăbii, care se mişcau aşa de repede, aşa de lin, în lumina lunii, navigând noaptea, când noaptea era primejdios de navigat, dar atât de frumos.

— Da, ele se întorc din Ostia, spuse el, vasele acelea frumoase cu galere. Arhelau al vostru e nerăbdător să ajungă acasă. La fel sunt şi fraţii şi surorile lui.

— Ştiu, am răspuns eu.

— Cine eşti tu? vru el să afle.

Era nerăbdător. De fapt, acest vis urma în scurt timp să se sfârşească. Toate visele se sfârşesc.

L-am privit. Era furios şi încerca să ascundă asta. Dar nu putea să o facă. M-am gândit la frăţiorii mei. Dar el nu era copil.

— Şi nici tu nu eşti copil! zise el.

— Oh, acum înţeleg, am spus eu, foarte satisfăcut. Înainte nu înţelesesem. Când eşti cu mine, nu ştii ce se va întâmpla, nu-i aşa? Nu ştii ce va urma. Am râs iar şi iar. Asta e nenorocul tău, să nu ştii cum se va sfârşi.

Deveni atât de nervos, încât nu reuşi să-şi păstreze zâmbetul pe faţă.

Dar, pe măsură ce zâmbetul îi dispăru, el începu să plângă. Şi nu se putea abţine. Era un om în toată firea şi plângea, lucru cum eu nu mai văzusem aproape niciodată.

— Ştii că din dragoste sunt ceea ce sunt, spuse el. Din dragoste sunt aşa.

Mi-a părut rău pentru el. Dar trebuia să fiu atent. Îşi ţinea faţa în palme şi mă privea printre degete. Da, plângea, dar mă urmărea, şi, uitându-mă la el, m-a cuprins mila. Nu voiam să mă uit la el. Nu puteam face nimic pentru el.

— Cine eşti? mă întrebă din nou. Se înfurie atât de tare, încât se opri din plâns şi se întinse spre mine. Îţi cer să-mi spui cine eşti!

M-am dat înapoi, îndepărtându-mă de el.

— Nu pune mâinile pe mine, am spus eu. Nu eram mânios sau tulburat, dar voiam ca el să înţeleagă. Să nu pui niciodată mâinile pe mine, niciodată.

— Ştii ce se întâmplă în Ierusalim? întrebă el.

Era atât de furios, încât se înroşise la faţă şi-şi deschise larg ochii.

Nu i-am răspuns.

— Dă-mi voie să-ţi arăt, copile-înger! zise el.

— Nu te obosi, am spus eu.

În faţa noastră, în locul mării albastre am văzut, dintr-odată, curtea imensă a Templului. Nu voiam să o văd.

Nu doream să mă gândesc la bărbaţii care se luptau, aşa cum o făcuseră atunci când fusesem acolo. Dar era cu mult mai rău.

Arcaşii de pe colonade trăgeau cu săgeţi în soldaţii romani, iar alţii aruncau pietre, şi avură loc tot felul de lupte până când, de sub coloane, izbucniră flăcări, flăcări groaznice şi uriaşe se ridicau şi îi luau pe evrei prin

surprindere, în vreme ce colonadele luau foc, iar lucrăturile din aur de pe exteriorul acestor locuri începură să ardă, iar trupurile cădeau în foc şi oamenii strigau şi ţipau cerându-i Domnului să-i salveze.

Întreaga curte era cuprinsă de flăcări, dar totuşi câţiva evrei îşi aruncară armurile şi alergară în foc, zbierând şi ţipând, iar romanii fugeau pe unde puteau, iar alţi romani ieşeau cu braţele pline de lucruri de preţ. Lucruri de preţ din Templu, lucruri sfinte, lucruri ale Domnului. Ţipetele oamenilor în suferinţă erau mai mult decât puteam suporta.

— Dumnezeule din Cer, ai milă de ei, am strigat eu.

Îmi era foarte frică. Tremuram. Toată teama se întorsese şi era mai groaznică decât fusese vreodată. Focurile îmi umplură mintea, unul după altul, de parcă fiecare foc ar fi fost aprins de cel dinaintea lui, până când flacăra ajunse la stele.

Dintru adâncuri strig către Tine, Doamne!

— Asta-i tot ce poţi face? mă întrebă ciudata creatură.

Stătea foarte aproape de mine, arătând frumos în hainele ei scumpe, cu ochii plini de mânie, chiar dacă zâmbea.

Mi-am acoperit faţa cu mâinile. Nu m-aş fi uitat. I-am auzit vocea, în ureche:

— Sunt cu ochii pe tine, copile-înger! Aştept să văd ce ai de gând să faci. Continuă, deci: umblă ca un copil, hrăneşte-te ca un copil, joacă-te ca un copil, lucrează ca un copil. Dar eu sunt cu ochii pe tine. Şi, da, poate că nu cunosc viitorul, dar ştiu asta: mama ta este o târfă, tatăl tău este un mincinos, iar podeaua din casa ta e de pământ. Cauza ta e pierdută, ştiu asta, e pierdută în fiecare zi şi în fiecare ceas, iar tu ştii asta. Crezi că miracolele tale îi vor ajuta pe oamenii aceştia nesăbuiţi? Îţi spun eu, haosul domneşte. Iar eu sunt Prinţul lui.

M-am uitat la el. Ştiam că, dacă aş fi vrut, i-aş fi putut răspunde. Vorbele ar veni uşor şi ele mi-ar spune lucruri pe care nu le ştiam; ele ar scoate la iveală cunoaşterea din

mintea mea, la fel de sigur cum şi sunetul ar ieşi din gâtlejul meu. Toate ar fi acolo, înaintea mea, toate răspunsurile, toată durata Timpului. Dar nu, nu avea să se întâmple. Nu, nu aşa, şi nici altfel. Nu am spus nimic. Mă durea suferinţa lui. Mă durea faţa lui, din ce în ce mai întunecată. Mă durea furia lui.

M-am trezit fără să scot un sunet. Şedeam întins, în camera întunecată, transpirat şi însetat.

Era lumină doar de la lampă. Peste tot se auzeau gemete. Nu ştiam unde mă aflam, ce cameră era aceasta, locul acesta – şi mă durea capul. Mă durea aşa de tare, încât nu mai puteam suporta. Mama era lângă mine, dar cu cineva.

Cleopa se ruga în şoaptă. Auzeam o voce ciudată, o voce de femeie:

— Dacă va continua tot aşa, nu o să vreţi ca ea să se întoarcă…

Am închis ochii. Am visat. Am văzut lanurile de grâu din jurul Nazaretului. Am văzut migdalii în floare, pe lângă care am trecut când am venit aici pentru prima dată. Am văzut satele cu case albe, învălmăşindu-se peste dealuri. Frunze subţiri, răsucite, zburând în adieri uşoare de vânt. Am visat apă. Creatura aceea voia să vină iar, dar nu am vrut să o las. Nu, nu lumii palatelor şi a corăbiilor.

— Opreşte-te, am spus. Nu o voi face.

— Visezi, te ţin eu în braţe, şopti mama. Eşti în siguranţă.

În siguranţă.

Au trecut zile şi nopţi până mi-am revenit. Abia mai târziu am aflat asta.

Şi chiar şi atunci majoritatea timpului am dormit. M-au trezit doar gemetele, Plânsetele şi gemetele, iar atunci am ştiut că murise cineva.

Când am deschis ochii, am zărit-o pe mama hrănindu-i pe Simeon cel Mic, care era sub pături, rezemat de o pătură făcută sul. În apropiere dormea Micuţa Salomea, cu faţa foarte transpirată. Dar nu mai era chiar aşa de bolnavă.

Mama se uită la mine şi îmi zâmbi. Dar faţa ei era albă şi tristă şi plânsese, iar eu ştiam asta, şi ştiam că una dintre persoanele care se văita şi plângea în încăperea mai îndepărtată era Cleopa. L-am auzit, acel plâns matur şi frânt, de bărbat, cel pe care îl văzusem şi îl auzisem în vis.

— Spune-mi! am şoptit eu. M-a cuprins teama, punând stăpânire pe gâtlejul meu.

— Copiii sunt mai bine, spuse ea. Nu-ţi aminteşti? Aseară ţi-am povestit tot.

— Nu, vreau să ştiu, cine e?

Ea nu voia să-mi răspundă.

— E mătuşa Maria? am întrebat eu. M-am întors să mă uit. Mătuşa Maria zăcuse întinsă chiar lângă mine, iar acum nu mai era.

Mama închise ochii şi oftă. M-am întors spre ea şi mi-am pus mâinile pe genunchii ei, dar nu cred că ea simţise asta prin robă. Se legăna înainte şi înapoi.

Când m-am trezit iar, avea loc un praznic. Asta trebuia să fie. Auzeam muzica flautelor tăind aerul, ca nişte cuţite de lemn.

Iosif era cu mine şi mă îndemna să mănânc nişte supă. Micuţa Salomea stătea lângă mine, în picioare, şi, cu nişte ochi mari, spuse:

— Ştii că mama mea a murit?

— Îmi pare rău, am zis eu.

— Şi a murit şi copilul, pentru că era în pântecele ei.

— Îmi pare rău, am zis iar.

— Au îngropat-o deja. Au pus-o în grotă.

Nu am mai spus nimic.

Mătuşile mele, Salomea şi Estera, intrară în cameră şi o puseră pe Micuţa Salomea să bea supă şi să se întindă. Micuţa Salomea întreba fără oprire despre mama ei.

— Era învelită? întrebă ea. Era albă?

Ele îi spuseră să tacă.

— A plâns când a murit?

Eu am adormit.

Când m-am trezit, încăperea mai era încă plină de copiii care dormeau, şi erau aici şi verişorii mei mai mari,

bolnavi şi ei.

Nu m-am mai trezit până în dimineaţa următoare.

La început am crezut că nimeni din casă nu se deşteptase.

Am ieşit în curte.

Aerul era călduţ, iar frunzele smochinului era mari. Toată via era plină de flori albe, iar cerul era de un albastru intens, şi totuşi plin de nori limpezi, ce nu prevesteau ploaie.

Eram atât de flămând, încât aş fi mâncat orice. Niciodată în viaţa mea nu mai fusesem atât de flămând.

Din cealaltă parte a curţii se auzeau voci, dintr-una din camerele folosite de Cleopa şi de familia sa. Am intrat şi i-am văzut pe mama şi pe unchii mei aşezaţi pe jos, vorbind laolaltă, în faţa unei mese cu pâine şi sos. Fereastra era acoperită doar cu un văl subţire. Lumina cădea pe umerii lor.

M-am aşezat lângă mama.

— … şi voi avea grijă de ei, îi voi aduna în jurul meu şi îi voi ţine lângă mine, pentru că acum eu sunt mama lor, iar ei sunt copiii mei.

Asta îi spunea mama lui Cleopa.

— Înţelegi? Acum sunt copiii mei. Ei sunt fraţii şi surorile lui Iisus şi ai lui Iacob. Pot avea grijă de ei. Vreau să crezi în mine. Toată lumea s-a purtat mereu cu mine ca şi când aş fi o copilă… Nu sunt. Mă voi îngriji de toţi. Suntem cu toţii o familie.

Cleopa dădu aprobator din cap, dar avea o privire pierdută.

Îmi întinse pâinea şi şopti binecuvântarea şi am şoptit-o şi eu. Am înfulecat din pâine.

— Nu, nu aşa de repede, spuse mama. Vorbesc serios. Nu trebuie să faci aşa. Şi bea asta.

Îmi dădu apă. Eu voiam pâinea.

Mama îşi trecu degetele prin părul meu. Mă sărută.

— Ai auzit ce i-am spus unchiului tău?

— Ei sunt fraţii şi surorile mele, am zis eu, cum au fost mereu. Am mai mâncat nişte pâine şi nişte sos.

— Ajunge, spuse mama.

Ea luă toată pâinea şi tot sosul, se ridică şi ieşi.

Eu am rămas acolo doar cu unchiul meu. M-am dus mai aproape de el.

Faţa lui era liniştită, de parcă tot plânsul ar fi dispărut şi l-ar fi lăsat gol.

El se întoarse spre mine. Arăta foarte serios.

— Crezi că Domnul din Ceruri a trebuit să ia pe unul dintre noi? întrebă el. Iar pentru că eu am fost cruţat, a luat-o pe ea în locul meu?

Eram atât de surprins, încât abia mai puteam respira. Dintr-odată mi-am amintit de rugăciunea mea pentru el, pe când el se ruga în râul Iordan. Îmi aminteam puterea ce ieşise din mine şi intrase în el, atunci când mi-am pus mâinile pe el, în vreme ce cânta în apa râului, iar el nici măcar nu ştiuse vreodată asta.

Am încercat să spun ceva, dar nu puteam articula cuvintele.

Ce puteam face altceva decât să plâng?

El mă luă în braţe şi mă legănă.

— Oh, dragul meu, îmi zise, în şoaptă. O, Dumnezeule, Făcătorule a toate câte sunt, se rugă el, m-ai vindecat. Trebuie că a fost pentru binele meu să cunosc atâta amărăciune… noi, cei care suntem în viaţă îţi mulţumim, cum fac eu acum, iar tatăl le va spune copiilor despre cinstea Ta.

Vreme de câteva săptămâni nu am ieşit din curte.

La lumină, mă dureau ochii. Eu şi Cleopa am văruit câteva odăi cu vopsea albă, proaspătă. Dar cei care trebuiau să lucreze în Sepphoris au mers la lucru.

În cele din urmă toţi se însănătoşiră, chiar şi Micuţa Estera, pentru care ne temuserăm să nu fie mai rău, pentru că era aşa de mică. Dar ştiam că era bine, căci ţipa din toţi rărunchii.

Rabinul Sherebiah, preotul cu picior de lemn, veni în casa noastră cu Apa pentru Purificare, aşa că puteam fi stropiţi o dată şi apoi iar, în zilele următoare. El făcuse această apă din cenuşa junincii roşii, ce fusese înjunghiată

şi arsă la Templu, după cum spune Legea că trebuie făcută cenuşa, şi din apa vie din izvorul de sub sinagogă, de la marginea satului.

Nu doar noi am fost stropiţi cu apa aceasta, ci întreaga casă şi toate vasele pentru gătit şi urcioarele în care ţineam mâncare sau vin. Totul a fost stropit. *Mikvah*-ul a fost stropit.

După fiecare stropire, ne îmbăiam în *mikvah*; şi, în ziua când am fost stropiţi ultima dată, după apusul soarelui, toţi eram curaţi, la fel şi casa.

Aceasta era pentru necurăţia pe care o luasem de la moartea mătuşii Maria. Iar pentru noi era un lucru solemn, mai ales pentru Cleopa, care recitase pasajul din Cartea Numerii, care ne vorbea despre această curăţire şi despre cum trebuia ea făcută.

Mintea mea era foarte captată de acest ritual; mă hotărâsem că voiam să văd cu ochii mei, odată, în Ierusalim, înjunghierea junincii roşii.

Nu, nu acum, când aveau loc lupte. Dar într-o zi când va fi pace şi vom putea merge acolo. Înjunghierea junincii roşii şi arderea ei, împreună cu pielea, cu carnea şi cu sângele său, şi cu baliga sa, pentru a face această cenuşă de purificare – ce imagine era asta, mă gândeam eu. Erau atâtea de văzut la Templu. Iar Templul era acum în mijlocul luptelor.

Acesta era singurul fel în care mi-l puteam aminti, plin de trupuri moarte şi de oameni ţipând, şi bărbatul care fusese ucis în faţa mea, iar acel soldat călare ajunsese să arate, în închipuirea mea, ca o combinaţie dintre un om şi un cal, cu suliţa sa lungă şi plină de sânge. Asta, şi apoi bătălia din Templul cuprins de flăcări pe care o văzusem în vis, în visul acela ciudat. Putusem totuşi să am un astfel de vis?

Dar toate astea erau departe.

Aici era pace, iar noi eram purificaţi.

Nu îmi aminteam să fi făcut un asemenea lucru în Alexandria, o stropire, şi îmi aminteam vag moartea unui copilaş, pe când eram acolo, a pruncului unchiului Alfeu.

Dar aici, în Ţara Sfântă, aceste lucruri se făceau după Lege. Şi toată lumea era fericită să le facă.

Dar ştiam că unchii mei nu aşteptaseră acest ritual ca să poată merge la muncă în Sepphoris. Nu putuseră să facă asta. Unii dintre ei lucraseră acolo pe toată perioada bolii noastre. Iar femeile fuseseră la grădina de zarzavaturi ori de câte ori a fost nevoie. Eu nu am întrebat nimic legat de asta. Ştiam că făceau ce puteau. Şi aveam încredere în ceea ce spuneau unchii mei şi Iosif că trebuie făcut. Oamenii făceau fiecare ce putea.

Acum, după perioada aceasta, dar nu la multă vreme, pe când eu încă nici nu ieşeam din casă, unchii mei intrară într-o mare polemică.

Era aşa de mult de muncă în Sepphoris încât puteau alege între lucrările mai grele, cele care le plăceau mai mult şi cele în care se folosea îndemânările celor din familie. Dar Iosif, cel pe care se bazau toţi, nu voia să ceară mai mult, în funcţie de lucrare. Unchii mei nu credeau că asta era corect, şi alţi tâmplari din Sepphoris credeau la fel. Unchii mei voiau dublu pentru muncile calificate, iar ceilalţi tâmplari erau de acord, dar Iosif nu dorea să facă acest lucru.

În cele din urmă merseră cu toţii pe deal la rabinul Berekhaiah, deşi ei voiau să-l vadă pe rabinul Jacimus, cel mai strict fariseu.

— Avem nevoie de un fariseu care să stabilească asta, spusese unchiul Cleopa.

Şi toată lumea fusese de acord. Chiar şi Iosif. Dar nimeni nu avea să-l întrebe pe rabinul mai tânăr înainte de a-l întreba pe cel bătrân.

Rabinul Berekhaiah spuse numaidecât să meargă la rabinul Jacimus, fariseul, şi să facă aşa cum le va spune el.

Noi, băieţii, nu ne puteam înghesui înăuntru şi, pe măsură ce afară se încălzea, ne-am dus acasă.

Erau plecaţi de multă vreme, iar când se întoarseră erau în toane bune. Se părea că rabinul Jacimus îi făcuse să cadă de acord: dacă aveau să ia preţ dublu pentru muncile calificate, îi vor lăsa pe băieţi să meargă la şcoală

o jumătate de zi. Iar Iosif fusese de acord cu asta!

Noi am bătut din palme. Erau nişte veşti minunate. Eu şi Iacob ne-am uitat unul la altul. Chiar şi verişorii noştri, Silas şi Iustus, erau bucuroşi. Şi Simeon cel Mic era bucuros, chiar dacă nu ştia despre ce era vorba.

Urma să primim mai multă învăţătură. Iar familia avea să aibă venituri mai mari.

Mama era foarte mulţumită.

În acea seară am avut la cină vin bun, iar la lumina lămpilor Iosif ne-a citit, de pe pergamentele aduse din Alexandria, din poveştile greceşti care ne plăceau, Cartea lui Tobit.

Toată lumea se adunase să asculte, chiar şi femeile, căci tuturor ne plăcea să ascultăm cum venise îngerul la Tobie, fiul lui Tobit, şi acest înger „deghizat" îi vorbea lui Tobie despre tămăduirile pe care le putea face cu măruntaiele peştilor care încercaseră să îi înghită piciorul; şi despre cum trebuia el să se însoare cu tânăra Sara, fiica lui Raguel, şi cum Tobie întreba dacă era sau nu adevărat că Sara avusese deja şapte soţi şi că toţi fuseseră ucişi la nuntă de un demon.

Am râs în hohote când Iosif a citit această parte, imitând vocea inocentă a lui Tobie. Apoi Iosif deveni din nou Îngerul Rafael:

— „Acum ascultă-mă pe mine, frate. Ea trebuie să fie femeia ta, iar de demon nu te nelinişti!"[12]

Iosif citi mai departe, imitând vocea îngerului, că Tobie avea să se însoare cu Sara chiar în noaptea aceea, iar tot ceea ce avea de făcut era să pună ficatul şi inima peştilor morţi pe focul din camera de nuntă, iar mirosul avea să-l alunge pe demon pentru totdeauna!

— Şi pe cine crezi că va mai alunga mirosul ăsta? întrebă Cleopa.

Chiar şi mama râdea.

Iosif continuă, în rolul Îngerului Rafael, vorbind repede.

— „Şi când va trebui să te apropii de ea, ridicaţi-vă

12 Cartea lui Tobit 6:16

amândoi şi strigaţi către milostivul Dumnezeu, şi El vă va mântui şi vă va milui. Nu te teme, căci ea este menită din veac pentru tine şi tu o vei mântui, şi ea va merge cu tine, şi ştiu că vei avea de la ea copii!”[13]

Noi râdeam iar, atât de tare încât abia ne puteam abţine să nu strigăm.

— Aşa stau lucrurile, zise mătuşa Estera, şi toţi izbucniră în râs, Uitându-se unii la alţii.

— Nu mai vorbiţi despre astea, strigă mătuşa Salomea, şi râseră iarăşi toţi, de parcă mamele înţelegeau mai bine decât noi cât era de amuzant.

— Şi un înger ar trebui să ştie! strigă mătuşa Ester.

Tăcură toţi. Iar râsul se opri.

Am văzut că se uitau la mama şi apoi unii la alţii.

Mama privea în gol, apoi zâmbi. Râse. Dădu din cap şi râse, iar ei izbucniră din nou în râs.

Povestea avea multe părţi amuzante, iar noi le ştiam pe toate. Demonul a plecat din cauza duhorii de peşte, iar îngerul l-a prins, Tobie şi Sara s-au iubit, socrul său nu-l lăsa să plece acasă pentru că îl iubea foarte mult, iar ceremonia de nuntă ţinu paisprezece zile, iar când el merse, în cele din urmă, acasă, vindecă orbirea tatălui său cu leacurile din peştele ce încercase să-l înghită, şi avu loc o altă ceremonie de nuntă ce ţinu mai multe zile şi toată lumea era fericită. Apoi veni partea mai serioasă a poveştii, rugăciunile lungi şi frumoase ale lui Tobie, pe care le ştiam pe toate în greacă şi le recitam.

Când am ajuns la sfârşitul rugăciunii, Iosif, care ne îndrumase, rosti cuvintele mai încet, deoarece ele aveau acum o altă însemnătate pentru noi decât atunci când fuseserăm în Egipt.

Ierusalime, cetate sfântă, El te va pedepsi pentru păcatele fiilor tăi şi iarăşi va milui pe fiii celor drepţi. Slăveşte pe Domnul cu sârguinţă şi binecuvântează pe Împăratul veacurilor, ca sa de zidească iarăşi locaşul Lui

13 Cartea lui Tobit 6:18

cu bucurie în mijlocul tău…[14]

Eram trişti, gândindu-ne la luptele ce aveau loc. Şi, în vreme ce rugăciunea era spusă în continuare, eu am făcut să dispară amintirile despre luptă; am făcut să îmi amintesc Templul aşa cum îl ştiam, înainte ca oamenii aceia să se lupte între ei.

Am văzut pereţii imenşi şi sutele de oameni adunaţi acolo ca să se roage, îmbulzindu-se prin băi, prin tuneluri, în Curtea Păgânilor. Am auzit oamenii strigând psalmii.

Acum ne rugam, în timp ce Iosif ne îndruma:

Popoare multe vor veni de departe în numele Domnului Dumnezeu cu daruri în mâini, cu daruri pentru Împăratul Cerurilor…[15]

Am văzut, în mintea mea, lumina, şi am căzut într-un somn frumos, în care puteam auzi cuvintele rugăciunii, în vreme ce eram întins pe rogojină, cu mâna îndoită sub cap.

Întru Tine se va binecuvânta numele Tău cel sfânt în vecii vecilor![16]

Şi, astfel, păru că epidemia părăsise casa noastră. Moartea o părăsise. Necurăţia o părăsise. Şi lacrimile o părăsiseră. Şi, deşi visul cu creatura ciudată cu aripi şi ochi frumoşi mă tulbura, şi mai tare mă tulbura faptul că simţeam că nu puteam spune nimănui despre el, mi l-am scos din minte şi l-am pus deoparte, alături de imaginea Templului însângerat. Şi viaţa începu din nou. Eram foarte vesel că ştiam asta, pentru că ştiam ce însemna nefericirea şi teama, şi boala şi tristeţea, iar acum aceste lucruri dispăruseră.

20

De îndată ce mama îmi spuse că aveam voie, am

14 Cartea lui Tobit, 13:9, 10
15 Cartea lui Tobit, 13:11
16 Cartea lui Tobit, 13:18

făcut baie în *mikvah,* iar apa era foarte rece şi aşa de mare, că îmi trecea peste cap, şi am îmbrăcat haine curate, şi am mers sus pe deal, la casa marelui rabin, Berekhaiah. Servitorii îmi spuseră că era la sinagogă, aşa că am mers acolo, neuitând să mă spăl pe mâini la izvor, de dragul celor care nu ştiau că mă îmbăiasem înainte de a veni.

Am intrat şi m-am aşezat la marginea adunării, surprins să văd atât de mulţi oameni într-o zi de lucru. Dar, la scurt timp, am văzut că nu-i ascultau pe rabini, ci pe un bărbat care venise să povestească despre evenimentele din Ierusalim. Era un fariseu, îmbrăcat în haine frumoase, cu mult păr alb sub şal.

Erau acolo fratele meu, Iacob, şi Iosif, şi Cleopa. Verişorii mei mai mari erau şi ei.

Rabinul Berekhaiah zâmbi când mă văzu şi îmi făcu semn să stau cuminte, în vreme ce bărbatul vorbea.

Omul vorbea în greacă şi, din când în când, se oprea şi vorbea în limba noastră.

Era prins în relatarea sa:

— Acest Sabinus, acest procurator al romanilor, i-a pus pe oamenii săi să înconjoare Templul, iar evreii s-au urcat pe acoperişurile colonadelor. Au aruncat cu pietre în romani. Săgeţile au zburat prin aer. Dar săgeţile romane nu puteau ajunge la evrei din cauza poziţiei lor. Iar Sabinus, acest om fără Dumnezeu, acest om al cărui singur scop era să găsească comoara Împăratului, în absenţa acestuia din urmă, acest om lacom a dat foc, în secret, colonadelor, tocmai colonadelor Templului, cu lucrătura lor de aur, în ceară, iar evreii au fost surprinşi de flăcări, căci acestea au cuprins colonadele. Focul a răbufnit ca un munte. Aşezământul de pe acoperişul Templului a luat foc; ardeau chiar şi stâlpii. Iar aurul a fost distrus de flăcări. Şi oamenii de pe acoperiş au fost ucişi. Cum îi putem număra pe cei morţi?

Am simţit cum teama mea revine. Deşi era cald, mie mi se făcuse frig, iar el continuă:

— … iar romanii au trecut prin flăcări ca să fure comoara Împăratului, în faţa celor care priveau

neputincioşi. Ei au fugit prin Curtea cea Mare tocmai în depozit, ca să fure cu lăcomie, şi au furat din Casa Domnului.

Am văzut asta la fel cum o văzusem în vis. Mi-am plecat capul şi am închis ochii. În timp ce el vorbea, eu puteam vedea ce ne povestea.

O luptă după alta, iar legiunile romane veneau, iar crucile se ridicau pe marginea drumului.

— Două mii de răstigniţi, spuse el. Ei au mers după cei care au fugit. I-au adus înapoi pe cei pe care îi suspectau şi i-au executat. Cine ştia că toţi acei oameni erau vinovaţi? Ei nu îi pot distinge pe cei buni de cei răi! Ei nu ştiu. Şi arabii, câte sate au ars până când generalul Varus i-a trimis, în sfârşit, acasă, înainte de a afla că nu se puteau încrede în ei cum că vor păstra pacea?

Urmă apoi un şir de nume – locuri incendiate, familii care îşi pierduseră casele…

Nu-mi puteam deschide ochii. Am văzut, pe cerul nopţii, flăcările. Am văzut oamenii fugind. În cele din urmă, am simţit o mână pe umărul meu şi l-am auzit pe rabinul Berekhaiah şoptind:

— Fii atent.

— Da, bunule rabin, am şoptit eu.

M-am uitat la bărbatul care se plimba încolo şi încoace prin faţa adunării, vorbind despre rebeli – Simeon, care aprinsese palatul din Ierihon, fusese urmărit de Gratus, generalul lui Irod, cel care plecase la romani. Domnia lui se sfârşise. Dar mai erau atâţia alţii…

— Sunt în peşterile din nord! gesticulă el. Nu vor fi niciodată nimiciţi.

Oamenii şuşoteau şi dădeau din cap.

— Familiile lor, triburi de tâlhari. Iar acum umblă vorba că Cezarul ne-a împărţit copiilor lui Irod, şi aceşti prinţi, dacă asta or fi, sunt pe mările întinse, în porturile noastre.

Am văzut, sub lumina lunii, marea. Am simţit visul.

Solul se opri, de parcă ar mai avea multe de spus, dar nu le putea spune.

— Acum îl aşteptăm pe cel care a fost numit conducătorul nostru, spuse el.

Din spatele adunării vorbi un bărbat.

— Vor conduce preoţii Templului! spuse el.

Şi un altul:

— Preoţii cunosc Legea şi noi trăim potrivit ei. De ce nu avem preoţi din Casa lui Zadok, după cum spune Legea că ar trebui să avem? Vă spun eu, curăţaţi Templul de toată murdăria, iar preoţii vor conduce din nou.

Bărbaţii se ridicară în picioare. Strigau unii la alţii. Nimeni nu se auzea.

Rabinul Jacimus era în picioare.

Bărbaţii se liniştiră doar când se ridică în picioare bătrânul rabin Berekhaiah.

— Trimişii noştri îi vor prezenta Cezarului petiţiile noastre, spuse rabinul Berekhaiah. Cezarul a luat o hotărâre şi, în curând, o vom afla. Până atunci, aşteptăm.

Ochii lui se plimbară peste adunare. Se întoarse într-o parte şi în alta, privind feţele femeilor şi ale bărbaţilor adunaţi acolo.

— Cine cunoaşte la ora asta descendenţa preoţilor din Templu? întrebă el. Cine ştie dacă chiar există un Mare Preot?

Acest lucru fu aprobat prin mişcări ale capetelor. Oamenii se aşezau la locurile lor.

Solul continuă să răspundă la întrebările oamenilor.

Dar, la scurt timp, se iscară din nou certuri şi strigăte.

M-am ridicat şi m-am furişat afară din sinagogă.

În aerul cald n-am mai tremurat. Am traversat satul şi am ieşit, apoi am urcat dealul.

Femei îngrijeau grădinile de zarzavaturi. Ţăranii lucrau pe câmp, împreună cu ajutoarele.

Cerul era nesfârşit, iar norii se mişcau de parcă erau corăbii pe mare.

În iarbă creşteau anemone, unele înalte, altele mici. Iar copacii erau plini de măsline verzi.

M-am întins pe iarbă şi, cu palmele deschise, am

pipăit anemonele. Şi am privit în sus, printre crengile măslinilor. Îl voiam aşa – cerul, în bucăţele şi fărâme. Eram fericit. În depărtare auzeam porumbeii şi guguştiucii din sat. Credeam că aud chiar şi albinele, în stupurile lor. Auzeam ceva ce semăna cu sunetul ierbii care creşte, dar ştiam că nu era asta. Toate sunetele veneau împreună şi erau delicate – atât de diferite de sunetele unui oraş.

M-am gândit la Alexandria. M-am gândit la marele templu din port al lui Cezar Augustus, cu grădinile şi cu bibliotecile sale. L-am văzut de multe ori, când treceam pe lângă el, când mergeam să ne aprovizionăm de la depozitele de pe docuri.

Da, toate astea. Şi procesiunile noastre, noi, evreii din Alexandria, cea mai mare parte a populaţiei, sărbătorind ziua în care Scriptura a fost tălmăcită în greacă. Au avut păgânii ce să vadă, nu-i aşa? Cel puţin asta ziceau bărbaţii, pe când cântam psalmii.

Am văzut marea.

Mă gândeam la lucrurile acelea… dar îmi plăcea locul acesta. Ştiam că îmi place, că îmi place pădurea deasă ce urca pe pantă, cu chiparoşi şi smochini, şi copacii de mirt, după cum mă învăţase Iosif numele lor.

M-am rugat în inima mea: „Tată Ceresc, îţi mulţumesc pentru asta”.

Nu va dura mult, nu voi rămâne singur aici.

Cleopa venea să mă ia.

— Nu fi supărat, zise el.

— Sunt foarte fericit, am spus eu, în timp ce mă ridicam în picioare. Nu sunt deloc supărat. Nu sunt supărat pentru nimic.

— Oh, înţeleg, zise el pe tonul său obişnuit. Am crezut că poveştile de la sinagogă te-au făcut să plângi.

— Nu, am spus eu, scuturând din cap. Acesta este un loc vesel, am zis, uitându-mă spre locul unde stătusem. Vin aici, iar gândurile mi se transformă în rugăciuni.

Lui îi plăcu asta.

Am coborât panta împreună.

— Bine, spuse el. Nu trebuie să-ţi faci griji pentru

toate luptele alea, pentru înfrângeri. Romanii îi vor prinde pe toţi rebelii din Iudeea. Nebunul acela de Simeon e doar unul dintre ei. Îl vor prinde pe Athronges, regele păstor, şi îi vor prinde şi pe fraţii săi. Şi îi vor vâna şi pe aceşti tâlhari din Galileea. Ei sunt acolo, sus, în peşteri, la Fântânile Iordanului. Când vor dori ceva, vor ieşi de acolo şi-i vei auzi urlând prin sat. Oh, nu, nu aici, nimic nu se va mai întâmpla în Nazaret decât... Oricine va fi rege aici sau în Iudeea, Arhelau ori Antipa, tot Cezarul este cel care hotărăşte la cine putem face apel. O să-ţi spun ceva despre Cezar. El nu vrea probleme aici. Iar aceşti Irozi vor domni până nu apar probleme. Avem mereu un Cezar.

M-am oprit. M-am uitat la el.

— Şi voi vreţi să fie aşa, să aveţi mereu un Cezar?

— De ce nu? întrebă el. Cine altcineva să menţină pacea?

Am simţit teama atât de ascuţită încât parcă îmi rănea pântecul. Nu am răspuns.

— Nu vom mai avea niciodată un rege pentru tronul lui David? am întrebat eu.

El mă privi o vreme înainte de a-mi răspunde.

— Eu vreau pace, zise el. Vreau să construiesc, şi să tencuiesc, şi să vopsesc, şi să-i hrănesc pe cei mici, şi să fiu cu neamurile mele. Asta vreau. Şi asta vor toţi romanii. Ştii, romanii nu sunt oameni răi. Îşi venerează zeii. Femeile lor sunt cuviincioase. Şi ei au felul lor, cum îl avem şi noi pe al nostru. Ei bine, tu crezi că fiecare păgân este o fiară ticăloasă care şi-a ars copiii pentru Molok şi a săvârşit ticăloşii în casa lui în fiecare după-amiază.

Am râs.

— Dar aici este Galileea, spuse el. Odată ce un om a trăit într-un oraş ca Alexandria, odată ce a fost la Roma, ştie că astea sunt iluzii. Ştii ce înseamnă cuvântul ăsta?

— Da, am răspuns. Fantezii. Vise.

— Ah, spuse el. Tu eşti cel care mă înţelege.

Am râs şi am dat aprobator din cap.

— Eu sunt profetul tău, zise el.

— Vrei să fii profetul meu? am întrebat.

— Ce? Ce ai vrea să fac pentru tine?

— Spune-mi răspunsurile. De ce m-au oprit la uşa sinagogii? De ce nu vrea Iosif să spună ce a fost în…

— Nu, zise el. Clătină din cap. Îşi puse mâinile pe cap. Se uită în jos. Nu pot face asta, pentru că Iosif nu vrea să o fac.

— Iosif mi-a interzis să îi pun întrebări, mi-a interzis chiar să mai întreb ceva.

— Ştii de ce? mă întrebă el.

— Nu vrea să ştiu, am spus eu. Am ridicat din umeri. Ce alt motiv ar avea?

El îngenunche şi mă luă de după umeri. Mă privi în ochi.

— Nu înţelege el însuşi lucrurile, zise el. Iar atâta timp cât un om nu înţelege, nu poate să explice lucrurile.

— Iosif? Nu înţelege?

— Da, asta am spus. Am spus-o numai pentru urechile tale.

— Tu înţelegi? l-am întrebat eu.

— Încerc, zise el. Ridică din sprâncene şi zâmbi. Mă cunoşti. Ştii că încerc. Dar felul lui Iosif este de a aştepta, de a-l aştepta pe însuşi Domnul. Iosif nu trebuie să înţeleagă, pentru că el are încredere deplină în Domnul. Îţi pot spune ceva, şi nu trebuie să uiţi. Un înger a vorbit cu mama ta. Şi la Iosif au venit îngeri. Dar la mine nu a venit niciodată niciun înger.

— Şi nici la mine, dar… am izbucnit eu.

Nu aveam de gând să o spun – despre Eliazar din Egipt şi despre opritul ploii şi cu atât mai puţin despre Cleopa însuşi, în râul Iordan, şi despre mâna mea de pe spatele lui. Sau despre noaptea aceea de pe malurile Iordanului când am crezut că sunt şi alţii acolo, peste tot în jurul meu, în întuneric.

El era pierdut în gândurile lui. Se ridică şi se uită peste câmpuri, la munţii ce se înălţau la răsărit şi la apus.

— Spune-mi ce s-a întâmplat! am zis eu. Am vorbit încet şi am insistat. Spune-mi tot.

— Hai să vorbim despre lupte, şi despre revolte, şi

despre regii ăştia din neamul lui Irod, zise el. Încă se uita în zare. Nu-ţi pot spune ceea ce vrei să ştii. Nici eu nu ştiu tot. Dacă voi încerca să-ţi spun ceva, tatăl tău mă va scoate din casă. Ştii că aşa ar face. Şi nu pot crea asemenea probleme în casa noastră. Câţi ani ai acum, opt?

— Nu încă, am spus eu. Dar în curând o să am!

El zâmbi.

— Da, un bărbat, zise el. Văd asta. Cum de nu am ştiut că eşti bărbat? Ascultă-mă, într-o zi, înainte să mor, îţi voi spune tot ce ştiu. Îţi promit…

Apoi căzu iar pe gânduri.

— Ce este?

Faţa lui era plină de umbre.

— Îţi spun doar atât, zise el. Să păstrezi în inimă. Va veni ziua…

Scutură din cap. Se uită în altă parte.

— Vorbeşte, spune mai departe, te ascult.

Când se întoarse spre mine, avea iar un zâmbet ironic.

— Cât despre Cezar Augustus… zise el. Ce contează cine adună taxele şi cine prinde hoţii? Ce contează cine stă la porţile oraşului? Ai văzut Templul. Cum poate el să fie reconstruit şi purificat, dacă romanii nu instaurează ordinea în Ierusalim? Irod Arhelau dă ordinul să se facă masacre în fiecare Templu. Tâlharii şi răzvrătiţii stau pe arcade şi trag săgeţi direct spre Templu. Aş vrea o pace romană, da, o pace cum aveam în Alexandria. Să-ţi spun ceva despre romani. Li s-a umplut paharul şi e bine să fii condus de cineva căruia i s-a umplut paharul.

Nu i-am răspuns, dar am auzit fiecare cuvânt şi, mai apoi, mi-am amintit fiecare vorbă.

— Ce i-au făcut lui Simeon, rebelul pe care l-au prins?

— I s-a tăiat capul, zise Cleopa. După părerea mea, a scăpat uşor. Nu mi-a păsat că a aprins cele două palate ale lui Irod. Nu asta e… sunt toate celelalte, fărădelegile, ruina. Se uită la mine. Oh, eşti prea mic ca să înţelegi, zise el.

— De câte ori mi-ai spus asta? l-am întrebat eu.

El râse.

— Dar înţeleg, am spus. Nu avem un rege evreu care să domnească peste noi toţi, un rege evreu pe care oamenii să-l iubească.

El dădu aprobator din cap. Se uită în jur, la cer, la norii care treceau.

— Pentru noi, nimic nu se schimbă cu adevărat, zise el.

— Am mai auzit asta.

— Şi o vei mai auzi. Mâine vei veni cu mine la Sepphoris şi mă vei ajuta să vopsesc pereţii pe care îi terminăm. E treabă uşoară. Am tras liniile. Eu voi pregăti culoarea. Tu doar să văruieşti. Vei lucra la fel cum ai făcut şi în Alexandria. Asta vrem. Nu-i aşa? Asta, şi să-l iubim pe Dumnezeu, cu toată inima şi cu tot sufletul, şi să-i cunoaştem Legea.

Am mers împreună înapoi acasă.

Nu i-am spus ce aveam pe suflet. N-am putut. Am vrut să-i spun despre visul ciudat pe care l-am avut, dar nu am putut. Şi dacă nu i-am putut spune unchiului Cleopa, atunci nu puteam spune nimănui ce am visat. Nu voi putea niciodată să-l întreb pe bătrânul rabin despre bărbatul cu aripi sau despre faptul că văzusem colonadele Templului în flăcări.

Şi cine va înţelegea noaptea aceea de lângă Iordan, făpturile din jurul meu, din întuneric?

Eram aproape la poalele dealului. În grădină era o femeie care cânta, iar în jurul ei se jucau copilaşi.

M-am oprit.

— Ce-i? mă întrebă. Haide, îmi făcu el semn cu mâna.

Nu l-am ascultat.

— Unchiule, am zis, ce ai vrut să-mi spui acolo sus? Spune-mi acum.

El se uită la mine şi eu m-am uitat la el.

Am spus încet:

— Vreau să ştiu.

El tăcu şi pe faţa lui apăru ceva, o mângâiere, şi îmi

răspunse cu o voce molcomă:

— Să păstrezi în inima ta ceea ce îţi voi spune. Va veni ziua când tu ne vei da răspunsurile.

Ne-am uitat unul la altul şi eu am fost cel care s-a uitat în altă parte. *Eu trebuia să dau răspunsurile.*

Îmi reveni amintirea Iordanului în asfinţit, focul din apă, care era un foc frumos, şi cum îi simţeam pe ceilalţi, pe aceia fără număr din jurul meu.

Şi mă străfulgeră sentimentul că înţelegeam tot, *tot.*

Dar dispăru la fel de repede cum apăruse. Şi ştiam că lăsasem să dispară acest sentiment. Da, îl lăsasem să dispară.

Unchiul continua să mă privească.

Se aplecă şi îmi dădu la o parte părul de pe frunte. Apoi mă sărută pe frunte.

— Îmi zâmbeşti? mă întrebă el.

— Da, am spus eu. Ai spus adevărul.

— Care adevăr?

— Sunt prea mic ca să înţeleg, am zis eu.

El râse.

— Nu mă păcăleşti tu pe mine, zise el şi se ridică, şi coborârăm dealul împreună.

21

Vara a fost atât de frumoasă.

Recolta timpurie de smochine trăgea în jos ramurile bătrânului copac din curte şi în curând puteam să le culegem, iar culegătorii de măsline veneau la livezi, şi venea şi căldura verii, iar eu simţeam o fericire cum nu mai cunoscusem vreodată, şi ştiam că o simţeam.

Pentru mine era un nou început – de la ultima zi petrecută în Alexandria până la sosirea în locul acesta.

Pe măsură ce lunile trecură, am terminat reparaţiile la casa noastră, aşa că era aproape perfectă pentru familiile noastre – cele ale unchilor mei, Simeon, şi Alfeu, şi Cleopa, şi pentru Iosif şi mama mea, şi pentru mine.

Riba, sclava grecoaică, cea care venise cu Bruna, dădu naştere unui copil.

În legătură cu acest fapt, erau o grămadă de şuşoteli

şi frământări, chiar şi printre copii, cu Micuţa Salomea care îmi şoptea:

— Nu s-a ascuns de tâlhari destul de departe, în tunelul ăla, nu-i aşa?

Dar în noaptea când s-a născut pruncul, l-am auzit plângând şi am auzit-o pe Riba cum îi cânta în greacă, iar apoi i-a cântat Bruna, iar mătuşile mele râdeau şi cântau împreună, cu lămpile aprinse, şi era o noapte fericită.

Iosif se trezi şi luă pruncul în braţe.

— Ăsta nu-i copil de arab, zise mătuşa Salomea, ăsta e un băiat evreu, iar tu ştii asta.

— Cine a spus că e copil de arab? ţipă Riba. V-am spus…

— Foarte bine, foarte bine, zise Iosif, încet ca întotdeauna, îl vom numi Ismael. Fericeşte asta pe cineva?

Mi-a plăcut pruncul de cum l-am văzut.

Avea o bărbie micuţă şi frumoasă şi ochi mari şi negri. El nu plângea tot timpul, cum făcea pruncul mătuşii Salomea, care se agita dacă auzea un zgomot mai puternic, iar Micuţei Salomea îi plăcea să-l plimbe, când mama lui avea de lucru. Şi astfel a apărut Ismael cel Mic. Ioan cel Mic al mătuşii Salomea şi a lui Alfeu era unul dintre cei cincisprezece Ioani din sat, împreună cu şaptesprezece Simeoni şi treisprezece cu numele de Iuda, şi mai multe Marii decât degetele de la ambele mâini – şi asta doar printre neamurile noastre de pe partea asta a dealului.

Dar prea am înaintat cu povestea mea. Copiii aceştia nu s-au născut decât în iarnă.

Vara era fierbinte, fără briza mării, de pe coastă, iar îmbăierea în izvor era o distracţie mare. În fiecare seară când ne întorceam din Sepphoris, băieţii se băteau cu apă, în vreme ce acolo unde pârâul ocolea se auzeau fete râzând şi povestind între ele. În sus, în bazinul tăiat în piatră, de unde femeile îşi umpleau urcioarele, se auzeau, de asemenea, multe pălăvrăgeli şi râsete, iar mama venea deseori seara doar ca să le vadă pe celelalte femei şi să se plimbe cu ele.

Pe măsură ce trecea vara, în sat aveau loc nunţi, cu

ospeţe ce ţineau toată noaptea şi unde se părea că toţi locuitorii Nazaretului beau şi dansau, bărbaţii dansând nebuneşte unii cu alţii, şi femeile cu femeile, şi chiar şi servitoarele, deşi ele se temeau şi stăteau laolaltă, aşezate mereu lângă umbrarul sub care şedea mireasa, aceasta din urmă fiind acoperită cu cele mai frumoase văluri şi cu cele mai strălucitoare brăţări de aur.

Mulţi din sat cântau la flaut; şi câţiva bărbaţi la liră, iar femeile băteau tamburinele deasupra capetelor lor, şi bătrânii loveau ţambalele, ca să dea dansului un ritm constant. Chiar şi Bătrânul Iustus era adus şi rezemat de perete pe perne, de unde dădea din cap şi zâmbea nuntaşilor, deşi îi curgea saliva pe bărbie, iar Bătrâna Sara îl ştergea.

Uneori, tatăl miresei dansa cel mai frenetic dans al bucuriei, sucindu-şi şi ridicând în sus braţele, şi întorcându-se iute în roba sa dichisită, iar unii dintre meseni beau până se îmbătau şi fraţii sau fiii lor îi ridicau şi îi duceau la casele lor, fără a scoate o vorbuliţă, după cum ne şi aşteptam.

Era servită mâncare bună, miel prăjit şi tocăniţă de carne şi linte, şi curgeau lacrimi, iar noi, cei mici, ne jucam afară, pe câmp, până târziu, alergând, ţipând, şi strigând, şi sărind în întuneric, pentru că nu ne purta nimeni grija. Am alergat în pădure, cât de adânc am îndrăznit să pătrund, şi apoi pe deal în sus şi m-am uitat la stele, şi am dansat aşa cum îi văzusem pe bărbaţi.

În acel an s-au întâmplat mai multe decât aş putea povesti.

A fost o nuntă, a Alexandrei, fiica fermierului bogat, o frumuseţe de fată, după cum spunea toată lumea, şi ce mireasă frumoasă a fost, cu vălurile sale brodate cu aur. Când torţele au ajuns la uşa ei, toată lumea a început să cânte văzând-o pe fată.

La acel ospăţ veniră şi oameni din alte sate, iar când fariseii se adunară să ureze tuturor cele bune, şi când nu vrură să mănânce, mama frumoasei Alexandra mersese şi se înclinase până la pământ în faţa rabinului Sherebiah şi-i

spusese că toată carnea fusese tăiată şi pregătită exact cum trebuia şi că era curată, şi că dacă el nu va gusta din mâncarea sa, pregătită pentru această nuntă a fiicei sale, ea însăşi nu va mânca şi nu va bea nimic, deşi era unica ei fiică.

Rabinul Sherebiah le ceru servitorilor să-i aducă apă ca să se spele pe mâini, deoarece fariseii făceau întotdeauna asta, se spălau pe degete chiar înainte să mănânce, deşi erau curaţi, iar apoi el mâncă de la ospăţ, ridicând bucata, ca toţi să vadă, şi toţi se bucurară, şi toţi fariseii făcură la fel, chiar şi rabinul Jacimus, deşi fariseii nu luau masa aproape niciodată cu altcineva decât cu neamurile lor.

Apoi rabinul Sherebiah dansă, în ciuda piciorului de lemn, şi toţi bărbaţii dansară.

Dragul nostru rabin Berekhaiah veni în faţă şi dansă un dans lent şi nemaipomenit, care îi încântă pe toţi cei mici, care erau elevii lui. Ba mai mult, după asta, socrul său, ca să nu se lase mai prejos, trebui şi el să danseze, la fel cum făceau toţi bătrânii din sat.

Iar mama Alexandrei merse să stea cu mireasa şi cu femeile, iar ei beau, fericiţi că fariseii veniseră la ospăţ.

Munca a continuat.

Clădirile se înălţau în Sepphoris ca plantele sălbatice în mlaştină. Locurile arse erau vindecate cum se vindecă rănile. Piaţa se mărea întruna, cu tot mai mulţi negustori care vindeau mărfuri celor care aveau case noi. Şi erau o mulţime de muncitori pe care îi puteam angaja. Şi toată lumea ne spunea Echipa Egiptenilor.

Nimeni nu se plânse de preţurile noastre şi, în vreme ce Alfeu şi Simeon conduceau construirea fundaţiilor şi a podelelor, şi a pereţilor noi, Cleopa şi Iosif făceau mesele frumoase de ospăţ, şi rafturile pentru cărţi şi scaune romane cum făceam în Alexandria.

Am învăţat să trasez marginile mult mai bine decât o făceam înainte. Şi chiar să pictez unele flori şi frunze, deşi mai mult umpleam ce desenaseră pictorii pricepuţi.

Când lucram cu piatră, lucram numai cu material

foarte bun, căci aşezarea dalelor de marmură cerea răbdare, iar schiţa presupunea urmărirea atentă a traseului. Am mers în oraşul Cana pentru a face o podea frumoasă unui bărbat care tocmai se întorsese din insulele greceşti şi dorea să aibă o bibliotecă frumoasă.

Veneau oameni şi din alte locuri ca să ne angajeze. Un negustor din Carpenaum ne-a cerut să ne ducem acolo, dar nu aveam timp, deşi chiar aş fi vrut să mergem pentru că am fi fost aproape de Marea Galileei, dar Iosif a spus că vor veni şi astfel de călători, când nu se vor mai construi clădiri în Sepphoris.

Şi luam cu noi la Nazaret o sumedenie de obiecte ce trebuiau terminate, mai ales că trebuia să facem paturi sau mese, şi am aflat de cei mai buni argintari şi smălţuitori din Sepphoris, şi mergeam la ei ca să finiseze obiectele.

Un lucru apăsător, pe lângă discuţiile despre soldaţii care îi urmăreau pe rebelii prin Iudeea – fapt care avea loc în continuare, fără încetare – era acela că nu mă mai puteam întâlni cu Micuţa Salomea aproape deloc.

Acum ea era ocupată mereu cu femeile, mult mai mult decât fusese în Alexandria, şi mi se părea că pe lângă toată munca pe care o făceam şi pe lângă banii pe care îi aducea, lucrul femeilor era mult mai greu.

În Alexandria cumpăraseră multă mâncare, dar aici trebuiau să cultive legumele şi să le culeagă din grădină; şi, în vreme ce în Alexandria se putea cumpăra mereu pâine caldă, de pe strada brutarilor, aici ele coceau toată pâinea, după ce, în fiecare dimineaţă, măcinau ele însele grâul.

Ori de câte ori am încercat să vorbesc cu Micuţa Salomea, ea mă îndepărta, şi, din ce în ce mai des, vorbea cu mine cu vocea cu care vorbeau femeile cu copiii. Crescuse peste noapte şi mereu avea grijă de câte un copil. Era fie Micuţa Estera, care acum începea să fie mai liniştită, fie copiii altor femei care veneau în vizită la Bătrâna Sara. Nu mai era copilul cu care şuşotisem şi râsesem în Alexandria, nici chiar fetiţa care plânsese pe drum după ce ieşiserăm din Ierusalim. Acum mergea, din

când în când, cu noi la şcoală – la şcoală erau câteva fetiţe care stăteau separat de băieţi –, dar ea nu avea răbdare, şi voia să se întoarcă acasă, la lucru, după cum spunea chiar ea. Cleopa îi spusese că şi ea trebuia să înveţe să citească şi să scrie în ebraică, dar ei nu-i păsa.

Îmi lipsea.

Oricum, femeilor le plăcea să ţească, iar în lunile calde, când îşi montau războaiele de ţesut în curte, stârneau vorbe de la un cap la altul al Nazaretului.

Să părea că femeile de aici foloseau un război cu o singură suveică şi cu o traversă, la care trebuiau să stea în picioare. Dar noi aduseserăm din Alexandria războaie mai mari, cu două traverse lunecătoare, la care femeile se puteau aşeza, şi toate femeile din sat veneau să vadă asta.

După cum am spus, la acest război femeia putea sta jos, cum făcea mama, şi putea să înainteze mult mai repede cu lucrul, cum făcea mama, şi să facă haine pentru a fi vândute în piaţă, cum făcea mama – când avea timp, adică atunci când nu stătea cu Simeon cel Mic şi cu Iuda cel Mic, şi asta pentru că o ajuta Micuţa Salomea.

Dar mamei mele îi plăcea foarte mult să ţească. Din zilele în care ţesea vălurile pentru templu, împreună cu optzeci şi patru de fete tinere alese pentru asta, găzduite în Ierusalim, deprinsese rapiditate şi îndemânare, iar ea făcea pânzeturile cele mai bune din toată piaţa, şi ştia şi cum să le vopsească, chiar şi să lucreze cu roşu.

Ei bine, ni se explicase că fetele acelea fuseseră alese să facă vălurile Templului deoarece toate lucrurile pentru Templu trebuiau să fie făcute de cei foarte puri. Şi doar despre fetele mai mici de doisprezece ani se putea spune cu certitudine că erau pure, iar cele alese aveau o tradiţie, iar familia mamei mele făcea parte din ea. Dar mama nu vorbea prea mult despre zilele acelea din Ierusalim. Ne-a spus doar că vălul a fost foarte mare şi foarte minuţios şi că a fost nevoie de doi ani pentru a-l face.

Acest văl acoperea intrarea spre Sfânta Sfintelor: locul în care Dumnezeu însuşi era prezent.

Nicio femeie nu intrase vreodată în Sfânta Sfintelor:

doar Marele Preot. Iar mamei i-a plăcut foarte mult să ţească la văl şi faptul că lucrul ieşit din mâinile ei a ajuns acolo.

Multe femei din sat au venit să discute cu mama şi să o vadă la acest război. Totul a fost altfel, după ce a început să ţească în curte. Avea mai multe prietene. Neamurile care până atunci nu veniseră să ne vadă, o făcură acum.

Şi chiar şi după ce vara trecuse, ele mai veneau şi o căutau, iar fetele tinere, care nu aveau copii mici de îngrijit, veneau şi ţineau pruncii pe genunchi. Asta era bine, pentru că mama era temătoare.

Într-un sat precum Nazaretul, femeile ştiau tot. Cum de se întâmpla asta nu se poate explica. Dar aşa stăteau lucrurile. Şi e aproape sigur că ea aflase de întrebarea care îi fusese pusă lui Iosif, atunci când fusesem dus la şcoală. Şi o durea.

Ştiam asta pentru că îi cunoşteam fiecare mişcare a feţei, oricât de subtilă ar fi fost, a ochilor şi a buzelor, şi vedeam asta. Vedeam cum se temea de alte femei.

De bărbaţi nu se temea, căci orice bărbat de treabă nu s-ar fi uitat la ea sau nu i-ar fi vorbit, nu ar fi deranjat-o în niciun fel. Aşa era obiceiul satului. Un bărbat nu vorbea cu o femeie măritată decât dacă îi era rudă foarte apropiată, şi chiar şi atunci, nu-i vorbea dacă era singură, decât dacă era fratele ei. Aşa că ea nu se temea de bărbaţi. Dar de femei? îi fusese frică, până începuse lucrul la războiul de ţesut, când femeile veniră să înveţe de la ea.

Toată teama asta a mamei nu mi-a dat nimic de bănuit, până când nu şi-a schimbat atitudinea. Teama aceasta era felul ei de-a fi. Dar acum se schimba, iar eu eram fericit.

Şi îmi veni un gând, un gând secret, unul dintre cele multe pe care nu le puteam împărtăşi nimănui: mama era neprihănită. Trebuia să fie. Dacă nu ar fi fost neprihănită, s-ar fi temut de bărbaţi, nu-i aşa? Dar ea nu se temea de ei. Nu, şi nu se temea să meargă după apă la izvor şi nu se temea să meargă din când în când la Sepphoris, ca să vândă pânza pe care o ţesuse. Ochii ei erau mai nevinovaţi

decât cei ai Micuţei Salomea. Da, un gând secret.

Bătrâna Sara era mult prea bătrână ca să mai lucreze cu acul şi ghergheful, dar le învăţa pe tinerele fete să brodeze, iar ele se adunau adesea în jurul ei, vorbind, şi râzând, şi spunând poveşti, iar mama mea se afla şi ea acolo.

Ei bine, acum curtea era un loc aglomerat, cu tot ciocănitul, şi şlefuitul, şi montatul, şi cusutul, şi ţesutul. Unde mai pui că la asta se adăugau ţipetele copiilor, şi Plânsetele şi râsetele, pruncii care se târau pe pietre, şi grajdul deschis, unde bărbaţii îngrijeau măgarii care ne cărau lucrurile la Sepphoris, şi băieţii care intrau şi ieşeau cu braţele pline de paie, şi câţiva dintre noi lustruind aurul de pe un divan de ospăţ, unul din opt pentru acelaşi om, şi gătitul mâncării, deasupra focului, în mangal, iar apoi covoarele întinse pe pietre pentru ca noi să putem sta să mâncăm, şi noi toţi adunaţi pentru rugăciune, încercând să-i facem pe cei mici să tacă puţin, doar până îi mulţumeam Domnului pentru toate binecuvântările; toate astea adunate ofereau o imagine a vieţii noastre în primul an în Nazaret, care mi-a rămas întipărită în minte şi care m-a însoţit pe parcursul celorlalţi ani câţi am mai stat acolo.

Iosif spusese „ascuns”. Eu eram „ascuns”. Şi nu voia să spună de ce. Iar eu nu puteam întreba. Dar eram ascuns cu bucurie. Şi când m-am gândit la asta şi la vorbele ciudate ale lui Cleopa, cum că într-o zi eu va trebui să răspund la întrebări, simţeam că eram altcineva. Mă pipăiam peste tot şi apoi nu mă mai gândeam la asta.

Instruirea mea decurgea foarte bine.

Am învăţat cuvinte noi, cuvinte pe care le auzisem şi le rostisem mereu, dar atunci am aflat ce însemnau, iar majoritatea erau din Psalmi.

Să se bucure câmpiile şi toate ce sunt pe ele. Atunci se vor bucura toţi copacii pădurii. (95)

Cântaţi Domnului cântare nouă, că lucruri minunate

a făcut Domnul. (97)

Întunericul dispăruse; dispăruse moartea; dispăruse focul. Şi, deşi oamenii vorbeau despre băieţii care fugiseră să lupte alături de rebeli, şi, din când în când, câte o femeie îşi striga amarul, când afla veşti noi despre fiul său pierdut, viaţa noastră era plină de lucruri plăcute.

În lumina târzie, alergam printre pâlcurile de copaci, în susul şi în josul pantelor, până când nu mai vedeam Nazaretul. Am găsit flori atât de frumoase, încât am vrut să le culeg şi să le duc acasă să le plantez. Iar acasă era mirosul lemnului raşchetat şi mirosul plăcut al uleiului cu care îl lustruiam. Mereu era mirosul de pâine coaptă şi ştiam, de cum veneam acasă, când era pregătit cel mai bun sos pentru cină.

Aveam vin bun din piaţa din Sepphoris. Aveam pepeni şi castraveţi delicioşi de pe pământul nostru.

În sinagogă, în timp ce învăţam Scriptura, băteam din palme şi dansam şi cântam. Era puţin mai greu la şcoală, cu învăţătorii care ne puneau să scriem literele pe tăbliţe de ceară şi ne puneau să refacem ceea ce greşeam. Dar chiar şi asta era bine, iar timpul trecea repede.

În curând bărbaţii culeseră măslinele, bătură ramurile cu beţe lungi şi adunară fructele. Presa de măsline lucra întruna şi îmi plăcea să trec pe acolo, ori de câte ori puteam, ca să văd cum lucrează bărbaţii şi să simt mireasma uleiului care curgea.

Femeile din familia noastră zdrobiră măsline într-o presă mică, pentru a avea acasă cel mai pur ulei.

Strugurii din grădina noastră erau gata de cules, la fel şi smochinele, şi puseserăm la uscat o mulţime de smochine, ca să fie puse în prăjituri sau ca să fie mâncate ca atare. Smochinele târzii din curtea şi din grădina noastră erau aşa de multe, încât unele fură duse în piaţa satului, la poalele dealului.

Strugurii pe care nu-i mâncaserăm fură puşi la uscat, ca să se facă stafide; nu se făcu din ei vin, căci pe pământul din jurul Nazaretului nu erau vii, ci câmpuri de

grâu şi orz, şi păşuni pentru oi, şi pădurile care îmi plăceau atât de mult.

Când vremea se răci, veniră în forţă ploile timpurii. Deasupra acoperişului bubui tunetul şi toată lumea rostea mulţumiri şi rugăciuni. Rezervoarele de lângă casă se umplură, iar apa proaspătă curse în *mikvah.*

La sinagogă rabinul Jacimus, care era fariseul nostru cel mai strict, ne povesti despre apa care se scurgea în *mikvah.* Era „apă vie”, iar noi când ne purificam în „apă vie” era pentru că aşa dorea Domnul. Trebuia să ne rugăm ca ploile să fie abundente nu doar pentru câmpuri şi pentru apele curgătoare, ci şi pentru a menţine rezervoarele pline şi pentru ca *mikvah*-ul să fie viu.

Rabinul Sherebiah nu era întru totul de acord cu rabinul Jacimus, şi începură să citeze învăţăturile legate de aceste lucruri şi, în general, să „dezbată”, şi, în cele din urmă, rabinul cel bătrân ne ceru să ne rugăm şi să aducem mulţumiri pentru că Ferestrele Cerurilor se deschiseseră, iar câmpurile vor fi, în curând, gata pentru semănat.

Seara, la cină, în timp ce ploaia bătea în acoperiş, vorbeam despre rabinul Jacimus şi această problemă a „apei vii”. Şi pentru mine, şi pentru Iacob era o chestiune ce nu ne dădea pace.

Veniserăm în Nazaret după sezonul ploilor. Iar la sosire, *mikvah*-ul fusese gol. L-am tencuit şi l-am umplut cu apă din rezervorul în care stătuse foarte multă vreme. Dar asta era apă de ploaie, nu-i aşa? Fusese apă vie atunci când am umplut *mikvah*-ul?

— Nu a fost apă vie? am întrebat eu.

— Dacă nu e apă vie, zise Iacob, atunci nu am fost curaţi după spălarea în *mikvah.*

— Adesea ne spălăm la izvor, nu-i aşa? întrebă Cleopa. Cât despre *mikvah,* chiar la bază are o gaură mică, aşa că apa se mişcă mereu. Iar când apa a umplut rezervorul, era apă vie. Este apă vie. Aşa să fie.

— Dar rabinul Jacimus spune că nu e destul de bună, a zis Iacob. De ce spune asta?

— Nu e destul de bună, răspunse Iosif, pentru că el e

fariseu, şi fariseii sunt foarte scrupuloşi. Trebuie să înţelegeţi: ei cred că dacă sunt foarte atenţi la fiecare aspect din viaţă, încalcă mai puţin Legea.

— Dar ei nu pot spune că *mikvah*-ul nostru nu e pur, zise unchiul Alfeu. Femeile folosesc *mikvah*-ul…

— Uite, interveni Iosif. Gândeşte-te la două cărări de pe creasta unui munte. Una este aproape de margine, cealaltă mai departe. Cea mai de departe e mai sigură. Aceea e cărarea fariseilor – să fie mai departe de marginea prăpastiei, mai departe de a cădea de pe stâncă, în păcat – şi de aceea rabinul Jacimus crede în aceste tradiţii.

— Dar astea nu sunt Legi, zise unchiul Alfeu. Fariseii spun că toate acestea sunt legi.

— Rabinul Sherebiah a spus că aşa e Legea, interveni Iacob timid. Că Moise a dat Legi nescrise, şi că ele au fost transmise prin înţelepciuni.

Iosif ridică din umeri.

— Facem cum putem mai bine. Iar acum au venit ploile. Şi *mikvah*-ul? Este plin de apă proaspătă!

El îşi ridică mâinile şi zâmbi, iar noi am râs, dar nu râdeam de rabin. Râdeam cum făceam întotdeauna cu lucrurile despre care vorbeam şi pentru care se părea că nimeni nu avea răspuns.

Deşi strict în obiceiurile sale, rabinul Jacimus era un om blând, un om înţelept şi ştia poveşti minunate. Poveştile erau istoria noastră; ne spuneau cine eram şi existau momente când nu-mi plăcea nimic mai mult decât să ascult poveşti.

Totuşi, am ajuns să înţeleg ceva foarte important: toate poveştile făceau parte dintr-o mare poveste, povestea despre cine eram noi. Înainte nu înţelesesem asta, dar acum mi-era aşa de limpede, încât mă înfioram de bucurie.

Adesea, la şcoală, şi, uneori, la sinagogă, rabinul Berekhaiah se ridica, deşi tremura pe picioarele sale oloage, îşi înălţa braţele şi, cu capul lăsat pe spate şi cu ochii spre cer, striga: „Dar, copii, Spuneţi-mi, cine suntem noi?”

Iar apoi noi cântam după el:

Suntem poporul lui Avraam şi al lui Isaac. Pe vremea lui Iosif am mers în Egipt. Acolo am devenit sclavi. Egiptul a devenit forţa asupritoare, iar noi am suferit. Dar Domnul ne-a izbăvit, Domnul l-a ridicat pe Moise, care să ne conducă, şi Domnul ne-a dus mai departe, prin despărţirea apelor Mării Roşii, şi am ajuns pe Pământul Făgăduinţei.

Domnul i-a dat lui Moise Legile, pe muntele Sinai.

Iar noi eram un popor sfânt, un popor de preoţi, un popor al Legii. Eram un popor al Marilor Regi – Saul, David şi Solomon şi Iosia.

Dar Israelul a păcătuit în ochii Domnului. Iar Domnul l-a trimis pe Nabucodonosor al Babilonului să aducă risipă Ierusalimului, chiar şi Casei Domnului.

Totuşi, Domnul nostru nu e iute la mânie şi e statornic în dragostea sa şi plin de milostenie, iar el a trimis un izbăvitor, care să pună capăt robiei noastre din Babilon, da, acesta era Cirus Persul, şi ne-am întors pe Pământul Făgăduinţei şi am reconstruit Templul. Întoarce-te şi uită-te spre Templu, deoarece acolo, în fiecare zi, preoţii cei mari aduc jertfe Domnului din Ceruri, pentru poporul lui Israel. Sunt evrei în toată lumea, un popor sfânt, credincios Legii şi Domnului, care se uită înspre Templu şi nu cunoaşte alţi dumnezeii decât pe Domnul Dumnezeu.

— Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn.

„Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din toată puterea ta.

Cuvintele acestea pe care ţi le spun eu astăzi, să le ai în inima ta şi în sufletul tău;

Să le sădeşti în fiii tăi şi să vorbeşti despre ele când şezi în casa ta, când mergi pe cale, când te culci, şi când te scoli.”[17]

Nu trebuia să fim la Templu pentru a ţine sărbătorile sfinte. Evreii de pretutindeni ţineau sărbătorile sfinte.

17 Deuteronomul 6:4, 5, 6, 7

Încă nu era lipsit de pericol să mergem la Templu, dar ajunseră la noi veştile cum că în Ierusalim luptele încetaseră şi că Templul fusese purificat. Semnalele cu foc de la Ierusalim ne spuneau că totul era bine.

Iar în zori, înaintea Zilei de Pocăinţă, am ieşit afară să privim prima lumină, deoarece ştiam că Marele Preot se trezea odată cu prima geană de lumină ca să-şi înceapă ceremoniile în Templu, prima fiind scăldarea, pe care avea să o repete de câteva ori în acea zi.

Ne rugam şi speram că nu vor mai fi răzvrătiri, nici necazuri. Pentru că în această zi Marele Preot avea să plătească pentru toate păcatele poporului lui Israel. Îşi va pune cele mai frumoase veşminte. Rabinul Jacimus, fiind el însuşi preot uns, ne-a descris aceste veşminte sfinte, iar noi am aflat din Scriptură cum arată:

Tunica lungă a Marelui Preot era albastră şi legată în talie cu un brâu, iar tivul era rânduit cu ciucuri şi cu mici clopoţei de aur. Când Marele Preot umbla, aceşti clopoţei se auzeau sunând. Marele Preot purta peste tunică un al doilea veşmânt, numit efod, ce avea pe el mult aur fin şi ornamente, şi un pieptar cu douăsprezece nestemate strălucitoare, câte unul pentru fiecare trib al Israelului, astfel încât, atunci când Marele Preot se prezenta în faţa Domnului, avea cu el cele Douăsprezece Triburi. Iar pe cap, Marele Preot avea o mitră de aur. Era un „lucru minunat de purtat”.

Dar înainte de a-şi pune aceste veşminte minunate, ce erau la fel de frumoase ca şi cele ale preoţilor păgâni din templele de oriunde, Marele Preot trebuia să se îmbrace în pânză simplă de in albă şi pură, pentru a îndeplini sacrificiul.

În această zi, Marele Preot punea mâna pe viţelul ce urma să fie jertfit pentru Israel. Şi urma să pună mâinile pe cei doi ţapi.

Ei bine, unul dintre ţapi avea să fie sacrificat, dar celălalt avea să ducă păcatele poporului lui Israel în pustie. Era ţapul pentru Azazel.

Dar cine era Azazel? Noi, băieţii mai mici, voiam să

ştim. Dar ştiam deja. Azazel era rău; reprezenta demonii; era lumea „de acolo”, cea fără Lege, din pustie. Şi toată lumea ştia că „pustie” însemna asta deoarece poporul lui Israel trecuse prin ea, înainte de a ajunge pe Pământul Făgăduinţei. Iar ţapul va duce păcatele înapoi la Azazel, ca să-i arate că Domnul a iertat păcatele lui Israel, iar răul putea lua înapoi ce era rău, căci noi nu vom mai avea parte de el.

Dar cel mai important lucru pe care îl făcea Marele Preot era cel de a intra în cel mai sfânt loc din Templu, locul unde stătea însuşi Domnul; locul în care putea merge doar Marele Preot.

Şi întreg Israelul se ruga ca puterea Domnului să nu se dezlănţuie asupra Marelui Preot şi rugăciunile sale de pocăinţă să fie auzite, atât pentru el, cât şi pentru ceilalţi dintre noi, iar el va reveni printre noi după ce se aflase în Prezenţa Domnului.

După-amiaza târziu, ne-am adunat la sinagogă, unde rabinul a citit pergamentul pe care Marele Preot îl citea în Curtea Femeilor:

— „Şi în ziua a zecea a lunii aceleia a şaptea, care este ziua curăţării… şi tot sufletul care va lucra în ziua aceea, îl voi stârpi…”[18]

Rabinul ne spunea ceea ce Marele Preot spunea mulţimii din curtea Templului: „Aici stă scris mult mai mult decât v-am citit eu vouă”.

În cele din urmă se lăsă întunericul. Stăteam desculţi pe acoperiş şi aşteptam. Cei de pe locurile cele mai înalte strigau. Vedeau semnalele de foc din satele învecinate de la miazăzi, iar acum aprindeau focurile ca să dea de veste la miazănoapte, la răsărit şi la apus.

Toţi strigau de fericire. Noi dansam. Postul nostru se încheiase. Se turna vin. Mâncarea fu pusă pe cărbuni încinşi.

Într-un Templu curăţat şi reînnoit, Marele Preot îşi îndeplinise misiunea. Ieşise cu bine din Sfânta Sfintelor. Rugăciunile lui pentru Israel se încheiaseră. Sacrificiul

18 Leviticul 23:27, 28, 30

fusese făcut. Terminase de citit. Iar el plecase acum la un ospăţ, acasă la el, alături de neamurile lui.

Ploile timpurii au fost bune. A început semănatul.

Iar după Ziua Pocăinţei urmă Sărbătoarea Corturilor, şi toţi israeliţii locuiau, vreme de şapte zile, în corturi din ramuri de copaci, ca să-şi amintească călătoria din Egipt în Canaan, iar pentru copii, asta era o distracţie deosebită.

Adunam din pădure cele mai bune ramuri, mai ales ramurile de salcie de pe marginea izvorului, şi stăteam cu toţii în corturile astea, bărbaţi, femei şi copii, de parcă ele erau casa noastră, şi cântam psalmii veseli.

În cele din urmă veniră veşti cum că Irod Arhelau şi Irod Antipa ajungeau acasă, împreună cu toţi ceilalţi care plecaseră la Cezar Augustus. Ne-am adunat la sinagogă pentru a-l asculta pe un preot tânăr, care tocmai se întorsese de la Ierusalim şi fusese însărcinat să înştiinţeze norodul. El vorbea foarte bine greaca.

Irod Antipa, fiu al groaznicului Irod cel Mare, urma să fie conducătorul Galileei şi al Pereei. Iar Irod Arhelau pe care toată lumea îl ura încă foarte tare, va fi etnarhul Iudeei, iar alţi copii ai lui Irod vor cârmui alte regiuni din jur. Unei prinţese de-a lui Irod i-a fost dat palatul din oraşul grecesc Ascalon. Mă gândeam că acesta era un nume frumos.

Mai târziu, când l-am întrebat pe Iosif despre frumosul oraş Ascalon, el mi-a spus că existau oraşe greceşti peste tot în Israel şi Pereea, şi chiar în Galileea – oraşe cu temple din marmură şi aur pentru idoli. În jurul Mării Galileei existau zece oraşe greceşti şi se numeau Decapolis.

Eram surprins să aud asta. Eram atât de obişnuit cu Sepphorisul şi cu obiceiurile sale evreieşti. Da, ştiam că Samaria era Samaria, iar noi nu aveam de-a face cu samaritenii, deşi erau foarte aproape de graniţele noastre. Dar nu mă gândisem că ar exista oraşe păgâne prin regiune. Ascalon. Mă gândeam că e frumos. Încercam să mi-o închipui pe prinţesa Salomea, fiica lui Irod, plimbându-se prin palatul ei din Ascalon. Ce însemna

pentru mine un palat? Ştiam ce însemna un palat, la fel cum ştiam ce era un templu păgân.

— Aşa e obiceiul Imperiului, zise unchiul Cleopa. Nu-ţi face griji că avem printre noi aceşti păgâni. Irod, regele evreilor, zise el, pe un ton răutăcios, a construit multe temple pentru împărat şi pentru zeii aceia păgâni. Acesta este regele evreilor pe care vi-l dăm.

Iosif ridică mâna, pentru a-l face pe Cleopa să tacă.

— În această casă suntem pe pământul lui Israel, spuse el.

Toată lumea râse.

— Da, zise Alfeu, iar dincolo de uşă e Imperiul.

Nu ştiam dacă să râdem sau nu de asta, dar Cleopa dădu din cap.

— Dar unde începe şi unde se termină Israelul? întrebă Iacob, care şedea cu noi.

— Aici, zise Iosif, şi acolo! Arătă cu degetul. Şi peste tot unde sunt evrei adunaţi laolaltă şi care respectă Legea.

— Vom vedea vreodată oraşele acelea greceşti? am întrebat eu.

— Ai văzut Alexandria. L-ai văzut pe cel mai bun dintre ele, pe cel mai mare, zise Cleopa. Ai văzut un oraş aproape la fel de mare ca Roma.

A trebuit să dăm aprobator din cap.

— Şi amintiţi-vă de ea şi de toate astea, spuse Cleopa. Pentru că, trebuie să vă daţi seama, în fiecare dintre noi se află întreaga poveste a ceea ce suntem. Am fost în Egipt, la fel cum a fost poporul nostru, cu mult timp în urmă, şi am venit acasă, la fel cum au făcut şi ei. Am văzut lupte în Templu, aşa cum a văzut poporul nostru în Babilon, dar acum Templul este refăcut. Am suferit, în timpul călătoriei, la fel cum a suferit şi poporul nostru în pustiu şi sub biciul duşmanilor, dar am venit acasă.

Mama îşi ridică privirea de la ceea ce cosea.

— Ah, de aceea s-a întâmplat aşa, spuse ea, de parcă ar fi vorbit un copil. Ridică din umeri şi dădu din cap şi continuă să lucreze la broderia ei. Înainte nu pricepusem…

— Ce? întrebă Cleopa.

— Ei bine, de ce a venit la Iosif un înger şi i-a spus să ne întoarcem acasă, prin toată vărsarea de sânge şi prin toate urgiile, dar acum tu i-ai dat un înţeles, nu-i aşa?

Ea se uită la Iosif.

El zâmbea, dar cred că o făcea pentru că nu se gândise la asta înainte. Iar ea, mama mea, avea ochii strălucitori ca ai unui copil şi încrederea unui copil.

— Da, spuse el. Acum aşa mi se pare. A fost călătoria noastră prin pustiu.

Unchiul Simeon adormise pe rogojină, cu capul pe cot, dar acum se ridică şi spuse cu o voce somnoroasă:

— Cred că evreii pot da un înţeles oricărui lucru.

Silas râse zgomotos, auzind una ca asta.

— Nu, spuse mama mea, e adevărat. Depinde şi de cum vezi lucrurile. Îmi aduc aminte, când, în Bethlehem, îl întrebam pe Domnul „Cum, cum…?" şi apoi…

Ea se uită la mine şi îşi trecu mâna prin părul meu, cum făcea adesea. Îmi plăcu, de altfel cum îmi plăcea de fiecare dată, dar nu m-am cuibărit aproape de ea. Eram prea mare pentru asta.

— Ce s-a întâmplat în Bethlehem? am întrebat eu. Am roşit. Uitasem că Iosif îmi poruncise să nu mai întreb. Am simţit o durere ascuţită prin tot corpul. Îmi pare rău că am spus asta, am şoptit.

Mama se uită la mine şi am observat că-şi dădea seama că nu mă simţeam bine. Se uită la Iosif şi apoi la mine.

Nimeni nu scoase un cuvânt.

În timp ce se uita la mine, fratele meu Iacob avea o dură.

— Acolo te-ai născut, în Bethlehem, ştii asta, zise mama. Oraşul era aglomerat. Ea vorbea cu greu, Uitându-se la Iosif şi apoi la mine. În seara aceea, Bethlehemul era plin de oameni, iar noi nu am găsit un loc de stat – eram eu şi cu Cleopa, şi cu Iosif, şi cu Iacob – iar hangiul ne-a dat un staul. Era în grota din spate. Acolo era bine, pentru că era cald, iar Domnul a dat zăpadă.

— Zăpadă! am spus eu. Vreau să văd zăpadă.

— Ei bine, poate vei vedea, într-o zi, zise ea.

Nimeni nu mai scoase un cuvânt. Ea vru să continue. Ştiam că aşa era. Iar ea ştia cât de mult îmi doream ca ea să continue.

Începu din nou să vorbească.

— Te-ai născut acolo, în staul, spuse ea liniştită. Iar eu te-am înfăşat şi te-am pus în iesle.

Toată lumea râse, cu râsul blând, familial.

— În iesle? Pe fânul măgarilor? Ăsta era secretul din Bethlehem?

— Da, spuse mama, şi ai stat acolo, poate că într-un pat mai moale decât al oricărui alt nou-născut din acea seară din Bethlehem. Iar dobitoacele ne-au ţinut de cald, în vreme ce oamenii îngheţau de frig în odăile de sus.

Din nou râsul familial.

Amintirea îi făcu pe toţi foarte fericiţi, mai puţin pe Iacob. El arăta aproape întunecat. Gândurile îi erau tare departe. După socoteala mea, avea vreo şapte ani pe atunci, era cam de vârsta mea de acum. De unde puteam şti eu ce gândea el?

El se uită la mine. Ochii noştri se întâlniră şi ceva se întâmplă. El îşi întoarse privirea.

Voiam ca mama să îmi spună mai multe.

Dar ei începură să vorbească despre alte lucruri – despre ploile timpurii atât de benefice, despre zvonurile de pace ce veneau din Iudeea, despre nădejdea că, dacă avea să fie bine, vom merge la Ierusalim la următoarea sărbătoare de Paşte.

Eu m-am ridicat şi am ieşit.

Afară era întuneric şi răcoare, dar era plăcut, după aerul cald şi închis din casă.

Nu putea să fie asta toată povestea din Bethlehem! Nu se putea să se fi întâmplat doar atât. Mintea mea nu putea pune laolaltă toate piesele, toate întrebările, momentele şi vorbele rostite, şi îndoielile.

Mi-am amintit de înfricoşătorul meu vis. Mi-am amintit de bărbatul înaripat şi de lucrurile răutăcioase pe care le spusese. Nu m-au durut, în vis. Dar acum mă

înţepau.

Of, dacă aş putea vorbi cu cineva, dar nu era nimeni, nu era nimeni căruia să-i pot spune cu adevărat ce era în inima mea, şi nu avea să fie niciodată cineva!

Am auzit în spatele meu paşi, paşi târşâiţi, apoi am simţit o mână pe umăr. Am auzit o respiraţie şi ştiam că era Bătrâna Sara.

— Vino înăuntru, Iisus bar Iosif, spuse ea, e prea frig aici ca să stai şi să te uiţi la stele.

M-am întors şi, din respect, am făcut ce mi-a spus, dar eu nu aş fi vrut asta. Am intrat în casă împreună cu ea. Şi, înapoindu-mă la familie, m-am întins ca şi unchii mei, cu mâna sub cap, şi am privit mangalul şi cărbunii încinşi.

Cei mici începură să se agite. Mama se ridică şi merse să se ocupe de ei, iar apoi îl chemă pe Iosif să o ajute.

Unchii mei se duseră să se culce în odăile lor. Mătuşa Estera era în cealaltă parte a casei, împreună cu Micuţa Estera, care, ca de obicei, urla.

Doar Bătrâna Sara şedea pe bancă, pentru că era prea bătrână ca să stea pe jos, şi era aici şi Iacob, şi el se uita la mine, iar ochii lui erau plini de foc.

— Ce-i? l-am întrebat. Ce vrei să-mi spui? Dar am vorbit încet.

— Ce-a fost asta? se miră Bătrâna Sara. Ea se ridică. Ăla era Bătrânul Iustus? întrebă ea şi plecă în cealaltă cameră. Nu era nimic grav. Era doar Bătrânul Iustus, care tuşea căci îi era slăbit gâtul şi nu putea înghiţi.

Eu şi Iacob eram singuri.

— Spune-mi, am zis eu.

— Bărbaţii spun că au văzut lucruri, zise Iacob. Când te-ai născut, au văzut lucruri.

— Ce?

El se uită în altă parte. Era mânios şi dur.

Un băiat, la vârsta de doisprezece ani, poate să facă jurământul Legii. El trecuse deja de asta.

— Bărbaţii spun că au văzut nişte lucruri, repetă el. Dar pot să-ţi spun ce am văzut eu însumi, cu ochii mei.

Am aşteptat.

Ochii lui se uitară din nou la mine, iar privirea lui era tăioasă.

— Au venit bărbaţii ăştia. La casa din Bethlehem. Eram în Bethlehem de ceva vreme. Găsiseră o gazdă bună. Tata îşi vedea de treburile lui, îşi căuta toate rudele. Apoi, într-o noapte, au venit bărbaţii ăştia. Erau înţelepţi, din Răsărit, poate din Persia. Ei erau cititori în stele şi credeau în magie şi îi sfătuiau pe regii Persiei ce ar trebui şi ce nu ar trebui să facă, după cum le arătau semnele. Aveau cu ei servitori. Erau oameni bogaţi, îmbrăcaţi frumos. Au venit şi au cerut să te vadă. Au îngenuncheat în faţa ta. Au adus daruri. Te-au numit Rege.

Eram prea uimit ca să mai pot vorbi.

— Ei au spus că văzuseră în Ceruri steaua asta mare, spuse el, iar ei au urmat steaua până la casa unde ne aflam noi. Tu erai iesle. Şi ei au pus darurile înaintea ta.

Nu am îndrăznit să-l întreb nimic.

— Toată lumea din Bethlehem i-a văzut pe aceşti magi venind, şi pe servitorii lor. Bărbaţii ăia au venit pe cămile. Vorbeau cu autoritate. S-au închinat în faţa ta. Şi apoi au plecat. Era capătul călătoriei lor şi erau mulţumiţi.

Ştiam că îmi spunea adevărul. Nicio minciună nu ieşise vreodată din gura fratelui meu Iacob.

Şi ştiam că el ştia că eu eram de vină pentru moartea acelui băiat din Egipt şi că tot eu îl adusesem la viaţă. Şi el mă văzuse dând viaţă vrăbiilor de lut, un lucru de care eu abia mi-l aminteam.

Un Rege. „Fiu al lui David, Fiu al lui David, Fiu al lui David”.

Intrară femeile. Apoi verişorii mei mai mari, care se întorseseră de nu se ştie unde.

Mătuşa Salomea adună ultimele fărâme de pâine şi resturi de la cină.

Bătrâna Sara îşi reluă locul pe bancă.

— Rugaţi-vă să doarmă copilul până dimineaţă, zise Bătrâna Sara.

— Nu te teme, zise mătuşa Salomea. Riba doarme cu

un ochi deschis pentru toţi.

— Fata aceea drăguţă e o binecuvântare, spuse mama.

— Sărmana Bruna, nu ar fi în viaţă, dacă nu ar fi fost fata asta. Fata asta ţine la ea ca şi cum i-ar fi mamă. Biata Bruna…

— Biata Bruna…

Şi o ţinură tot aşa.

Mama îmi spuse să mă duc în pat.

Ziua următoare Iacob nu se uită la mine. Nu era de mirare. Abia se uita vreodată la mine. Şi, pe măsură ce treceau zilele, el nu se mai uită la mine.

Lunile de iarnă deveniră din ce în ce mai reci.

Când veni vremea pentru Sărbătoarea Luminilor, aveam o mulţime de lămpi care ardeau în casă, iar de pe acoperiş se vedeau focurile mari din sate, iar pe străzile de la noi bărbaţii dansau, ţinând în mâini torţe, la fel cum ar fi avut dacă ar fi mers la Ierusalim.

În dimineaţa celei de-a opta zile, pe când se termina sărbătoarea, iar eu dormeam, au auzit zgomote afară. De îndată toţi cei din odaie au fost în picioare şi au fugit afară.

Înainte de a apuca să întreb ce se întâmplase, fugeam alături de ei.

Lumina zorilor de ziuă era cenuşie. Iar Domnul trimisese zăpadă!

Întreg Nazaretul era frumos acoperit de zăpadă, iar aceasta cădea cu fulgi mari şi copiii alergară afară să adune fulgii, de parcă ar fi fost frunze, dar ei se topeau.

În timp ce toată lumea ieşea afară, în ninsoarea tăcută, Iosif se uita la mine, cu un zâmbet secret pe faţă.

— Te-ai rugat pentru zăpadă? întrebă el. Ei bine, ai zăpadă.

— Nu, am spus eu. N-am făcut-o eu. Nu-i aşa?

— Ai grijă pentru ce te rogi! îmi şopti el. Înţelegi?

Zâmbetul lui se lărgi şi mă lăsă să ies, ca să simt şi eu fulgii. Râsul şi fericirea sa m-au făcut să mă simt bine.

Dar Iacob, care stătuse singur lângă casă, se holbă la mine; iar când plecă Iosif, el se strecură şi îmi şopti la

ureche:

— De ce nu te rogi să picure aur din Ceruri!

Am simţit că faţa îmi ia foc.

Dar el plecase cu ceilalţi. Şi nu eram aproape niciodată singuri.

Mai târziu în acea zi – cele opt zile de Sărbătoare a Luminilor se încheiaseră la asfinţit – am căutat pâlcul de copaci, singurul loc de pe pământ unde puteam fi singur. Zăpada era groasă. În jurul picioarelor aveam înfăşurată lână groasă, cu sandale groase, dar, până am ajuns acolo, lâna se udase şi mi se făcuse foarte frig. Nu am putut zăbovi mult sub copaci, dar am rămas acolo o vreme, gândindu-mă la mine şi uitându-mă la minunea zăpezii ce acoperea câmpurile şi le făcea să semene cu nişte femei îmbrăcate în haine frumoase.

Cât de proaspăt, cât de curat arăta totul.

M-am rugat. „Tată Ceresc, spune-mi ce doreşti de la mine, spune-mi ce înseamnă toate aceste lucruri? *Toate lucrurile au o poveste.* Dar care e povestea de acum?”

Am închis ochii şi când i-am deschis am văzut că cerurile ne-au dat şi mai multă zăpadă, care arăta ca un văl aşternut peste Nazaret. Pe când priveam, satul dispăru încet. Totuşi, ştiam că era acolo.

„Tată Ceresc, nu mă voi ruga pentru zăpadă, Tată Ceresc, nu mă voi ruga niciodată pentru ceva ce nu e vrerea Ta. Tată Ceresc, nu mă voi ruga pentru ca unul să trăiască sau ca altul să moară, oh, nu, niciodată ca vreunul să moară, şi niciodată, niciodată nu voi mai încerca să fac să plouă sau să nu plouă, sau să fac să ningă, niciodată, până nu voi înţelege ce înseamnă toate astea…”

Aici rugăciunea mea se pierdu în amintiri disparate, iar zăpada îmi intră în ochi, în vreme ce mă uitam în sus la copaci şi zăpada cobora încet pe mine, de parcă m-ar fi sărutat.

Eram ascuns în zăpadă, eram ascuns şi la adăpost, chiar şi de mine însumi.

În depărtare cineva îmi strigă numele.

M-am trezit din rugăciune, m-am trezit din nemişcare

şi din mângâierea zăpezii, şi am alergat la vale, făcând cu mâna, şi strigând, şi îndreptându-mă către lumina caldă a focului şi către familia din jurul lui.

22

Primul meu an pe Pământul Făgăduinţei se sfârşi la fel cum începuse: cu sărbătoarea Anului Nou al poporului lui Israel.

Irod Arhelau şi soldaţii romani din Siria făcuseră pace în Iudeea – cel puţin, destulă pace – pentru ca noi să trecem pe teritoriul lui Irod Arhelau, prin Valea Iordanului, prin ţinutul înalt, cu dealuri, înspre Ierusalim, pentru Sărbătoarea de Paşte.

Mă consideram un copil mai mare faţă de cum fusesem în timpul călătoriei înspăimântătoare pe care o făcusem pe acelaşi drum, însă către Nazaret. Ştiam multe cuvinte noi care mă ajutau să mă gândesc la ceea ce văzusem. Şi îmi plăcea mult să fiu în aer liber. Îmi plăceau mult zâmbetele şi râsetele. Şi îmi plăcea mult binecuvântarea îmbăierii, din nou, în râul Iordan.

Mulţi alţi săteni se alăturaseră bărbaţilor din familia noastră, veniră şi multe neveste, şi o adunare mare de tinere fecioare, sub supravegherea taţilor şi a mamelor, şi toţi prietenii mei din sat, majoritatea dintre ei fiindu-mi rude, iar alţii, nu.

Toată lumea a spus că ploile din acest an fuseseră bune şi că, pentru o bună bucată de timp, pământul a fost iar verde.

Bătrâna Sara a mers cu noi şi a călărit pe spinarea unui măgar şi ne-a părut bine că era cu noi. Ne-am adunat în jurul ei. A venit şi mama, dar pe mătuşa Estera şi pe mătuşa Salomea le-am lăsat acasă, ca să aibă grijă de cei mici, iar Micuţa Salomea a rămas cu ele.

Veni cu noi şi Bruna, refugiata noastră, şi la fel făcu şi sclava grecoaică Riba, cu nou-născutul ei aşezat într-o eşarfă, şi avea şi ea grijă de toată lumea.

Ei bine, aş putea spune un motiv pentru care Iosif o luase pe Bruna cu noi, iar acela era că se gândise că, dacă vom trece pe lângă ferma ei, ea şi-o va revendica. Bruna

avea multe acte salvate din casa arsă şi, cu siguranţă, credea Iosif, acolo trăiau oameni care ştiau că era proprietatea ei.

Dar Bruna nu dorea să facă asta. Ea nu voia nimic. Ea lucra ca o femeie somnambulă, ajutând, dar nedorind nimic în schimb. Iar Iosif ne-a luat deoparte spunându-ne că nu trebuia niciodată să o judecăm sau să ne purtăm urât cu ea. Dacă ea dorea să rămână pentru totdeauna cu noi, atunci aşa avea să fie. Şi noi, cu toţii, am fost cândva străini pe pământul Egiptului.

Nimănui nu-i displăcea asta, şi mama a spus aşa. Pentru femei, Riba era o fericire, spunea mătuşa Salomea. Era modestă ca o evreică, şi curată, şi de ajutor, şi făcea tot ce făceam şi noi.

Ajunsese să ne placă tare mult de Riba şi de Bruna. Iar când cea din urmă trecu pe lângă locul fermei sale şi nu-i păsă deloc, tuturor ne păru rău pentru ea. Acela era pământul ei şi ar fi trebuit să-l aibă.

Ei bine, împreună cu noi au venit acum şi fariseii, toţi într-un grup, împreună cu animalele pe care să meargă femeile şi bătrânii, şi toată familia lor. Şi erau multe familii din Nazaret, dar şi din alte sate, care s-au alăturat procesiunii.

Neamurile noastre din Capernaum, pescarii, şi nevestele, şi fiii lor – adică Zevedeu, verişorul drag al mamei mele şi nevasta lui, Maria Alexandra, care era verişoara mamei şi ambii erau veri îndepărtaţi de-ai lui Iosif, şi mulţi alţii, dintre care pe unii mi-i amintesc, iar pe alţii nu.

În curând şirul de oameni de pe drum nu avea capăt, iar ei vorbeau şi cântau psalmi, aşa cum făcuserăm în prima zi în Ierusalim, cu atâta vreme în urmă. Cântam psalmii cei mai încântători, numiţi Psalmii de laudă.

Când am început să urcăm dinspre Iordan către Oraşul Sfânt, prin munţii prăpăstioşi, am simţit vechea teamă. Voiam la mama şi nu doream să ştie cineva lucrul ăsta. Nu mai avusesem vise urâte de ceva vreme, dar acum ele reveniseră. Când am putut, am dormit aproape de

Bătrâna Sara şi, dacă mă trezeam plângând, vocea ei reuşea să facă visul să dispară. Ştiam că Iacob se trezea de fiecare dată, dar nu voiam să ştie că ştiu. Doream să fiu puternic la fel ca toţi ceilalţi bărbaţi.

Nu era o călătorie grea; era bine să vedem că se reconstruiau oraşele mistuite de foc; era reclădit şi oraşul Ierihon şi, în jurul său, curmalii şi marile păduri de bălsămine erau minunate.

Bălsămina era un copac care nu creştea nicăieri altundeva în lume decât aici şi parfumul obţinut din el era vândut pe bani mulţi, iar romanii erau foarte dornici să-l cumpere.

Acum soarele scălda toată această privelişte, câtă vreme data trecută Ierihonul îmi păruse un oraş al nopţii în flăcări şi mă făcuse să ţip de spaimă. Bineînţeles că trebuia să vedem fundaţiile noului palat şi cum lucrau tâmplarii. Unchii mei au inspectat totul, de la mormanele de materiale pentru zidărie de pe şantier, până la felul cum fusese curăţat pământul în locul unde avea să fie construit edificiul pentru Arhelau.

După ce-am ieşit din Ierihon, am ajuns în satul în care îi lăsaserăm pe verişoara Elizabeta şi pe Ioan cel Mic.

Pe măsură ce ne apropiam, mama mea era tot mai tulburată, la fel şi Zevedeu, şi nevasta lui. Trecuse mult timp de când cineva mai primise vreo veste de la Elizabeta.

Când am ajuns, am găsit goală căsuţa în care ne adăpostiserăm. M-am gândit că mama va suferi o lovitură teribilă, şi aşa se şi întâmplă, dar nu atât de rea pe cât ne temuserăm.

În curând veniră neamuri îndepărtate să ne spună că Elizabeta, nevasta preotului Zaharia, căzuse, cu o lună în urmă, şi fusese dusă în Betania, lângă Ierusalim. Ei ne-au spus că ea nu mai putea vorbi şi nici nu se mai putea mişca prea mult, iar Ioan cel Mic plecase să locuiască în deşert, cu esenienii. Nişte esenieni veniseră să-l ia cu ei într-un loc aproape de marginea munţilor, chiar deasupra Mării Moarte.

În cele din urmă am ajuns, prin trecătorile lungi din

munţi, în care bătea năprasnic vântul, la Dealul Măslinilor, de unde puteam vedea întinzându-se în depărtare, peste valea Kidron, Oraşul Sfânt. Acolo se ridicau pereţii albi ai Templului, cu minunatele sale lucrături în aur, şi toate căsuţele care se răsfirau pe dealurile dimprejurul lui.

La vederea lui, toată lumea strigă de bucurie şi aduse mulţumiri. Dar teama puse stăpânire pe mine, cu toate că nu am spus nimănui. Iosif mă ridică, dar acum eram prea mare ca să mă mai ţină pe umerii lui. Unii dintre copii încercau să se strecoare în faţa mulţimii. Eu nu voiam.

Teama crescu în mine ca o durere în gât, de care nu puteam scăpa. Nu conta că soarele era sus pe cer. Eu nu-l vedeam. Nu vedeam nimic, decât întuneric. Cred că Bătrâna Sara ştia, pentru că mă trase aproape de ea. Îmi plăcea mirosul robei de lână şi atingerea moale a mâinii ei.

După ce fură aduse mulţumiri, oamenii începură să arate spre colonadele arse şi spre locul unde se reclădea. Erau mulţi care arătau într-acolo şi care încercau să-şi dea seama cum stăteau lucrurile.

— Şi poţi fi sigur că tâmplarii şi pietrarii sunt fericiţi, zise cu amărăciune unchiul Cleopa. Ei l-au ars, noi îl reclădim.

Noi am râs de adevărul celor spuse, dar Iacob îi aruncă lui Cleopa o privire tăioasă, de parcă nu ar fi vrut ca el să spună asta, şi Unchiul Alfeu zise:

— Ei bine, tâmplarii, zidarii, pietrarii din Ierusalim sunt mereu fericiţi. Majoritatea dintre ei lucrează la Templu încă de când s-au născut.

— Nu vor termina niciodată, zise Cleopa. Şi de ce ar face-o? Noi avem regi cu mâinile mânjite de sânge şi, vinovaţi fiind, construiesc marele Templu, de parcă asta îi va face cinstiţi în ochii Domnului. Ei bine, lăsaţi-i să facă aşa. Lăsaţi-i să aducă jertfe, profeţii au vorbit despre jertfele lor…

— Ajunge cu vorbăria împotriva lor, zise Alfeu. Coborâm în oraş.

— Profeţii au spus şi asta, adăugă încet Iosif, zâmbind.

Cleopa repetă în barbă vorbele profetului:

— „Că Eu sunt Domnul şi Eu nu M-am schimbat.”[19]

Iar ei vorbiră tot mai mult şi mai mult despre cum era acest templu cel mai mare din lume. Dar eu auzeam aceste lucruri prin vălul temerii ce o simţeam, amintindu-mi de trupurile care zăceau peste tot, şi, mai mult decât atât, de tristeţe, o tristeţe ce spunea că nu voi cunoaşte nimic în afară de tristeţe. Că nu va dispărea niciodată.

Am fost ridicat din nou, de această dată de unchiul Alfeu.

Am privit spre Templu, luptând cu teama, uitându-mă la silueta sa impunătoare şi la cum părea că oraşul creştea în jurul lui şi se ţinea de el. Oraşul era o parte din el. Fără el oraşul nu însemna nimic. Nu existau alte temple în Ierusalim decât Templul. Iar măreţia Templului – alb şi sclipitor şi aurit – părea neştirbită, cel puţin de la distanţa asta.

Da, mai erau şi alte clădiri impunătoare. Unchiul Cleopa îmi arătă marele palat al lui Irod, şi Fortăreaţa Antonia, situată chiar lângă Templu şi mereu plină de soldaţi. Dar acestea nu însemnau nimic. Templul *era* Ierusalimul. Am văzut asta. Iar lumina soarelui strălucea, şi teama, amintirile şi întunericul dispărură.

Mama dori să coboare în Betania, care era situat la mică distanţă de locul unde ne aflam noi, ca să o vadă pe verişoara ei, Elizabeta. Dar neamurile preferară să meargă întâi în Ierusalim şi să găsească un loc unde să tragem. Aşa că am mers acolo.

Mulţimea era compactă, înaintând din ce în ce mai greu, şi chiar oprindu-se din mers, iar noi toţi cântam, ca să ne păstrăm buna dispoziţie.

Când, în cele din urmă, am ajuns în oraş, ne-a fost foarte greu să trecem de porţi, din pricina îmbulzelii, iar noi, cei mici, eram deja obosiţi. Unii dintre copii plângeau. Alţii adormiseră în braţele mamelor lor. Eu eram deja mult prea mare, aşa credeam, ca să cer cuiva să mă poarte în braţe. Aşa că nu puteam vedea încotro ne îndreptam sau

19 Maleahi 3:6

ce făceam.

Înainte de a ajunge prea departe, începu să umble zvonul că toate sinagogile erau pline, iar casele îi primiseră pe toţi pelerinii care avuseseră loc, aşa că Iosif hotărî să ne întoarcem în Betania, unde aveam rude la care ne puteam caza.

Noi ne gândiserăm că vom ajunge înaintea celorlalţi oameni. Nădăjduiserăm că vom face riturile de purificare în Templu, da, aceleaşi rituri pe care le îndepliniserăm şi în sat, cu cenuşă şi cu apă vie, şi cu cele două stropiri, şi pe care am fi vrut să le facem şi în Templu.

Acum ne era clar că atâţia alţi oameni veniseră din aceleaşi motive, iar Sărbătoarea atrăsese pe toată lumea aici.

Într-o asemenea mulţime era de aşteptat ca oamenii să se ia la harţă, ba chiar să strige unii la alţii, iar când se întâmplă asta, începură să-mi clănţăne dinţii. Dar, cât vedeam cu ochii, nu existau lupte. Sus, pe ziduri, se plimbau soldaţii, iar eu am încercat să nu mă uit la ei. Mă dureau picioarele şi îmi era foame. Dar ştiam că la fel simţeau şi ceilalţi.

După drumul lung şi anevoios până în sat, eu eram atât de obosit, încât voiam să-mi păstrez pentru a doua zi toată bucuria şi recunoştinţa de a mă afla aproape de Ierusalim.

Încă era zi afară, dar începea să se înnopteze. Oamenii ridicaseră peste tot tabere. Mama şi tata m-au luat de câte o mână şi ne-am dus să o vedem pe Elizabeta.

Era o casă mare, o casă bogată, cu o curte frumos pavată, cu pereţi pictaţi, şi cu perdele bogate la uşi. Ne-a întâmpinat un bărbat tânăr, ale cărui maniere alese ni l-au recomandat de îndată ca fiind un om bogat. Era îmbrăcat în întregime în alb şi purta sandale frumos lucrate. Părul său negru şi barba îi străluceau de la uleiul parfumat. Avea o faţă senină şi ne primi cu braţele deschise.

— Acesta este vărul tău, Iosif, zise imediat mama. Vărul tău Iosif este preot, iar tatăl său, Caiafa, este şi el preot, şi tatăl său a fost tot preot. Acesta este fiul nostru,

Iisus. Ea îşi puse mâna pe umărul meu. Am venit să o găsim pe Elizabeta lui Zaharia. Ni s-a spus că nu se simte bine şi că se află aici din bunătatea voastră, iar pentru asta vă mulţumim.

— Elizabeta este verişoara mea, la fel cum eşti şi tu, rosti tânărul cu o voce blândă. Avea ochi ageri şi negri şi îmi zâmbi deschis, ceea ce mă făcu să mă simt uşurat. Vă rog, intraţi în casă. V-aş oferi un loc de dormit aici, dar vedeţi, avem peste tot oameni. Casa e plină…

— Oh, nu, nu avem nevoie, îi spuse Iosif repede, vrem doar să o vedem pe Elizabeta. Şi, dacă se poate, să ne ridicăm tabăra afară. Suntem aici un întreg trib din Nazaret, şi Capernaum, şi Cana.

— Sunteţi bine-veniţi, zise el. Ne spuse să-l urmăm. O veţi găsi pe Elizabeta liniştită, dar tăcută. Nu ştiu dacă o să vă recunoască sau nu. Nu trageţi nădejde la asta.

Ştiam că eram plini de praf de pe drum, dar nu aveam ce face. Peste tot erau pelerini, în toate camerele, şezând pe rogojinile lor, sau alergând de colo-colo cu urcioare, şi era oricum destul praf. Deci tot ce puteam face era să mergem mai departe.

Am ajuns într-o odaie care era la fel de aglomerată ca şi celelalte, dar avea ferestre mari cu zăbrele prin care se strecura lumina târzie a soarelui, iar aerul era plăcut şi cald. Verişorul nostru ne duse într-un colţ, unde, pe un pat ridicat, rezemată de perne curate, era întinsă Elizabeta, înfăşurată toată în lână albă, cu ochii spre fereastră, iar mie mi se păru că urmăreşte mişcarea frunzelor verzi.

Se pare că, din respect, oamenii făcură linişte, iar vărul nostru se aplecă în faţa ei şi o luă de mână.

— Nevastă a lui Zaharia, zise el blând, sunt aici nişte neamuri care vor să te vadă.

Nu avu niciun rost.

Mama se aplecă, o sărută şi îi vorbi, dar nu primi niciun răspuns.

Ea stătea nemişcată, Uitându-se pe fereastră. Părea mult mai bătrână decât anul trecut. Mâinile îi erau ţepene şi răsucite din încheietură, astfel încât arătau drept în jos.

Părea la fel de bătrână ca şi draga noastră Sara. Ca o floare uscată, gata să cadă de pe vrej.

Mama se întoarse spre Iosif şi se sprijini pe el şi începu să plângă, iar vărul nostru Iosif dădu din cap, şi spuse că făceau pentru ea tot ce se putea.

— Vedeţi, ea nu suferă, zise el. Ea visează.

Mama nu se putea opri din plâns, aşa că eu am ieşit cu ea afară, în timp ce Iosif a rămas cu verişorul nostru, care i-a vorbit despre strămoşi şi despre cum eram înrudiţi, discuţia obişnuită a familiilor şi a căsătoriilor, iar eu şi mama am ieşit afară, în ultimele luciri ale amurgului.

Pe unchii mei şi pe Bătrâna Sara i-am găsit aşezaţi pe rogojini, într-un loc bun de tabără, la marginea grupului de pelerini, şi nu departe de fântână.

Câteva neamuri din casă ieşiră şi veniră la noi, aducându-ne mâncare şi băutură, iar vărul Iosif era cu ei. Toţi erau îmbrăcaţi în veşminte din pânză de in vorbeau ales şi se purtau frumos cu noi, poate mai frumos decât s-ar fi purtat cu alţii.

Cel mai bătrân dintre ei, tatăl lui Iosif, pe nume Caiafa, a vorbit cu noi şi ne-a spus că eram destul de aproape de Ierusalim, aşa încât puteam mânca masa de Paşte aici. Nu trebuia să ne facem griji că nu eram dincolo de ziduri. Ce erau zidurile? Noi am venit la Ierusalim şi eram în Ierusalim şi, de îndată ce avea să se întunece, urma să vedem luminile oraşului.

Femeile ieşiră şi ne oferiră pături, dar noi le aveam pe ale noastre.

Apoi Bătrâna Sara şi unchii mei se duseră să o vadă pe Elizabeta, înainte de a fi prea târziu. Iacob merse cu ei şi se întoarse.

În timp ce eram adunaţi toţi, iar verii noştri bogaţi plecară la Ierusalim, ca să îndeplinească sarcinile de dimineaţă din Templu, Bătrâna Sara zise că îi plăcea de tânărul Iosif bar Caiafa, că era un tânăr distins.

— Ei sunt descendenţi ai lui Zadok şi asta e ceea ce contează, zise Cleopa. Nimic altceva.

— De ce sunt bogaţi? am întrebat eu.

Toată lumea râse.

— Sunt bogaţi de pe urma pieilor de la animalele sacrificate. Sunt ale lor, după lege, spuse Iosif. El nu râdea. Şi ei provin din familii bogate.

— Da, şi mai ce? întrebă Cleopa.

— Oamenii nu spun niciodată lucruri bune despre cei bogaţi, zise Bătrâna Sara.

— Bătrâno, ai de spus lucruri bune despre ei? întrebă Cleopa.

— Ah, deci pot vorbi în adunarea înţelepţilor! răspunse ea. Hohotele de râs se înteţiră. Da, am multe de spus. Cine crezi că i-ar asculta dacă nu ar fi bogaţi?

— Există o grămadă de preoţi săraci, spuse Cleopa. Ştii asta la fel de bine ca mine. Preoţii din satul nostru sunt săraci. Zaharia a fost sărac.

— Nu, el nu a fost sărac, zise Bătrâna Sara. Nu a fost bogat. Dar nu a fost niciodată sărac. Şi da, sunt mulţi care lucrează cu mâinile, şi trebuie să facă asta. Şi da, merg şi ei în faţa Domnului. Dar, deasupra tuturor, cine protejează Templul? Cine poate face asta, dacă nu oamenii de care se tem alţi oameni?

— Contează cine sunt aceştia, întrebă Alfeu, atâta vreme cât îşi îndeplinesc sarcinile, atâta timp cât nu profanează Sanctuarul, atâta timp cât iau din mâinile noastre jertfa?

— Nu, nu contează, zise Cleopa. Bătrânul Irod l-a ales pe Iosedec ca Mare Preot, pentru că pe el l-a vrut. Iar acum Arhelau vrea pe altcineva. Cât a trecut de când Israelul şi-a ales Marele Preot? Cât a trecut de când Domnul l-a ales pe Marele Preot?

Am ridicat mâna la fel cum făceam la şcoală, iar unchiul Cleopa se întoarse spre mine.

— De unde ştiu oamenii că preoţii fac ceea ce trebuie să facă? am întrebat eu.

— Toată lumea veghează la ce fac ei, zise Iosif. Veghează ceilalţi preoţi, veghează şi leviticii, veghează şi scribii, şi fariseii.

— Oh, da, fariseii veghează! exclamă Cleopa.

Iar noi am râs. Tuturor ne plăcea de rabinul fariseu Jacimus. Dar el veghea să fie respectate toate legile.

— Şi tu, Iacob? întrebă Cleopa. Tu nu ai nicio întrebare?

Am văzut, pentru prima dată, că Iacob era adâncit în gânduri. Îşi ridică privirea, iar faţa lui era întunecată.

— Bătrânul Irod l-a ucis odată pe Marele Preot, zise el încet. Vorbea ca oricare dintre bărbaţi. L-a ucis pe Aristobulos pentru că era frumos atunci când apărea în faţa oamenilor, nu-i aşa?

Bărbaţii dădură aprobator din cap, iar Cleopa spuse:

— Aşa e. El repetă cuvintele. Din această cauză a pus să fie înecat şi toată lumea ştia asta. Toate din cauză că Aristobulos a ieşit în faţa oamenilor în veşmintele sale, iar oamenii l-au plăcut.

Iacob privi în altă parte.

— Ce fel de discuţie e asta? se miră Iosif. Am venit la Casa Domnului pentru a-i aduce jertfe. Am venit ca să fim purificaţi. Am venit să mâncăm bucatele de Paşte. Haideţi să ne scoatem din minte discuţia aceasta.

— Da, hai să facem asta, fu de acord Bătrâna Sara. Eu spun că Iosif Caiafa este un tânăr drăguţ. Iar când se va căsători cu fiica Anei, va fi mai aproape de cei de la putere.

Mătuşile mele şi Alexandra fură de acord cu asta.

Cleopa era uimit.

— Nu suntem nici de două ceasuri aici, iar voi, femeile, ştiţi deja cu cine se va însura Iosif Caiafa! Cum aflaţi lucrurile astea?

— Toată lumea ştie, zise Salomea. Ai şti şi tu, dacă nu ai fi atât de ocupat să-i citezi pe profeţi.

— Cine ştie? întrebă Bătrâna Sara. Poate Iosif Caiafa va fi într-o zi Marele Preot.

Eu ştiam de ce bătrâna spusese asta, chiar dacă el era atât de tânăr. Era ceva deosebit la el, un fel de a se mişca, şi de a vorbi, şi de a se înţelege cu toată lumea, o blândeţe aparte, iar când ne întâmpinase, ne arătase respect, chiar dacă noi nu eram bogaţi, şi în spatele ochilor negri se ascundea un suflet puternic.

Iar acum toţi unchii mei şi toate mătuşile vorbeau despre asta, mai ales bărbaţii, care le spuneau femeilor să tacă pentru că ele nu ştiau nimic despre asta, iar unii insistau că asta nu se întâmplase încă, dar ştiau cu toţii că Arhelau îl putea schimba pe Marele Preot oricând ar fi poftit.

— Sara, ai devenit profet, întrebă Cleopa, de crezi că acest om va ajunge Mare Preot?

— Poate, răspunse ea. Ştiu că ar fi bun ca Mare Preot. Este deştept şi pios. Este neam cu noi. El… el mă unge la suflet.

— Ah, atunci acordă-i timp, zise Cleopa. Şi fie ca verii noştri care ne-au primit aici să fie binecuvântaţi pentru generozitatea lor.

Cleopa se întoarse spre Iosif, care nu spunea nimic.

— Tu ce crezi? îl întrebă Cleopa.

Iosif ridică privirea, zâmbi şi îşi roti ochii, ca să dea impresia că se gândeşte, când, de fapt, nu era aşa, apoi spuse:

— Iosif Caiafa este un bărbat înalt. Un bărbat foarte înalt. Şi când stă în picioare este înalt şi are nişte mâini lungi care se mişcă asemenea unor păsări care zboară încet. Şi este însurat cu fiica Anei, verişoara noastră, care e verişoară cu neamul lui Boethus. Da, el va fi Mare Preot.

Am râs cu toţii. Chiar şi Bătrâna Sara a râs.

M-am ridicat în picioare.

Teama mă părăsise, dar pe atunci nu ştiam asta.

Cina era gata şi a fost o masă bună.

Rudele lui Caiafa ne-au adus o tocană cu linte şi cu multe mirodenii. Şi era şi o pastă delicioasă de măsline sărate, în ulei, şi curmale dulci, de care aveam, adesea, şi acasă, multe. Şi, ca de obicei, aveam prăjituri cu smochine uscate, iar acestea erau din abundenţă şi erau bune. Pâinea era moale şi caldă, din cuptor.

Nevasta lui Caiafa, mama lui Iosif Caiafa, rămase în pragul casei sale ca să vadă ea însăşi cum era servit vinul, cu vălurile cuvenite ascunzându-i părul şi lăsând să se întrevadă doar o părticică din chipul ei. Îi văzurăm silueta

la lumina torţelor. Ea salută cu mâna pe toată lumea şi apoi merse înăuntru.

Am vorbit despre Templu, despre purificarea noastră şi despre Sărbătoare – despre ierburile amărui, despre pâinea neîncepută şi despre mielul rumenit şi despre toate rugăciunile pe care le vom rosti. Bărbaţii mai spuseră o dată toate astea, pentru ca noi, băieţii, să înţelegem, dar la şcoală, rabinii făcuseră acelaşi lucru, iar noi ştiam la ce să ne aşteptăm şi ce să facem.

Iar noi eram nerăbdători, pentru că anul trecut, în toiul luptelor şi îngroziţi, nu am ţinut deloc Sărbătoarea şi, de data asta, voiam să apărem în faţa Domnului după cum cerea Legea.

Ei bine, pot spune că Iacob aproape terminase şcoala. Avea acum treisprezece ani şi, înaintea Domnului, era bărbat. Iar Silas şi Levi, care erau mai mari decât el, nu mai mergeau la şcoală. Amândoi au fost foarte înceţi. Rabinul nu ar fi vrut ca ei să plece, dar ei s-au cerut, pe motiv că mergeau la muncă şi că lor asta le plăcea să facă. Aşa că, în vreme ce revedeam regulile Sărbătorii, eu credeam că ei se bucurau de asta.

În timp ce ne terminam cina, câţiva băieţi din tabără veniră să ne întâlnească. Erau destul de prietenoşi. Dar eu m-am gândit la verişorul meu Ioan bar Zaharia, care plecase cu esenienii. Mă întrebam dacă el era mulţumit.

Se spunea că el era departe în deşert. Oare cât de des îşi vedea mama? Şi-ar fi recunoscut ea propriul fiu? Dar de ce să mă gândesc la asemenea lucruri? Se întoarseră aceste cuvinte vechi, enigmatice, cum că el fusese prezis. Când aflase că mă voi naşte, mama a mers la el. Voiam aşa de tare să-l văd pe Ioan. Şi când voi reuşi să fac asta?

Toată lumea ştia că esenienii nu veneau la Sărbătoare. Esenienii se ţineau deoparte, ducând o viaţă mai strictă chiar decât cea a fariseilor. Esenienii visau la un templu reînnoit. Odată văzusem în Sepphoris un grup de esenieni, îmbrăcaţi toţi în veşmintele lor albe. Ei erau un popor aparte. Considerau că sunt adevăratul Israel.

În cele din urmă am plecat de lângă băieţi, deşi doream să mă joc, şi am dat peste Iosif. Se întuneca, iar oraşul de jos era plin de lumină. Luminile Templului erau mari şi frumoase. Dar nu am putut căuta prin tot oraşul şi prin toate taberele, şi nu am reuşit să-l găsesc nici măcar pe unchiul Cleopa.

Iosif privea oraşul şi poate că asculta muzica, pentru că, din apropiere, se auzea muzică şi sunet de chimvale. Sorbea puţin vin dintr-o cupă şi, deocamdată, nu era nimeni lângă el.

Imediat l-am şi întrebat:

— Îl vom mai vedea vreodată pe vărul Ioan?

— Cine ştie? zise el. Esenienii sunt dincolo de Marea Moartă, la poalele munţilor.

— Crezi că ei sunt oameni buni?

— Şi ei sunt copiii lui Avraam, la fel ca noi, spuse el. Un om poate face un lucru mai rău decât acela de a fi esenian. Aşteptă un moment, apoi continuă: Acesta e un fel de-a fi al evreilor. Ştii că în satul nostru sunt oameni care nu cred în învierea din Ziua cea de Apoi. Şi îi avem pe farisei. Iar esenienii cred din toată inima în multe lucruri şi se străduiesc din răsputeri să-i fie pe plac Domnului.

Eu am dat aprobator din cap.

Ştiam că oamenii din satul nostru voiau să meargă la Templu, iar ţinerea fiecărei sărbători după datină era foarte importantă pentru ei. Dar nu am zis asta. Nu am zis asta căci părea să existe adevăr în cele spuse de el, iar eu nu mai aveam alte întrebări.

Eram foarte trist. Mama mea o iubea foarte mult pe verişoara ei. Le vedeam cu ochii minţii pe cele două femei îmbrăţişându-se, ultima dată când am fost împreună. Iar eu aş fi dorit aşa de mult să vorbesc cu vărul meu. Avea verişorul acesta al meu o anume seriozitate – ăsta era cuvântul, în sfârşit îl găsisem – o seriozitate care îmi atrăgea interesul.

Ceilalţi băieţi din tabără erau foarte prietenoşi, iar fiii preoţilor vorbeau bine şi spuneau lucruri cuviincioase, dar eu nu voiam să fiu cu alţii.

L-am lăsat acolo pe Iosif. Îmi era interzis să îl întreb toate lucrurile ce-mi apăsau sufletul. Interzis.

M-am întins pe rogojina mea şi am vrut să dorm, chiar dacă cerul abia acum se umplea cu stele.

Peste tot în jurul meu oameni discutau, unii dintre ei spunând că Marele Preot nu era omul potrivit, că Irod Arhelau greşise atunci când îl numise, iar alţii spuneau că Marele Preot era acceptabil, şi că trebuia să fie pace şi să nu mai fie revolte.

Mă înspăimântau vocile lor mânioase de ici şi de colo.

M-am ridicat, am plecat de pe rogojină, ca să mă plimb singur, în afara taberei, pe panta dealului, sub stele. Era bine să fii departe, pe o culme de deal.

Şi acolo erau tabere, dar erau mai mici – grupuri restrânse ce acopereau panta, iar focurile dădeau o luminiţă, în vreme ce pe cer luna strălucea frumos şi cu putere deasupra tuturor, şi am mai putut vedea stelele licărind şi formând desene gingaşe.

Sub picioare aveam iarbă şi mirosea plăcut şi nu era prea rece, iar eu mă întrebam dacă Ioan vedea în această seară, în deşert, aceleaşi stele.

Iacob veni la mine. Plângea.

Nu-l văzusem niciodată aşa pe fratele meu mai mare.

— Trebuie să-ţi spun, rosti el. Îmi pare rău. Îmi pare rău pentru lucrurile răutăcioase pe care ţi le-am spus. Îmi pare rău pentru că… am fost răutăcios cu tine.

— Ai fost răutăcios cu mine? Iacob, ce tot vorbeşti? Nu ne putea auzi nimeni. Era întuneric. Nimeni nu ne observase.

— Nu pot intra mâine în Templul Domnului cu lucrul ăsta pe suflet, că m-am purtat urât cu tine.

— Dar totul e bine, am spus eu. Mi-am întins mâinile ca să le iau pe ale lui, dar el s-a tras în spate. Iacob, nu m-ai supărat niciodată.

— Nu aveam niciun drept să-ţi spun despre magii care au venit la Bethlehem.

— Dar eu am vrut să-mi spui, am zis eu. Am vrut să ştiu ce s-a întâmplat atunci când m-am născut. Iacob,

vreau să ştiu tot, şi dacă mi-ai spune tu tot ce s-a întâmplat…

— Nu am făcut asta pentru că aşa ai vrut tu. Am făcut-o ca să fiu mai puternic decât tine! şopti el. Am făcut-o pentru că eu ştiam ceva ce tu nu ştiai!

Ştiam că ăsta era adevărul. Era crudul adevăr. Era genul de adevăr dur pe care Iacob îl spunea mereu.

— Dar mi-ai spus ce am vrut să ştiu, am zis eu. A fost bine pentru mine. Eu am vrut asta.

El scutură din cap. Plânsul i se înteţise. Acesta era zgomotul făcut de un bărbat care plângea.

— Iacob, eşti supărat pentru o nimica toată. Îţi spun eu. Fratele meu, eu te iubesc. Nu suferi din cauza asta.

— Trebuie să-ţi spun, zise el, tot în şoaptă, de parcă trebuia să şoptească. Aici, pe pantă, eram doar noi doi. Te-am urât încă de când te-ai născut, zise el. Te-am urât încă dinainte de a te naşte. Te-am urât pentru venirea ta!

Îmi ardea faţa. Mă furnica toată pielea.

Nu auzisem niciodată pe nimeni spunând aşa ceva. Îmi trebui o clipă şi apoi am rostit:

— Asta nu mă doare.

El nu răspunse.

— Nu am ştiut, am spus eu. Asta nu e bine. Am crezut că ştiu, dar am ştiut că va trece. Nu m-am gândit la asta, chiar dacă am ştiut.

— Ascultă-te ce vorbeşti, spuse el.

Părea atât de supărat.

— Ce vorbesc?

— Eşti mai înţelept decât vârsta pe care o ai, spuse, el care era aşa de înalt la treisprezece ani, un bărbat. Arăţi altfel decât atunci când am plecat din Egipt. Pe atunci aveai o faţă de băiat, iar ochii îţi semănau cu ai mamei tale.

Ştiam ce voia să spună cu asta. Mama mea arăta mereu ca un copil. Ceea ce nu ştiusem era faptul că mă schimbasem.

N-am ştiut ce să-i spun.

— Îmi pare rău că te-am urât, zise el. Îmi pare foarte

rău. Şi vreau să te iubesc şi să îţi fiu întotdeauna loial.

Eu am dat din cap aprobator.

— Şi eu te iubesc, frate, am spus.

Linişte.

El stătea acolo, ştergându-şi lacrimile.

— Mă laşi să te iau în braţe? l-am întrebat.

El dădu din cap şi ne-am îmbrăţişat. L-am strâns la piept şi l-am simţit cum tremura. Într-atât de rău îi părea.

M-am dat încetişor înapoi.

— Iacob, am spus, de ce m-ai urât?

El scutură din cap.

— Din prea multe motive, zise el. Şi nu ţi le pot spune pe toate. Într-o zi vei afla.

— Nu, Iacob, spune-mi acum. Trebuie să ştiu. Te implor. Spune-mi.

El se gândi o bucată de vreme.

— Nu eu sunt cel care trebuie să-ţi spună ce s-a întâmplat.

— Dar cine trebuie să-mi spună? am întrebat eu. Iacob, spune-mi ce te-a făcut să mă urăşti? Spune-mi măcar atât. Ce te-a făcut?

El mă privi şi mi se păru că faţa lui era plină de ură. Sau era doar nefericire. În întuneric ochii lui ardeau.

— O să-ţi spun de ce trebuie să te iubesc, zise el. Când te-ai născut tu, au venit îngerii. De asta trebuie să te iubesc!

Începu din nou să plângă.

— Vrei să spui – îngerul care a venit la mama mea, am zis eu.

— Nu, scutură el din cap. Îngerii au venit chiar în noaptea când te-ai născut. Ştii cum a fost, ţi-au povestit. Eram cu toţii la hanul din Bethlehem, în staul, cu dobitoacele în fân, era singurul loc pe care-l mai aveau, şi erau o mulţime de oameni adunaţi în acea seară. Iar pe mama ta au apucat-o durerile facerii în spatele staulului. Nu s-a văitat deloc. Mătuşa Salomea era acolo, ca s-o ajute, şi te-au ridicat, ca să te vadă tatăl meu, şi te-am văzut şi eu. Tu plângeai, dar plângeai pentru că aşa fac

copiii mici şi pentru că nu puteai vorbi. Şi te-au înfăşat aşa cum se înfaşă copiii, aşa ca să nu se poată răsuci sau mişca şi să se rănească, în scutece, şi te-au aşezat în iesle, chiar pe fânul moale, ca pe un pat. Iar mama ta stătea întinsă pe braţele mătuşii Salomea. Şi a început să plângă, pentru prima dată, şi era groaznic să o auzi. Tatăl meu a mers la ea. Era toată înfăşurată, iar rogojinile pe care născuse fuseseră luate. El a ţinut-o în braţe. „De ce aici, în locul ăsta? a strigat ea. Am greşit cu ceva? Suntem pedepsiţi? De ce în locul ăsta? Cum se poate una ca asta?” Asta a fost ce l-a întrebat ea. El nu i-a răspuns. Înţelegi? La ea venise un înger şi îi vestise naşterea ta, iar tu te născuseşi acolo, în staul.

— Înţeleg, am zis eu.

— Era groaznic să o auzi plângând, repetă el, iar tatăl meu nu avea nimic să-i spună. Dar s-a deschis uşa şi a intrat aerul rece, o boare, şi toată lumea s-a îngrămădit şi a strigat să se închidă uşa. Dar erau acolo bărbaţii aceştia şi aveau cu ei un băiat şi un felinar. Erau bărbaţi în blănuri de oaie, cu picioarele înfăşurate împotriva frigului, şi cu toiegele lor, şi toată lumea îşi dădu seama că erau păstori. Ei bine, ştii că păstorii nu îşi părăsesc turma niciodată, nu în toiul nopţii, nici când e zăpadă, dar ei o făcuseră, iar privirile lor erau suficiente pentru a face pe oricine să se ridice din fân şi să se holbeze la ei, şi toată lumea a făcut aşa. Eu asta am făcut. Părea că focul din felinar ardea pe feţele lor! Niciodată nu am văzut asemenea feţe! Ei au mers drept la ieslea unde erai tu şi s-au uitat la tine; şi au îngenuncheat, şi au atins pământul cu capetele şi cu mâinile ridicate. Au strigat: „Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bună voire!”[20] Toată lumea se uita la ei. Acum mama ta şi tatăl meu nu au spus nimic, doar s-au uitat la ei; iar bărbaţii s-au ridicat în picioare şi s-au întors în dreapta şi-n stânga, spunând tuturor că un înger venise la ei, pe câmp, prin zăpadă, în timp ce îşi păzeau turmele. Nimeni nu i-a putut împiedica să ne spună asta, iar atunci toată lumea din grajd s-a

20 Luca 2 ,14

apropiat de noi.

Unul dintre ei a strigat că îngerul a spus: „Nu vă temeţi. Căci vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi s-a născut azi Mântuitorul, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David.”[21]

El se opri.

Întregul său chip se schimbă.

Nu mai era plin de mânie şi de lacrimi.

Faţa lui se îmblânzise şi ochii îi erau deschişi larg.

— Domnul Hristos, zise el.

Nu zâmbea. Dar, în acel moment, el era înapoi în Bethlehem, şi era cu păstorii, iar vocea lui era joasă şi de liniştită.

— Hristos *Kyrios,* zise el în greacă. Eu şi el vorbiserăm aproape toată viaţa greceşte. El continuă în greacă: Aceşti bărbaţi erau atât de plini de bucurie. Atât de îmbărbătaţi. Atât de plini de încredere. Nimeni nu s-ar fi îndoit de ei. Şi nimeni nu a făcut-o. Apoi el tăcu. Păru că alunecă iar în amintirile sale.

Eu nu eram în stare să vorbesc.

Deci asta ascunseseră ei de mine. Da, şi ştiam de ce ascunseseră. Dar acum ştiam asta şi însemna că trebuia să aflu şi restul. Trebuia să aflu ce spusese îngerul care venise la mama mea. Trebuia să aflu tot. Trebuia să ştiu de ce şi cum de aveam puterea să iau şi să dau viaţă, şi puterea să aduc ploaia şi ninsoarea, dacă aveam puterea asta, dacă şi ce trebuia să fac. Nu mai puteam aştepta. Trebuia să ştiu.

Şi îmi era îngrozitor de frică să mă gândesc la cele spuse de Cleopa, cum că eu trebuia să fiu cel care le va explica lor lucrurile.

Era prea mult ca să ţin minte. Era prea mult chiar şi încercarea de a formula întrebările ce rămăseseră fără răspuns.

Şi Iacob al meu, fratele meu, părea că se face mic şi că se îndepărtează, chiar dacă el stătea aici – devenea parcă fragil. Pentru o clipă am simţit că locul meu nu era

21 Luca 2:10, 11

aici, în iarba asta, pe panta asta, de pe culmea asta de munte de deasupra Ierusalimului. Muzica răzbătea până la noi, râsete din depărtare, şi totuşi pentru mine erau aşa de frumoase, toate, iar pe Iacob, pe fratele meu, îl iubeam, îl iubeam şi îl înţelegeam din toată inima şi îi înţelegeam mâhnirea.

El începu din nou să vorbească, iar ochii i se mişcau de parcă ar fi văzut lucrurile pe care le descria.

— Păstorii au spus că Cerurile s-au umplut de îngeri. În Ceruri era o oaste de îngeri. În timp ce povesteau, îşi ridicaseră iar mâinile, de parcă vedeau din nou îngerii. Îngerii cântau: „Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu, şi pe pământ pace, între oameni binevoire!”

El îşi lăsă capul în jos. Se oprise din plâns, dar arăta obosit şi supărat.

— Imaginează-ţi, zise el în greacă. Toate Cerurile. Iar ei au văzut asta şi au venit jos, în Bethlehem, căutându-l pe copilul din iesle, după cum le-au spus îngerii.

Am aşteptat.

— Cum te-am putut eu urî pentru asta? întrebă el.

— Erai doar un băieţel – un băieţel mai mic decât sunt eu acum, am zis eu.

El scutură din cap.

— Nu fi bun cu mine, spuse el. Abia îl puteam auzi. Avea capul plecat. Nu merit bunătatea ta. Sunt rău cu tine.

— Dar eşti fratele meu mai mare, am spus eu.

Îşi ridică tunica şi îşi şterse lacrimile.

— Nu, zise el. Te-am urât. Şi e un păcat.

— Unde au plecat bărbaţii aceia, acei păstori care au spus lucrurile astea? am întrebat eu. Acum unde sunt? Cine sunt ei?

— Nu ştiu, zise el. Au plecat prin ninsoare. Au spus tuturor aceeaşi poveste. Nu ştiu unde au plecat. De atunci nu i-am mai văzut niciodată. S-au întors la turmele lor. Trebuiau să se întoarcă. El se uită la mine. Vedeam, în lumina lunii, că acum era mai bine. Dar nu înţelegi, mama ta era fericită. Se arătase un semn. Ea a adormit, cu tine aproape de ea.

— Iar Iosif?

— Spune-i tată.

— Şi tata?

— El era ca întotdeauna. Asculta şi nu spunea nimic. Iar când toată lumea din grajd l-a luat la întrebări, nu le-a dat niciun răspuns. Oamenii au venit pe rând şi au îngenuncheat ca să te vadă, şi s-au rugat, şi s-au întors în colţuri, sub păturile lor. A doua zi am găsit altă gazdă. Toată lumea din oraş ştia de asta. Oamenii continuau să vină la uşă, cerând să te vadă. Au venit oameni bătrâni, sprijinindu-se în toiegele lor. Ştiau şi ceilalţi băieţi din oraş. Dar Iosif a spus că nu aveam să rămânem multă vreme acolo. Ci doar atât cât să poţi fi tu tăiat împrejur şi să fii arătat înaintea Domnului la Templul de la Ierusalim. Iar magii de la Răsărit, ei au venit la casa aceea. Dacă nu s-ar fi dus magii la Irod…

El se opri şi se întoarse.

— Magii au mers la Irod? Ce s-a întâmplat?

Dar el nu mai putea spune nimic.

Iosif urca încet panta.

În întuneric, îi cunoşteam paşii. El se opri puţin mai încolo.

— Ai lipsit prea mult timp, zise el. Vino înapoi acum. Nu vreau să stai aşa departe de tabără.

Ne aşteptă.

— Te iubesc, frate, am spus eu în ebraică.

— Te iubesc, frate, a spus el. N-am să te mai urăsc niciodată. N-am să te mai pizmuiesc niciodată. Pizma e un lucru groaznic, un păcat foarte mare. Te iubesc.

Iosif mergea înainte.

— Te iubesc, frate, spuse din nou Iacob, şi te iubesc, oricine ai fi.

Oricine aş fi! Domnul Hristos… nu i-ar fi spus lui Irod.

El îşi puse braţul în jurul meu, iar eu am făcut la fel.

Ei bine, în timp ce ne întorceam, am ştiut că nu-i puteam spune lui Iosif ceea ce îmi povestise Iacob. Iosif nu ar fi vrut ca Iacob să facă una ca asta. Lui Iosif nu îi stătea

în fire să vorbească despre nimic. Lui Iosif îi stătea în fire să aştepte să treacă o zi după alta.

Dar trebuia să aflu restul poveştii! Iar dacă fratele meu mă urâse atâţia ani din cauza asta, şi dacă rabinul mă oprise în uşa şcolii ca să mă întrebe cine eram, atunci trebuia să ştiu!

Din cauza acestor întâmplări ciudate am plecat în Egipt? Nu, nu se putea să fie aşa.

Chiar dacă tot oraşul Bethlehem vorbea despre asta, am fi putut pleca în alt oraş. Ne-am fi putut întoarce în Nazaret. Dar ce era cu îngerul care i se arătase mamei mele?

Aveam neamuri aici, în Betania. Şi nu erau toţi preoţi mari şi bogaţi. Ei bine, Elizabeta nu era aici? De ce nu am mers la ea? Dar atunci oamenii lui Irod l-ar fi ucis pe Zaharia! Zaharia ar fi murit din cauza acestor poveşti! Poveşti despre un copil născut şi care era Domnul Hristos! Oh, dacă mi-aş putea aminti mai multe din cele povestite de Elizabeta în zilele acelea groaznice de anul trecut, după ce tâlharii atacaseră satul, despre cum fusese Zaharia ucis în Templu.

Oh, cât avea să mai treacă până aveam să aflu aceste lucruri?

Mai târziu, în acea seară, în timp ce stăteam pe rogojina mea, am închis ochii şi m-am rugat.

Mi-au trecut prin faţa ochilor toate şirurile de profeţi. Ştiam că regii Israelului erau trimişii Domnului, dar ei nu fuseseră prorociţi de îngeri. Nu, ei nu fuseseră născuţi de o femeie care nu cunoscuse niciodată un bărbat.

În cele din urmă, nu m-am mai putut gândi. Efortul era prea mare.

Am privit la stele şi am încercat să-mi imaginez mulţimile cântând în Ceruri. M-am rugat ca îngerii să vină la mine, aşa cum veneau la alţii de pe Pământ.

Mă cuprinse o moleşeală mare, inima îmi era plină de linişte. M-am gândit că întreaga Lume este Templul Domnului. Toată Făptura este Templul Lui.

Iar ceea ce am construit noi pe dealul din depărtare

este doar un loc micuţ, un loc prin care ne arătăm dragostea faţă de Domnul, care le-a făcut pe toate. „Tată Ceresc, ajută-mă”. Când am adormit, a început un cântec, iar când m-am trezit, pentru o clipă, nu am ştiut unde mă aflam, iar visul era ca un văl de aur care mi-ar fi fost tras de pe mine.

Eram bine. Era dimineaţa devreme. Stelele erau încă acolo.

23

Nu mai eram un copil. Potrivit obiceiului, un băiat putea, după ce împlinea doisprezece ani, să intre în slujba Legii, dar asta nu conta acum. Eu nu eram copil. Am ştiut asta când, în acea dimineaţă, i-am privit pe ceilalţi copii jucându-se.

Am ştiut asta când ne-am alăturat, în drum spre Templu, pelerinilor.

Era aceeaşi înghesuială ca şi ieri, cu ore petrecute cântând, şi înaintarea înceată, până am ajuns la băi, unde am intrat goi în apa rece, iar apoi ne-am luat veşmintele curate, pe care le aduseserăm în boccele.

Ajunseserăm, în cele din urmă, în tunel, înaintând înspre Marea Curte. Aici, ecoul vocilor celor care discutau se lovea de ziduri, şi, uneori, păreau mânioase, dar eu nu mă mai temeam.

Eram cu gândul la povestea neterminată spusă de Iacob.

În sfârşit, valul de pelerini care cântau cu toate vocile din lume se revărsă în curtea Templului, iar cerul de deasupra era o privelişte frumoasă. Oferea detaşare, o libertate de a respira profund, dar, în curând, ne-am trezit într-o altă îmbulzeală, de data asta pentru a cumpăra păsările ce trebuiau jertfite. Căci Iacob voia să aducă o jertfă pentru păcat. Şi, de îndată, mi-am dat seama că din cauza asta veniserăm.

Nu ştiam care era păcatul pentru care Iacob voia să aducă jertfa. Sau ştiam. Dar ce mă interesa pe mine? Cleopa spunea că ar trebui să văd cum se face şi că de aceea mă adusese şi pe mine.

Abia a doua zi urma să ne bucurăm de prima stropire de purificare.

Asta mă nedumerea.

— Cum putem merge în Sanctuar, fără să fim purificaţi? am întrebat eu.

— Ştii că suntem purificaţi, zise Cleopa. Am fost purificaţi în *mikvah,* înainte să plecăm din Nazaret. Azi-dimineaţă ne-am scăldat în pârâul de lângă casa lui Caiafa. Şi abia ce ne-am îmbăiat la intrarea în Templu. Avem parte de stropire doar din cauza Paştelui. E purificarea supremă, ca să ne curăţăm de orice murdărie ne-ar fi atins şi nu ne-am dat seama. El ridică din umeri. Şi aşa e obiceiul. Dar Iacob nu are de ce să mai aştepte. Iacob e bun. Acum o să intrăm în Sanctuar.

— Înainte de a intra, lasă-i să treacă prin ritualul de purificare pe evreii greci, zise unchiul Alfeu, care era cu noi. Pe toţi evreii de pe alte meleaguri.

Iosif nu spuse nimic. El îşi pusese mâna pe umărul lui Iacob, conducându-ne, pe el şi pe noi, prin mulţime.

Înainte de a cumpăra păsările, cele pe care le aleseserăm ca fiind perfecte pentru Domnul, a trebuit să ne schimbăm banii în monedele potrivite, pe care le primeau la Templu.

Şi, sub colonade, pe deasupra meselor aglomerate, unde se schimbau banii, puteam vedea acoperişul ars de jur-împrejur, iar bărbaţii lucrau la el, transpirau sub soare, în timp ce răzuiau şi curăţau pietrele rămase, iar alţii puneau cu mortar alte pietre în loc. Cunoşteam prea bine munca aceasta.

Dar nu văzusem niciodată o clădire atât de mare, şi nu puteam vedea capătul colonadelor din dreapta şi din stânga mea. Capitelurile erau frumoase, şi mare parte din lucrătura în aur fusese refăcută.

În spatele meu se auziră voci nervoase. Bărbaţi şi femei se sfădeau cu cei care schimbau banii. Cleopa nu mai avea răbdare.

— Care e rostul neînţelegerii lor? îmi spuse el în greacă. Ascultă-i. Nu ştiu că oamenii aceştia sunt tâlhari?

Folosise în greacă cuvântul pe care îl foloseam toţi când vorbeam despre tâlharii care trăiau pe dealuri, rebelii care veniseră şi atacaseră Sepphorisul şi îi făcuseră pe romani să vină după ei.

La prima noastră vizită, vărsarea de sânge ne împiedicase să ajungem până aici. Iar acum, pe când ajungeam şi noi la mese, se auzea o zarvă de voci.

— Ei bine, dacă vrei să cumperi două păsări, atunci schimbă în asta! îi spuse un bărbat unei femei care stătea aplecată deasupra lui şi care se părea că nu înţelegea greaca lui.

Ea îl întrebă ceva într-o aramaică diferită de a noastră. Dar am putut înţelege ce a spus.

Când Iosif se oferi să-i dea monedele potrivite, de care avea nevoie, ea ridică mâinile şi nu vru să primească.

Iosif şi Cleopa şi toţi bărbaţii îşi schimbară monedele fără a scoate o vorbă, dar apoi Cleopa se dădu în spate şi spuse:

— Sunteţi mândri de voi, bandă de tâlhari?

Cei care schimbau banii îi făcură semn cu mâna să plece, fără să-i dea prea multă atenţie, iar Iosif îl obligă să se oprească.

— Nu în Casa Domnului, zise Iosif.

— Şi de ce nu? spuse Cleopa. Domnul ştie că ei sunt tâlhari. Ei taxează prea mult pentru schimb.

— Dă-le pace, zise unchiul Alfeu. Încă nu a fost revoltă azi, nu-i aşa? Vrei să işti o revoltă?

— Tată, dar de ce taxează prea mult? întrebă Iosif.

— Eu nu ştiu dacă fac lucrul acesta. Eu îl accept, zise Iosif. Am venit cu bani destui pentru jertfa. Nu mi s-a luat nimic din ce nu eram pregătit să dau.

Deja ne apropiaserăm de locul unde erau ţinute turturelele. Soarele era fierbinte. Iar pietrele de sub picioarele mele erau aspre, dar frumoase. Auzeam şi mai multe voci mânioase, şi mai multe certuri, precum şi cloncănitul şi uguitul păsărilor. A durat ceva vreme până am ajuns la mese.

Duhoarea coliviilor era mai rea decât mirosul oricărei

curţi din Nazaret. Murdăria se prelingea din colivii.

Aici, chiar şi Iosif fu surprins de preţul pe care trebuia să-l plătească, dar negustorul era neînduplecat şi-i arătă câţi oameni aşteptau la rând.

— Vrei să stai aici şi să te târguieşti cu oamenii ăştia? vru să ştie negustorul. Sau de ce nu ţi-ai adus păsările tale perfecte din Galileea? De acolo vii, nu-i aşa? Te recunosc după accent.

Peste tot auzeam aceleaşi discuţii. O familie se întorsese cu păsările pe care preoţii nu voiau să le accepte. Negustorul strigă că păsările fuseseră fără cusur când le vânduse. Din nou Iosif se oferi să plătească altă jertfă, dar tatăl refuză, de această dată mulţumindu-i. Femeia plângea.

— Am umblat paisprezece zile ca să ajung aici şi să aduc această jertfa.

— Ascultă, trebuie să ne laşi să-ţi plătim o altă pereche de turturele! zise Cleopa. Nu-ţi dau ţie banii, îi spuse el femeii. Îi dau acestui om, iar el îţi dă alte două păsări. Astfel, e tot jertfa voastră. Înţelegi? Nu iei nimic de la mine pentru ea. El ia banii.

Femeia se opri din plâns. Se uită la soţul ei, iar el dădu aprobator din cap.

Cleopa dădu banii.

Negustorul îi dădu femeii două păsărele ce băteau din aripi. Pe celelalte le băgă repede în altă colivie.

— Tâlhar nenorocit! rosti Cleopa în barbă.

Negustorul dădu aprobator din cap:

— Da, da, da.

Iacob cumpără repede ce trebuia.

Îmi veniră în minte gânduri care mă înspăimântau, şi nu erau amintiri ale luptelor sau ale bărbatului care murise aici, ci erau alte gânduri – cum că acesta nu era un loc de rugăciune, că aceasta nu era casa frumoasă a lui Dumnezeu, unde veneau toţi să îl preamărească. Legile jertfei păreau atât de simple atunci când citeam Scriptura, în schimb aici era o piaţă imensă, plină de gălăgie, şi de mânie, şi de dezamăgire.

Iar în această mulţime în continuă mişcare erau şi păgâni, şi eu am roşit în secret gândindu-mă la ce vedeau şi auzeau. Totuşi, am văzut că multora nu le păsa. Ei veniseră să vadă Templul şi păreau să fie mai fericiţi decât evreii din jurul meu, care urmau să intre în Curtea Femeilor, acolo unde păgânii nu puteau intra.

Bineînţeles că păgânii aveau templele lor, propriii vânzători de animale pentru jertfe. Am văzut destui în Alexandria. Poate că şi aceia cumpărau şi se certau la fel de mult.

Dar Domnul nostru era cel care crease toate lucrurile, Domnul nostru era invizibil, Domnul nostru al tuturor locurilor şi al tuturor lucrurilor. Domnul nostru sălăşluia doar în acest templu, iar noi, cu toţii, eram poporul său sfânt.

Când am ajuns în Curtea Femeilor, Bătrâna Sara, mama mea şi celelalte femei se opriră, de parcă până aici aveau femeile voie să meargă. Aici mulţimea nu era chiar aşa de neliniştită. Păgânii nu puteau intra din cauza pedepsei cu moartea. Acum eram cu adevărat în Templu, deşi încă ne însoţea zgomotul animalelor pentru jertfă, pentru că oamenii aduceau cu ei vacile, oile şi păsările.

Aici, focurile groaznice nu făcuseră stricăciuni. Peste tot în jurul nostru era aur şi argint. Coloanele erau greceşti şi erau la fel de frumoase ca şi în Alexandria. Multe femei mergeau sus, la galerie, de unde puteau să vadă jertfirea din Curtea interioară, dar Bătrâna Sara nu putea urca atâtea trepte, iar femeile noastre rămaseră cu ea.

După ce am lăsat-o, ne-am înţeles să ne întâlnim în colţul de sud-est al Marii Curţi. Îmi făceam griji despre cum ne vom găsi.

În timp ce urcam scările, mă dureau picioarele. Dar eram plin de o fericire nouă şi, pentru prima dată, amintirile dureroase şi tulburarea mă părăsiseră.

Eram în Casa Domnului. Puteam să aud cântările leviţilor.

Când am ajuns la poartă, ne-a oprit levitul de

serviciu.

— Acesta este un băieţel, zise el. De ce nu-l lăsaţi cu femeile voastre?

— E matur pentru vârsta lui şi cunoaşte Legea, răspunse Iosif. E pregătit.

Levitul dădu din cap şi ne lăsă să intrăm.

Mulţimea se îngroşă din nou. Sunetul scos de animale era asurzitor, iar turturelele fâlfâiau în strânsoarea lui Iacob.

Dar muzica era peste tot în jurul nostru. Auzeam fluierele şi chivalele şi vocile profunde, amestecate, ale cântăreţilor. Niciodată nu mai auzisem o muzică atât de bogată cum era muzica leviţilor. Nu era cântarea veselă, întreruptă şi înaltă a psalmilor pe care-i cântaserăm pe drum sau cântecele vesele ritmate, de nuntă. Acesta era un sunet întunecat şi aproape trist, ce continua să se audă tot mai puternic. Cuvintele evreieşti se pierdeau în cor. Parcă nu exista început sau sfârşit.

Atât de absorbit eram, încât abia mai apoi am văzut ce se întâmpla în faţa mea, în faţa grilajului.

Preoţii, îmbrăcaţi în veşmintele lor albe şi curate cu turbane albe pe cap, se îndreptau, cu animalele celor din mulţimea în care ne aflam şi noi, spre marele altar. Am văzut mieluşeii şi ţapii ce urmau a fi jertfiţi. Am văzut cum erau duse păsările.

În jurul altarului erau aşa de mulţi preoţi, încât nu reuşeam să văd ce fac, vedeam doar din când în când cum ţâşnea sângele. Mâinile preoţilor erau pline de sânge. Robele lor frumoase de in erau stropite cu sânge. Pe altar ardea marele foc, iar mirosul de carne arsă, pe care îl simţeam cu fiecare inspiraţie, era mai intens decât poate fi descris în cuvinte.

Deşi Iosif mi-a arătat altarul cu tămâie, iar eu l-am văzut, nu îi simţeam mirosul.

— Uite cântăreţii, îi vezi? întrebă Cleopa, aplecându-se aproape de urechea mea.

— Da, am răspuns. Iacob, priveşte.

Reuşisem să-i zăresc prin tot acel du-te-vino al

preoţilor.

Ei se aflau pe treptele ce duceau la Sanctuarul din mijloc, erau mulţi bărbaţi bărboşi cu perciuni lungi, toţi având în mâini pergamente, şi am văzut lirele din care ieşeau sunetele acelea delicate, a căror frumuseţe nu o recunoscusem.

Când i-am văzut, muzica lor a devenit mai intensă. Era aşa de frumoasă, încât simţeam că plutesc odată cu ea. Aceasta acoperea complet zgomotele mulţimii.

În vreme ce stăteam aici, toate problemele mele dispăruseră, iar în timp ce mă rugam, cuvintele devenindu-mi necuvinte, doar laude aduse Domnului, celui care crease toate lucrurile, şi toate astea în timp ce ascultam muzică şi urmăream tot ce se întâmpla.

„Doamne, Doamne, oricine aş fi, orice aş fi, orice îmi va fi menit să fiu, sunt o parte din asta, din viaţa care e o minune crescândă precum e muzica aceasta. Iar Tu eşti cu noi. Tu eşti aici. Sălăşluieşte printre noi. Muzica aceasta e cântecul tău. Aceasta este casa ta”.

Am început să plâng, dar încet. Nimeni nu m-a văzut.

Iacob îşi închise ochii, rugându-se, ţinând în mâini cele două păsări şi aşteptând să vină preoţii. Erau aşa de mulţi preoţi, încât nu-i puteam număra. Ei luau mieii şi ţapii ce behăiau până în ultima clipă. Sângele era adunat în bazine, după cum cerea Legea. Apoi era luat şi aruncat pe pietrele altarului.

— Ei bine, tu ştii că acesta nu e altarul unde sunt aşezate jertfele, zise în şoaptă el. Altarul de aşezare. Acela e sus, lângă cântăreţi, în Sanctuar, după marele văl. Iar tu nu vei vedea niciodată aceste lucruri. Mama ta a făcut parte dintre cele care au ţesut acele văluri, două pe an. Ah, aveau o broderie atât de minunată. Doar Marele Preot intră în Sfânta Sfintelor. Iar când intră, e plin de mireasmă de tămâie.

M-am gândit la Iosif bar Caiafa. Mi l-am imaginat intrând în acel loc sacru. Apoi m-am gândit la tânărul Aristobulos, Marele Preot ucis de bătrânul Irod. „Dacă magii nu i-ar fi spus lui Irod…”

Îmi veniră în minte cuvintele mamei mele: „Nu eşti fiul unui înger”. Ce băieţel eram atunci când îmi spusese aceste cuvinte! Din noaptea în care mi le spusese pe acoperişul din Ierusalim, nu m-am mai gândit la ele. Nu mi-am permis să mă gândesc la ele. Dar acum am făcut-o, şi toate imaginile ciudate pe care mi le zugrăvise Iacob în povestea lui prindeau culoare în mintea mea.

Dar nu-mi doream aceste gânduri, aceste frânturi din ceva ce nu puteam întregi.

Îmi doream liniştea şi bucuria pe care le simţisem cu câteva clipe în urmă. Şi ele chiar se întoarseră.

Mă cuprinse aşa o linişte şi o bucurie încât abia dacă mai eram un băiat ce stătea în mulţime. Eram una cu sufletul meu, cu mintea mea, de parcă acestea puteau creşte mai mari decât trupul meu, de parcă îmi puteam părăsi corpul purtat de valurile muzicii, de parcă nu aveam greutate şi mărime şi, astfel, în această clipă, puteam intra în Sfânta Sfintelor, şi aşa am şi făcut, trecând, prin poartă, prin zid, prin văl, mergând chiar mai departe. „Ţi-a spus Hristos *Kyrios.* Domnul Hristos”.

Doamne, spune-mi cine sunt. Spune-mi ce am de făcut.

Sunetul plânsului mă readuse în fire. Un sunet neînsemnat, pierdut în muzica şi corul rugăciunilor, care erau murmurate peste tot în jur.

Iacob plângea. Tremura.

M-am uitat încă o dată la altarul mare pentru jertfă, făcut din piatră, şi la preoţii care aruncau sângele pe el. Sângele îi aparţinea Domnului. Îi aparţinuse Domnului când fusese în animal, şi acum tot Domnului îi aparţinea. Sângele era viaţa animalului. Un israelit nu putea mânca niciodată sânge. Pietrele altarului erau îmbibate cu sânge.

Era un lucru întunecat şi frumos, la fel ca muzica pe care o auzeam şi ca rugăciunile rostite în ebraică. Chiar şi mişcarea de du-te-vino a preoţilor părea că seamănă cu un dans.

Nu, nu mai sunt un copil. Nu mai sunt.

M-am gândit la bărbatul ucis anul trecut. M-am

gândit la oamenii arşi chiar în acest Templu, în timpul revoltei. Sânge şi iar sânge.

Iacob ţinea strâns păsările, căci erau cât pe ce să-i scape.

— Îmi mărturisesc păcatele, şopti el în ebraică. Că sunt vinovat de invidie, de pizmă.

Îşi înghiţi plânsul. La treisprezece ani, era un bărbat care plângea. Nu ştiam că nimeni, în afară de mine, nu mai vedea că el plânge. Apoi am văzut cum Iosif şi-a pus mâna pe umărul lui, încercând să îl mângâie şi să îl aline. Iosif l-a sărutat pe obraji, căci îl iubea foarte mult pe Iacob. Îl iubea aşa de mult. Mă iubea şi pe mine. Iubea pe fiecare în mod diferit.

Iacob ţinea păsările şi îşi plecă în jos capul, în vreme ce preotul cobora spre noi.

— „Căci Prunc ni s-a născut nouă, recită Iacob din Isaia, un fiu s-a dat nouă, a cărui stăpânire e pe umerii lui”. El încercă să-şi oprească lacrimile, apoi continuă: „Şi se cheamă numele lui: Înger de mare sfat, sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie.”[22]

M-am întors şi m-am uitat la Iacob. De ce această rugăciune?

— Domnul să-mi ierte pizma, Domnul să-mi ierte păcatele şi fie ca eu să fiu izbăvit. Fă, Doamne, să nu mă tem. Fă-mă să înţeleg. Pentru toate mă căiesc.

Dintr-odată am observat că preotul stătea în faţa noastră, iar pe barbă şi pe faţă avea pete de sânge. Dar era frumos în pânza lui albă de in şi cu mitra sa. Levitul stătea lângă el. Preotul ţinea în mână un vas aurit. Se uită la Iacob cu ochii mijiţi, iar Iacob dădu din cap aprobator şi îi întinse cele două păsări:

— Este o jertfă pentru păcat, zise Iacob.

Eu am fost împins înainte şi m-am aplecat să privesc, dar, curând, preotul se pierdu printre ceilalţi preoţi, iar eu nu am reuşit să văd ce făceau la altar. Ştiam din Scriptură ce făceau. Suceau gâtul unei păsări şi îi scoteau sângele.

22 Isaia, 9:5

Aceea era jertfa pentru păcat. Iar corpul celei de-a doua păsări avea să fie ars.

Nu am mai rămas mult acolo.

Se terminase. Plătit pe de-a-ntregul.

Ne-am întors împingându-ne şi aproape îmbrâncindu-ne, iar în curând ne aflam în mulţimea din curtea păgânilor. De data aceasta nu ne-am dus spre mijloc, ci am mers pe lângă colonadele numite Pridvorul lui Solomon.

Propovăduitorii stăteau sub pridvor, iar pe lângă ei erau adunaţi o mulţime de bărbaţi tineri. Şi femeile se opreau să asculte. Am auzit cum unul propovăduia în aramaică, iar celălalt, care era înconjurat de un grup mare de oameni, răspundea în greacă la o întrebare.

Am vrut să mă opresc, dar familia continua să meargă şi, de fiecare dată când încetineam ca să mă uit la propovăduitori, ca să prind măcar un cuvânt, cineva mă lua de mână şi mă ducea mai departe.

În sfârşit, am văzut că ne apropiam de marea galerie. Mulţimea era acum mai aerisită.

Ca să ieşim, am trecut pe lângă scări, şi apoi mi-am dat seama de ce am făcut asta.

Bătrâna Sara era sub acoperiş, stând la umbră lângă una dintre coloane, împreună cu Bruna, refugiata noastră tristă, şi cu Riba, care se juca cu pruncul ei, şi acolo erau şi mama şi mătuşile mele.

Uitasem cu totul de ele. Nici nu ştiusem că trebuia să le găsim. Imediat Bătrâna Sara îl primi pe Iacob în braţele sale şi îl sărută.

Deoarece eram cu toţii obosiţi, ne-am aşezat lângă ele. Şi am văzut că mulţi oameni făceau acelaşi lucru, chiar dacă pietrarii lucrau nu departe de ei, la zidul din spatele colonadei. Am stat foarte aproape unii de alţii, ca să nu ne calce trecătorii în picioare.

Mulţi plecau din Templu. Chiar doi sau trei negustori îşi adunaseră păsările în colivii şi coborau scările. Dar încă se mai auzea cum unii se plângeau şi chiar strigau unii la alţii, iar câţiva oameni se înghesuiau la mesele celor care schimbau bani.

Leviţii care vindeau uleiul şi făina pentru jertfă îşi strângeau mesele. Apoi am văzut gărzile Templului apropiindu-se de trepte ca să supravegheze plecarea pelerinilor.

Jertfirea de seară a mieilor avea să se sfârşească în curând. Nu ştiam precis. Erau atâtea de învăţat. Le voi învăţa, în timp. Nu-mi făceam griji pentru asta.

În apropiere am văzut un orb care stătea pe un scăunel, un bărbat cu barbă albă, foarte lungă, şi vorbea singur în greacă, cu mâinile întinse, ori poate vorbea cu toată lumea. Oamenii îi aruncau monede în poală. Unii îl ascultau o clipă, apoi plecau mai departe. Nu-l auzeam prea bine din cauza zgomotului. În cele din urmă, l-am întrebat pe Iosif dacă puteam merge să-i dau ceva şi să-l ascult.

Iosif se gândi şi apoi îmi dădu un dinar, ceea ce era destul de mult. L-am luat şi am fugit imediat să mă aşez la picioarele bărbatului.

Vorbea o greacă frumoasă, blândă, cum ar fi vorbit-o şi Philo. Recita din psalmi:

Să se apropie rugăciunea mea înaintea Ta, Doamne; după cuvântul Tău mă înţelepţeşte. Să ajungă cererea mea înaintea Ta, Doamne, după cuvântul Tău mă izbăveşte.[23]

El se opri ca să pipăie moneda ce i-o pusesem în poală. I-am atins dosul mâinii. Ochii săi erau de un cenuşiu-închis, acoperiţi cu albeaţă.

— Şi cine e cel care îmi dă atât de mult şi vine să şadă la picioarele mele? întrebă el. Un fiu al lui Israel sau unul care îl caută pe Dumnezeul tuturor?

— Un fiu al lui Israel, învăţătorule, am spus eu în greacă. Un învăţăcel care caută înţelepciunea părului tău cărunt.

— Şi ce ai vrea să înveţi, copile? întrebă el, Uitându-se fix înainte. El strecură moneda sub brâul de sub roba de lână.

---

23 Psalmii, 119:169-170

— Învăţătorule, spune-mi, te rog, cine e Hristos *Kyrios?*

— Ah, copile, mulţi sunt proroci, zise el. Dar cel care e prorocit ca Domnul? Cine crezi că va fi, dacă nu fiul lui David, regele prevestit, ce se va trage din neamul lui Iesei, ca să domnească peste Israel şi să aducă pacea pe Pământ?

— Dar, rabinule, dacă la naşterea celui prevestit au cântat îngerii şi au venit magi, ce au urmat o stea din ceruri, ca să-i aducă daruri? am întrebat eu.

— Ah, copile, povestea aceea veche, zise el. Povestea din Bethlehem, povestea copilului născut în iesle. Deci o ştii.

Aproape nimeni nu mai vorbeşte despre ea. E prea trist. Am crezut că a fost uitată.

Am rămas fără cuvinte.

— Oamenii spun „Mesia e aici" şi „Mesia e acolo", continuă el, pronunţând cuvântul Mesia în ebraică. Vom şti când va veni Mesia, cum să nu ştim?

Eram prea tulburat ca să mai spun ceva.

— Copile, spune-mi cuvintele lui Daniel… despre menirea „Fiului Omului…" Eşti aici, copile?

— Da, rabinule, dar care e povestea copilului din iesle, din Bethlehem? am întrebat eu.

— A fost cumplit şi cine poate şti ce s-a întâmplat cu adevărat? A fost atât de rapid şi de groaznic. Doar Irod era în stare de un asemenea lucru, un om însetat de sânge şi de rău. Dar nu trebuie să spun lucrurile astea. Fiul său e rege.

— Dar, rabinule, ce a făcut el? Suntem singuri, nu e nimeni lângă noi.

El mă luă de mână.

— Copile, câţi ani ai? Mâna ta e mică şi e aspră de la muncă.

Nu voiam să-i spun. Ştiam că avea să fie surprins.

— Rabinule, trebuie să aflu ce s-a întâmplat în Bethlehem, te implor, spune-mi!

El scutură din cap.

— Lucruri ce nu se pot povesti, zise el. Cum am ajuns să fim conduşi de o asemenea familie? Aceşti oameni, turbaţi, ucigându-şi propriii copii? câţi din propriii copii a ucis Irod? Cinci? Şi ce i-a spus lui Irod Cezar Augustus, după ce a aflat că şi-a ucis cei doi fii? „Mai degrabă aş fi porcul lui Irod, decât fiul său”.

Bătrânul râse.

Din respect pentru el, am făcut şi eu la fel, dar în mintea mea gândurile se învălmăşeau.

— Copile, răspunde-mi, zise el. Deoarece sunt orb, nu mai pot să-mi citesc cărţile, iar ele au însemnat totul pentru mine, erau mângâierea mea, şi mă costă să am pe cineva care să-mi citească, iar cărţile mele sunt comoara mea. Nu voi renunţa la ele pentru a plăti, pentru ca un băiat să-mi citească ce mi-a mai rămas din ele. Nu pot renunţa la cele pe care eu însumi le-am copiat, sau la cele copiate cu atâta grijă, după cum spune Legea. Spune-mi din Zaharia: „În ziua aceea… În ziua aceea…” – ultimul rând, copile!

— „Şi nu va mai fi niciun neguţător, în ziua aceea, în templul Domnului Savaot”[24], am spus eu.

— Îi auzi? întrebă el.

Se referea la cei care schimbau bani şi la oamenii care se certau cu ei.

— Da, rabinule, îi aud.

— În ziua aceea! zise el. În ziua aceea.

M-am uitat la ochii lui şi la grosimea albeţii. Era ca laptele. Dacă aş putea… dar promisesem. Dacă aş fi ştiut că era bine… dar promisesem.

Degetele lui prăfuite, moi, le strânseră pe ale mele.

Şi eu m-am apropiat de el şi, în inima mea, m-am rugat pentru el. „Dumnezeule milostiv, dacă este vrerea ta, oferă-i alinare, oferă-i mângâiere…”

Iosif stătea lângă mine. El spuse:

— Iisus, vino!

— Domnul să te binecuvânteze, rabinule, am spus eu, şi i-am sărutat mâna. El îmi făcea cu mâna, deşi eu

24 Zaharia 14:21

plecasem.

De îndată ce Bătrâna Sara s-a ridicat, iar Riba şi-a legat cum trebuie copilul, am pornit spre ieşire.

La capătul treptelor, în tunel, Iosif se opri. Mă ţinu de mână. Iacob merse înainte.

Orbul alergă spre noi, cu ochii negri şi scăpărători. El privi cu coada ochiului în stânga şi în dreapta, şi apoi se uită la Iosif. Nimic nu putea fi mai surprinzător decât să vezi un om mort că a revenit la viaţă.

Inima mea bătea nebuneşte.

— A fost aici un copil! zise bărbatul. Un copil! Se uită, peste mine, şi în jos pe scări şi peste mulţime. Un băiat de doisprezece sau treisprezece ani, zise el. Tocmai i-am auzit iar vocea. Unde a plecat?

Iosif scutură din cap şi, ridicându-mă în braţe, mă aşeză pe umerii lui şi mă purtă în jos şi prin tunel şi apoi afară.

În drum spre casă nu-mi adresă niciun cuvânt.

Am vrut să-i spun cuvintele rugăciunii mele, că aceasta fusese din inimă, că nu am vrut să fac ce nu trebuia, că mă rugasem şi că am pus asta în mâinile Domnului.

24

Următoarele zile au fost, pentru familie, fericite şi îmbelşugate. Am mers la Templu, ca să fim stropiţi, şi, după a doua stropire, ne-am îmbăiat, după cum cerea datina. Şi, în timpul de aşteptare, ne-am plimbat pe străzile Ierusalimului, minunându-ne la vederea bijuteriilor, a cărţilor şi a pânzelor care erau de vânzare în piaţă, iar Cleopa chiar cumpără o carte legată, în limba latină, iar Iosif cumpără pentru mama o broderie fină, care putea fi cusută pe un voal, pe care să-l poarte la nunţile din sat.

Seara, prin taberele din Betania, a fost muzică şi chiar s-a dansat.

Şi însăşi sărbătoarea de Paşte era o minune mare.

Iosif a fost cel care a tăiat gâtul mielului, în faţa preotului, iar levitul a strâns sângele. Şi, după ce a fost

ars, am cinat după obicei, cu pâine din aluat nedospit şi cu ierburi amare, spunând povestea noastră de pe vremea când eram în captivitate pe pământul Egiptului, şi despre cum ne-a eliberat Domnul din Egipt şi ne-a adus, prin Marea Roşie, la Pământul Făgăduinţei.

Am mâncat pâine nedospită pentru că evreii nu avuseră timp, când fugeau din Egipt, să facă pâine dospită, şi am mâncat ierburi amare pentru că robia noastră fusese amară; am mâncat miel pentru că acum eram liberi şi ne puteam ospăta, căci Domnul ne salvase; iar sângele mielului fusese cel care, de pe pragurile uşilor israeliţilor, îl făcuse pe Îngerul Morţii să treacă peste noi, atunci când acest înger îl ucisese pe primul născut al Egiptului pentru că faraonul nu ne-a lăsat să plecăm.

Şi care dintre noi, din această mică adunare, nu putea atribui un înţeles special tuturor acestor lucruri, de vreme ce noi înşine, cu un an în urmă, am venit din Egipt, prin război şi suferinţă, şi am găsit în Nazaret un Pământ al Făgăduinţei liniştit, de unde am venit, fericiţi, la Templul Domnului?

În ziua de după sărbătoare, când majoritatea părăseau Ierusalimul, iar familia vorbea despre momentul când ar trebui să plecăm şi ce ar trebui să facem şi dacă Bătrâna Sara era pregătită de călătorie, eu l-am căutat pe Iosif şi nu l-am găsit.

Cleopa îmi spuse că Iosif va merge cu mama înapoi la Ierusalim, la piaţă, acum că îmbulzeala trecuse, ca ea să poată cumpăra nişte fire de tort.

— Vreau să mă întorc la Templu, să-i ascult pe învăţătorii din portic, i-am spus eu lui Cleopa. Nu plecăm azi, nu-i aşa?

— Nu, nu plecăm, zise el. Găseşte pe cineva care să meargă cu tine. E bine să-l vezi atunci când nu e plin de lume. Dar nu poţi merge singur. Se întoarse să discute cu bărbaţii.

În tot acest timp Iosif nu îmi spusese nimic de bărbatul orb. Ceea ce se întâmplase cu acel om îl făcuse să se teamă. Atunci când am coborât scările, în acea seară,

nu ştiusem lucrul acesta, dar acum îl ştiam.

Iar eu nu ştiam dacă vedea vreo schimbare la mine sau nu. Dar eu mă schimbasem.

Ştiam că mama văzuse asta. Remarcase asta, dar nu-şi făcea griji. De fapt, nu eram supărat. Doar renunţasem la a mai alerga cu ceilalţi băieţi. Şi eram mai liniştit, pentru că vedeam lucrurile cu alţi ochi, dar nu eram nefericit. Îi ascultam pe bărbaţi cum vorbeau. Acordam atenţie unor lucruri pe care, înainte, nu le-aş fi observat. Şi, de cele mai multe ori, nu spuneam nimănui nimic.

Din când în când mă mai ispitea păcatul mâniei, de a mă mânia pe cei care nu voiau să-mi spună lucrurile pe care doream să le ştiu. Dar, când mi-am amintit dezaprobarea orbului, când vorbea de aceste „lucruri îngrozitoare”, am înţeles de ce nu voiau să-mi spună. Mama mea şi Iosif încercau să mă apere de ceva. Dar nu mai puteam fi protejat. Trebuia să ştiu.

Trebuia să ştiu tot ce ştiau şi ceilalţi.

Mergeam acum pe drumul care ducea la Templu. Iosif Caiafa cobora, împreună cu câţiva membri apropiaţi ai familiei sale şi, când mă văzu, dădu din cap şi-mi zâmbi.

M-am strecurat în spatele lui.

El s-a uitat de câteva ori în urmă, strigându-mă pe nume, fapt ce m-a surprins şi mi-a dat curaj să merg alături de el, şi asta am şi făcut, dar am rămas totuşi mai în spate, căci eram prăfuit, iar el purta veşmintele lui frumoase de in la fel ca toţi cei care-l însoţeau, care probabil că erau tot preoţi.

Dar făceam ceea ce-mi spusese Cleopa. Mergeam împreună cu cineva. Nu eram singur.

Când am ajuns la dealul Templului, am plecat pe furiş.

Mulţimile din Curtea Neamurilor erau puţine şi erau libere şi nestingherite, şi pentru prima dată am putut vedea suprafaţa mare a Templului şi dimensiunea ornamentelor. Erau aşa cum spusese Cleopa.

Dar nu asta voiam să văd.

Am mers la Porticul lui Solomon ca să-i ascult pe cei

care propovăduiau.

Acolo erau o grămadă, iar pe unii îi ascultau mai mulţi şi pe alţii, mai puţini. Dar eu căutam un om foarte bătrân, un om care era slăbit de vârstă şi cu părul alb.

În cele din urmă am ajuns la cel mai bătrân, un bărbat sfrijit, cu ochii adânci şi scăpărători, fără păr pe vârful capului, sub şal, dar cu plete lungi şi cărunte peste urechi. El era bine îmbrăcat şi avea fire albastre cusute la ciucuri. În jurul său se strânseseră mai mulţi băieţi, dintre care cei mai mulţi erau mai mari decât mine.

L-am privit şi l-am ascultat.

El le punea întrebări băieţilor nerăbdători. Îl privea foarte atent pe băiatul care îi răspundea. Avea un râs scurt, prietenos şi îngăduitor, dar şi un fel tăios de a se purta. Spunea ce avea de spus. Nu se pierdea în cuvinte. Iar vocea sa era repezită ca a unui tânăr. Întrebările sale erau întrebări pe care poate ni le-ar fi pus chiar rabinul nostru. M-am apropiat şi am răspuns. El era mulţumit de răspunsurile mele. Îmi făcu semn să merg mai aproape. Băieţii îmi făcură loc să şed la picioarele lui. Nici nu mă gândeam la Iacob. Dădeam răspuns după răspuns la întrebări. Rabinul Berekhaiah mă instruise bine. Şi, în curând, rabinul îmi zâmbi, pentru că restul băieţilor urmau să plece şi voia ca eu să rămân.

Când se auzi sunetul cornului, anunţându-se jertfa de seară, ne-am oprit, ca să spunem rugăciunile.

Apoi veni momentul mult aşteptat, dar eu nici nu ştiam că îl aşteptam. Inima îmi bătea repede. Băieţii merseră pe rând la camerele în care dormeau, sau spre casele lor din Ierusalim. Iar rabinul se îndreptă către biblioteca din Templu, iar eu l-am urmat, împreună cu încă vreo doi băieţi.

Biblioteca era foarte mare, mai mare decât cea a lui Philo, şi era plină de pergamente. Se aflau acolo scribi la lucru, la mese, şi copiau, cu mâinile îndoite, care se ridicară, în semn de respect pentru bătrân.

Dar rabinul trecu prin aceste camere, mergând spre locul său de studiu, şi ne dădu voie să-l însoţim, unul

dintre băieţi vorbind cu el, întrebându-l despre Lege.

Eu am auzit toate astea, dar nu mi-au intrat prea bine în minte. Nu aveam decât un singur ţel.

În cele din urmă am rămas singur în faţa rabinului. Se aşezase la masă, la locul lui, şi îi fusese adusă o cupă cu vin. Fură aprinse lămpile şi peste tot în jurul lui erau pergamente. Camera mirosea a pergamente, a papirus şi a ulei ars. Mi-ar fi plăcut acest loc, dacă nu mi-ar fi bătut inima atât de tare.

— Ce vrei de la mine? întrebă el. Ai aşteptat multă vreme pentru asta. Spune-mi ce e.

Am stat o clipă, dar nu mi-a venit niciun gând, niciun plan. Am potrivit cuvintele lui cu ale mele.

— În Bethlehem, în urmă cu opt ani, s-a născut un copil. Când s-a născut el, îngerii le-au cântat păstorilor. Îngerii l-au numit Domnul Hristos. După câteva zile au venit bărbaţii de la Răsărit, magi persani, care i-au oferit daruri. Ei spuneau că o stea i-a călăuzit la acest prunc.

— Da, zise el. Ştiu povestea asta.

— Ce s-a întâmplat cu acest copil?

— De ce trebuie să ştii asta? De fapt, de ce te interesează toate astea?

— Te rog să-mi spui. Zi şi noapte numai la asta mă gândesc. Nu pot mânca şi bea până nu aflu ceva despre acest copil.

El se gândi. Luă o gură de vin.

— O să-ţi spun, zise el. Astfel încât să-ţi scoţi din minte şi să termini cu asta. Şi să înveţi, aşa cum ar trebui.

— Da, am spus eu.

— Aceşti magi, cum le spui tu, aceşti înţelepţi, au venit în Ierusalim. Au venit la palatul lui Irod, la sud de Bethlehem. Ei spuneau că urmaseră o stea. Spuneau că au văzut în Ceruri semne ce le-au vestit naşterea unui nou împărat. Se opri o clipă, apoi continuă: Aceştia erau oameni bogaţi, îmbrăcaţi în haine scumpe, cu caravană şi servitori, sfetnici ai conducătorilor lor. Aveau daruri de închinat acestui prunc. Dar la Ierusalim această stea a strălucit deasupra mai multor clădiri. Irod îi primise pe

aceşti oameni, prefăcându-se că voia el însuşi să ştie cine era acest împărat. Rabinul zâmbi cu amărăciune. Mai luă o gură de vin.

Am aşteptat.

— El ne-a chemat pe toţi la el, pe bătrâni, pe scribi, pe cei care ştiau din Scriptură unde avea să se nască adevăratul împărat al Israelului. Hristosul. Era plin de prefăcătorie, cum era mereu în asemenea împrejurări, făcând un adevărat spectacol în faţa acestor magi, iar noi am început să-i spunem ce prorocea Scriptura.

Bătrânul dădu din cap. Şi se uită în depărtare, privirea urcând în sus, pe pereţi, şi coborând apoi încet, către mine.

— Noi i-am spus că Bethlehemul va fi locul de naştere al lui Mesia. Era purul adevăr. Nu i-am fi spus nimic. Dar pe atunci nu ştiam că în Bethlehem se născuse un prunc, vestit de semne miraculoase! Nu auziserăm încă poveştile, pentru că pruncul avea doar câteva zile. Încă nu ştiam de vorbele îngerilor sau de mama fecioară. Am aflat toate acestea mai târziu, mult mai târziu. Noi ştiam doar Scriptura şi credeam că aceşti oameni de la Răsărit erau păgâni aflaţi într-o căutare prostească. Aşa că am răspuns fără viclenie, spunând adevărul.

El îşi lăsă capul în jos.

Când nu mai spuse nimic, nu am mai putut suporta.

— Rabinule, ce s-a întâmplat? am întrebat eu.

— Magii au mers acolo. Am aflat asta mai apoi. L-au găsit pe copil. I-au dat darurile. Dar nu s-au întors la Irod, după cum le ceruse el. Ei au plecat spre casă, pe un drum necunoscut. Iar când Irod a aflat de această înşelăciune, a înnebunit. Dimineaţa devreme, pe când era încă întuneric, şi-a trimis soldaţii din fortăreaţă, şi, în vreme ce noi priveam de pe parapet, ei au intrat în fiecare casă din Bethlehem şi au ucis fiecare copil mai mic de doi ani!

Am ridicat mâinile. Am simţit cum îmi urcă plânsul în gât.

— Au smuls copiii din braţele mamelor. I-au izbit cu capul de pietre. Le-au tăiat gâtul. I-au ucis pe toţi. Nu a

scăpat niciunul.

— Nu, aşa ceva nu s-a putut întâmpla! am strigat eu, cuvintele fiindu-mi aproape gâtuite. Nu, nu au făcut asta!

— O, dar au făcut-o, zise el.

Suspinam tot mai tare. Nu mă puteam mişca. Am încercat să-mi acopăr faţa, dar nu mă puteam mişca.

Am început să tremur şi să plâng, cu trup şi suflet.

Mâinile rabinului mă strânseră de umeri.

— Fiule, zise el, fiule.

Dar nu m-am putut opri.

Nu m-am putu opri şi nu i-am putut spune. Nu puteam spune nimănui. *Asta se întâmplase din cauza naşterii mele!* Am început să ţip. Am ţipat la fel cum făcusem în acea seară când văzusem Ierihonul arzând, iar această groază care mă cuprinsese acum era de o mie de ori mai mare, de o mie de ori. Nu puteam sta în picioare.

Mă sprijineau oamenii. Rabinul îmi vorbea cu blândeţe. Dar spaima mă făcu să nu aud cuvintele.

Am văzut copiii. I-am văzut zdrobiţi de pietre. Le-am văzut gâturile tăiate. Am văzut gâturile tăiate ale mieilor din Templu, de la Paşte. Am văzut sângele. Le-am văzut pe mame ţipând. Nu m-am putut opri din plâns.

Oamenii din jurul meu vorbeau în şoaptă. M-au ridicat nişte mâini.

Am fost aşezat pe un pat. Am simţit cum mi se punea pe frunte o pânză rece. Mă înecam cu suspine. Nu mi-am putut deschide ochii. N-am putut să nu văd pruncii murind, n-am putut să nu văd mieii măcelăriţi, sângele de pe altar, sângele de pe copii. L-am văzut pe bărbat, pe bărbatul nostru, în Templu, cu suliţa în piept. L-am văzut întorcându-se. Am văzut-o pe Micuţa Estera, pe Micuţa Estera sângerând. Pruncii pe pietre. Dumnezeule Ceresc, nu. Nu din cauza mea. Nu.

— Nu, nu… Am repetat cuvântul ăsta iar şi iar.

— Ridică-te, vreau să bei asta!

Am fost ridicat.

— Deschide gura, bea asta!

M-am înecat cu lichidul. Cu mierea, cu vinul. Am

încercat să înghit.

— Dar ei sunt morţi, sunt morţi!

Nu ştiu câtă vreme a trecut până am ajuns să plâng încetişor, un plâns din gâtlej, şi am spus:

— Nu vreau să dorm! îi voi vedea când voi visa.

25

Îmi era rău. Îmi era sete. Vocile şi mâinile erau atât de blânde. Mi s-a dat să beau vin şi miere. Am dormit, iar cârpele reci de pe frunte îmi dădeau o senzaţie plăcută. Nu-mi aminteam dacă am visat. Am auzit muzică – vocile blânde ale leviţilor. Am cedat. Vedeam copiii doar din când în când, nevinovaţii ucişi, şi am plâns. Mi-am întors capul pe pernă şi am plâns.

M-am gândit că trebuia să mă trezesc, dar nu puteam. Şi când am reuşit, era întuneric, iar bătrânul rabin dormea în scaunul său. Era ca un vis, şi iar am adormit.

În final a venit un moment când mi-am deschis ochii şi mi-am dat seama că mă simţeam bine.

Imediat m-am gândit la copiii ucişi, dar acum puteam privi lucrurile fără să plâng. M-am ridicat şi m-am uitat în jur. Bătrânul rabin era acolo şi s-a ridicat imediat de la masă. Mai era şi un alt bărbat, iar acela a venit la mine. Tânărul mi-a pus mâna pe frunte şi s-a uitat în ochii mei.

— Ah, s-a terminat, zise el. Micuţule fără nume. Eşti din nou bine. Vreau să te aud vorbind.

— Mulţumesc, am spus eu. Mă durea gâtul, dar ştiam că era din cauză că nu vorbisem. Vă mulţumesc că m-aţi îngrijit. Nu am vrut să mă simt rău.

— Vino, am pentru tine haine curate, zise tânărul. O să te ajut.

Când m-am ridicat, am văzut că purtam o tunică şi bunătatea aceea mi-a mişcat sufletul.

După ce m-am întors de la baie, mult mai revigorat şi îmbrăcat, bătrânul rabin îi dădu liber tânărului şi îmi spuse să mă aşez în faţa sa.

Acolo era un scăunel. Nu cred că mai stătusem vreodată pe un scăunel. Am făcut cum mi s-a spus.

— Tu eşti un băieţel, spuse el, iar eu am uitat asta. Un băieţel cu o inimă micuţă.

— Rabinule, am vrut să ştiu răspunsul la întrebările mele. Trebuia să ştiu răspunsurile. Nu m-aş fi oprit niciodată din întrebat.

— Dar de ce? a întrebat el. Copilul născut în Bethlehem e mort de opt ani, după cum ai spus şi tu. Să nu începi iar să plângi.

— Nu, nu fac asta.

— Cât despre mama fecioară, cine ar putea crede aşa ceva?

— Eu cred, rabinule, am spus eu. Iar copilul nu e mort. A scăpat.

El se uită o vreme la mine.

Şi în acele clipe am simţit toată supărarea mea şi toată izolarea de cei din jur. O simţeam cu amărăciune.

Am simţit că el avea să respingă ceea ce tocmai spusesem, că avea să spună că, chiar dacă pruncul scăpase din Bethlehem, totul era doar o poveste, şi că tocmai de aceea măcelul lui Irod era un lucru atât de groaznic.

Oricum, înainte de a putea vorbi, am auzit, foarte aproape, voci.

Acolo erau mama şi Iosif.

Mama mă strigă pe nume.

M-am ridicat imediat şi m-am întors să-i întâmpin, pe când intrau în încăpere, spunând scribului că da, eu eram fiul lor.

Mama mă îmbrăţişă.

Iosif sărută mâinile bătrânului rabin.

Se vorbi mult şi repede. Nu am reuşit să urmăresc tot ce ziceau. Iosif şi mama mă căutau de trei zile.

Rabinul lăudă răspunsurile pe care i le dădusem la întrebările puse, pe când eram cu ceilalţi băieţi. Din câte îmi dădeam seama, nu pomenea nimic de discuţia noastră despre Bethlehem şi nimic despre faptul că fusesem bolnav.

Eu am mers la rabin şi i-am sărutat mâinile şi i-am mulţumit pentru tot timpul pe care-l petrecuse cu mine, iar

el spuse:

— Acum du-te cu mama şi cu tatăl tău.

Iosif vru să plătească pentru găzduirea mea, dar rabinul refuză.

Când am ajuns iar în lumina puternică din curtea mare, mama m-a luat de după umeri.

— De ce ai făcut asta? întrebă ea. Am fost nenorociţi tot căutându-te.

— Mamă, acum trebuie să ştiu lucrurile, am spus eu. Lucrurile pe care nu am voie să-l întreb pe Iosif. Trebuie să ştiu ce am de făcut.

Pentru ea asta a fost o lovitură. Abia puteam să o privesc.

— Îmi pare rău, am spus eu. Îmi pare rău pentru asta. Dar ăsta e adevărul.

Ea se uită la Iosif, iar el dădu aprobator din cap.

Am ieşit împreună din Templu şi am coborât în oraşul vechi şi am mers pe străduţe înguste până am ajuns la sinagoga nazaritenilor, iar acolo am urcat într-o cămăruţă. Acolo au stat ei cât m-au căutat.

Camera avea o fereastră acoperită cu zăbrele, iar lumina era bună. Şi încăperea era curată.

Mama se aşează lângă perete, cu picioarele încrucişate. Iosif ieşi în linişte din cameră.

L-am aşteptat, dar nu s-a întors.

— Şezi aici şi ascultă-mă, zise mama.

M-am aşezat înaintea ei.

Lumina îi cădea pe faţă.

— Nu am spus niciodată povestea asta, zise ea. Vreau să o spun o singură dată.

Eu am dat aprobator din cap.

— Să nu spui nimic în timp ce povestesc.

Iar am aprobat.

Când începu să vorbească, mama privi în altă parte.

— Aveam treisprezece ani, spuse ea. Eram logodită cu Iosif bar Iacob, ruda mea, după cum e obiceiul la noi, înrudiţi de departe, şi totuşi făcând parte din aceeaşi seminţie. Bătrâna Sara îşi dăduse acceptul pentru Iosif

mamei şi tatălui meu încă dinainte ca eu să mă întorc de la Ierusalim, unde lucrasem la vălurile pentru Templu. Abia mi-l aminteam. L-am întâlnit. Era un om bun.

Am fost crescută strict. Nu am ieşit niciodată din casă. La fântână mergeau servitorii. Cât de puţin ştiu să citesc am învăţat de la Cleopa. Şi puţinul ce-l ştiu despre lume. Urma să mă căsătoresc în Nazaret, pentru că părinţii mei veniseră acolo din Sepphoris, ca să locuiască împreună cu Bătrâna Sara. Şi locuiam în casa mare în care locuim acum. Într-o dimineaţă m-am trezit devreme şi nu ştiam de ce. Încă nu era lumină. Eram trează şi stăteam în cameră. Primul meu gând a fost că mama avea nevoie de mine. Am intrat, dar ea dormea şi era bine. M-am întors în odaia mea. Era plină de lumină. Se întâmplase brusc şi în linişte. Peste tot era lumină. Toate lucrurile din cameră erau la locul lor, dar erau pline de lumină. Era o lumină de la care nu mă dureau ochii, dar era foarte strălucitoare. Dacă îţi poţi închipui că te poţi uita la soare fără să te doară ochii, atunci îţi poţi închipui lumina asta. Nu-mi era teamă. Am stat acolo şi, în lumină, am văzut o siluetă, silueta unui om, dar care era mult mai mare decât un om, şi nu se mişca. Ştiam că nu era om. Mi-a vorbit. A spus că fusesem aleasă de Domnul, că eram binecuvântată între femei. Şi că din pântecele meu va ieşi un fiu pe nume Iisus, că va fi mare şi va fi Fiul Celui de Sus. A spus că Domnul Dumnezeu îi va da tronul tatălui său David şi că va domni pentru totdeauna peste seminţia lui Iacob. Am vorbit cu vocea aceea. I-am spus că nu am cunoscut niciodată un bărbat. Vocea a spus că Duhul Sfânt se va pogorî asupra mea. A zis că Pruncul Sfânt născut de mine va fi Fiul Domnului.

Mama se uită la mine.

— Vocea aceasta, această fiinţă, acest înger, dorea un răspuns de la mine, iar eu am spus: „Sunt roaba Domnului. Facă-se voia Sa”. Aproape imediat am simţit în mine viaţă. Oh, nu greutatea copilului, care apare mai târziu, nici mişcarea, nu. Ci am simţit schimbarea. Am ştiut că se întâmplă. Am ştiut! Am ştiut chiar din clipa când lumina a

dispărut complet. Am fugit în stradă. Nu am vrut să fac asta. Nu ştiam ce fac. Am strigat. Am strigat că a venit un înger la mine, că mi s-a arătat un înger şi că a vorbit cu mine, că avea să vină un copil.

Ea se opri.

— Iar asta mi-a adus bătaia de joc a unora din Nazaret, nu-i aşa? întrebă ea. Deşi, cu timpul, mulţi au uitat.

Eu am aşteptat.

— Partea cea mai grea a fost să-i spun lui Iosif bar Iacob, spuse ea. Dar părinţii meu au aşteptat. Da. M-au crezut, dar totuşi au aşteptat. Iar când au văzut că fiica lor fecioară are un copil în pântec, când nu se mai putea tăgădui, abia atunci au vorbit cu Iosif. Iar ceea ce au văzut ei, au venit şi alţii să vadă. Dar lui Iosif i se arătase un înger în vis. El nu a strigat lucrul acesta în mijlocul străzii, cum făcusem eu. Şi nu era îngerul care venise la mine, care umpluse camera cu lumină, nu. Dar fusese un înger şi i-a spus să mă ia de nevastă. Lui Iosif nu i-a păsat de ce vorbea tot satul. A trebuit să meargă la Bethlehem pentru recensământ şi a vorbit cu Cleopa, şi s-a hotărât că vom călători toţi împreună, către Betania, unde eu şi Cleopa puteam fi găzduiţi de Elizabeta şi unde eu şi Iosif ne puteam căsători şi urma să terminăm cu asta. Era o călătorie în vreme de iarnă, dar am mers cu toţii împreună, şi, după cum ştii, au venit cu noi şi fraţii lui Iosif. A venit şi Iacob cel Mic, iubitul nostru Iacob.

Ea continuă, vorbind rar.

Acum îmi spuse povestea pe care mi-o spusese şi Iacob – despre grajdul plin de oameni şi despre venirea păstorilor, despre faţa lor plină de bucurie şi despre îngerii pe care ei îi văzuseră. A povestit despre venirea magilor şi despre darurile lor.

Am ascultat-o de parcă auzeam asta pentru prima dată.

— Ştiam că trebuia să plecăm din Bethlehem, spuse ea. Acolo se vorbea prea mult. Întâi au fost păstorii, apoi magii. Oamenii veneau la uşă zi şi noapte. Apoi, într-o

dimineaţă, Iosif s-a trezit şi a spus că trebuia să plecăm numaidecât. Am împachetat tot şi am plecat. Nu voia să-mi spună de ce plecam, ci doar atât, că i se arătase iarăşi în vis un înger. Până la lăsarea serii nu ne-am oprit din mers, iar eu nu ştiam că ne îndreptam spre miazăzi, către Egipt.

Faţa i se tulbură. Privi din nou în altă parte.

— Toţi am pribegit. Am locuit în multe orăşele din Egipt. Când puteau, bărbaţii îşi luau de lucru, şi ne era bine. Tâmplarii pot munci oricând. Oamenii erau cumsecade. Tu erai încântarea mea. Nu m-am gândit la altceva decât la tine. Erai copilul dulce pe care şi-l doreşte orice femeie. Şi toate astea se întâmplau în vreme ce eu nu ştiam de ce fugeam. În cele din urmă ne-am întors spre miazănoapte, în Alexandria, şi ne-am stabilit acolo, pe Strada Tâmplarilor. Mi-a plăcut acolo. Şi Salomeei şi Esterei le-a plăcut. La fel şi lui Cleopa. Abia după o vreme am auzit poveşti, poveşti despre ce se întâmplase în Bethlehem. Poveştile despre un Mesia născut acolo au stârnit mânia geloasă a regelui Irod. El îşi trimisese soldaţii din fortăreaţa sa la doar câţiva kilometri distanţă. Au ucis fiecare prunc din sat! Cam două sute de prunci ucişi în întunericul de dinaintea zorilor.

Ea s-a uitat la mine.

Eu m-am chinuit să nu plâng, să nu mă tem, să nu tremur – doar să aştept.

Ea îşi plecă fruntea şi faţa i se încordă.

Când îşi ridică privirea, avea ochii plini de lacrimi.

— I-am spus lui Iosif: „Ai ştiut ce avea să se întâmple? Ţi-a spus îngerul care a venit la tine?” El a răspuns: „Nu, nu am ştiut nimic”. Eu am spus: „Cum a putut îngădui Domnul să se întâmple aşa ceva, să fie ucişi acei prunci nevinovaţi!” Ea şi-a muşcat buza de jos. Nu puteam înţelege. Am simţit că mâinile noastre sunt mânjite cu sânge!

M-am gândit pentru o clipă că mă vor podidi lacrimile, dar mi-am folosit toată puterea ca să mă stăpânesc.

— Iosif mi-a spus: „Nu, nu mâinile noastre sunt

mânjite cu sânge. Păstorii au venit să preamărească acest prunc. Păgânii au venit să se închine la el. Un rege rău s-a gândit să-l ucidă pentru că întunericul nu poate răbda lumina, dar lumina nu poate fi înăbuşită de întuneric. Întunericul încearcă mereu să înghită lumina. Dar lumina va străluci. Nu înţelegi? Trebuie să-l protejăm, şi asta vom face, iar Domnul ne va arăta cum”.

Privirea ei s-a oprit asupra mea.

Se uita la mine insistent.

Se întinse şi mă prinse de umeri.

— Nu te-ai născut dintr-un bărbat, spuse ea.

Eu am tăcut.

— Tu eşti Fiul cel Unul Născut! şopti ea. Nu eşti Fiul lui Dumnezeu, aşa cum îşi spune Cezar Fiul lui Dumnezeu; nu eşti Fiul lui Dumnezeu după cum spune un om bun că e Fiul lui Dumnezeu. Nu eşti Fiul lui Dumnezeu după cum împăratul prorocit este considerat Fiul lui Dumnezeu! Tu eşti Fiul cel Unul Născut al lui Dumnezeu.

Ea aşteptă, Uitându-se fix la mine, dar nu mă întrebă nimic. Mâinile îi rămaseră ferme pe umerii mei. Ochii ei nu clipiră deloc.

Când vorbi iar, vocea ei era mai joasă, mai blândă.

— Tu eşti Fiul Domnului! De aceea poţi să iei şi să dai viaţă, de aceea poţi vindeca un orb, după cum a văzut Iosif că ai făcut, de aceea te poţi ruga ca să ningă, de aceea poţi discuta cu unchiul tău Cleopa atunci când uită că eşti doar un băiat, de aceea faci vrăbii din lut şi le dai viaţă. Ţine puterea în tine. Păzeşte-o până când Tatăl Ceresc îţi va arăta că e vremea să o foloseşti. Dacă te-a făcut să fii copil, atunci te-a făcut aşa ca să te desăvârşeşti în înţelepciune şi în orice altceva.

Am dat aprobator din cap.

— Iar acum vii cu noi acasă, la Nazaret. Nu înapoi la Templu. Oh, ştiu cât de mult îţi doreşti să stai la Templu. Ştiu. Dar nu. Tatăl Ceresc nu te-a trimis în casa unui învăţător din Templu, nici în a unui preot din Templu sau a unui scrib sau a unui fariseu bogat. El te-a trimis la Iosif bar Iacob, tâmplarul, şi la logodnica sa, Maria, din

seminţia lui David din Nazaret. Iar tu vii cu noi acasă, în Nazaret.

26

De pe Muntele Măslinilor am aruncat o ultimă privire către oraşul Ierusalim.

Iosif mi-a spus ceea ce am vrut să ştiu, că de trei ori pe an puteam veni la Ierusalim, pentru marile sărbători, şi că voi ajunge să cunosc foarte bine marele oraş.

Călătoria înapoi la Nazaret a durat mai puţin, pentru că nu era toată familia cu noi, însă nu ne grăbeam şi discutam lejer despre frumuseţea împrejurimilor şi despre lucrurile mărunte din viaţa noastră de zi cu zi.

Când am ajuns, în cele din urmă, pe culmea de unde se vedea satul, le-am spus părinţilor mei că nu voi mai face niciodată ce am făcut – adică să-i părăsesc aşa cum o făcusem. Nu am încercat să le explic ce se întâmplase. Le-am spus doar că nu trebuiau să-şi mai facă griji, pentru că nu voi mai pleca niciodată singur de lângă familie.

Am văzut că erau mulţumiţi, dar nu doreau să vorbească despre cele întâmplate. Se detaşaseră deja de întâmplare. Mama începu de îndată să vorbească despre lucrurile obişnuite ce ţineau de gospodărie, iar Iosif aproba ce spunea ea.

M-am simţit cuprins de o mare pace sufletească.

Mergeam cu ei, dar eram singur.

M-am gândit la cele spuse de mama – cum îl citase pe Iosif, că întunericul încearcă să înghită lumina şi că niciodată nu reuşeşte. Acestea erau vorbe frumoase, dar era doar vorbe.

Am văzut cu ochii minţii, fără să simt, fără să plâng, fără să tremur, l-am văzut pe bărbatul mort din Templu, am văzut mielul de paşte sângerând în castron, am văzut pruncii, pe care nu-i văzusem cu adevărat, ucişi în Bethlehem. Am văzut focul din noapte, din Ierihon, întinzându-se spre cer. Aceste lucruri reveneau iar şi iar în mintea mea.

Când am intrat în casă, m-am aşezat şi m-am odihnit.

Micuţa Salomea a venit şi s-a oprit în faţa mea. Nu

am spus nimic, căci m-am gândit că avea să îmi dea o strachină sau o cană şi va pleca, şi asta mă aşteptam să facă, exact ca o femeie micuţă ce era.

Dar ea nu a făcut aşa. A rămas acolo.

Într-un final mi-am ridicat privirea.

— Ce e? am întrebat eu.

Ea a îngenuncheat şi şi-a pus mâna pe faţa mea. Am privit-o şi era ca şi cum ea nu plecase niciodată de lângă mine, ca să trebăluiască alături de femei. Ea m-a privit în ochi.

— Ce e, Iisus? a întrebat ea.

Am înghiţit. Am simţit că, dacă aş încerca să spun, vocea ar fi prea gravă, dar totuşi am spus.

— Doar ce trebuie fiecare să afle. Nu ştiu de ce nu am văzut asta înainte.

Omul de pe pietre. Mielul. Copiii. M-am uitat la ea.

— Spune-mi, zise ea.

— Da! am şoptit eu. De ce nu am văzut?

— Spune-mi, repetă ea.

— E prea simplu. Până nu veţi înţelege singuri, nu voi însemna nimic pentru voi, oricine aţi fi.

— Vreau să ştiu, insistă ea.

— Asta era. Că oricine e născut pe lumea asta, nu contează cum, şi din ce motiv, *e născut pentru a muri.*

Ea nu răspunse.

M-am ridicat. Am ieşit afară. Se întuneca. Am luat-o pe drumul care urca pe deal, până acolo unde iarba era moale şi necosită. Acesta era locul meu preferat, aproape de pădurice lângă care îmi plăcea să mă odihnesc.

Am privit în sus, la stelele puţine care apăreau din asfinţit.

„Născut pentru a muri”, m-am gândit. Da, născut pentru a muri. Altminteri, de ce am fost născut de o femeie? Altminteri, de ce aş fi din carne şi oase, dacă nu aveam să mor? Durerea era atât de teribilă, încât nu credeam că o pot îndura. Dacă nu m-aş fi gândit mai bine, aş fi mers acasă plângând. Dar nu, nu trebuia să se întâmple asta. Nu, niciodată.

Şi când vor veni şi la mine îngerii, cu lumina aceea puternică, de care nu mă voi teme? Când vor umple îngerii cerul cu cântări, astfel încât să-i văd şi eu? Când mi se vor arăta şi mie îngeri în vis?

Se pogorî asupra mea liniştea, tocmai când credeam că îmi va plesni inima.

Răspunsul veni parcă din pământ, parcă din stele şi din iarba moale, şi din copacii din apropiere, şi din lăsarea serii.

Nu eram trimis aici ca să găsesc îngeri! Nu eram trimis aici ca să visez la ei. Nu eram trimis aici ca să-i aud cântând! *Eram trimis aici ca să fiu viu.* Ca să respir, şi să transpir, şi să îmi fie sete, şi, uneori, ca să plâng.

Şi toate câte mi se întâmplaseră, câte puţin din toate, erau ceva ce trebuia să învăţ!

În mintea fără sfârşit a Domnului era loc şi pentru astea, iar eu trebuia să caut învăţătura, oricât de greu ar fi fost de găsit.

Aproape că am râs.

Era aşa de simplu, aşa de frumos. Dacă aş fi putut ţine minte această dumirire, acest moment – să nu-l uit niciodată, chiar dacă zilele treceau; să nu-l uit niciodată, orice s-ar fi întâmplat; să nu-l uit niciodată, orice ar fi fost dat să se întâmple.

Of, da, urma să cresc şi avea să vină o vreme când, cu siguranţă, voi pleca din Nazaret. Aveam să plec în lume, să înfăptuiesc ceea ce-mi era dat să înfăptuiesc. Da. Dar acum? Toate îmi erau limpezi. Teama îmi dispăruse.

Părea că întreaga lume mă sprijinea. Cum de mă putusem gândi vreodată că eram singur? Mă îmbrăţişa pământul, chiar şi stelele, şi cei care mă iubeau, indiferent ce credeau sau înţelegeau.

— Tată, am spus. Sunt copilul tău.

NOTA AUTOAREI

Fiecare roman pe care l-am scris începând din 1974 a implicat o atentă documentare istorică. Mi-a plăcut ca, indiferent de câte elemente supranaturale aş fi inclus în povestire şi oricât de fanteziste ar fi personajele şi intriga,

fiecare detaliu istoric din fundal să fie corect. Şi, de-a lungul anilor, am devenit cunoscută pentru acurateţe. Dacă unul dintre romanele mele este plasat în Veneţia secolului al XVIII-lea, puteţi fi siguri că detaliile despre operă, despre rochii, ambianţă şi standardele oamenilor – toate acestea sunt exacte.

Fără să planific asta, încet-încet am mers tot mai în urmă cu istoria, din secolul al XIX-lea, unde, în primele mele două romane, m-am simţit ca acasă, la secolul I, unde am căutat răspunsuri la marile întrebări care au devenit pentru mine o obsesie imposibil de ignorat.

În cele din urmă, figura lui Iisus Hristos a ajuns în centrul acestei obsesii. Mai exact, era vorba despre naşterea creştinătăţii şi decăderea lumii vechi. Am vrut cu disperare să aflu ce s-a întâmplat în secolul I şi de ce, în general, oamenii nu vorbeau niciodată despre asta.

Înţelegeţi că am avut parte de o copilărie de modă veche, cu stricteţea romano-catolică din anii 1940 şi 1950, într-o parohie americană scoţiană, căreia în zilele noastre i s-ar spune ghetou catolic, unde mergeam zilnic la ore de educaţie religioasă, într-o biserică imensă şi magnific decorată, care fusese construită de strămoşii noştri. Clasele băieţilor erau separate de cele ale fetelor. Am învăţat Catehismul, şi istoria Bibliei, şi vieţile sfinţilor. Ferestrele cu vitralii, ora de latină, răspunsurile detaliate la întrebările complexe despre bine şi rău – aceste lucruri s-au întipărit în sufletul meu pentru totdeauna, dimpreună cu multă istorie bisericească, pe care le vedeam ca pe un lanţ de întâmplări care triumfau asupra schismei şi a reformei, culminând cu pontificatul Papei Pius al XIV-lea.

La optsprezece ani am părăsit această biserică, pentru că am încetat să mai cred că era „singura biserică întemeiată de Hristos pentru a-i aduce mărire”. Această pierdere a credinţei nu a fost grăbită de vreo întâmplare personală. A avut loc în campusul centenar al unui colegiu; exista acolo o tensiune sexuală intensă; dar, mai mult decât atât, acolo era însăşi lumea, fără catolicism, plină de oameni buni şi de oameni care citeau cărţi ce mie îmi erau

interzise, în adevăratul sens al cuvântului. Doream să citesc Kierkegaard, Sartre şi Camus. Voiam să ştiu de ce atât de mulţi oameni, aparent cumsecade, nu credeau în vreo religie şi, cu toate acestea, aleseseră un mod de viaţă şi nişte valori cărora se dedicau pe pasiune. Ca o catolică rigidă ce eram, nu aveam dreptul de a alege explorarea. M-am rupt de biserică. Şi m-am rupt de credinţa în Dumnezeu.

Când m-am căsătorit, doi ani mai târziu, cu un ateu convins, Stan Rice, care nu doar că nu credea în Dumnezeu, ci care credea că avusese ceva asemănător cu o viziune, care îi dăduse certitudinea că Dumnezeu nu exista. El era unul dintre cei mai onorabili şi mai corecţi oameni pe care i-am cunoscut vreodată. Pentru el, ca şi pentru mine, scrisul era viaţa noastră.

În 1974 eu am devenit o scriitoare publicată. Romanul reflecta sentimentul meu de vinovăţie şi suferinţă de a fi ruptă de Dumnezeu şi de mântuire; rătăcirea mea într-o lume lipsită de lumină. Acţiunea se petrece în secolul al XIX-lea, un context pe care l-am studiat cu minuţiozitate, în încercarea de a afla răspuns la întrebările despre New Orleans, locul unde mă născusem, dar unde nu mai locuiam.

După asta am scris multe romane, fără să-mi dau seama că ele reflectau faptul că eu căutam un sens, într-o lume fără Dumnezeu. Cum am mai spus, mă întorceam în istorie, îmi răspundeam la întrebări despre întregi evoluţii istorice – de ce s-au întâmplat anumite revoluţii, de ce a fost regina Elizabeta aşa cum a fost, cine a scris cu adevărat piesele lui Shakespeare (lucrul acesta nu l-am folosit niciodată într-un roman), ce era cu adevărat Renaşterea italiană, şi ce fusese Moartea neagră înainte. Şi cum era în feudalism.

În anii 1990, locuind din nou în New Orleans, trăind printre oameni care mergeau la biserică şi erau credincioşi, catolici flexibili, de un oarecare rafinament, am fost, fără îndoială, oarecum influenţă.

Dar, inevitabil, am început să cercetez secolul I,

pentru că voiam să aflu mai multe despre Roma antică. Scriam nişte cărţi cu personaje romane şi poate aveam să descopăr ceva ce am vrut toată viaţa să ştiu şi nu am ştiut niciodată: Cum s-a „produs” de fapt creştinismul? De ce a căzut Roma, de fapt?

Pentru mine acestea erau întrebări esenţiale şi dintotdeauna fuseseră. Aveau legătură cu cine suntem noi azi.

Îmi amintesc că în anii 1960 eram la o petrecere, dată în cinstea unui poet, într-o casă cochetă din San Francisco. Era prezent acolo şi un cărturar european, iar eu m-am trezit singură cu el, aşezaţi pe o canapea. L-am întrebat: „De ce a căzut Roma?” şi, în următoarele două ore, el mi-a explicat.

Nu am putut reţine tot ceea ce mi-a spus el. Dar nu am uitat niciodată ce am înţeles – faptul că tot grâul pentru oraş trebuia să fie adus din Egipt, că terenurile din jurul oraşului era pline de vie, câtă vreme mulţimile mâncau ce primeau de pomană.

A fost o seară minunată, dar am plecat de acolo cu sentimentul că nu am înţeles întocmai cum ar fi trebuit ceea ce se întâmplase.

Istoria Bisericii Catolice îmi oferise o conştientizare a moştenirii noastre culturale, deşi mi-a fost prezentată devreme şi în afara contextului. Iar eu voiam să cunosc contextul, de ce erau lucrurile aşa cum erau.

Când eram mică, poate de unsprezece ani sau mai puţin, stăteam întinsă pe patul mamei mele, citind sau încercând să citesc una dintre cărţile ei. Am citit o propoziţie care spunea că reforma protestantă a împărţit în două cultura europeană. M-am gândit că asta era absurd şi am întrebat-o pe mama dacă era adevărat. Ea a spus că era. Nu am uitat asta niciodată. Toată viaţa am vrut să ştiu ce însemna asta.

În 1993 am cercetat această perioadă şi bineînţeles că am căutat şi în perioada mai timpurie, în istoria Summerului şi a Babilonului, şi a întregului Orient Mijlociu, şi a Egiptului, despre care învăţasem de altfel la

colegiu. Am citit lucrări de arheologie specializate căutând indicii ca în romanele poliţiste, am fost încântată de povestea lui Ghilgameş şi de detalii, cum ar fi instrumentele masonice pe care le ţineau în mână vechii regi (mai bine zis statuile).

În această perioadă am scris două romane ce reflectau preocupările mele. Dar mi s-a întâmplat ceva ce, probabil, nu se regăseşte în niciuna dintre cărţi.

M-am poticnit de un mister de nedezlegat, un mister atât de mare încât am renunţat să mai găsesc o explicaţie, deoarece misterul sfida orice închipuire. Misterul era supravieţuirea evreilor.

Pe când stăteam pe podeaua biroului meu, înconjurată de cărţi despre Summer, Egipt, Roma etc., şi de materiale ale unor filosofi sceptici, nu reuşeam să înţeleg cum de suferise atât de mult acest popor, fiind totuşi atât de măreţ.

Acest mister m-a făcut să mă întorc la Dumnezeu. A pus în mişcare ideea că, de fapt, s-ar putea să existe un Dumnezeu. Iar când s-a întâmplat asta, a crescut în mine, dintr-un motiv oarecare, o dorinţă imensă de a mă întoarce la masa de sărbătoare. În 1981 m-am reîntors la Biserica Catolică.

Dar nici atunci nu terminasem cu întrebările despre Iisus Hristos şi creştinism. Într-adevăr, am citit Biblia şi am fost foarte surprinsă de varietatea sa, de poezia sa, de portretele femeilor, de includerea unor detalii bizare şi adesea sângeroase şi violente. Când eram deprimată, lucru care mi se întâmpla deseori, cineva îmi citea din Biblie, adesea traduceri literare ale Noului Testament – adică traducerile lui Richard Lattimore, care sunt nespus de fidele originalului, de frumoase, şi de revelatoare, şi care prezintă textul într-o manieră nouă.

În 2002 am hotărât să las totul la o parte şi să mă concentrez doar asupra găsirii răspunsurilor la întrebările care mă măcinaseră toată viaţa. Am luat această hotărâre în luna iulie a acelui an. Citeam constant Biblia, îi citeam fragmente din ea surorii mele, cu voce tare, insistând

asupra Vechiului Testament, şi am decis că mă voi dedica în totalitate sarcinii de a încerca să-l înţeleg pe Iisus şi de a înţelege cum a apărut creştinismul.

Am vrut să scriu despre viaţa lui Iisus Hristos. Ştiam asta de câţiva ani. Dar acum eram pregătită. Eram pregătită să îmi provoc cariera. Voiam să scriu cartea la persoana întâi. Nimic altceva nu mai conta. I-am consacrat cartea lui Hristos.

M-am consacrat pe mine însămi şi munca mea lui Hristos. Nu ştiam exact cum aveam să fac asta.

Chiar şi atunci, nu ştiam cum avea să fie personajul Iisus.

Am preluat multe noţiuni moderne despre Iisus – că fusese lăudat exagerat, că Evangheliile erau documente „întârziate”, că, de fapt, nu ştiam nimic despre el, că violenţa şi luptele au marcat din start mişcarea creştină. Am achiziţionat multe cărţi despre Iisus, iar ele îmi umpleau rafturile biroului.

Dar adevărata cercetare a început în iulie 2002.

În august m-am retras în apartamentul meu de pe plajă, ca să scriu cartea. Atâta naivitate! Nu avea habar că intram într-un domeniu de cercetare în care nimeni nu cădea de acord cu nimic – indiferent dacă vorbim despre mărimea Nazaretului, despre nivelul economic al familiei lui Iisus, despre felul de a fi al evreilor galileeni, despre motivul pentru care Iisus a devenit cunoscut, de ce a fost omorât sau de ce adepţii săi au plecat în lume.

Cât despre volumul de informaţii, virtual, era fără sfârşit. Învăţăturile Noului Testament includeau cărţi de toate felurile, de la cărţi sceptice, care doreau să demonstreze faptul că Iisus nu a avut nicio valoare teologică reală şi că biserica sa nu a fost trainică, la cărţi care întâmpinau fiecare obiecţie sceptică cu note de subsol lungi de o jumătate de pagină.

Bibliografiile erau fără capăt. Disputele provocau uneori ranchiună.

Iar sursa primară a materialului despre secolul I era o problemă cauzatoare de controverse continue, în care

Evangheliile erau considerate de unii surse secundare, iar de alţii surse primare, iar istoria lui Iosif şi lucrările lui Philo erau subiectele unor examinări şi ale unor controverse exhaustive, legate de relevanţa, sau de validitatea lor, sau de adevărul pe care-l deţineau.

Apoi mai era problema rabinilor. Puteau oare Mishnah, Tosefta sau Talmudul să fie considerate credibile, altfel spus ofereau ele o imagine fidelă a ceea ce se întâmpla în secolul I? îl menţionau ele, de fapt, pe Iisus? Şi dacă nu, oare conta, pentru că nu-l menţionau nici pe Irod, cel care construise Templul.

Oh, dar câte erau de toate!

Dar să vă reamintesc. În 1999, am primit de la editorul şi mentorul meu un exemplar din *Jesus of Nazaret, King of the Jews,* de Paula Fredriksen. Am citit o parte substanţială din această carte, în care autoarea recreează minunat ambianţa evreiască în care băiatul Iisus e posibil să fi crescut, în Nazaret, şi în care ar fi putut merge la Templu pentru sărbătoarea Paştelui, împreună cu familia lui. Fredriksen a pus accent pe faptul că Iisus era evreu. Şi că acest lucru trebuia luat în seamă atunci când cineva scria despre el sau se gândea la el – cel puţin mie aşa mi-a lăsat impresia.

Acum, şase ani mai târziu, eu am scris o carte care pare a fi inspirată din acea scenă scrisă de Fredriksen, şi nu pot decât să-i aduc umilele mele mulţumiri şi să-i recunosc influenţa.

Bineînţeles că tot ceea ce cred eu este la polul opus de ceea ce crede Fredriksen, după cum dezvăluie şi cartea *Christ the Lord.* Dar Fredriksen a fost cea care m-a ghidat în direcţia bună, să pornesc de la faptul că Iisus a fost evreu.

Dar să ne întoarcem în anul 2002. Tocmai când m-am pus serios pe treabă, m-a sunat soţul meu. Avea primele simptome ale unei tumori pe creier, din cauza căreia a murit în mai puţin de patru luni.

Am fost căsătoriţi vreme de patruzeci şi unu de ani. După întoarcerea mea la Biserică, a fost de acord să se

cunune cu mine în biserica mare şi veche a copilăriei mele, cu un preot, verişor cu mine, care să oficieze ceremonia. Venind din partea unui ateu convins, aceasta a fost o concesie extraordinară. Dar, din iubire pentru mine, soţul meu a făcut-o. Patruzeci şi unu de ani. Iar acum nu mai e.

Îmi fusese oare dat, înainte de această tragedie, un scop, astfel încât să mă ajute să trec prin asta? Nu ştiu. Ştiu doar că în timpul ultimelor lui săptămâni, când era conştient, soţul meu a devenit un sfânt. A dat dovadă de dragoste faţă de cei din jurul său, înţelegându-i pe cei pe care nu-i înţelesese înainte. A vrut să li se ofere daruri celor care îl ajutaseră în timpul bolii. Înainte de asta a reuşit, deşi era pe jumătate paralizat, să picteze trei tablouri uimitoare. Nu trebuie să uit să spun asta. Apoi, după perioada de dragoste şi înţelegere, a căzut încet în comă şi a murit.

A lăsat în urmă mai mult de trei sute de picturi, toate făcute de-a lungul a cincizeci de ani, şi multe cărţi de poezie, majoritatea publicate în aceeaşi perioadă, şi mii de poeme nepublicate.

Galeria sa memorială se va muta în curând din New Orleans în Dallas, Texas, unde s-a născut.

Mi-am continuat munca de cercetare, în ciuda bolii şi a morţii lui. M-au susţinut cărţile mele. I-am spus şi lui ce scriam. El a considerat că era minunat. M-a lăudat entuziasmat.

Din decembrie 2002, de când a murit el, şi până în 2005, am studiat perioada Noului Testament şi continui să o mai studiez. Citesc permanent, zi şi noapte.

Am parcurs o cantitate enormă de critică sceptică, de controverse violente, şi am citit cu lăcomie sursele primare ale lui Philo şi Iosif, şi mi-au plăcut foarte mult.

Începând cu criticii sceptici, cu cei care se trag din cărturarii sceptici ai Noului Testament din perioada Iluminismului, m-am aşteptat să descopăr că dovezile lor vor fi extraordinar de bune şi că, la bază, creştinismul era un fel de înşelătorie. Ar fi trebuit să încetez să-mi mai împart mintea în două, într-o parte având credinţa, iar în

alta adevărul. Şi ce urma să scriu despre Iisus al meu?

Nu aveam nicio idee. Dar perspectivele erau interesante. Se spunea categoric că el era un liberal, căsătorit, că a avut copii, că era homosexual şi cine mai ştie ce? Dar trebuia să mă documentez înainte de a scrie un cuvânt.

Aceşti cărturari sceptici păreau atât de siguri pe ei. Îşi fundamentaseră cărţile pe anumite presupuneri, fără ca măcar să le examineze. Cum puteau ei să greşească? Cărturarii evrei îşi prezentau cu multă grijă cazul. Categoric, Iisus a fost doar un evreu atent sau un hasid care a fost crucificat. Sfârşitul poveştii.

Am citit, şi am citit, şi am citit. Uneori, pe când citeam, gândeam că umblam prin valea umbrei morţii. Dar am mers mai departe, pregătită să risc totul. Trebuia să ştiu cine era Iisus – asta, dacă ştia cineva, trebuia să aflu şi eu.

Ei bine, nu puteam citi în limbile antice, dar ca un cărturar, pot urma logica unui argument; pot verifica notele de subsol şi referinţele bibliografice; pot merge la textul biblic englezesc. Pot verifica toate traducerile pe care le am – şi le am pe toate câte există – de la Wycliffe la Lamsa, inclusiv Noua Biblie Adnotată de Oxford şi versiunea veche King James, care îmi place foarte mult. Am vechea traducere catolică, şi fiecare traducere literară pe care am găsit-o. Am traducerile neconvenţionale ale cărturarilor, care nu sunt menţionaţi, ca şi pe cea a lui Bamstone şi Schonfield. Am achiziţionat fiecare traducere, pentru lumina pe care ar putea-o aduce într-un traseu obscur.

Ceea ce am înţeles treptat era faptul că argumentele scepticilor – argumente ce insistau mai mult pe faptul că Evangheliile erau suspecte, de exemplu, sau scrise prea târziu ca să mai fie mărturii de la faţa locului – nu aveau coerenţă. Nu erau convingătoare. Argumentele despre însuşi Iisus erau pline de presupuneri. Unele cărţi nu erau altceva decât nişte presupuneri bazate pe presupuneri. Se ajungea la concluzii absurde, pe bază de informaţii foarte

puţine sau care chiar lipseau.

Ca să rezum, întregul caz despre acel Iisus, care nu era divin şi care a ajuns întâmplător în Ierusalim şi a fost crucificat, şi care nu avea nimic de-a face cu fundamentele creştinismului şi care ar fi oripilat dacă ar afla de existenţa lui – toată această imagine ce a plutit în cercurile liberale pe care le frecventasem, timp de treizeci de ani, ca atee – acest caz nu convingea. Nu doar că nu convingea, dar am descoperit în acest domeniu unele dintre cele mai răuvoitoare şi mai părtinitoare învăţături din câte citisem vreodată.

Nu am văzut aproape nicio învăţătură sceptică şi care să fie convingătoare, iar Evangheliile, făcute bucăţi de critici, şi-au pierdut toată intensitatea atunci când au fost refăcute de diferiţi teoreticieni. Nu erau deloc convingătoare atunci când erau luate ca amestecuri şi consemnări ale unor „comunităţi” ulterioare.

Nu am fost convinsă de postulatele barbare ale celor care susţineau că sunt copiii Iluminismului. Şi am mai simţit şi altceva. Mulţi dintre aceşti cărturari, care păreau că-şi dedicaseră viaţa învăţăturilor Noului Testament, nu-l plăceau pe Iisus Hristos. Unii dintre ei îl compătimeau ca pe un eşec fără speranţă. Alţii îşi băteau joc de el, iar alţii îl dispreţuiau. Aceste lucruri erau printre rândurile cărţilor. Ele ieşeau la lumină din personalitatea textului.

Nu am avut asemenea sentimente în niciun alt domeniu de cercetare, cel puţin nu cu o asemenea intensitate. Era dificil.

Oamenii care încep studiile elizabetane nu sunt hotărâţi să dovedească faptul că regina Elizabeta era proastă. Ei, personal, nu o antipatizează. Ei nu fac remarci ascunse despre ea, nici nu-şi petrec cariera încercând să-i distrugă reputaţia istorică. Ei o abordează în alte feluri. Ei nu recurg la asemenea antipatie sau suspiciune sau dispreţ nici când e vorba de alte figuri elizabetane. Dacă o fac, de obicei persoana nu e în centrul studiului. Da, uneori un cărturar studiază un răufăcător. Dar chiar şi atunci, autorul sfârşeşte prin a evidenţia părţile bune ale

răufăcătorului sau locul acestuia sau al acesteia în istorie, sau nişte împrejurări liniştitoare, care salvează întregul studiu. Oamenii care studiază dezastrele istorice pot fi foarte critici cu conducătorii sau cu atmosfera vremii.

Dar, în general, cărturarii nu-şi petrec viaţa în compania figurilor istorice pe care le dispreţuiesc pe faţă.

Dar există cărturari ai Noului Testament care îl dispreţuiesc şi îl detestă pe Iisus Hristos. Bineînţeles, în comunitatea academică beneficiem cu toţii de libertate; azi beneficiem de vastitatea studiilor biblice şi de marile contribuţii care se aduc. Nu pledez pentru cenzură. Dar poate pledez pentru sensibilitate – din partea celor care citesc aceste cărţi. Poate că pledez pentru puţină îngrijorare când vine vorba de acest domeniu, în general. Ceea ce pare a fi teren sigur, s-ar putea să nu fie întocmai.

Un alt lucru m-a deranjat foarte tare.

Toţi aceşti sceptici au insistat că aceste Evanghelii erau documente târzii, că profeţiile din ele au fost scrise după Căderea Ierusalimului. Dar, cu cât citesc mai mult despre această Cădere, cu atât mai mult nu reiese asta.

Căderea Ierusalimului a fost oribilă şi a inclus un imens şi dezastruos război, un război care a durat ani şi ani în Palestina, urmat de alte revolte şi de persecuţii şi de legi punitive. Când citesc despre asta în paginile lui S.G.F. Brandon şi în Iosif, sunt uimită de detaliile acestui dezastru îngrozitor, în timpul căruia a fost distrus pentru totdeauna cel mai măreţ templu al lumii antice.

Nu am confruntat niciodată până acum aceste întâmplări, niciodată nu am încercat să le compar. Iar acum găsesc că ar fi absolut imposibil ca aceia care au scris Evanghelia să nu fi inclus în opera lor şi Căderea Templului, dacă ar fi scris-o după acest eveniment, după cum susţin criticii.

Pur şi simplu nu a avut şi nu are logică.

Autorii Evangheliei aparţineau unui cult iudeo-creştin. Acesta era creştinismul. Iar povestea esenţială a iudaismului are de-a face cu salvarea din Egipt şi cu salvarea din Babilon. Iar înainte de salvarea din Babilon, a

avut loc o Cădere a Ierusalimului, în care evreii au fost duşi în Babilon. Şi aici avem acest război groaznic. Nu ar fi scris scriitorii creştini despre acest război, dacă l-ar fi văzut? Nu ar fi văzut în Căderea Ierusalimului un ecou al cuceririi Babilonului? Bineînţeles că aşa ar fi făcut. Ei scriau pentru evrei şi pentru păgâni.

Modul cum scepticii pun deoparte această problemă arată că ei doar au presupus că Evangheliile erau documente târzii, din cauza acestor profeţii din Evanghelii. Asta nu convinge.

Înainte de a părăsi problema Războiului Evreiesc şi a Căderii Templului, daţi-mi voie să fac această sugestie. Când cărturarii evrei şi creştini vor lua în serios acest război, când vor începe să studieze cu adevărat ce s-a întâmplat în acei ani groaznici de asediu al Ierusalimului, să studieze distrugerea Templului, şi revoltele care au continuat în Palestina chiar prin Bar Kokhba, când se vor concentra asupra persecutării creştinilor de către evrei, în Palestina; când vor studia războiul civil din Roma din anii ’60, pe care Kenneth L. Gentry l-a descris atât de bine în opera sa *Before Jerusalem Fell;* precum şi persecutarea, în toată această perioadă, a evreilor din diasporă – pe scurt, când toată această eră întunecată va fi adusă la lumină – prin cercetare, studiile biblice se vor schimba.

Acum cărturarii neglijează sau ignoră realităţile acestei perioade. Pentru unii pare a fi o perioadă veche-de-două-mii-de-ani de ruşine şi nu sunt sigură că înţeleg cauza.

Dar sunt sigură că soluţia înţelegerii Evangheliilor este aceea că ele au fost scrise înainte să aibă loc toate acestea. De aceea au fost păstrate fără întrebări, chiar dacă se contraziceau una pe alta. Ele proveneau dintr-o vreme care era, pentru creştinii de mai târziu, dispărută „pe aripile vântului”.

În vreme ce-mi continuam cercetarea, am descoperit un punct de vedere destul de diferit de cel al scepticilor – cel al lui John A.T. Robinson, în lucrarea, *The Priority of John.* Citind descrierile sale, care luau în serios scrierile

evanghelice, am văzut ce se întâmpla cu Iisus în textul lui Ioan.

Era un punct de cotitură. Am reuşit să înţeleg a Patra Evanghelie, şi l-am văzut pe Iisus viu şi mişcându-se. Şi ce am remarcat în Evanghelii a fost coerenţa lor unică, personalităţile lor – inevitabila marcă a scrisului personal.

Bineînţeles că John A.T. Robinson a prezentat Evangheliile mult mai bine decât aş fi făcut-o eu. A făcut-o splendid, în 1975, şi atunci s-a angajat să-i pedepsească pe cărturarii liberali pentru presupunerile lor, prin *Redating the New Testament,* dar ceea ce el a spus atunci este la fel de adevărat şi acum.

Am descoperit mulţi autori după Robinson, printre care şi pe Richard Bauckham, care în *The Gospels for All Christians* combate vehement ideea că Evangheliile sunt produsul unor comunităţi izolate, şi arată ce e evident, că ele au fost scrise ca să fie răspândite şi să fie citite de toţi.

Opera lui Martin Hengel are marele rol de a îndepărta presupunerile, însă este extrem de stufoasă, iar eu încă o mai studiez.

Lucrările lui Jacob Neusner nu pot fi suficient lăudate. Traducerile lui din Mishnah şi Tosefta sunt de o valoare inestimabilă, iar eseurile sale sunt sclipitoare. Munca sa este fenomenală. Dintre exegeţii evrei merită citiţi Geza Vermes şi David Flusser. Acesta din urmă mi-a atras atenţia asupra unor aspecte din Evanghelia lui Luca pe care nu le observasem înainte.

Printre cărţile care mi s-au părut importante şi care arată felul în care apare figura lui Iisus în artă se numără substanţială lucrare de cercetare a lui Charlotte Allen, intitulată *The Human Christ,* care analizează felul în care a influenţat cercetarea istorică timpurie a lui Iisus imaginea lui în filme şi în romane. Opera lui Luke Timothy Johnson mi-a fost mereu de ajutor, la fel şi a lui Raymond E. Brown şi a lui John P. Meier. Lucrarea lui Seán Freyne din Galileea este extrem de importantă, precum şi cea a lui Eric M. Meyers.

Daţi-mi voie să-l amintesc pe Larry Hurtado cu *Lord*

Jesus Christ, şi pe Craig L. Blomberg cu *The Historical Reliability of John's Gospel,* şi opera lui Craig S. Keener, pe care abia acum am început să o citesc. Îl admir foarte mult pe Kenneth L. Gentry, Jr.

Mereu învăţ ceva de la Roger Aus, deşi nu sunt întru totul de acord cu concluziile sale. Opera lui Mary S. Thompson este minunată.

Vă recomand lucrările lui Robert Alter şi Frank Kormode despre Biblie ca literatură, şi *Mimesis* de Erich Auerbach. În general, trebuie să laud opera lui Ellis Rivkin, Jonathan Reed, Bruce J. Malina, Kenneth Bailey, D. Moody Smith, C.H. Dodd, D.A. Carson, Leon Morris, R. Alan Culpepper şi a marelui Joachim Jeremias.

Din fiecare carte studiată am învăţat câte ceva.

Cărturarul care mi-a oferit, probabil, cea mai importantă înţelegere şi care continuă să facă asta prin opera sa prolifică, este N.T. Wright. N.T. Wright este unul dintre cei mai sclipitori scriitori dintre cei pe care i-am citit, iar generozitatea sa în a-i accepta pe sceptici şi în a le comenta argumentele este o inspiraţie. Credinţa sa este imensă, iar cunoştinţele sale sunt vaste.

În cartea sa *The Resurrection of the Son of God,* el răspunde categoric la întrebările care m-au măcinat pe mine toată viaţa. N.T. Wright susţine că creştinismul a ajuns unde a ajuns pentru că Iisus s-a ridicat din morţi.

Datorită învierii au mers apostolii în lume, având forţa necesară să dea naştere creştinătăţii. Nimic altceva nu ar fi cauzat asta.

Cred că N.T. Wright are dreptate.

Dreptatea ajută mai mult în a plasa întreaga întrebare într-o perspectivă istorică. Cum îi pot face aici dreptate? Poate doar să-l recomand fără rezerve şi să continui să-l studiez.

Bineînţeles că cercetarea mea nu s-a încheiat. Sunt mii de pagini ale celor enumeraţi mai sus care trebuie citite şi recitite.

Mai sunt aşa de multe din Iosif, şi Philo, şi Tacitus, şi Cicero, şi Iulius Cezar, pe care trebuie să le parcurg. Şi

sunt atât de multe lucrări de arheologie – trebuie să mă întorc la Freyne şi la Eric Meyers din Galileea, iar în Palestina se fac săpături, şi se tipăresc cărţi noi despre Evanghelii chiar în timp ce eu scriu.

Dar acum văd o mare legătură între viaţa lui Hristos şi începutul creştinătăţii, lucru care m-a ocolit înainte, şi, de asemenea, văd transformările subtile ale unei lumi vechi, din cauza stagnării sale economice şi a asaltului făcut asupra sa de către valorile monoteiste, valori evreieşti amestecate cu valori creştine, pentru care probabil că nu era pregătită încă.

Există, de asemenea, şi teologi care trebuie studiaţi, mai ales Teilhard de Chardin, şi Rahner, şi Sfântul Augustin.

Ei bine, undeva pe parcursul acestei călătorii prin toate acestea, în vreme ce eram deziluzionată de sceptici şi de dovezile lor neîntemeiate pentru concluziile pe care le prezentau, mi-am dat seama de ceva legat de cartea mea.

Aceasta era. Provocarea era, bineînţeles, să scriu despre Iisus din Evanghelii.

Oricine putea scrie despre un Iisus liberal, despre un Iisus căsătorit, despre un Iisus homosexual, despre un Iisus rebel. „Căutarea personajului istoric Iisus” devenise o glumă din cauza numeroaselor definiţii ce îi fuseseră atribuite lui Iisus.

Adevărata provocarea era să-l iau pe Iisus din Evanghelii – din Evangheliile ce deveneau pentru mine şi mai clare, Evangheliile ce îmi păreau a fi martori oculari stilaţi, de primă mână, dictate fără îndoială scribilor, dar categoric de timpuriu, Evangheliile scrise înainte de Căderea Ierusalimului – să-l iau pe Iisus din Evanghelii şi să încerc să intru în pielea lui şi să-mi imaginez ce a simţit.

Apoi erau legendele – Apocrifa – incluzând poveştile înfiorătoare din Evanghelia lui Toma, care-l descriau pe băiatul Iisus omorând un copil doar cu vorba, aducându-l pe altul la viaţă, transformând păsări din lut în creaturi vii şi săvârşind alte minuni. Am dat peste ele în faza de început a cercetărilor mele, în ediţii diverse, şi nu le-am

uitat niciodată. Şi nici lumea nu le-a uitat. Ele erau fanteziste, unele dintre ele erau amuzante, pretenţioase în a fi exacte, dar ele au dăinuit până în Evul Mediu şi chiar mai târziu. Nu mi-am putut scoate asta din minte.

În cele din urmă am ales să mă ocup de acest material, să-l condensez, cât pot de bine, în rama canonică. Am simţit că există în el un adevăr adânc, şi am vrut să păstrez acel adevăr aşa cum mi s-a arătat mie. Bineînţeles că aceasta este o presupunere. Dar am făcut-o. Şi poate, presupunând că Iisus a avut aceste puteri miraculoase de la o vârstă fragedă, am oarecum dreptate, ca şi declaraţia Conciliului de la Calcedon care a stabilit că Iisus era, în acelaşi timp, şi Dumnezeu, şi Om.

Încerc să fiu de acord cu Pavel când spune că Domnul nostru s-a jertfit pentru noi, iar personajul meu şi-a jertfit conştiinţa divină ca să sufere ca un om.

Aceasta e o carte pe care o ofer tuturor creştinilor – fundamentaliştilor, romano-catolicilor, majorităţii liberalilor creştini – în speranţa că adoptarea unor doctrine conservatoare va avea pentru ei, ici şi colo în carte, o anumită coerenţă. O ofer cărturarilor, în speranţa că poate le va face plăcere să vadă dovezile cercetărilor care se regăsesc în ea, şi, bineînţeles, o ofer celor pe care îi admir atât mult, cei care au fost învăţătorii mei, deşi nu i-am cunoscut niciodată şi probabil că nici nu o vor face.

Ofer această carte celor care nu ştiu nimic despre Iisus Hristos, în speranţa că îl veţi vedea în aceste pagini într-o formă oarecare. Ofer acest roman cu dragoste, cititorilor mei, care m-au urmat în schimbările ciudate care au avut loc, în speranţa că Iisus va fi la fel de real pentru voi cum sunt şi celelalte personaje pe care le-am lansat în lumea în care trăim.

Căci nu este Domnul nostru Iisus Hristos ultimul erou supranatural, ultimul nemuritor dintre toţi?

Vă mulţumesc dacă m-aţi urmărit până aici. Aş putea ataşa o bibliografie foarte lungă, dar nu o voi face.

Daţi-mi voie, în final, să le mulţumesc câtorva oameni, care m-au sprijinit şi m-au inspirat în toţi aceşti

ani:

Părintelui Dennis Hayes, mentorul meu spiritual, care a răspuns întotdeauna cu răbdare întrebărilor mele teologice.

Părintelui Joseph Callipare, ale cărui predici despre Evanghelia lui Ioan au fost minunate şi extraordinare. Timpul petrecut de mine în parohia lui din Florida a fost printre cele mai frumoase perioade ale cercetărilor şi muncii mele.

Părintelui Joseph Cocucci, ale cărui scrisori şi discuţii despre teologie m-au inspirat şi au fost cu adevărat extraordinare.

Preoţilor redemptorişti, preoţilor din parohia mea din New Orleans, ale căror predici m-au susţinut, şi ale căror exemple au fost o lumină strălucitoare. Îi părăsesc cu părere de rău. Educaţia primită de tatăl meu la Seminarul Redemptorist din Kirkwood Missori i-a schimbat, fără îndoială, cursul vieţii. Nu-mi voi putea plăti niciodată datoria care o am faţă de redemptorişti.

Părintelui Dean şi părintelui Curtis din Parohia Naşterii Domnului, care m-au primit cu căldură pe când eram o enoriaşă nouă. Îi părăsesc cu părere de rău.

Fratele Becket Ghioto, ale cărui scrisori au fost răbdătoare, înţelepte şi pline de cugetări strălucite şi de răspunsuri.

Şi, ultimei, dar nu celei din urmă, lui Amy Troxier, prietena şi însoţitoarea mea, care a răspuns la atât de multe întrebări fundamentale în locul meu şi care a ascultat nesfârşitele mele aiureli, care a fost cu mine la şcoală şi care mi-a adus împărtăşania, atunci când nu puteam merge, care mi-a fost de mare ajutor, mai mult decât aş putea vreodată să spun în cuvinte. Amy a fost cea care s-a aflat alături de mine în după-amiaza din 1998 când am întrebat-o dacă ştia un preot la care m-aş putea spovedi, cea care m-a ajutat să mă întorc la Biserică. Amy a fost cea care a găsit preotul şi m-a dus la el. Exemplul ei a fost cel care m-a ajutat să mă adaptez, în acele luni de mers la slujbă, cu o liturghie care era complet diferită de

cea pe care o lăsasem în urmă. O părăsesc pe Amy la fel cum părăsesc New Orleansul, cu cel mai adânc regret.

Echipei mele dragi, dragilor mei prieteni, editorului meu Vicky Wilson, care a citit şi a comentat acest manuscris, mai mult în favoarea lui, familiei mele, tuturor le mulţumesc. Trăiesc în mediul iubirii lor ocrotitoare. Sunt binecuvântată.

Cât despre fiul meu, acest roman îi este dedicat. Asta spune tot.

6 a.m., 24 februarie, 2005
ANNE RICE
DRUMUL SPRE CANA

SERIA DOMNUL HRISTOS

În Noul Testament, miracolul înfăptuit la nunta din Cana – când Iisus a transformat apa în vin – marchează începutul tumultuoasei sale perioade de propovăduiri. În Drumul spre Cana, acest miracol este văzut ca un punct culminant al unei adevărate saga de familie, plină de dragoste, dureri şi neînţelegeri. Această carte imaginează tinereţea „pierduta” a lui Iisus, oferind o variantă tulburătoare pentru o perioadă despre care Biblia nu spune nimic. Iisus începe să înţeleagă că slujirea lui Dumnezeu va avea mereu întâietate în faţa dorinţelor propriei inimi şi că trebuie să-şi înfrunte nu numai destinul… ci şi pe diavol.

Anne Rice reuşeşte să obţină un echilibru delicat, creând un personaj care este în acelaşi timp pe deplin divin şi pe deplin uman, aşa cum afirma credinţele străvechi.